DE OPTIMO REIPUBLICAE STATU
DEQUE NOVA INSULA UTOPIA

Ütopya

Thomas More

HUMANITAS
Yunan ve Latin Klasikleri

Latinceden Çeviren
Çiğdem Dürüşken

KABALCI

THOMAS MORUS

DE OPTIMO REIPUBLICAE STATU
DEQUE NOVA INSULA UTOPIA

THOMAS MORE

MÜKEMMEL BİR DEVLET MODELİ
VE YENİ UTOPIA ADASI

KABALCI YAYINEVİ: 338
Humanitas Dizisi: 20

Thomas Morus
De Optimo Reipublicae Statu
Deque Nova Insula Utopia

Thomas More
Mükemmel Bir Devlet Modeli ve Yeni Utopia Adası
© Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2008

İkinci Basım: Nisan 2012, İstanbul
Üçüncü Basım: Temmuz 2014, İstanbul

Dizi Editörü: Çiğdem Dürüşken
Yayın Yönetmeni: Murat Ceyişakar
Çevirmen: Çiğdem Dürüşken

Kapak Tasarımı: Gökçen Yanlı

KABALCI KİTABEVİ DAĞITIM PAZARLAMA LTD. ŞTİ.
Sinanpaşa Mah. Ortabahçe Cad. No. 8/A
Beşiktaş-İstanbul
Tel.: (0212) 327 3322 Faks: (0212) 261 8254
yayinevi@kabalci.com.tr www.kabalciyayinevi.com
internetten satış: www.kabalci.com.tr
Sertifika No. 11245

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Cataloging-in-Publication Data (CIP)
Thomas More
Mükemmel Bir Devlet Modeli ve Yeni Utopia Adası
1. Sosyoloji 2.Felsefe 3. Ekonomi-Politik

ISBN 978 975 997 147 2

Baskı: Ezgi Matbaacılık Tekstil Porselen İnşaat San. Tic. Ltd. Şti.
Tel.: (0212) 452 2302 ezgimatbaa@gmail.com
www.ezgimatbaa.net
Sanayi Cad. Altay Sok. No. 14 Çobançeşme Yenibosna-İstanbul
Sertifika No. 12142

THOMAS MORUS

DE OPTIMO REIPUBLICAE STATU DEQUE NOVA INSULA UTOPIA

THOMAS MORE

MÜKEMMEL BİR DEVLET MODELİ VE YENİ UTOPIA ADASI

Çevirmen: Çiğdem Dürüşken

KABALCI YAYINEVİ

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 7
Thomas More ve *Utopia* 7
Edisyon Tarihi 20
Çeviri Yöntemi 21

DE OPTIMO REIPUBLICAE STATU
DEQUE NOVA INSULA UTOPIA 24

MÜKEMMEL BİR DEVLET MODELİ VE
YENİ UTOPIA ADASI 25

NOTLAR 345
KAYNAKÇA 359

SUNUŞ

THOMAS MORE VE *UTOPIA*

Edebiyatta utopia türünde yazılmış eserlerle ilgilenen herkes bilir ki, *utopia* kelimesi Thomas More [Thomas Morus] tarafından türetilmiştir. Bu kelime Yunanca *utopeia*, *ou* [yok, değil] ve *topos* [yer] sözcüklerinden gelir ve "yok-yer," "yok-ülke" anlamına gelir; ama Thomas More'un *Utopia*'sı gibi her insanın yaşamak istediği bir yer olunca, sözcük oyunu yapılarak *Eutopeia* şekline bürünür, yani "iyi-ülke," "şanslı-ülke" ya da tam tabiriyle "yaşanası-yer" olur ve aniden dile gelir:

Eskiden Yok-ülke*'ydi adım, ücralardaydım,*
Şimdi ise Plato'nun devletiyle aşık atarım,
Belki ondan bile üstünüm, boş sözlerle karalanan
ne varsa çünkü o kitapta,
Ben insanlarla, kaynaklarla, en iyi yasalarla canlandırdım:
Yaşanası-yer *denmeli bundan böyle bana, bu benim hakkım.*

Utopia, Eutopia'ya dönüşünce canlanır, yeryüzünün zihinsel coğrafyasında bir yer bulur kendine ve Plato'nun kurguladığı ideal devlet biçimini bir anlamda hayata geçirir, üstelik yukarıdaki şiirde de görüldüğü gibi, bundan büyük bir haz alıp gururlanır.

Hep daha iyi, hep daha huzurlu ve en önemlisi adaleti bütün hücrelerine sindirmiş, mükemmel bir devlette yaşama fikri hiç kuşkusuz More'a özgü değildir. Kaostan kozmosa geçiş sürecinden ve bu süreci ilk kez konu edinen Hesiodos'un

destanından itibaren, insanoğlu kendine yaraşan bir yaşam tarzı arzuladığında zihninin en derin köşelerinde mutlaka böyle bir utopia hayal etmiştir ve yeryüzünde varolduğu sürece de bu hayalini sürderecek, içinde soluk aldığı toplumun nice kusuruna tanık oldukça bu hayalini daha da derinleştirecektir. Dolayısıyla *Utopia* Thomas More'a Yunan'ın yaratıcı zihinlerinden miras kalmıştır, o da bu yapıtını özellikle Campanella'nın *Güneş Ülkesi*'ne, Bacon'ın *Yeni Atlantis*'ine ve bunun gibi pek çok *yok-ülke*'ye miras bırakmıştır.

Thomas More ince alaylardan zevk alan ve klasik yergi üslubunu benimseyen bir edebiyatçı ve devlet adamıdır. Gerek mektuplaşmalarında gerekse yakın dostu Erasmus'un onun karakteri ve benimsediği yaşam tarzıyla ilgili kaleme aldığı mektubunda ciddi konulara, anarşi yaratacak nitelikte eleştiriler getirmek yerine, antikçağ yergi üstatlarının kullandığı yergi diline benzer bir dil benimsediğini ve eleştirirken siyasal ve ahlaksal dersler vermeyi ön planda tuttuğunu gözlemleyebiliriz. Bu yüzden hem kendi toplumunda, hem de zamanının diğer batı toplumlarında tanık olduğu belli başlı sosyal, ekonomik ve siyasal sorunlara doğrudan doğruya ağır eleştiriler getirmek yerine, bir utopia devleti yaratarak örnek çözümler getirmeye ve ders vermeye çalışmıştır. Başka deyişle, Thomas More zihninde boğuştuğu söz konusu sorunların çözümsüz olmadığını, yine zihninde yarattığı *Utopia*'sının farklı devlet modelini, farklı düşüncelere ve ahlaka sahip yöneticilerini ve yaşamın tek amacının mutluluğa ulaşmak olduğunu düşünen, kavgadan olabildiğince uzak duran ve bütün serbet zamanlarında kitap okuyan insanlarını örnek göstererek ka-

nıtlamayı denemiş, kralların, özelikle İngiltere kralının yanlış uygulamalarından, yarattıkları toplumsal kargaşalardan, ancak Utopia adasındaki kentlerin başına geçirdiği ve dürüstlüğü ilke edinen Prens'ine benzer bir yöneticiyle kurtulmanın mümkün olacağını belirtmeye çalışmıştır.

Thomas More 7 Şubat 1478 (1477?)[1] tarihinde Londra'da doğmuş ve bir yargıç olan babası John More tarafından özellikle hukuk eğitimine yönlendirilmiştir. İlköğrenimine St. Antony's School'da başlayan More, Latin dilinin temel bilgilerini bu okulda edinir. On iki yaşlarında, daha iyi bir eğitim alabilmesi kaygısıyla babası tarafından Kardinal Morton'un [Ioannus Mortonus] evine yerleştirilir ve böylece küçük yaşlarından itibaren toplumun önde gelen şahıslarını tanıma ve onların görüşlerini bizzat dinleme fırsatı bulur. Morton'un koruyuculuğunda iki yıl geçirdikten sonra, hukuk eğitiminde vazgeçilmez olan retorik ve mantık eğitimi için Oxford'a, Canterbury College'a gönderilir. İki yıl Oxford'da kaldıktan sonra, özellikle Yunancasını ilerletmiş olarak yeniden Londra'ya döner ve on altı yaşında Inn of Court'a girerek gerçek anlamda hukuk eğitimine başlar. Burada, daha öğrenciyken, İngiltere'deki humanist akımın öncüleriyle tanışır. Humanist eğitimin esası olan gramer, retorik, tarih, şiir ve ahlak felsefe-

[1] R. Marius, *Thomas More*, New York, 1984, s. 7. Eski edisyonların çoğunda Thomas More'un Londra'da Milk Street'te, 1480 yılında doğduğu belirtilir. Örneğin bkz. Thomas More, *Utopia* (Containing an Impartial History of the Manners, Customs, Polity, Goverment, and c. of that Land), (tr.) G. Burnet, Oxford, 1853, s. xiii.

si disiplinlerinde ileri düzeyde bir öğrenim görür. Gramerci John Holt'la Latince, William Grocyn'la Yunanca çalışır ve John Colet'la çalışma sansını yakalar. Bu otoriteler onun düşüncelerinin gelişiminde önemli rol oynayan üstatlardır. Arka planında bu kadar güçlü bir eğitim alan More, 1496 yılında Oxford'da St. Paul'un mektupları üzerine dersler vermeye başlar ve St. Paul's Cathedral'ının dekanı olur. Ardından, İngiltere'nin ilk humanist gramer okulunu kurar.[2] 1499 yılında ise, yaşamının sonraki döneminde çok yakın dost olacağı Erasmus'la tanışır. Erasmus 1509 yılında yazdığı ünlü *Deliliğe Övgü* adlı eserini More'a adar.[3]

More edebiyat ve hukuk alanında çalışmalarını birbiriyle uyumlu şekilde örmeye çalışırken, bir ara kendini ilahiyata da kaptırır ve rahip olabilmek için gönüllü olarak dört yıl boyunca Carthusianusların tarikatinde sürekli dua ederek, oruç tutarak yaşamayı seçer.[4] Ama 1505 yılının başlarında Jane Colt'la evlenerek manastır yaşamına veda eder. Bu evlilikten dört çocuk sahibi olan More, 1511 yılında ikinci evliliğini yapar ve Alice Middleton'la yaşamını birleştirir.

More bir süre sonra rahipliğe veda eder ve hukuk mesleğini yaşamının merkezine yerleştirir. 1504 yılında Parlamento'ya seçilir. Bir ödenekle ilgili olarak Kral VII. Henry'yle arası

---

[2] Thomas More, *Utopia*, (ed.) G. Logan, R. M. Adams, C. H. Miller, Cambridge University Press, Cambridge 1995, s. xviii.

[3] Erasmus, *Deliliğe Övgü*, çev. Çiğdem Dürüşken, Humanitas: Yunan ve Latin Klasikleri, Kabalcı Yayınevi, 2009, İstanbul.

[4] St. Bruno tarafından 1084 yılında kurulan ve sıkı disiplinli bir yaşam tarzını benimseyen bir tarikat.

açılır. Kral bu olayın öcünü More'un babasını hapsederek alır. Bu olaydan sonra, kralın 1509 yılında hayatını kaybetmesine kadar More kamu yaşamında görünmez. Ardından siyasi yaşamını kaldığı yerden, daha da etkin şekilde sürdürmeye başlar. 1510 yılından itibaren Londra'da, Asliye Hukuk mahkemesinde yargıçlığa atanır. Bu görevdeyken toplumun gözünde tarafsızlığı ve fakir babası oluşuyla büyük itibar kazanır. 1517 yılında güçlü eğitimi, zekâsı, çalışkanlığı ve siyasi yaşamdaki deneyimiyle kral VIII. Henry'nin dikkatini çeker ve Kral'ın meclisine kabul edilir. 1521 yılında şövalye unvanını alır ve 1529 yılında Kral'ın özel sekreteri ve sözcüsü olur. Bir anda böyle yoğun ve karmaşık devlet işlerinin ortasında kalan More için edebiyat bulunmaz bir vahadır. Erasmus'la birlikte yaptığı yergi üstadı Lucianus'un çevirileri, Yunanca şiir çevirileri ve kendisinin kaleme aldığı söylevler onun zihnini rahatlatan ve dirilten en önemli uğraşları olur. Kamu yaşamının bütün sıkıntılarını, İngilizce şiirler yazarak, sayısız Latince epigrama [*Epigrammata*] imza atarak dindirmeye çalışır. Bu arada erken yaşlarda öğrendiği Latincesiyle Shakespeare'in oyunlarına esin kaynağı olan Kral III. Richard'ın biyografisini Latince ve İngilizce karşılıklı metin olarak yazar (*History of King Richard III*), ama tamamlayamaz. Ardından XV. yüzyıl İtalyan filozof Pico della Mirandola'nın bir biyografisini çevirmeye başlar. Edebiyat yaşamının doruk noktasındayken de *Utopia*'sını kaleme alır.

More 1532 yılında sağlık nedenlerini ileri sürerek devletteki görevlerinden ayrılır. Ama asıl neden, Kral'ın Protestanlığa gösterdiği sıcak tavrı ve Katolik Kilisesi karşısındaki olum-

suz duruşunu onaylamamasıdır. 1533 yılında Kral'ın eşi Anne Boleyn'in taç giyme törenine katılmayı reddetmesi de hanesine olumsuz bir not olarak yazılır. 23 Mart 1534 yılında İngiltere Parlamentosunun kabul ettiği Ardıllık Sözleşmesinin ilkesine rıza göstermeyip, Anne Boleyn'i Kral'ın yasal eşi ve çocuklarını da İngiltere tahtının yasal varisleri olarak tanıdığına dair yemin etmeyince 17 Eylülde Londra Kulesi'ne kapatılır. Vatan hainliği suçlamasıyla hüküm giyer ve 6 Temmuz 1535 yılında kellesi uçurulur. 1935 yılında ise Papa XI. Pius tarafından aziz ilan edilir.

More *Utopia*'sını, 1515 Mayısında resmi bir görevle gittiği Flandaria'da[5] tasarlar ve *Utopia*'nın ilk kitabının girişinde bu geziden bahseder. Thomas More bu gezisini 15 Ekime kadar sürdürür. Son üç ay içinde *Utopia* iyice şekillenir. Aynı yılın yazında nedenini belirtmediği bir iş için Antwerp'e gider ve orada Peter Giles'la [Petrus Aigidius] karşılaşır. Erasmus'un dostu olan ve kentin genel sekreterliği görevini sürdüren, aynı zamanda yayıncılık yapan seçkin şahsiyet Giles bir anda More'un gönlünü kazanır ve *Utopia*'sının ana karakterlerinden biri oluverir. Erasmus, More'un iki kitaplık *Utopia*'sının ilk kitabını ikinci kitabından sonra kaleme aldığını belirtir.[6] İngiltere'de artan işsizlik ve bunun dolaylı sonucu olan dilencilik üzerine görüşlerin belirtildiği ve çözüm yollarının arandığı ilk kitap adeta *Utopia*'ya bir giriş niteliği taşır.

---

[5] *Flandria:* Fransa'nın kuzeyini, Belçika'nın batısını ve Hollanda'nın güneybatısını içine alan toprakların eski adı.

[6] Thomas More, *Utopia*, (ed.) G. Logan, R. M. Adams, C. H. Miller, Cambridge University Press, Cambridge 1995, s. xxi.

Utopia'nın kurgusu, Thomas More, Peter Giles ve Giles'ın More'la tanıştırdığı Portekizli eski bir denizcinin arasında geçen bir günlük sohbetten oluşur. Yapıtın ana karakteri, adı Raphael Hythlodaeus [Raphael Hythloday] olan işte bu denizcidir.[7] Hythlodaeus, Amerigo Vespucci'nin [Americus Vespucius] 1501-1503 yıllarında yaptığı dört büyük keşif seyahatinde bulunmuş ve son seyahatte Vespucci'yle birlikte yurda dönmemiş, birkaç denizci yoldaşıyla gönlünce gezmeyi ve tanıyabildiği kadar ülke ve tanıyabildiği kadar halk tanımayı tercih etmiştir. Hakikaten Hythlodaeus deniz derya bir adamdır, dünyanın dört bir yanını dolaşmış, nice memleket, nice insan görmüş, nice geleneğe, nice yaşayış tarzına tanık olmuştur. Denize olduğu kadar felsefeye de tutku beslediği için, gezip gördüğü toplumların özellikle yönetim biçimlerini ve kurumsal yapılanmalarını her türlü ayrıntısına dikkat ederek gözlemlemeye özen göstermiş, değişik toplumları birbiriyle kıyaslayarak aralarındaki benzerlikleri ya da farklılıkları yakalamaya çalışmıştır. Dolayısıyla toplumların yönetim biçimlerinde, iktisadi yapılanmalarında ve yasalarında öne çıkan doğruları ve kusurları, o toplumun genel yaşantısına ve ahlakına yaptıkları doğrudan etkileri adeta bir siyaset felsefecisi titizliğinde değerlendirme olanağı bulmuştur. İşte şimdi bütün bu görüşlerini ve önerilerini dönemin en önemli iki şahsiyeti, Thomas More ile Peter Giles'ın huzurunda bir sohbet ortamında aktarma olanağı yakalamıştır.

---

[7] More'un Yunanca *hytlos* ve *daiein* sözcüklerinden türettiği *Hythlodaeus* "koca karı masalları anlatan" anlamına gelir. *Raphael* ise İbrancada "Tanrı'nın şifacısı" demektir.

Hythlodaeus hayalindeki anayasaya sahip devleti son seyahati sırasında tesadüfen keşfettiği Utopia adasında bulur. Bu adanın yönetim biçimi, yasama, yürütme ve yargılama gücü, yurttaşlarının kamu haklarından yararlanma hakları hakikaten mükemmeldir. Ona göre, Utopia bütün Avrupa devletlerinin yapılanmasına örnek teşkil edecek ideal devletin ta kendisidir. Belki de bu yüzden bu adanın enlem ve boylamını vermez, ama geri kalan bütün coğrafi verileri, adanın biçimini, uzunluğunu ve genişliğini zihinsel anlamda öyle sahici bir çizimle aktarır ki, ada birden gözlerinizin önünde canlanmaya, soluk almaya ve yaşamaya başlar. Betimlemelerinden, onun Britannia adalarının coğrafyasıyla benzerlikler taşıdığı düşünülmüştür. Hythlodaeus'un Utopia adasının genişliğinin 200 mil olduğunu söylemesi, 1515'de yayımlanan *Saint Albans Chronicle*'de İngiltere'nin genişliğinin 200 mil olduğunun belirtildiği satırları akla getirmiştir.[8]

Ada Utopus adlı bir komutan tarafından keşfedilmiş ve yeniden yaratılmış, sonradan da onun adını almıştır. En önemli özelliği bir tarım ülkesi olmasıdır. Adalılar ta çocukluktan başlayarak ziraat konusunda hem teorik hem de pratik bilgi edinirler. Okulda öğrenilen bilgileri tarlalarda çalışanları izleyerek öğrenirler ve kendileri de bizzat işe katılarak sindirirler.

Utopia adasının başkenti Amaurotus muhteşem bir kenttir. Diğer kentlerden gelen temsilcilerin toplandığı ada sena-

[8] B. R. Goodey, "Mapping 'Utopia': A Comment on the Geography of Sir Thomas More," *Geographical Review*, American Geographical Society, vol. 60, no. 1, January 1970, s. 19.

tosunun burada olması da bu kente ayrı bir özellik ve önem katmaktadır. Aslında Hythlodaeus'a göre, adanın tek bir kentini tanımak bütün kentlerini tanımakla eştir, çünkü hepsi birbirine çok benzer. Kendisi Utopia'da bulunduğu dönemde beş yıl boyunca Amaurotus'ta kaldığı için en çok bu kentle hemhal olmuştur, bu yüzden Amaurotus'un yaşam biçimini anlatırsa bütün adayı tanıtacağını özellikle belirtir. Amaurotus mahalleleri, caddeleri, sokakları, binaları, evleriyle bir şehircilik harikasıdır. Özellikle bahçe düzenlenmesi ve halkın bahçelerin görünümüne verdiği önem görülmeye değerdir.

Her kentin kendi yöneticileri ve rahipleri vardır ve kendi prensi. Dolayısıyla adayı hâkimiyeti altına alan tek bir kral yoktur. Seçimle iş başına gelen her yönetici, toplumun gerek akıl gerekse ahlak açısından en mükemmel kişileridir. Her kentin yurttaşları kendi kenti için günde altı saat çalışır, kalan zamanı kendi özel uğraşlarına harcar ve sevdiği bir işi yaparak dinlenir. Bütün yurttaşlar tek örnek giyinir. Bu giysiler deriden yapılır, gayet sade ve rahattır, üstelik her aile bu giysileri kendi diker. Hep birlikte kent yemekhanelerinde yemeklerini yer, hep birlikte oyun oynayarak vakit geçirirler. Toplumun yaşlısının ve gencinin olabildiğince sık bir araya gelmesine özen gösterirler. Böylece yaşlıların deneyimlerinden ve görüşlerinden gençlerin her an faydalanmasını ve onları örnek alarak hareket etmelerini sağlarlar. Kadınların ve erkeklerin yapacağı işler bellidir, ama her iki cinsten de beklenen toplumun gelişimine katkıda bulunmalarıdır. Bu uyumlu çalışma ortamı için her şeyden önce kadın ve erkeğin arasındaki ilişkinin sağlam temellere oturmuş olması gerekir.

Bu yüzden gelip geçici aşklardan çok, sonucunda evlilik olacak ilişkilere önem verilir. Evlilik kurumuna hassasiyetle yaklaşılır ve çiftlerin arasında yaşanan gerginlikler kendilerine ya da topluma zarar verecek boyutlara ulaşmadıkça boşanmaya izin verilmez.

Utopia'da yurttaşların birlikte çalışarak elde ettiği ürünler pazar yerlerindeki ambarlara getirilir. Halk her ihtiyacını bu ambarlardan karşılar, üstelik ücretsiz. Çünkü Utopialılar para kullanmaz. Hele paranın ana maddesi altın ya da gümüşe metelik değer vermez. Çünkü bu madenlerin insanların ahlakını çökerttiğini ve her birini birer vahşi hayvana dönüştürdüğünü çok iyi bilirler. Emeğin ortak kullanımının esas alındığı bu toplumda yiyecek sıkıntısı diye bir şey yoktur, hiç kimse dara düşmez, hiçbir yurttaş ailesinin geleceğinden endişe duymaz, isteyen istediği kadar yiyeceği alır ve evine götürür. Dolayısıyla her şey bol olduğu için herkesin gözü toktur, kimsenin karşısındakinden daha fazla yiyecek alma gibi bir derdi, hiç kimsenin de karşısındakinin kendisinden daha fazla yiyecek alacağına dair bir endişesi yoktur. Bu yüzden Utopialılar hem kendilerine hem de komşu ülkelere çok cömerttir. Kendilerine yeterince mal ayırdıktan sonra kalanını ihtiyacı olan komşu devletlere gönüllerince dağıtırlar ya da gerekli gördüklerinde satarlar. Ama sattıkları malın parasını öyle hemen almaya kalkmazlar, bir nevi borç verirler ve nadiren borcun tamamını talep ederler. Utopialıların bu anlayışlı tutumları komşu devletlerin de ekonomisine katkıda bulunur. Çünkü bu devletler Utopia'ya verecekleri parayı kendi hazinelerine aktarır ve gerektiğinde kullanırlar. Ama Utopialılar istedikleri takdir-

de de hemen çıkarır verirler. Utopialılar borçlarını tahsil etmeye kalkıyorsa, bilin ki büyük bir savaş tehlikesi söz konusu olmuştur ya da en iyi ihtimalle diğer komşularının para ihtiyacı doğmuştur.

Utopia edebiyata ve felsefeye düşkün bir toplumdur. Bu anlamda Yunanlılardan pek farkları yoktur. Hatta dilleri bile Yunancaya çok benzer. Bu yüzden Hythlodaeus Utopia halkının Yunanlılardan neşet ettiğini bile düşünür. Bütün yurttaşlar, ama özellikle özgür sanatlara karşı büyük bir yeteneği olduğu keşfedilenler kamu işlerinden vakit buldukça kitap okurlar ve aralarında tartışıp düşünce alışverişinde bulunurlar. Hythlodaeus ve yoldaşları kendi adalarına çıkana dek Avrupa'daki hiçbir filozoftan haberleri olmamış olsa da, aldıkları eğitim öğretim, edindikleri zihinsel disiplinleri ve okudukları kitaplar sayesinde bu filozofların ana düşüncelerini çoktan keşfetmişler ve içlerine sindirmişlerdir. Özellikle ahlak anlayışlarının derin felsefi ilkelere dayandığını, öncelikle kendilerinin insan olma sorumluluğunu hissetmelerinden, sonra da yakınlarının ve en nihayet bütün yurttaşlarının sorumluluğunu taşımak zorunda olduklarının bilincinde olmalarından ve bu düşünüşlerini hem sözlerinde hem de davranışlarında yaşatmalarından rahatça anlayabilirsiniz. Benimsedikleri ana ilke, yaşamın doğanın ilkelerine göre düzenlenmesi gereğidir. Çünkü yaşamın amacı onlar için hazdır ve bu hazzı ancak doğanın itici gücü sayesinde tadabilirler. Bu haz seçkin bir hazdır ve sadece iyi ve hayırlı işler yapıldığında hissedilebilir. Yoksa yaşamın gelip geçici keyifleri, yani haz benzeri duyguları onları hiç ilgilendirmez.

Utopia'da kölelik başlı başına bir cezadır. Çünkü kendi keyifleri doğrultusunda insanları köle kılmazlar. Evet, toplumlarında köle çalıştırırlar ve üstelik en angarya işleri bu kölelere yaptırırlar. Ama bu köleler köle olmuşsa, yüz kızartıcı ağır suçlar işledikleri için bu duruma düşmüştür, yani kendi iradeleriyle yaptıkları seçim sonucunda iyiliği değil, kötülüğü benimsemişlerdir, dolayısıyla bedelini bu şekilde ödemek zorundadır. Bunların dışındaki köleler ya savaşlarda esir düşenlerdir ya da diğer ülkelerde çeşitli suçlar işleyip Utopia'ya getirilmişlerdir. Bazen öyle olur ki, kendi memleketlerinde sabahtan akşama kadar yük beygirleri gibi çalıştıkları halde hakları yenen ve geçim sıkıntısı çeken kişiler, kendi ülkelerinde bu tür bir özgürlük yaşayacaklarına Utopia'da köle olarak yaşamayı tercih eder ve gönüllü olarak Utopia'ya gelip köle olurlar.

Utopia'da, dönemin Avrupa'sındaki toplumlarda olduğu gibi, çeşit çeşit yasa bulunmaz. Toplumsal düzeni koruyan ve yaşatan ancak birkaç yasaları vardır. Bunlar da kısa ve öz, herkesin anlayacağı şekilde açık ve seçik yasalardır. Bilgiçlikleriyle ve getirdikleri birbirinden değişik yorumlarla hem yasaları bulandıran, hem de insanların akıllarını karıştıran avukatlara da yer verilmez bu toplumda. Başı derde düşen her birey, yargıçların da yardımıyla kendi davasını kendi savunabilecek donanımdadır.

Utopia'da savaş insanlık dışı bir olay olarak değerlendirilir ve uzak durulur. Devletler arasında bir anlaşmazlık söz konusu olduğunda barışı tahsis etmek adına mümkün olabilecek her yol denenir, buna rağmen bir çözüm bulunamıyorsa

savaşa gidilir. Yoksa makul bir neden olmadıkça, sırf insanların kendi çıkarlarını tatmin etmeleri için onca masum insanın katline hiçbir Utopialı yönetici ya da yurttaş sıcak bakmaz. Utopialılar için kendi yurttaşları çok değerlidir ve onların kılına dahi zarar verilmemelidir. Bu yüzden zorunlu kalıp da savaşa girdiler mi, öncelikle paralı askerler getirtmeyi ya da dost ülkelerden asker desteği almayı tercih ederler.

Utopia'da halkın tamamınca benimsenen tek bir din yoktur. Kimileri güneşe tapar, kimileri aya, kimileri gezegenlere. Kimileri de cesaret ve onuruyla geçmiş çağların medarı iftharı olan bir insana. Ama hepsi birbirinin dinine saygılı, hepsi birbirinin dinine halel getirmemeye yeminlidir. Çünkü benimsedikleri dinler uygulamada farklılık gösterse de, her birinin ana ilkesi, bireyin yaşantısını ahlaksal olarak düzenlemeye ve onu mutluluğa ulaştırmaya yöneliktir. Utopialılar mutluluk üzerine tartışırken, felsefenin akılcı savlarına dinden çıkarılan birtakım ilkeleri de katmadan edemez. Çünkü din olmadan, hakiki mutluluğa ulaşmada akıl tek başına zayıf ve yetersiz kalır. Utopia'da tek bir din yoktur, ama tek tek her dinde benimsenen tek bir ulu güç vardır ve herkes ona kendi inançları ve töreleri doğrultusunda Mithra adını verir. Ama Hythlodaeus ve yoldaşları onlara Hıristiyanlıktan, İsa'nın adından, öğretisinden, yaşam ilkelerinden bahsedince, hepsi bunu kendi inandıkları tanrının gizli bir işareti olarak algılamış ve çoğu hiç tereddüt etmeden bu dine dönmek için can atmıştır.

Hythlodaeus dünyanın hiçbir yerinde rastlamadığını söylediği ve hayranlığını defalarca dile getirdiği Utopia'yı bu şe-

kilde özetledikten sonra, bu toplumun bütün insanlığa örnek olmasını dilediğini belirtir. Çünkü Utopia adaletin yeryüzündeki tek simgesidir.

Edisyon Tarihi

İki kitap halinde Latince yazılan *Utopia*'nın ikinci kitabı, 1515 Kasımında Antwerp'de, ikincinin ardından yazılan ilk kitap ise 1516 yılının başlarında Londra'da kaleme alınmıştır. More'un yakın dostlarından Erasmus, Peter Giles ve John Paludanus'un gözden geçirdiği ilk edisyon Theodore Martin tarafından 1516 yılının sonlarına doğru Louvain'de yayımlanmıştır. Bu ilk edisyonun başlığı *De Optimo Reipublicae Statv deqve noua insula Vtopia libellus uere aureus, nec minus salutaris quam festiuus, clarissimi disertissimique uir Thomae Mori inclytae ciutatis Londinensis ciuis & Vicecomitis* şeklindedir.[9] Bu edisyon 1517 yılında Paris ve Basel'de de yayımlanmıştır.

More'un denetiminden geçen ve birincisine oranla çok daha mükemmel olan ikinci edisyon ise Erasmus tarafından John Frobenius'a gönderilmiş ve 1518 Kasımında Basel'de yayımlanmıştır. Aynı yıl Erasmus'un arkadaşı Thomas Lupset Paris'te ilk edisyonu yeniden düzenlemiş ve bu yeni edisyon Gilles de Gourmont tarafından yayımlanarak okuyucusuyla tekrar buluşmuştur.

Söz konusu bu edisyonların hepsi Latinceydi ve More'un

---

[9] B. R. Goodey, "Mapping 'Utopia': A Comment on the Geography of Sir Thomas More," *Geographical Review*, American Geographical Society, vol. 60, no. 1, January 1970, s. 15-30.

sağlığında bu çalışmalar ne İngilizcede ne de başka bir batı dilinde yayımlanamadı. İlk İngilizce edisyon Ralph Robinson tarafından, *A Fruteful and Pleasaunt Worke of the Best State of a Publique Weale, and of the Newe Yle called Utopia*: Written in Latine by Syr Thomas More Knyght, and Translated into Englyshe by Ralphe Robynson Citizein and Goldsmythe of London, at the Procurement and Earnest Request of George Tadlowe Citizein and Haberdassher of the Same Citie başlığıyla 1551 yılında Londra'da yayımlanmıştır. Düzeltilmiş ve düzenlenmiş ikinci İngilizce edisyon ise 1556 yılında yayımlanmış, bunu 1597 ve 1624 yıllarında yayımlanan diğer edisyonlar izlemiştir. Bu edisyonlar 1684'de Gilbert Burnet'in eserin Latincesine yakın bir dil ve üslup kullanarak yeniden yaptığı İngilizce çeviriyle yenilenmiştir.

Bu yüzden *Utopia*'nın çevirisinde İngilizcesi değil, Thomas More tarafından yazılan Latincesi kaynak metin olarak alınmalıdır. Çünkü More'un yazdığı *Utopia*'nın İngilizcesi kendisine değil, Ralph Robinson'un Latinceden yaptığı İngilizce çevirisine aittir. Dolayısıyla şimdiye kadar Türkiye'de yayımlanan çevirilerin hiçbiri, Latinceden çeviri olmadığından, Thomas More'un gerçek *Utopia*'sı değildir ve ilk kez bu çeviriyle Türk okuyucusu Thomas More'un *Utopia*'sıyla tanışacaktır.

Çeviri Yöntemi

Çeviride temel alınan Latince metin: Thomas Morus, *De optimo reipublicae statv, deqve noua insula Vtopia: libellus uere aureus, nec minus salutaris quam festiuus*, Basileae: Froben, 1518.

Yorumlarda ve notlarda temel alınan kaynaklar:

1. Thomas More, *Utopia,* (tr.) Ralph Robinson, The Limited Editions Club, Inc., 1935.
2. J. H. Lupton (ed.), *The Utopia of Sir Thomas More* (In Latin from the Edition of March 1518, and in English from the first Edition of Ralph Robinson's translation in 1551, with additional translations, introductions and notes), Oxford, 1895.
3. Thomas More, *Utopia, or, The Happy Republic-A Philosophical Romance,* (ed., tr.) A. St. John, London, 1852.
4. Thomas More, *Utopia* (Containing an Impartial History of the Manners, Customs, Polity, Goverment, and c. of that Land), (tr.) G. Burnet, Oxford, 1853.

Çeviride geçen kişi ve yer adlarının yazımında Latincesi benimsenmiş olmakla birlikte, Thomas More döneminde yaşamış kişilerin ya da o dönem coğrafyasında yer alan ülkelerin, kentlerin adları Türkçedeki şekliyle kullanılmış, gerektiğinde parantez içinde Latincesi belirtilmiştir. Thomas More tarafından yaratılan karakter ve kent adları ise Latince olarak bırakılmıştır. Ayrıca dipnotlarda alıntılanan klasikçağ yazarlarının kaynak metinleri için, aksi belirtilmedikçe, Loeb Classical Library temel alınmıştır.

Festina lente [yavaş yavaş hızlan] deyişinin ışığında hareket eden ve 2009 yılında, 4. yaşına giren *Humanitas: Yunan ve Latin Klasikleri* usul usul, ama hızla büyümekte. Yunanca ve Latince metinler kaynaklarından çevrildikçe Türkiye'de bu alandaki çevirilerde yıllar boyu yaşanmış ve kökleşmiş kar-

maşa yerini dingin sulara bırakmakta. Bu yüzden biz klasik filologlara büyük destek sağlayan Kabalcı Yayınevi'nin genel yayın yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu'na ve sahibi Sn. Sabri Kabalcı'ya teşekkürlerimizi bir kez daha yineliyoruz ve yinelemeye devam etmek istiyoruz.

Ortaköy, 2009 Çiğdem Dürüşken

THOMAS MORUS

DE OPTIMO REIPUBLICAE STATU DEQUE NOVA INSULA UTOPIA

THOMAS MORE

MÜKEMMEL BİR DEVLET MODELİ VE YENİ UTOPIA ADASI

DE OPTIMO REIPUBLICAE STATU DEQUE NOVA INSULA UTOPIA

libellus vere aureus, nec minus salutaris
quam festivus, clarissimi disertissimique viri
THOMAE MORI inclutae civitatis
Londinensis civis et Vicecomitis

MÜKEMMEL BİR DEVLET MODELİ VE YENİ UTOPIA ADASI

Ünlü Londra kentinin[1] yurttaşı ve yargıcı, seçkin ve belagat sahibi yazar THOMAS MORE'un kaleme aldığı, eğlendirici olduğu kadar yararlı da olan, gerçekten altın değerinde bir kitapçık.

HEXASTICHON ANEMOLII POETAE LAUREATI, HYTHTLODAEI EX SORORE NEPOTIS IN UTOPIAM INSULAM

Utopia priscis dicta ob infrequentiam,
Nunc ciuitatis aemula Platonicae,
Fortasse uictrix (nam quod illa literis
Deliniauit, hoc ego una praestiti
Viris et opibus optimisque legibus):
Eutopia merito sum uocanda nomine.

HYTHLODAEUS'UN KIZ KARDEŞİNİN OĞLU, YEĞENİ VE SARAY ŞAİRİ ANEMOLIUS'UN[2] UTOPIA ÜZERİNE YAZDIĞI ALTI DİZE

Eskiden Yok-ülke'ydi adım, ücralardaydım,
Şimdi ise Plato'nun devletiyle aşık atarım,
Belki ondan bile üstünüm, boş sözlerle karalanan
ne varsa çünkü o kitapta,
Ben insanlarla, kaynaklarla, en iyi yasalarla canlandırdım:
Yaşanası-yer denmeli bundan böyle bana, bu benim hakkım.

UTOPIAE INSULAE TABULA

UTOPIA ADASININ RESMİ[1]

[1] Utopia adasının bir tür haritası olan bu resim, ünlü ressam Hans Holbein'ın kardeşi Ambrosius Holbein'ın eseridir.

UTOPIENSIUM ALPHABETUM

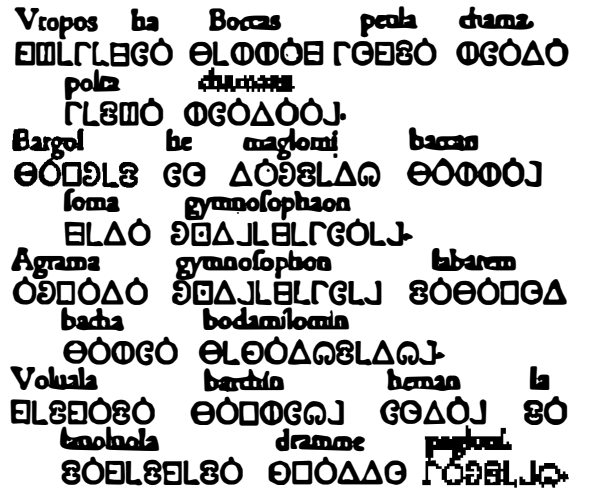
TETRASTICHON VERNACULA UTOPIENSIUM LINGUA

UTOPIA'NIN ALFABESİ[3]

UTOPIA DİLİNDE BİR DÖRTLÜK

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y

HORUM VERSUUM AD VERBUM HAEC EST SENTENTIA

Utopus me dux ex non insula fecit insulam.
Una ego terrarum omnium absque philosophia
Ciuitatem philosophicam expressi mortalibus.
Libenter impartio mea non grauatim accipio
meliora.

BU DİZELERİN TAM TERCÜMESİ

Zamanında ada bile değilken, adaya dönüştürdü beni
komutan Utopus.
Felsefesi olmayan tek ülkeyken yeryüzündeki bütün ülkeler
içinde
Bir felsefe devleti kurdum ölümlülere.
Seve seve paylaşıyorum elimdekileri, isteyerek kabul ediyorum
daha iyilerini.

THOMAS MORUS PETRO AEGIDIO S.D.[2]

Pudet me propemodum, charissime Petre Aegidi, libellum hunc de Utopiana republica post annum ferme ad te mittere, quem te non dubito intra sesquimensem expectasse. Quippe quum scires mihi demptum in hoc opere inueniendi laborem, neque de dispositione quicquam fuisse cogitandum, cui tantum erant ea recitanda quae tecum una pariter audiui narrantem Raphaelem. Quare nec erat quod in eloquendo laboraretur, quando nec illius sermo potuit exquisitus esse, quum esset primum subitarius atque extemporalis, deinde hominis, ut scis, non perinde Latine docti quam Graece, et mea oratio quanto accederet propius ad illius neglectam simplicitatem, tanto futura sit propior ueritati, cui hac in re soli curam et debeo et habeo.

Fateor, mi Petre, mihi adeo multum laboris his rebus paratis detractum ut paene nihil fuerit relictum. Alioquin huius rei uel excogitatio uel oeconomia potuisset, ab ingenio neque infimo neque prorsus indocto postulare tum temporis nonnihil, tum studii. Quod si exigeretur ut diserte etiam res non tantum uere scriberetur, id uero a me praestari nullo tempore, nullo studio potuisset.

---

[2] Kaynak edisyondaki metinde paragraf yoktur. Bu çevirideki paragraflar, yorumlarına başvurulmuş kaynaklardaki Latince metin düzeni esas alınarak ayrılmıştır.

THOMAS MORE PETER GILES'I SELAMLAR[4]

Sevgili Peter Giles, yaklaşık bir yıla yakın bir gecikmeden sonra, Utopia devleti hakkında yazdığım bu kitapçığı sana göndermeye neredeyse utanıyorum; eminim sen bunun bir buçuk ay içinde elinde olacağını ümit ediyordun. Çünkü hem bu çalışmamda hiç kaynak sıkıntısı çekmediğimi, hem de bulduklarımı bir araya getirmek için öyle fazlaca kafa yormadığımı gayet iyi biliyorsun.[5] Bütün yapmam gereken, seninle birlikte Raphael'i dinlediğimiz sırada onun anlattıklarından aklımda kalanları tekrarlamaktan ibaretti. Üstelik belagatle falan da uğraşmama gerek yoktu, çünkü Raphael'in konuşması bir çırpıda ve irticalen geliştiğinden, üslubu süslü değildi. Sonra, senin de bildiğin gibi, Raphael Latinceden çok Yunancanın üstadı bir adam; dolayısıyla benim dilim onun o özensiz, yalın üslubunu ne kadar andırırsa aslına o kadar sadık kalacaktı ki, benim de bu çalışmada asıl önem verdiğim, mecbur olduğum ve yaptığım şey konuşmanın aslına sadık kalmak.

Evet, sevgili Peter, kabul ediyorum, elime epeyce hazır malzeme geçtiğinden hiç sıkıntı çekmedim, öyle ki adeta benim yapacağım pek bir iş yoktu. Yoksa düşünüp bu tür bir konu bulabilmek ve bu konuyu belli bir düzene oturtabilmek, ciddi ciddi bir zaman ve emek harcamayı gerektirir, yazarı oldukça yetenekli ve bilgili olsa bile fark etmez. Zaten konuyu böyle olduğu gibi değil de belagatle yazmam gerekseydi buna ne zaman harcayabilirdim, ne de emek.

Nunc uero quum, ablatis curis his in quibus tantum fuit sudoris exhauriendum, restiterit tantum hoc, uti sic simpliciter scriberentur audita, nihil erat negotii. Sed huic tamen tam nihilo negotii peragendo, caetera negotia mea minus fere quam nihil temporis reliquerunt. Dum causas forenseis assidue alias ago, alias audio, alias arbiter finio, alias iudex dirimo, dum hic officii causa uisitur, ille negotii, dum foris totum ferme diem aliis impartior, reliquum meis relinquo mihi, hoc est literis, nihil. Nempe reuerso domum, cum uxore fabulandum est, garriendum cum liberis, colloquendum cum ministris. Quae ego omnia inter negotia numero, quando fieri necesse est (necesse est autem, nisi uelis esse domi tuae peregrinus) et danda omnino opera est, ut quos uitae tuae comites aut natura prouidit aut fecit casus aut ipse delegisti, his ut te quam iucundissimum compares, modo ut ne comitate corrumpas aut indulgentia ex ministris dominos reddas. Inter haec quae dixi elabitur dies, mensis, annus.

Quando ergo scribimus? Nec interim de somno quicquam sum loquutus, ut nec de cibo quidem, qui multis non minus absumit temporis quam somnus ipse, qui uitae absumit ferme dimidium. At mihi hoc solum

Ama madem kan ter içinde kalıp yorulacağım bu tür dertlerden kurtulmuştum, yapmam gereken tek bir iş vardı; o da işittiklerimi basitçe kaleme almak, bu da öyle zor bir iş değildi. Evet, yapacağım iş zor olmasına zor değildi, ama başka işlerden buna ayıracak neredeyse hiç zamanım olmuyordu ki. Sürekli mahkemede dava peşindeyim, kâh bunları savunuyor, kâh dinliyor, kâh arabuluculuk edip sonlandırıyor, kâh yargıçlığını üstlenip bir hükme bağlıyorum; bu arada gerek nezaket, gerekse iş icabı birilerini ziyaret ediyor, hemen hemen bütün günümü dışarılarda başkalarına harcıyorum, kalanını da aileme. Anlayacağın, bana, yani çalışmalarıma, hiç zaman kalmıyor. Çünkü eve döndüğümde de kâh eşimle hoşbeş ediyor, kâh çocuklarla gevezelik ediyor, kâh hizmetkârlarıma bir şeyler söylüyorum. Ben bütün bunları görevlerim arasında görüyorum, çünkü böyle olmalı; bir insan evinin yabancısı olmak istemiyorsa bu bir zorunluluk. İster doğa çıkarmış olsun karşınıza, isterse tesadüfler ya da isterse kendi seçiminiz olsun, yaşamınızı birileriyle paylaşıyorsanız, kendinizi bütün içtenliğinizle şartlara uydurmalı ve onlara gereken özeni göstermelisiniz, tabii yakınlık göstereceğim derken kimsenin ahlakını bozmadan, hoşgörülü olacağım derken hizmetkârlarınızı efendiniz haline getirmeden. İşte sözünü ettiğim bu gaileler arasında günler akıp gidiyor, hatta aylar, yıllar.

E, peki, biz ne zaman yazacağız? Ama henüz uykudan hiç söz etmedim, bir de yemekten; öyle ki çoğu insanın sadece şu uykuya ayırdığı zamanın bile haddi hesabı yok, oysa ömrümüzün yarısını alıp götüren bir şey bu. Bense ancak uykudan

temporis adquiro quod somno ciboque suffuror, quod quoniam parcum est, lente, quia tamen aliquid aliquando perfeci, atque ad te, mi Petre, transmisi Utopiam ut legeres et si quid effugisset nos uti tu admoneres. Quamquam enim non hac parte penitus diffido mihi (qui utinam sic ingenio atque doctrina aliquid essem, ut memoria non usquequaque destituor) non usqueadeo tamen confido ut credam nihil mihi potuisse excidere. Nam et Ioannes Clemens, puer meus, qui adfuit ut scis una, ut quem a nullo patior sermone abesse in quo aliquid esse fructus potest, quoniam ab hac herba qua et Latinis literis et Graecis coepit euirescere, egregiam aliquando frugem spero, in magnam me coniecit dubitationem. Siquidem quum, quantum ego recordor, Hythlodaeus narrauerit Amauroticum illum pontem quo fluuius Anydrus insternitur quingentos habere passus in longum, Ioannes meus ait detrahendos esse ducentos, latitudinem fluminis haud supra trecentos ibi continere. Ego te rogo rem ut reuoces in memoriam. Nam si tu cum illo sentis, ego quoque adsentiar et me lapsum credam, sin ipse non recolis, scribam ut feci quod ipse recordari uideor mihi, nam ut maxime curabo ne quid sit in libro falsi, ita si quid sit in ambiguo, potius mendacium dicam quam mentiar, quod malim bonus esse quam prudens.

ya da yemekten çaldığım vakti kendime ayırabiliyorum. Evet, bu vakit çok az ve çok yavaş işliyor, ama öyle bile olsa yine de bir ara bir şeyler bitirebildim. İşte, sevgili Peter, sonunda sana *Utopia*'yı yolladım, okuyasın ve atladığım bir şeyler olmuşsa beni uyarasın diye. Belleğim konusunda kendime güvenmiyor değilim (keşke bu pek kötü sayılamayacak belleğim kadar yeteneğim ve bilgim de olsa), buna rağmen kendimi rahat hissetmiyorum, çünkü gözümden hiçbir şey kaçmadığından eminim diyemem. Zaten şu bizim oğlan, John Clement[6] de zihnime şüphe tohumları ekti. Senin de bildiğin gibi, o da orada bizimleydi,[7] çünkü bir şeyler kazanabileceği konuşmalara her zaman katılmasını istiyorum ondan; öyle ki hem Latin edebiyatında hem de Yunan edebiyatında yavaş yavaş boy atmaya başlayan bu genç fidandan gün gelecek olgun meyveler dereceğimizi ümit ediyorum. Neyse, hatırladığım kadarıyla, Hythlodaeus bir ara Anydrus nehrinin üstündeki Amaurotus[8] köprüsünün beşyüz adım[9] uzunluğunda olduğunu söylemişti ya, bizim John onun iki yüz adımını atmam gerektiğini, çünkü orada akan nehrin genişliğinin üç yüz adımdan daha fazla olamayacağını belirtiyor. Bu yüzden, senden rica ediyorum, belleğini bir yokla. Yok, sen de onunla hemfikirsen, her ikinizin düşüncesini ben de kabulleneceğim ve yanıldığımdan emin olacağım. Ama hatırlayamazsan, aklımda kalan rakamı yazdığım gibi bırakacağım; çünkü bu kitapta yanlış bir şey olmamasına çok büyük özen gösteriyorum, eğer ikircikli bir şey varsa, o zaman ben yalan söylemiş sayılmam, bana söylenen yalanı[10] dile getirmiş olurum; kurnaz olmaktansa iyi olmak evladır.

Quanquam facile fuerit huic mederi morbo si ex Raphaele ipso aut praesens scisciteris aut per literas quod necesse est facias uel ob alium scrupulum qui nobis incidit nescio mea ne culpa magis, an tua, an Raphaelis ipsius. Nam neque nobis in mentem uenit quaerere, neque illi dicere, qua in parte noui illius orbis Vtopia sita sit. Quod non fuisse praetermissum sic, uellem profecto mediocri pecunia mea redemptum, uel quod subpudet me nescire quo in mari sit insula de qua tam multa recenseam, uel quod sunt apud nos unus et alter, sed unus maxime, uir pius et professione theologus, qui miro flagrat desiderio adeundae Utopiae, non inani et curiosa libidine collustrandi noua, sed uti religionem nostram, feliciter ibi coeptam, foueat atque adaugeat. Quod quo faciat rite, decreuit ante curare ut mittatur a Pontifice, atque adeo ut creetur Utopiensibus episcopus, nihil eo scrupulo retardatus quod hoc antistitium sit illi precibus impetrandum. Quippe sanctum ducit ambitum, quem non honoris aut quaestus ratio, sed pietatis respectus pepererit.

Quamobrem te oro, mi Petre, uti aut praesens si potes commode, aut absens per epistolam, compelles Hythlodaeum atque efficias ne quicquam huic operi meo aut insit falsi aut ueri desideretur. Atque haud

Bu konuyu şahsen ya da mektupla Raphael'in kendisinden öğrenirsen sıkıntımız kolayca çözümlenmiş olur. Aslına bakarsan bir şekilde onunla görüşmen gerekecek, çünkü bizi ilgilendiren başka bir sorun daha ortaya çıktı; nasıl oldu bilmiyorum, ya benim bilgisizliğimden, hatamdan kaynaklandı, ya senin ya da Raphael'in. Çünkü şu Utopia yeni dünyanın neresinde yer alıyor diye aklımıza gelip de bir türlü kendisine sormadık, o da hiç bahsetmedi. Bu dalgınlığımın bedelini ödemek için gerekirse üstüne bir de para veririm, hem de yüklüce, çünkü bu kadar çok kafa yorduğum bu adanın bulunduğu denizi bilmemek beni bayağı utandırdı doğrusu. Sonra, aramızda bir iki kişi var ki, içlerinden özellikle dini bütün ve ilahiyat profesörü olan biri Utopia'ya gitmek için nasıl yanıp tutuşuyor, şaşarsın. Üstelik yeni şeyler görüp bilgisini görgüsünü arttırmak gibi öyle boş bir heves, bir merak değil onunki, asıl niyeti bu adada yeni yeni yeşeren dinimizi kutlu bir şekilde besleyip büyütmek. Hatta bu iyi niyetini gerektiği şekilde hayata geçirebilmek adına, Papa'nın onu oraya göndermesi ve Utopialıların piskoposu olmak için ne gerekirse yapmaya kesin karar vermiş. Bu makama başvurmakta herhangi bir sakınca da görmüyor,[11] çünkü bunun mevki ya da para arzusundan değil, dinine duyduğu saygıdan kaynaklanan ulu bir hırs olduğuna inanıyor.

Bu yüzden senden ricam, sevgili Peter, senin için de uygunsa, Hythlodaeus'u ayarlayıp onunla şahsen görüşmen, yok eğer kentten ayrılmışsa o zaman mektup yazman ve bu eserimde hiçbir şeyin yanlış olmadığını ya da doğrulanması gereken bir şeye ihtiyaç olmadığını kanıtlaman. Belki de en iyisi

scio an praestet ipsum ei librum ostendi. Nam neque alius aeque sufficit si quid est erratum corrigere, neque is ipse aliter hoc praestare potest quam si quae sunt a me scripta perlegerit. Ad haec, fiet ut hoc pacto intelligas accipiatne libenter, an grauatim ferat, hoc operis a me conscribi. Nempe si suos labores decreuit ipse mandare literis, nolit fortasse me: neque ego certe uelim, Vtopiensium per me uulgata republica, florem illi gratiamque nouitatis historiae suae praeripere.

Quanquam, ut uere dicam, nec ipse mecum satis adhuc constitui an sim omnino aediturus. Etenim tam uaria sunt palata mortalium, tam morosa quorundam ingenia, tam ingrati animi, tam absurda iudicia, ut cum his haud paulo felicius agi uideatur qui iucundi atque hilares genio indulgent suo, quam qui semet macerant curis, ut aedant aliquid quod aliis aut fastidientibus aut ingratis uel utilitati possit esse uel uoluptati. Plurimi literas nesciunt: multi contemnunt. Barbarus ut durum reicit quicquid non est plane barbarum, scioli aspernantur ut triuiale quicquid obsoletis uerbis non scatet. Quibusdam solum placent uetera, plerisque tantum sua. Hic tam tetricus est ut non admittat iocos, hic tam insulsus ut non ferat sales. Tam simi quidam sunt ut nasum omnem uelut aquam ab rabido morsus cane reformident. Adeo mobiles alii sunt ut aliud sedentes probent, aliud stantes.

bu kitabı ona bizzat göstermen. Çünkü bir hata olmuşsa, ondan başka düzeltecek nitelikte kimse yok, gerçi benim yazdıklarımı baştan sona okumadıkça o bile düzeltemez. Ayrıca belki bu şekilde bu kitabı yazmış olmamdan memnun mu oldu, yoksa canı mı sıkıldı, anlayabilirsin de. Öyle ya, kendi hikâyesini kendisi anlatmaya niyetlenmişse, benim yazmamı istemeyebilir. Ben de hiç istemem doğrusu, Utopia devletini halka arz edince,[12] ona ait olan bu yepyeni hikâyenin getireceği şöhreti elinden almış olurum belki, neme lazım.

Gerçi, doğruyu söylemek gerekirse, böyle bir kitabı yayımlama konusunda da tam bir karara varmış değilim.[13] Çünkü insanların beğenileri öyle farklı ki, bazılarının huyları öyle ters ki, ruhları öyle acımasız ki, yargıları öyle saçma ki, her şeye burun kıvıran, nankörlük eden birilerine yararlı olacak ya da hoşlarına gidecek diye bir şeyler yayımlamak kaygısıyla içini yiyip bitirenlerden ziyade, doğal tutkularına kapılıp tatlı ve neşeli bir hayat sürenlerin ben her zaman daha mutlu olduklarını düşünmüşümdür. Birçok insan zaten edebiyattan bihaber, bazısı ise buna hiç önem vermiyor. Kaba insan, baştan sona kaba bir şeyler yazmamışsanız, çok ağır deyip fırlatıp atıyor; ukalalarsa, köhne sözcükler tıkıştırmamışsanız yazınıza, sıradan bulup küçümsüyor. Kimi sadece eski yazarları beğeniyor, kimi sadece kendininkileri. Kimi o kadar ciddi ki, şakaya hiç gelemiyor, kimi o kadar yavan ki, bir tutam tuzu bile kaldıramıyor. Burunlarından kıl aldırmayan öyleleri de var ki, kuduz köpeğin sudan korkması gibi, eleştiriden korkuyor. Bazıları da öyle kararsız ki, otururken başka bir şey beğeniyor, kalkarken başka bir şey.

Hi sedent in tabernis, et inter pocula de scriptorum iudicant ingeniis, magnaque cum autoritate condemnant, utcumque lubitum est, suis quemque scriptis, ueluti capillicio uellicantes, ipsi interim tuti, et quod dici solet, ἔξω βέλους. Quippe tam leues et abrasi undique, ut ne pilum quidem habeant boni uiri, quo possint apprehendi.

Sunt praeterea quidam tam ingrati ut quum impense delectentur opere, nihilo tamen magis ament auctorem. Non absimiles inhumanis hospitibus, qui quum opiparo conuiuio prolixe sint excepti, saturi demum discedunt domum, nullis habitis gratiis ei a quo sunt inuitati. I nunc et hominibus tam delicati palati, tam uarii gustus, animi praeterea tam memoris et grati, tuis impensis epulum instrue.

Sed tamen, mi Petre, tu illud age quod dixi cum Hythlodaeo. Postea tamen integrum erit hac de re consultare denuo. Quanquam si id ipsius uoluntate fiat- quandoquidem scribendi labore defunctus, nunc sero sapio- quod reliquum est de edendo, sequar amicorum consilium, atque in primis tuum. Vale dulcissime Petre Aegidi cum optima coniuge, ac me ut soles ama, quando ego te amo etiam plus quam soleo.

Baksana şu meyhanede pinekleyenlere, şarap kupalarına gömülüp yazarların dehaları hakkında ahkâm kesiyor, ulu bir yetkeyle her bir yazarın eserine hükümler veriyor, öyle akıllarına estiği gibi, adeta sakalından tutup sürürcesine. Bu arada hepsinin koltuğu sağlam tabii, deyim yerindeyse, hepsi "menzilin dışında."[14] Her yanı öyle kırpılmış, öyle tıraşlanmış ki bu saygıdeğer efendilerin, tek tüy bulup da şöyle bir el ense çekemiyorsunuz.[15]

Bunlardan başka, bir de öyle şükürsüzleri var ki, bir eseri çok beğendikleri halde, yazarına biraz olsun minnet duymuyorlar. Muhteşem bir ziyafette gönlünce yiyip içip de midesi tıka basa dolu evine döndüğünde, kendilerini davet etmiş ev sahibine bir tek teşekkürü çok gören görgüsüz misafirlerden farkları yok hiçbirinin. Haydi şimdi gel de, damak zevki bu kadar incelmiş, bu kadar farklı beğenisi olan, hatta bu kadar hatırşinas, bu kadar minnet dolu insana, masraflarını bizzat üstlendiğin bir şölen sun bakalım![16]

Ama yine de sen, sevgili Peter, Hythlodaeus'la ilgili söylediklerimi yap. Ancak ondan sonra bu ikinci sorun üzerine düşünmeye vaktim olur.[17] Gerçi kendisi bu işe rıza gösterse bile –bunca çile çekip kitabı yazdıktan sonra, aklım başıma yeni geldi ya neyse– yayımlama konusuyla ilgili diğer pürüzlerde dostlarımın, özellikle de senin düşüncene başvuracağım. Hoşçakal can dostum Peter Giles, eşine de iyi dileklerimi ilet. Her zamanki gibi sevgini üstümden eksik etme, çünkü ben sana her zamankinden daha fazla sevgi besliyorum.

SERMONIS QUEM RAPHAEL HYTHLODAEVS UIR EXIMIUS, DE OPTIMO REIPUBLICAE STATU HABUIT, LIBER PRIMUS, PER ILLUSTREM UIRUM THOMAM MORUM INCLUTAEBRITANNIARUM URBIS LONDINI ET CIUEM ET UICECOMITEM.

Quum non exigui momenti negotia quaedam inuictissimus Angliae Rex HENRICUS eius nominis octauus, omnibus egregii principis artibus ornatissimus, cum serenissimo Castellae principe CAROLO controuersa nuper habuisset, ad ea tractanda componendaque oratorem me legauit in Flandriam, comitem et collegam uiri incomparabilis Cuthberti Tunstalli, quem sacris scriniis nuper ingenti omnium gratulatione praefecit. De cuius sane laudibus nihil a me dicetur, non quod uerear ne parum sincerae fidei testis habenda sit amicitia, sed quod uirtus eius ac doctrina maior est quam ut a me praedicari possit, tum notior ubique atque illustrior quam ut debeat, nisi uideri uelim solem lucerna, quod aiunt, ostendere.

Occurrerunt nobis Brugis (sic enim conuenerat) hi quibus a principe negotium demandabatur, egregii uiri omnes. In his praefectus Brugensis uir magnificus,

BRITANNIALILARIN ÜNLÜ KENTİ LONDRA'NIN SEÇKİN YURTTAŞI VE YARGICI THOMAS MORE TARAFINDAN AKTARILAN SIRADIŞI ŞAHSİYET RAPHAEL HYTHLODAEUS'UN MÜKEMMEL DEVLET MODELİ ÜZERİNE YAPTIĞI BİR KONUŞMA

I. KİTAP

İngiltere'nin[18] aynı adı taşıyan krallarının sekizincisi, bütün krallık erdemlerini haiz, yenilmez kral HENRY[19] kısa bir süre önce Kastilya'nın[20] yüce prensi CHARLES[21] ile oldukça ciddi sonuçlar doğuran bir anlaşmazlık yaşamıştı.[22] Bu anlaşmazlığı müzakere etmek ve bir karara bağlamak üzere beni elçisi olarak seçti ve Flandria'ya yolladı. Böylece daha yenilerde herkesin alkışları arasında Kral tarafından Temyiz Mahkemesine başhakim olarak atanan eşsiz şahsiyet Cuthbert Tunstall'ın da hem yol, hem de iş arkadaşı oldum.[23] Tunstall'ın meziyetleri hakkında bir şeyler söylememe hiç gerek yok, kaygım bir dostun tanıklığının pek güven telkin etmeyeceği değil tabii, daha çok söz konusu şahsın erdeminin ve bilgisinin benim övgü sözcüklerimin çok üstünde oluşu; ayrıca dünyanın dört bir yanına öyle ün salmış ki, öyle çok tanınıyor ki, bu yüzden deyim yerindeyse, *güneşi fenerle göstermek* istemem doğrusu.[24]

Daha önce kararlaştırıldığı üzere, bizi Bruges[25] kentinde prens tarafından görevlendirilen kişiler karşıladı, hepsi seçkin şahsiyetlerdi. Saygıdeğer bir adam olan Bruges valisi heyete

princeps et caput erat, ceterum os et pectus Georgius Temsicius Cassiletanus Praepositus, non arte solum uerumetiam natura facundus, ad haec iure consultissimus, tractandi uero negotii cum ingenio tum assiduo rerum usu eximius artifex. Ubi semel atque iterum congressi quibusdam de rebus non satis consentiremus, illi in aliquot dies uale nobis dicto, Bruxellas profecti sunt, principis oraculum sciscitaturi. Ego me interim (sic enim res ferebat) Antuerpiam confero.

Ibi dum uersor, saepe me inter alios, sed quo non alius gratior, inuisit Petrus Aegidius Antuerpiae natus, magna fide et loco apud suos honesto, dignus honestissimo quippe iuuenis haud scio doctiorne an moratior. Est enim et optimus et literatissimus, ad haec animo in omnes candido, in amicos uero tam propenso pectore, amore, fide, adfectu tam sincero, ut uix unum aut alterum usquam inuenias quem illi sentias omnibus amicitiae numeris esse conferendum. Rara illi modestia, nemini longius abest fucus, nulli simplicitas inest prudentior, porro sermone tam lepidus et tam innoxie facetus ut patriae desiderium ac laris domestici, uxoris, et liberorum, quorum studio reuisendorum nimis quam anxie tenebar (iam tum enim plus quattuor mensibus abfueram domo), magna ex parte mihi dulcissima consuetudine sua et mellitissima confabulatione leuauerit.

öncülük ve başkanlık ediyordu, ama başsözcüleri ve kılavuzları Cassel şehrinin başdiyakozu Georges de Themsecke'di.[26] Kendisi hitabet eğitimi almış olmasının yanı sıra doğuştan belagat sahibiydi, aynı zamanda hukuk alanında da öyle derin bir bilgisi vardı ki, gerek kendine özgü yeteneği, gerekse uzun yıllar edindiği deneyimler sayesinde devlet meselelerine yaklaşım tarzı eşsiz bir deha örneğiydi. Kendileriyle bir iki kez toplantı yaptıktan sonra, belli başlı konularda tam olarak fikir birliğine varamadığımızı anlayınca, Themsecke bizlere veda edip prenslerinin düşüncesini almak üzere birkaç günlüğüne Brüksel'e hareket etti. O ara ben de işim gereği Antwerp'e gittim.

Antwep'te bulunduğum süre içinde sık sık ziyaretime gelen giden oldu, ama bunların arasında bir tek, doğma büyüme Antwerp'li olan Peter Giles'e kanım ısındı. Çevresinde büyük güven uyandırmış bir şahsiyetti kendisi ve önemli bir konumdaydı, aslında çok daha önemlilerini hak ediyor. Bu genç adamın[27] bilgisi mi daha üstün yoksa karakteri mi, karar vermek zor; çünkü mükemmel birisi ve çok iyi eğitim almış, bir de herkese karşı çok nazik. Hakikaten dostlarına karşı o kadar açık yürekli, sevecen ve vefalı ki, ayrıca o kadar içten bir sevgisi var ki, dünyanın hiçbir tarafında onun gibi dostluğun bütün özelliklerine sahip bir adam bulamazsınız. Hiç kimse onun kadar alçakgönüllü, hiç kimse onun kadar yapmacıksız olamaz; onun kadar özünde sadelikle bilgeliği birbirine örmüş insan az bulunur. Dahası, öyle hoş sohbet ki, öyle suiniyetsiz bir nüktedanlığı var ki, yurduma, yuvama, eşime ve çocuklarıma duyduğum yakıcı özlem ve onları bir an önce yeniden görebilme arzusu (çünkü evimden ayrılalı dört aydan fazla bir süre olmuştu),[28] bana gösterdiği candan dostluğu ve bal tatlısı muhabbeti sayesinde diniverdi doğrusu.

Hunc quum die quadam in templo diuae Mariae, quod et opere pulcherrimum et populo celeberrimum est, rei diuinae interfuissem, atque peracto sacro pararem inde in hospitium redire, forte colloquentem uideo cum hospite quodam, uergentis ad senium aetatis, uultu adusto, promissa barba, penula neglectim ab humero dependente, qui mihi ex uultu atque habitu nauclerus esse uidebatur. At Petrus ubi me conspexit, adit ac salutat. Respondere conantem seducit paululum, et uides inquit hunc? (Simul designabat eum cum quo loquentem uideram.) Eum, inquit, iam hinc ad te recta parabam ducere. Uenisset, inquam, pergratus mihi tua causa. Immo, inquit ille, si nosses hominem, sua. Nam nemo uiuit hodie mortalium omnium qui tantam tibi hominum terrarumque incognitarum narrare possit historiam. Quarum rerum audiendarum scio auidissimum esse te. Ergo, inquam, non pessime coniectaui. Nam primo aspectu protinus sensi hominem esse nauclerum. Atqui, inquit, aberrasti longissime; nauigauit quidem non ut Palinurus, sed ut Ulysses; imo uelut nempe Plato. Nempe Raphael iste, sic enim uocatur gentilicio nomine Hythlodaeus, et Latinae linguae non indoctus et Graecae doctissimus (cuius ideo studiosior quam Romanae fuit, quoniam totum se addixerat philosophiae, qua in re nihil quod alicuius momenti sit, praeter Senecae quaedam ac Ciceronis extare latine cognouit), relicto fratribus patrimonio quod ei domi fuerat (est enim Lusitanus) orbis terrarum

Günlerden bir gün Antwerp'in sanat şahaseri, en güzel ve en kalabalık kilisesi Azize Maria'da[29] bir ayine katılmıştım. İbadetimi bitirmiş, konukevine geri dönüyordum ki, tesadüfen Peter'ı gördüm, bir yabancıyla laflıyordu. Gençlik yıllarını epeyce gerilerde bırakmış, yüzü güneşten yanmış, upuzun sakallı ve pelerinini şöyle emaneten omuzlarına atmış bir adamdı bu; ifadesinden ve giyiminden bana sanki bir kaptanmış gibi geldi. İşte o sırada Peter da beni gördü, yanıma yaklaştı ve selam verdi. Tam selamına karşılık verecektim ki, beni şöyle yana çekti ve, "Şu adamı görüyor musun?" dedi (bir yandan da demin kendisini konuşurken gördüğüm adamı işaret ediyordu); "Bak, bak, şunu," diye yineledi, "ben de tam sana getirmek üzereydim." "Getirseydin," dedim, "seninle gelecekse, başımın üstünde yeri var." "Adamı bir tanısan, bensiz de gelse memnun olurdun," dedi, "çünkü bilmediğimiz halkların ve diyarların hikâyesini onun kadar iyi anlatabilecek bir adam yaşamıyor günümüzde. Eminim anlatacaklarını büyük bir hevesle dinleyeceksin." "Demek ki tahminimde öyle fazla yanılmamışım. Çünkü ilk bakışta o adamın kaptan olduğunu anlamıştım." "Hayır, çok yanılıyorsun," dedi, "evet, denizlere açılmış, ama öyle Palinurus gibi değil, daha çok Odysseus, hatta daha da çok Plato gibi.[30] Adı Raphael, soyadı da Hythlodaeus; Latinceyi biliyor sayılır, ama Yunancası mükemmel (kendisini tümüyle felsefeye verdiğinden, Latinceden daha fazla Yunancanın üzerine düşmüş ve felsefe alanında Seneca ve Cicero'nunkiler dışında Latince olarak yazılmış pek bir eserin olmadığını düşünüyor). Yurdundayken (ha bu arada Portekizli kendisi) sahip olduğu babadan kalma bütün mirası

contemplandi studio Americo Uespucio se adiunxit, atque in tribus posterioribus illarum quatuor nauigationum quae passim iam leguntur, perpetuus eius comes fuit, nisi quod in ultima cum eo non rediit. Curauit enim atque adeo extorsit ab Americo, ut ipse in his XXIIII esset qui ad fines postremae nauigationis in Castello relinquebantur. Itaque relictus est, uti obtemperaretur animo eius, peregrinationis magis quam sepulchri curioso. Quippe cui haec assidue sunt in ore, Caelo tegitur qui non habet urnam, et undique ad superos tantundem esse uiae. Quae mens eius, nisi deus ei propitius adfuisset, nimio fuerat illi constatura. Ceterum postquam digresso Uespucio multas regiones cum quinque Castellanorum comitibus emensus est, mirabili tandem fortuna Taprobanen delatus, inde peruenit in Caliquit, ubi repertis commode Lusitanorum nauibus, in patriam denique praeter spem reuehitur.

Haec ubi narrauit Petrus, actis ei gratiis quod tam officiosus in me fuisset, ut cuius uiri colloquium mihi gratum speraret eius uti sermone fruerer tantam rationem habuisset, ad Raphaelem me conuerto tum ubi nos mutuo salutassemus atque illa communia dixissemus quae dici in primo hospitum congressu solent, inde domum meam digredimur, ibique in horto considentes in scamno cespitibus herbeis constrato, confabulamur.

arkasında bırakıp[31] dünyayı gezip görme sevdasıyla Amerigo Vespucci'ye[32] katılmış ve şu an dünyanın her tarafında okunan o dört seyahatin son üçünde bizzat bulunmuş ve de Vespucci'nin en sadık yoldaşı olmuş, ama o son seyahatte onunla birlikte yurda dönmemiş.[33] Çünkü ne yapıp edip Amerigo'dan izin koparmış ve en son gittikleri Castellum şehrinde[34] bırakılan yirmi dört denizcinin arasına katılmayı başarmış. Oralarda, sadece yüreğinin sesine kulak verdiği için kalmış, çünkü tek derdi seyahat etmek, ölmek bile umurunda değil. Şu sözleri adeta diline pelesenk etmiş: "Mezarı olmayanı, gökyüzü örter" ve "Nereden giderseniz gidin, göklerdeki tanrılara götürecek yolun uzunluğu aynıdır." Gerçi Tanrı ona merhamet göstermemiş olsaydı bu maceracılığı kendisine çok pahalıya da mal olabilirdi. Her neyse, Vespucci ülkesine döndükten sonra, Castellum'daki beş arkadaşıyla birlikte o ülke senin bu ülke benim dolaşmış durmuş. Sonunda, kader bu ya, tesadüf eseri kendini Taprobana'da[35] buluvermiş, oradan ver elini Caliquit.[36] Caliquit'te şansı yaver gitmiş de Portekiz gemileriyle karşılaşmış ve en sonunda, ummadığı bir anda yurduna geri dönme imkânını yakalamış.

Peter bunları anlatınca, bana gösterdiği nezaketten ötürü bütün içtenliğimle kendisine teşekkür ettim, çünkü böyle bir adamla sohbet etmekten hoşlanacağımı ve konuşmalarından yararlanacağımı düşünmesi büyük incelikti. Ardından Raphael'e döndüm, karşılıklı selamlaştık ve birbirine yabancı insanların ilk kez karşılaştıklarında hep yaptıkları gibi biraz havadan sudan konuştuktan sonra doğruca benim kaldığım konukevine gittik. Orada, bahçede, yeşil çimle kaplı bir kanepeye[37] oturduk ve başladık beraberce laflamaya.

Narrauit ergo nobis quo pacto posteaquam Uespucius abierat, ipse sociique eius qui in Castello remanserant conueniendo atque blandiendo coeperint se paulatim eius terrae gentibus insinuare, iamque non innoxie modo apud eas, sed etiam familiariter uersari, tum principi cuidam (cuius et patria mihi et nomen excidit) grati charique esse. Eius liberalitate narrabat commeatum atque uiaticum ipsi et quinque eius comitibus affatim fuisse suppeditatum, cum itineris (quod per aquam ratibus, per terram curru peragebant) fidelissimo duce qui eos ad alios principes quos diligenter commendati petebant, adduceret. Nam post multorum itinera dierum, oppida atque urbes aiebat reperisse se, ac non pessime institutas magna populorum frequentia respublicas. Nempe sub aequatoris linea tum hinc atque inde ab utroque latere quantum fere spatii solis orbita complectitur, uastas obiacere solitudines perpetuo feruore torridas. Squalor undique et tristis rerum facies horrida atque inculta omnia feris habitata serpentibusque aut denique hominibus neque minus efferis quam sint beluae neque minus noxiis. Ceterum ubi longius euectus sis, paulatim omnia mansuescere. Caelum minus asperum, solum uirore blandum, mitiora animantium ingenia, tandem aperiri populos, urbes, oppida, in his assidua non inter

Raphael ilkin, Vespucci'nin ayrılmasının ardından kendisinin ve Castellum'da kalan arkadaşlarının o yöre halkıyla nasıl tanıştıklarını ve tatlılıkla, yavaş yavaş nasıl aralarına karıştıklarını, çok geçmeden de birbirlerine hiç zarar vermeden, hatta zarar vermek şöyle dursun, nasıl içli dışlı bir yaşam sürmeye başladıklarını, üstelik krallarının bile (adamın nereli olduğunu ve adını şu an hatırlayamadım doğrusu) gönlünü kazanıp lütfuna mazhar olduklarını anlattı. Dediğine bakılırsa, kral çok cömert davranıp hem ona hem de o beş arkadaşına bol bol erzak ve araç tedarik etmiş ve yolculukları sırasında (denizden gideceklerse teknelerle, karadan gideceklerse at arabalarıyla seyahat edeceklerdi) en güvendiği kılavuzunu da yanlarına katmış ki, ziyaret etmek istedikleri yörenin diğer krallarının yanına dostane tavsiyelerle rahatça çıkabilsinler. Anlattığına göre, böyle günlerce yol aldıktan sonra en nihayet kasabalara, kentlere ve nüfusu kalabalık, refah düzeyi ise hiç de fena olmayan ülkelere ulaşabilmişler. Çünkü ekvator kuşağının altında, her iki yanda boydan boya uzanan ve neredeyse güneşin bütün yörüngesiyle kucakladığı ve bitmez tükenmez bir ateşle yanıp kavrulan alabildiğine geniş çöller varmış. Bir sefillik, bir ıssızlık hakimmiş her yana, kaba ve hammış her şey, vahşi hayvanların, yılanların meskeni olmuş buralar, bir de hayvanlar kadar vahşi ve hayvanlar kadar tehlikeli yerlilerin. Ama sonra şöyle uzunca bir yol gittikten sonra yavaş yavaş her şey daha yumuşuyormuş. İklim daha ılıman, güneşin ısısı daha katlanılır hale geliyormuş, devasa canlılar daha az vahşi görünüyormuş, en sonunda da halklar, kentler, kasabalar çarpıyormuş gözünüze; kendi aralarında ya

se modo ac finitimos sed procul etiam dissitas gentes terra marique commercia. Inde sibi natam facultatem multas ultro citroque terras inuisendi, quod nulla nauis ad iter quodlibet instruebatur, in quam non ille comitesque eius libentissime admittebantur.

Naues quas primis regionibus conspexerunt carina plana fuisse narrabat, uela consutis papyris aut uiminibus intendebantur, alibi coriacea. Post uero acuminatas carinas canabea uela reppererunt, omnia denique nostris similia. Nautae maris ac caeli non imperiti, sed miram se narrabat inisse gratiam, tradito magnetis usu, cuius antea penitus erant ignari. Ideoque timide pelago consueuisse sese, neque alias temere, quam aestate credere. Nunc uero eius fiducia lapidis contemnunt hiemem, securi magis quam tuti: ut periculum sit ne quae res magno eis bono futura putabatur, eadem per imprudentiam magnorum causa malorum fiat.

Quid quoque in loco se uidisse narrauit et longum fuerit explicare, neque huius est operis institutum: et alio fortasse loco dicetur a nobis, praesertim quicquid ex usu fuerit non ignorari, qualia sunt in primis ea, quae apud populos usquam ciuiliter conuiuentes animaduertit recte prudenterque prouisa. His enim de

da komşularıyla sürekli alışverişte bulundukları gibi, gerek karadan gerekse denizden, kendilerine çok uzak ülkelerle de ticaret yapıyormuş burada yaşayanlar. İşte Raphael ve arkadaşları ancak bu yörelerde seyahat olanağı bulabilmişler ve oraya buraya gidip pek çok ülke görmüşler. Çünkü her an seyahate hazır bir gemi varmış ve hem o hem de arkadaşları istedikleri gemiye seve seve kabul ediliyorlarmış.

Dediğine göre, ilk gittikleri yerlerde altları dümdüz olan gemiler görmüşler, birbirine eklenmiş papirüs yapraklarından ya da sazlardan yelkenleri varmış bu gemilerin; başka yörelerde bu yelkenler deriden yapılıyormuş. Daha uzaklarda sivri omurgalı, çadır bezinden yelkenleri olan gemilere rast gelmişler, her bakımdan bizimkilere benziyormuş bunlar. Denizciler dalgaları ve rüzgârları idare etmede oldukça ustaymış, ama dediğine bakılırsa, tamamen bihaber oldukları pusulayı nasıl kullanacaklarını kendisinden öğrendiklerinde ona minnettar kalmışlar. Sırf bu sebepten önceleri korkarak denize açılıyor ve yazdan başka mevsime de pek güvenmiyorlarmış. Ama bu mıknatıs taşı onlara öyle bir güven aşılamış ki, kış mevsimini bile artık hiçe sayıyorlarmış, yani aslında tehlikeden uzak olduklarını sanırken tamamen düşüncesizce davranıyorlarmış. Çünkü Raphael'e göre, işlerine çok yaradığını düşündükleri bu aleti bu kadar tedbirsizce kullanmaya devam ederlerse, sonunda başlarına büyük belalar açacak bir tehlikeyle karşı karşıya kalacaklar.

Raphael'in gezip gördüğü yerlerle ilgili anlattıklarını bu şekilde tekrarlamak çok uzun sürecek, zaten kitabımızın amacı da bu değil. Belki başka bir çalışmada bütün bunlara değinirim, özellikle bilinmesinde fayda gördüğüm şeylere ve her şeyden öte uygar bir yaşam süren uluslar hakkında onun yaptığı doğru ve sağduyulu gözlemlere. Çünkü bu tür konu-

rebus et nos auidissime rogabamus et ille libentissime disserebat, omissa interim inquisitione monstrorum, quibus nihil est minus nouum. Nam Scyllas et Celenos rapaces et Lestrigonas populiuoros, atque eiuscemodi immania portenta, nusquam fere non inuenias, at sane ac sapienter institutos ciues haud reperias ubilibet. Ceterum ut multa apud nouos illos populos adnotauit perperam consulta, sic haud pauca recensuit unde possint exempla sumi corrigendis harum urbium, nationum, gentium, ac regnorum erroribus idonea: alio, ut dixi, loco a me commemoranda. Nunc ea tantum referre animus est quae de moribus atque institutis narrabat Utopiensium, praemisso tamen eo sermone, quo uelut tractu quodam ad eius mentionem reipublicae deuentum est. Nam quum Raphael prudentissime recensuisset alia hic, alia illic errata, utrobique certe plurima, tum quae apud nos quaeue item sunt apud illos cauta sapientius, quum uniuscuiusque populi mores atque instituta sic teneret, tanquam in quemcunque locum diuertisset totam ibi uitam uixisse uideretur, admiratus hominem Petrus, Miror profecto, mi Raphael, inquit, cur te regi cuipiam non adiungas, quorum neminem esse satis scio cui tu non sis futurus uehementer gratus, utpote quem hac doctrina atque hac locorum hominumque peritia non oblectare solum, sed exemplis

larda biz büyük bir hevesle sorular soruyor, o da seve seve sorularımızı yanıtlıyordu; ha bu arada canavarlarla ilgili herhangi bir araştırmaya girişmedik, ne de olsa onların artık bir haber değeri yok. Sonuçta Scyllalar, yırtıcı Celaenolar, insan yiyen Laestrygonlar ve bu türden devasa yaratıklar hemen hemen her yerde karşınıza çıkabilir,[38] ama sağlıklı ve bilgece yönetilen halklara öyle kolay kolay her yerde rastlayamazsınız. Raphael bu yeni keşfettiği halkların arasında rastladığı birtakım yanlış politikaları anlatırken, bazı öyle bilgece yasalardan söz etti ki bunları örnek aldığımız takdirde kendi kentlerimizin, halklarımızın, soylarımızın ve krallıklarımızın yaptığı hataları düzeltebiliriz. Yalnız, dediğim gibi, bütün bunlara başka bir çalışmamda değinmem daha uygun olacak. Şimdi sadece Utopialıların gelenekleri ve kurumları hakkında bize anlattıklarını iletmek istiyorum. Ama ilkin sohbetimizin seyri içinde, Raphael'i birdenbire bu bahse konu olan devletten söz etmeye iten nedeni açıklamam gerekir: Raphael hem bizlerde hem de gezip gördüğü o yörelerde varolan bazı kusurları (hiç kuşkusuz böyle kusurlar her iki tarafta da fazlasıyla mevcuttu) bir mantık çerçevesi içinde irdelerken ve aynı zamanda hem bizlerin hem de söz konusu yörelerin aldığı birtakım sağduyulu tedbirlerden bahsederken, bildiği bütün bu halkların adetlerini ve yasalarını sanki bütün ömrünce oralarda yaşamış biri gibi öyle iyi anlatmıştı ki, Peter ona hayran kaldı ve "Sevgili Raphael," dedi, "nasıl oldu da oralarda bir kralın maiyetine girmedin şaştım doğrusu; eminim onların hiçbiri senin gibi bir adamı asla kaçırmak istemezdi. Çünkü gidip gördüğün yerlerden ve halklardan edindiğin bilginle ve deneyimlerinle oradaki insanları bir yandan eğlendirirken, bir yandan da kendini zevkle dinlettirirken verdiğin örnek-

quoque instruere atque adiuuare consilio sis idoneus: simul hoc pacto et tuis rebus egregie consulueris et tuorum omnium commodis magno esse adiumento possis.

Quod ad meos attinet, inquit ille, non ualde commoueor, nempe in quos mediocriter opinor me officii mei partes impleuisse. Nam quibus rebus alii non nisi senes et aegri cedunt, imo tum quoque aegre cedunt quum amplius retinere non possunt, eas res ego non sanus modo ac uegetus, sed iuuenis quoque cognatis amicisque dispartiui, quos debere puto hac mea esse benignitate contentos, neque id exigere atque expectare praeterea ut memet eorum causa regibus in seruitium dedam.

Bona uerba, inquit Petrus, mihi uisum est non ut seruias regibus, sed ut inseruias. Hoc est inquit ille, una syllaba plusquam seruias. At ego sic censeo inquit Petrus, quoquo tu nomine rem appelles, eam tamen ipsam esse uiam qua non aliis modo et priuatim et publice possis conducere, sed tuam quoque ipsius conditionem reddere feliciorem.

Felicioremne, inquit Raphael, ea uia facerem, a qua abhorret animus? Atqui nunc sic uiuo ut uolo, quod ego certe suspicor paucissimis purpuratorum contingere. Quin satis est eorum qui potentum amicitias ambiunt, ne magnam putes iacturam fieri, si me atque uno aut altero mei similibus sint carituri.

lerle ve öğütlerle onlara öyle faydalı olurdun ki. Hatta bu yolla servetine servet katar, eşinin dostunun geçimine büyük katkı sağlardın."

"Akrabalarıma karşı sorumluluğum yok," diye karşılık verdi Raphael, "çünkü onlara olan sorumluluğumu yeterince yerine getirdiğimi düşünüyorum. Pek çok insan ancak yaşlanınca veya hastalanınca elindekilerini başkalarına bırakır, o da istemeye istemeye, artık bunları elinde tutamayacağını anladığından; oysa ben henüz sağlıklıyken, hatta dipdiriyken ve gençken bütün varımı yoğumu akrabalarım ve dostlarım arasında paylaştırdım; sanırım yaptığım bu iyilikten memnun olmuşlardır ve onlar için kendimi bir krala köle kılmamı benden istemeyecek ya da beklemeyeceklerdir."

"İyi söylüyorsun da," dedi Peter, "ben sana bir krala köle ol demedim ki, maiyetine gir dedim." "Maiyetinde olmakla, köle olmak arasında sadece bir hece farkı var," [39] diye yanıtladı Raphael. Bunun üzerine Peter, "Sen ne dersen de bunun adına, ben ancak bu şekilde senin başkalarına özel ya da genel anlamda yararlı olacağını düşünüyorum, senin de ancak bu şekilde daha mutlu bir yaşama kavuşacağını."

"Ruhumu bu kadar irkilten bir yaşam tarzı beni mutlu edecek, öyle mi?" dedi Raphael, "Oysa şimdi istediğim gibi yaşıyorum, böyle bir şeyi o mor giysili sarayhların söylese söylese ancak birkaçı söylebilir. Hem iktidardakilerin dostluklarını kazanmak için etraflarında dolanan onca adam varken, benden ya da bana benzeyen birilerinden mahrum kalmaları, inan, onlar için çok büyük bir kayıp olmayacaktır."

Tum ego, Perspicuum est, inquam, te, mi Raphael, neque opum esse neque potentiae cupidum, atque ego profecto huius tuae mentis hominem non minus ueneror ac suspicio quam eorum quemuis qui maxime rerum sunt potentes. Ceterum uideberis plane rem te atque istoc animo tuo tam generoso, tam uere philosopho dignam facturus, si te ita compares ut uel cum aliquo priuatim incommodo ingenium tuum atque industriam publicis rebus accommodes, quod nunquam tanto cum fructu queas quanto si a consiliis fueris magno alicui principi, eique (quod te facturum certe scio) recta atque honesta persuaseris. Nempe a principe bonorum malorumque omnium torrens in totum populum, uelut a perenni quodam fonte promanat. In te uero tam absoluta doctrina est ut uel citra magnum rerum usum, porro tanta rerum peritia ut sine ulla doctrina, egregium consiliarium cuiuis regum sis praestaturus.

Bis erras, inquit ille, mi More, primum in me, deinde in re ipsa. Nam neque mihi ea est facultas quam tu tribuis, et si maxime esset, tamen quum otio meo negotium facesserem, publicam rem nihil promoueam. Primum enim principes ipsi plerique omnes militaribus studiis (quorum ego neque peritiam habeo neque desidero) libentius occupantur quam bonis pacis artibus, maiusque multo studium est, quibus modis per fas ac nefas noua sibi regna pariant quam uti parta bene administrent. Praeterea quicunque regibus a consilio

O sırada ben lafa karıştım, "Anlaşılan, sevgili Raphael," dedim, "senin derdin ne para ne iktidar; ben sahiden seninle aynı düşüncedeki adamlara büyük saygı duyarım ve onları dünyanın en güçlü insanları olarak görürüm. Ama böyle bir şey seni kişisel olarak rahatsız etse bile, dehanı ve gayretini kamu işlerine harcasaydın, düşünüyorum da o soylu ruhuna ve felsefeci yaradılışına ne uygun bir şey yapmış olurdun. Bu hizmeti de en iyi şekilde ancak büyük bir kralın meclisine katılarak, onu dürüst ve şerefli eylemlerde bulunmaya teşvik ederek (bunu yapacağından da adım gibi eminim) gerçekleştirebilirdin. Çünkü bütün iyilikler ya da kötülükler bir kraldan neşet eder ve adeta hiç tükenmeyen bir kaynaktan fışkırırcasına dalga dalga bütün halka yayılır. Birçok konuda deneyimsizsin belki, ama sende öyle kusursuz bir bilgi birikimi var ki, dahası bilginin olmadığı konularda bile öyle yeteneklisin ki, herhangi bir krala mükemmel bir danışman olabilirsin."

"İki defa yanıldın sevgili More," dedi Raphael, "ilk yanılgın benimle ilgili, ikincisi ise meselenin özüyle. Çünkü bana atfettiğin gibi bir yeteneğim yok; eğer böyle bir yeteneğin en üst derecesine sahip olmuş olsaydım bile, işlere dalıp huzurumu kaçırınca yine topluma en ufak bir hayrım dokunmazdı. Çünkü her şeyden önce kralların büyük çoğunluğu barış tesis edebilecek sanatlardan çok savaş sanatlarına düşkün (ben de bu sanatlardan hiç anlamam, anlamak da istemem), çoğu da payına düşen ülkeyi iyi yöneteceğine, caiz olsun, olmasın, her türlü yola başvurup bütün gayretini yeni krallıklar elde etmeye harcıyor. Ayrıca krallara danışmanlık yapanların istisnasız

sunt, eorum nemo est qui non aut uere tantum sapit ut non egeat, aut tantum sibi sapere uidetur ut non libeat alterius probare consilium, nisi quod absurdissimis quibusque dictis assentiuntur et supparasitantur eorum quos ut maxime apud principem gratiae, student assentatione demereri sibi. Et certe sic est natura comparatum, ut sua cuique inuenta blandiantur. Sic et coruo suus arridet pullus, et suus simiae catulus placet.

Quod si quis in illo coetu uel alienis inuidentium uel praeferentium sua aliquid afferat, quod aut aliis temporibus factum legit, aut aliis fieri locis uidit, ibi qui audiunt perinde agunt ac si tota sapientiae suae periclitaretur opinio et post illa pro stultis plane sint habendi, nisi aliquid sufficiant inuenire quod in aliorum inuentis uertant uitio. Si caetera destituant, tum huc confugiunt: haec nostris, inquiunt, placuere maioribus, quorum prudentiam utinam nos aequaremus, itaque hoc dicto ueluti egregie perorata re considunt. Tamquam magnum sit periculum si quis ulla in re deprehendatur maioribus suis sapientior, a quibus tamen, ut quicque optime consultum est, ita aequissimo animo ualere sinimus, at si qua de re potuit consuli prudentius, eam protinus ansam cupide arreptam mordicus retinemus. Itaque in haec superba, absurda, ac morosa iudicia, cum saepe alibi, tum semel in Anglia quoque incidi.

her biri ya sahiden çok şey bildiklerinden kimseye minnet etmiyorlar ya da sadece bilir göründüklerinden kimsenin öğüt vermesini istemiyorlar. Buna rağmen, kralın gözdesi adamların en saçma deyişlerine onay verip alkış tutuyorlar ve bunlardan medet umup kralın gözüne girebilmek için ne gerekiyorsa yapıyorlar. Aslına bakarsanız her insanın kendi icatlarıyla övünmesi doğal bir içgüdü. Bu yüzden kargaya yavrusu şirin görünür, maymuna da yavrusu güzel gelir.

İşte başkalarının düşüncelerini kıskanan ve sadece kendi düşüncelerine değer veren bir mecliste, bir insan başka çağlarda okuduğu ya da başka yerlerde yaşandığını gördüğü bir şeyi anlatmaya kalksa, onu dinleyenler kendi felsefelerinin bütün itibarının ayaklar altına alındığı, o andan itibaren kendilerine birer aptalmış gibi davranılacağı hissine kapılır ve anında eskilerin düşüncelerinden bir şeyler bulup karşısındakinin görüşünü çürütmeye çalışır. Bu da yetmediğinde o zaman şu bahaneye sığınır: 'Bunlar atalarımızın kabul ettiği düşünceler,' derler, 'keşke bizler de onlar kadar sağgörülü olabilsek.' Böyle söyledikten sonra da, meseleye son noktayı muhteşem şekilde koymuş gibi yerine oturur. Sanki herhangi bir konuda atalarından daha bilge biri çıkarsa kıyametin büyüğü kopacak, yani lafın kısası, bir yandan atalarımızdan kalan mükemmel düşüncelerin yok olup gitmesine dünden hazırız, öte yandan biri çıkıp da falan konuda daha akıllı uslu bir düşünce ortaya attığında, hemen atalarımızın düşüncesinin kulpundan tutup can havliyle ona yapışırız. Dünyanın her tarafında böyle bir dolu, ipe sapa gelmeyen ve budalaca fikirlerle sıkça karşılaşmışımdır, hatta bir keresinde İngiltere'de de."

Obsecro inquam, fuisti apud nos? Fui, inquit, atque aliquot menses ibi sum uersatus, non multo post eam cladem qua Anglorum occidentalium ciuile aduersus regem bellum miseranda ipsorum strage compressum est. Interea multum debui reuerendissimo patri Ioanni Mortono Cantuariensi Archiepiscopo et Cardinali, ac tum quoque Angliae Cancellario uiro mi Petre (nam Moro cognita sum narraturus) non autoritate magis quam prudentia ac uirtute uenerabili. Etenim statura ei mediocris erat, nec aetati, quamquam serae cedens. Uultus quem reuereare, non horreas. In congressu non difficilis, serius tamen et grauis. Libido erat asperius interdum compellando supplicantes experiri, sed sine noxa, quid ingenii, quam animi praesentiam quisque prae se ferret qua uelut cognata sibi uirtute, modo abesset impudentia, delectabatur, et ut idoneam ad res gerendas amplectebatur. Sermo politus et efficax, iuris magna peritia, ingenium incomparabile, memoria ad prodigium usque excellens. Haec enim natura egregia discendo atque exercendo prouexit. Huius consiliis rex plurimum fidere, multum respublica niti (cum ego aderam) uidebatur. Quippe qui ab prima fere iuuenta protinus a schola coniectus in aulam, maximis in negotiis per omnem uersatus aetatem, ac uariis fortunae aestibus assidue iactatus prudentiam rerum (quae sic recepta non facile elabitur) multis magnisque cum periculis didicerat.

"Sahi mi," dedim, "benim memleketimde de bulundun mu?" "Evet," dedi, "birkaç ay kaldım orada; batıda yaşayan İngiliz halkın krallarına karşı başlattığı iç savaşın üzerinden fazla zaman geçmemişti daha, hani ayaklanan insanların yürekler acısı katliamıyla son bulan o savaşın.[40] O dönemde kardinal ve Canterbury[41] başpiskoposu olan saygıdeğer peder John Morton'a[42] çok şey borçluyum, kendisi aynı zamanda İngiltere'nin Lordlar Kamarası Başkanıydı, sevgili Peter (More kimden söz ettiğimi iyi bilecek); saygın bir otoritesi vardı, ama bir o kadar da ulu bir bilgeliği ve erdemi. Orta boylu bir adamdı ve ilerlemiş yaşına rağmen hiç çökmemişti. Bakışları korku değil, saygınlık uyandırırdı. Ciddi ve ağırbaşlı görünse de, kolayca anlaşabileceğiniz bir yapısı vardı. Bir maruzatı olup da kendisine başvuranlara kırıcı olmamaya özen göstererek, sertçe çıkışmaktan bazen çok büyük keyif alırdı, bakalım nasıl bir zekâ sergileyecekler, ruhları soğukkanlı mı değil mi anlamak için böyle yapardı; küstahlığa kaçmadığı ölçüde özü sözü bir olanları beğenir ve ancak bu kişilikteki insanların kamu işlerinin üstesinden gelebileceğine inanır, onları bağrına basardı. Konuşması zarif ve etkileyiciydi, hukuk alanında engin bir bilgisi vardı, eşsiz bir kavrayışa sahipti ve de müthiş bir belleğe. Doğuştan gelen bu yeteneklerini, aldığı eğitim ve edindiği deneyimlerle mükemmelleştirmişti. Kral'ın onun kararlarına çok güvendiği belliydi ve İngiltere'de olduğum sırada adeta bütün devleti sırtında taşıyordu. Daha gençliğinin baharında okuldan çıkıp saraya girmiş ve bütün ömrünü ciddi meselelerle uğraşarak geçirmişti. Defalarca kaderin sillesini yemiş, yaşadığı onca büyük tehlike arasında olaylara nasıl sağduyulu yaklaşılabileceğini iyi öğrenmişti; zaten yaşayarak edindiğiniz sağduyuyu öyle kolay kolay yitirmezsiniz.[43]

Forte fortuna quum die quodam in eius mensa essem, laicus quidam legum uestratium peritus aderat. Is nescio unde nactus occasionem, coepit accurate laudare rigidam illam iustitiam quae tum illic exercebatur in fures, quos passim narrabat nonnunquam suspendi uiginti in una cruce, atque eo uehementius dicebat se mirari, cum tam pauci elaberentur supplicio, quo malo fato fieret uti tam multi tamen ubique grassarentur. Tum ego (ausus enim sum libere apud Cardinalem loqui): nihil mireris inquam. Nam haec punitio furum et supra iustum est et non ex usu publico. Est enim ad uindicanda furta nimis atrox, nec tamen ad refrenanda sufficiens. Quippe neque furtum simplex tam ingens facinus es ut capite debeat plecti, neque ulla poena est tanta ut ab latrociniis cohibeat eos qui nullam aliam artem quaerendi uictus habent. Itaque hac in re non uos modo sed bona pars huius orbis imitari uidetur malos praeceptores, qui discipulos uerberant libentius quam docent. Decernuntur enim furanti grauia atque horrenda supplicia, cum potius multo fuerit prouidendum uti aliquis esset prouentus uitae, ne cuiquam tam dira sit furandi primum dehinc pereundi necessitas.

Est, inquit ille, satis hoc prouisum: sunt artes mechanicae, est agricolatio, ex his tueri uitam liceat, ni sponte mali esse mallent. At non sic euades inquam.

Tesadüfen bir gün onun sofrasında bulundum; rahip sınıfından olmayan bir adam vardı orada, ülkenizin yasalarını hinliğine yalayıp yutmuş biriydi. Bir ara fırsatını bulup o dönemde hırsızlara uyguladığınız katı yaptırımları öyle hararetle savunmaya başladı ki. Anlattıklarına bakılırsa, hırsızlık suçu işleyenler ülkenin dört bir yanında idam ediliyormuş, hatta bir keresinde de tek bir darağacına yirmisi birden asılmış. Ama 'hayretler içindeyim,' diyordu, 'idamdan kurtulsa kurtulsa ancak birkaçı kurtulabildiği halde, nasıl oluyor da hâlâ her yanda pıtrak gibi bu kadar hırsız bitiyor.' Dayanamayıp lafa girdim ve Kardinal'in huzurunda serbestçe konuşma cesareti gösterip, 'Bunda anlaşılmayacak bir şey yok ki,' dedim, 'hırsızlara uygulanan bu ceza aslında hiçbir hukuka sığmaz, kamuya da pek yararı yok. Çünkü bakın hırsızlık yapandan intikamınızı bu kadar zalimce aldığınız halde, insanları hiçbir şekilde bu işten vazgeçiremiyorsunuz. Adi hırsızlık bir insanın kellesini uçuracak kadar büyük bir suç sayılamaz; geçimini bir şekilde karşılayamayan insana ne kadar büyük ceza verirseniz verin onu hırsızlıktan alıkoyamazsınız. Sırf sizin memleketinizde değil, dünyanın ne tarafında olursa olsun bu tür bir yaptırım uygulayanlar, bana öğrencilerine bir şeyler öğretmek yerine dayak atmaya hevesli, zalim hocaları çağrıştırır. Çünkü hırsızlık yapana ağır ve korkunç cezalar vermeden önce, insanlara yaşamını idame ettireceği imkânlar sunarsanız, hiç kimseyi ölümü bile gözü almak pahasına hırsızlık yapmak zorunda bırakmazsanız, üstelik sonuçta kazançlı çıkan yine siz olursunuz.'

'Bu sorunu çoktan hallettik,' dedi, 'insanların geçimini sağlayacak onca el sanatı, ziraat alanında onca iş var, ama onlar kötü yollara düşmeye dünden hazırlar.' 'Bu işten öyle kolayca yakanızı sıyıramazsınız,' diye yanıt verdim,

Nam primum omittamus eos qui saepe uel ab externis bellis uel ciuilibus mutili redeunt domum, ut nuper apud uos e Cornubiensi proelio, et non ita pridem e Gallico, qui uel Reipublicae impendunt membra uel regi quos neque pristinas artes exercere debilitas patitur, neque aetas nouam discere. Hos (inquam) omittamus, quando bella per intermissas uices commeant: ea contemplemur quae nullo die non accidunt. Tantus est ergo nobilium numerus qui non ipsi modo degant otiosi tanquam fuci laboribus aliorum, quos puta suorum praediorum colonos augendis reditibus ad uiuum usque radunt (nam eam solam frugalitatem nouere, homines alioquin ad mendicitatem usque prodigi), uerum immensam quoque otiosorum stipatorum turbam circumferunt, qui nullam unquam quaerendi uictus artem didicere. Hi simul atque herus obierit aut ipsi aegrotauerint eiciuntur ilico. Nam et otiosos libentius quam aegrotos alunt, et saepe morientis heres non protinus alendae sufficit paternae familiae. Interim illi esuriunt strenue nisi strenue latrocinentur. Nam quid faciant? Siquidem ubi errando paululum uestes ac ualetudinem attriuere, morbo iam squalidos atque obsitos pannis, neque generosi dignantur accipere neque audent rustici:

'çünkü en başta gerek dışarda gerekse içerde yaşanan savaşlardan evine yurduna sakat dönenleri unutuyorsunuz, örneğin geçenlerde Cornwallularla[44] yaptığınız ya da daha önce Fransa'yla[45] giriştiğiniz savaşlarda, insanlar kendi ülkesi ya da kralı uğruna kollarından bacaklarından oldular, şimdi ne eski mesleklerini sürdürecek halleri var, ne de yenilerini öğrenecek.' 'Hadi bunları geçtik diyelim,' diye söze devam ettim, 'ne de olsa savaşlar ara sıra vuku bulan hadiseler. Her gün gözümüzün önünde cereyan eden olaylara bir bakalım. Elini hiçbir işe atmadan yaşayıp giden ve asalak gibi başkalarının sırtından geçinen sürüsüne bereket soylu var. Düşün ki bunlar arazilerini kiraya verdikleri çiftçilerin kiralarını arttırarak sürekli kanlarını emiyorlar. (Zaten cimrilik ettikleri tek konu da bu, yoksa başka her fırsatta ceplerinde tek kuruş kalmamacasına har vurup harman savurabiliyorlar.) Üstelik yaşamları boyunca geçimini sağlayacak tek bir sanat bile öğrenmemiş onca aylak sürüsünü de kuyruk gibi peşlerinde dolaştırıyorlar.[46] Ama efendileri ölünce ya da kendileri hastalanınca, bunlar anında kapı dışarı ediliveriyorlar. Çünkü soylular hastaları değil aylakları besler, hem ölen efendinin mirasçısının da, en azından ilk başlarda, bunca baba yadigârı adamı besleyecek hali olmaz. Bu durumda, hizmetkâr ya şiddetli bir açlık çekecek ya da şiddetle çalıp çırpacaktır. Başka ne yapsın? Orada burada dolanıp bir parça giysisinden, bir parça sağlığından olunca, bakımsızlıktan kir pas içinde kalıp da paçavraya dönünce üstü başı, artık ne mevki sahipleri tenezzül buyurup bir iş verir ona, ne de köylüler böyle bir şeye cesaret eder.

non ignari eum qui molliter educatus in otio ac deliciis, solitus sit accinctus acinace ac cetra, totam uiciniam uultu nebulonico despicere et contemnere omnes prae se, haudquaquam idoneum fore qui cum ligone ac marra, maligna mercede ac uictu parco, fideliter inseruiat pauperi.

Ad haec ille, Atqui nobis inquit, hoc hominum genus in primis fouendum est. In his enim, utpote hominibus animi magis excelsi ac generosioris quam sunt opifices aut agricolae, consistunt uires ac robur exercitus si quando sit confligendum bello.

Profecto, inquam ego, eadem opera dicas licet belli gratia fouendos esse fures, quibus haud dubie nunquam carebitis, dum habebitis hos. Quin neque latrones sunt instrenui milites neque milites ignauissimi latronum, adeo inter has artes belle conuenit. At hoc uitium tamen frequens est uobis, non proprium; est enim omnium fere gentium commune. Nam Gallias infestat alia praeterea pestis pestilentior tota patria stipendiariis, in pace quoque (si illa pax est), oppleta atque obsessa militibus, eadem persuasione inductis qua uos otiosos hic ministros alendos esse censuistis. Nempe quod morosophis uisum est in eo sitam esse publicam salutem si in promptu semper adsit ualidum firmumque praesidium maxime ueteranorum, neque enim confidunt inexercitatis quicquam ut uel ideo quaerendum eis bellum sit, ne imperitos habeant milites, et homines iugulandi gratis,

Çünkü çok iyi bilirler ki, hiçbir iş yapmadan zevküsefa içinde, el bebek gül bebek yetiştirilen, kılıcını kalkanını hiç yanından eksik etmeden o küstah ifadesiyle etrafına tepeden bakarak ve kendinden aşağıdakileri hor görerek dolanan bu adamın eline ne kazma kürek yakışır, ne de beş kuruşluk yevmiyeye ve boğaz tokluğuna bir yoksulun kapısına kul olur.'

Bunun üzerine adam lafa atıldı, 'Hayır, hiç de öyle değil; biz özellikle bu tür adamları koruyup kollamalıyız. Çünkü bunların doğası bir işçiden ya da bir çiftçiden daha cüretkâr ve daha soylu. Dolayısıyla bir savaş falan çıktı mı, ordunun eli ayağı olurlar.'

Bunun üzerine ben, 'Yani', dedim, 'demen o ki savaş uğruna hırsızları koruyup kollayalım. Çünkü böyle adamlarınız oldukça hırsızınız da hiç bitmeyecek. Aslında hakkın var, hırsızlar hiç de fena asker olmaz doğrusu, askerler de hırsızlık konusunda hiç de tabansız değiller, e öyleyse bu iki meslek birbirine çok uygun. Ama bilin ki, siz daha sık yaşıyorsunuz diye bu dert sırf size özgü değil, bütün milletler bundan mustarip. Örneğin Fransa, bu derdi yetmiyormuş gibi bir de belanın belası bir başka durum yaşıyor. Barış zamanında bile (tabii buna barış diyebilirseniz) bütün ülke paralı askerlerle dolmuş, ablukaya alınmış, sizin şu aylak hizmetkârları besleme mantığınıza benzer bir mantıkla dışarıdan getirilmiş hepsi.[47] Görüyorsunuz ya, bilge geçinen birtakım budalalar, ellerinin altında tercihen kıdemli askerlerden oluşan sağlam ve güçlü bir ordu oldu mu, kamunun güvenliğinin garanti altına alınacağını sanıyor, çünkü eğitimsiz askerlere hiç güvenmiyor; bu yüzden zaman zaman savaşmak için bahaneler yaratıyorlar ki, askerleri deneyim edinsin ve insanlar yok yere boğazlansın,

ne (ut habet facete Sallustius) manus aut animus incipiat per otium torpescere. At quam sit perniciosum huiusmodi beluas alere et Gallia suo malo didicit et Romanorum, Carthaginensium, ac Syrorum, tum multarum gentium exempla declarant, quorum omnium non imperium modo sed agros quoque atque adeo urbes ipsas parati ipsorum exercitus aliis atque aliis occasionibus euerterunt. Quam uero non magnopere necessarium uel hinc elucescit, quod ne Galli quidem milites armis ab unguiculis exercitatissimi cum euocatis comparati uestris admodum saepe gloriantur superiores sese discessisse, ut ne quid dicam amplius ne praesentibus uidear adblandiri uobis. Sed nec uestri illi uel opifices urbici uel rudes atque agrestes agricolae otiosos generosorum stipatores creduntur ualde pertimescere, nisi aut hi quibus ad uires atque audaciam corpus contigit ineptius, aut quorum animi uis inopia rei familiaris infringitur. Adeo periculum nullum est ne quorum ualida et robusta corpora (neque enim nisi selectos dignantur generosi corrumpere) nunc uel elanguescunt otio uel negotiis prope muliebribus emolliuntur, iidem bonis artibus instructi ad uitam et uirilibus exercitati laboribus effeminentur. Certe utcunque sese haec habet res, illud mihi nequaquam uidetur publicae rei conducere, in euentum belli, quod nunquam habetis nisi quum uultis,

böylece Sallustius'un şu çok yerinde deyişiyle,[48] elleri ve zihinleri işliyor, miskin miskin oturmaktan paslanmıyorlar. Ama Fransa bu vahşi hayvanları beslemenin ne belalı bir iş olduğunu acı bir deneyimle de olsa sonunda öğrendi. Romalıların, Kartacalıların, Suriyelilerin ve daha yüzlerce ulusun tarihi de böyle örneklerle dolu. Ellerinin altındaki hazır orduları, fırsatını yakaladığı anda sadece kendi imparatorluklarını değil, topraklarını, hatta kentlerini bile defalarca enkaza çevirdi. Böyle bir uygulamanın ne kadar gereksiz olduğu da ortada, çünkü beşikten itibaren orduda eğitim gören Fransız askerleri öyle böbürlenip de sizin toplama askerleriniz karşısında hep üstün geldiklerini iddia etmiyorlar; neyse, bu konuda daha fazla konuşmak istemiyorum, çünkü şu an burada bulunanlara yağ çekiyormuşum gibi gelebilir.[49] Öte yandan, sizin o kentli esnaflarınızın ya da o kaba, taşralı çiftçilerinizin soyluların aylak uşaklarından öyle korkup çekineceklerini hiç sanmıyorum, yeter ki bu uşakların fiziksel görünümü ruhlarındaki dayanıklılığı ve gözüpekliği yansıtacak kadar güçlü ve geçim derdi yüzünden cesaretleri henüz kırılmamış olsun. Yani şunu demek istiyorum, bu adamlara hayatlarını kazanacakları bir meslek öğretilince, zorlu işlere koşulunca hemen yorulacaklar diye korkmanın bir anlamı yok, çünkü bir zamanlar bunların bedenleri sapasağlam ve güçlü kuvvetliydi (zaten soylular da böyle tipleri seçip yozlaştırmaya değer bulur), ama tembel tembel oturmaktan hamlaştı ya da hafif işlere koşulmaktan pelteleşti. Hakikaten, ne olursa olsun asıl mesele savaştan çok barış olduğuna göre, toplumun ani bir savaş beklentisiyle –ki toplum istemezse zaten savaş çıkmaz– barışı

infinitam eius generis turbam alere quod infestat pacem, cuius tanto maior haberi ratio quam belli debeat. Neque haec tamen sola est furandi necessitas. Est alia magis quantum credo, peculiaris uobis.

Quaenam est ea? inquit Cardinalis.

Oues, inquam, uestrae, quae tam mites esse tamque exiguo solent ali, nunc (uti fertur) tam edaces atque indomitae esse coeperunt ut homines deuorent ipsos agros, domos, oppida uastent ac depopulentur. Nempe quibuscunque regni partibus nascitur lana tenuior atque ideo preciosior, ibi nobiles et generosi atque adeo abbates aliquot, sancti uiri, non his contenti reditibus fructibusque annuis qui maioribus suis solebant ex praediis crescere, nec habentes satis quod otiose ac laute uiuentes nihil in publicum prosint, nisi etiam obsint aruo nihil relinquunt, omnia claudunt pascuis, demoliuntur domos, diruunt oppida, templo duntaxat stabulandis ouibus relicto, et tanquam parum soli perderent apud uos ferarum saltus ac uiuaria, illi boni uiri habitationes omnes et quicquid usquam est culti uertunt in solitudinem. Ergo ut unus helluo inexplebilis ac dira pestis patriae, continuatis agris aliquot millia iugerum uno circumdet saepto, eiciuntur coloni; quidam suis etiam aut circumscripti fraude aut ui oppressi exuuntur, aut fatigati iniuriis, adiguntur ad uenditionem. Itaque quoquo pacto emigrant miseri, uiri, mulieres, mariti, uxores, orbi, uiduae, parentes cum paruis liberis et (numerosa magis quam diuite familia, ut multis opus habet manibus res rustica), emigrant

zora sokacağını bile bile bu tür insanlardan oluşan bir güruhu beslemek gibi bir derdi olduğuna hiç inanmıyorum. Ama yine de insanları hırsızlık yapmaya zorlayan nedenler sadece bunlar değil. Çok daha önemli başka bir sebep var ve anladığım kadarıyla bu da sırf sizin ülkenize özgü.

Bunun üzerine, 'Nedir o?' diye sordu Kardinal.

'Koyunlarınız,' dedim, 'bir zamanlar o uysal, o azla yetinen hayvanlar, duyduğuma göre, şimdi insanları bile yutacak kadar açgözlü ve vahşi olmuş. Tarlaları, evleri, kasabaları harabeye çeviriyor, insanından ediyormuş. Çünkü krallığınızın en kaliteli ve bundan ötürü de en pahalı yünlerini üreten yörelerinde, soylular ve mevki sahipleri, hatta şu hatırı sayılır sayıda manastır başrahibi, yani kutlu insanlar, ata yadigârı çiftliklerinden gelen eski kiralardan ve kazançlarından artık memnun değiller, öyle aylak aylak, refah içinde bir yaşam sürmekten de keyif almıyorlar, halkın yararına bir şey yapamadık, bari zararına bir şeyler yapalım diyorlar ve bütün toprakları kapatıp otlağa dönüştürüyorlar, evleri yıkıyorlar, kasabaları lağvediyorlar. Ama en azından kiliseyi ayakta tutuyorlar, koyun ağılı olarak tabii. Sizin topraklarınızın çoğunu vahşi hayvanları avlayacakları ormanlar ve parklar yapmak için harcadıkları yetmiyormuş gibi, bu beyefendiler şimdi de bütün yerleşim alanlarınızı ve ekili arazilerinizin her bir dönümünü talan edip çöle çeviriyorlar. Anlayacağınız, baba toprağını açgözlüce, ölümcül bir veba gibi kemiren bir mirasyedi dönüm dönüm binlerce araziyi tek bir çitle çevirince onca çiftçi yerinden oluyor; bazıları üçkağıda gelip veya kaba güçle sinip mallarını satıyor ya da bitip tükenmez tacizlerden yılıp satmaya zorlanıyor. Sonuçta, bir şekilde bütün bu zavallılar, erkeği kadını, karısı kocası, yetimi dulu, kucağında bebesi olan analar, yani onca aile (özce küçük, ama nüfusça kalabalıklar, çünkü çiftçilik çok fazla insan gerektirir) göç ediyor,

inquam e notis atque assuetis laribus, nec inueniunt quo se recipiant, supellectilem omnem haud magno uendibilem etiam si manere possit emptorem, quum extrudi necesse est minimo uenundant. Id quum breui errando insumpserint, quid restat aliud denique quam uti furentur et pendeant,-iuste scilicet-, aut uagentur atque mendicent. Quamquam tum quoque uelut errones coniciuntur in carcerem quod otiosi obambulent, quorum operam nemo est qui conducat, quum illi cupidissime offerant. Nam rusticae rei cui assueuerunt nihil est quod agatur ubi nihil seritur. Siquidem unus opilio atque bubulcus sufficit ei terrae depascendae pecoribus in cuius cultum ut sementi faciendae sufficeret multae poscebantur manus.

Atque hac ratione fit ut multis in locis annona multo sit carior. Quin lanarum quoque adeo increuit pretium, ut a tenuioribus qui pannos inde solent apud uos conficere prorsus emi non possint, atque ea ratione plures ab opere ablegantur in otium. Nam post aucta pascua infinitam ouium uim absumpsit tabes, uelut eorum cupiditatem ulciscente deo immissa in oues lue, quam in ipsorum capita contortam esse fuerat iustius. Quod si maxime increscat ouium numerus, pretio nihil decrescit tamen: quod earum, si monopolium appellari non potest quod non unus uendit, certe oligopolium est. Reciderunt enim fere in manus paucorum, eorundemque diuitum quos nulla necessitas urget ante uendendi quam libet, nec ante libet quam liceat quanti libet.

şöyle dersem daha doğru olacak, sadece bildikleri, alıştıkları yuvalarını terk ediyorlar, yoksa gidecekleri bir yerleri yok aslında. Toplasan zaten beş para etmeyecek bütün eşyaları için uygun bir alıcı beklemeye bile zamanları olmadığından, sadaka kabilinden para verene hemen satmak zorunda kalıyorlar. Oradan oraya dolanırken bu azıcık parayı da harcayıp tükenince, geriye ne kalıyor, sadece hırsızlık etmek ve ipte sallanmak. Tabii, hiç kuşkusuz avare avare dolanıp dilencilik edebilirler. Ama o zaman da tembel tembel orada burada dolanıyor diye serseri yaftasını yiyip hapishaneyi boylarlar; onların yaptıkları işi isteyecek birileri yok artık, olsaydı seve seve çalışırlardı. Çünkü ekilecek tarla kalmadığından, alışkın oldukları ziraat mesleği artık yürürlükten kalktı. Bir sığırtmaç, bir çoban yetip de artıyor bile sürülerin otladıkları topraklara, bir zamanlar buraların ekilip biçilmesi için bir dolu işçiye gerek duyulurdu oysa.

Tabii bu uygulamalar sonucunda doğal olarak birçok yerde buğday fiyatları da tavana vurmuş durumda. Ayrıca yün fiyatları da öyle arttı ki, bunlardan elbiseler üreten yoksul esnafınızın da alım gücü hiç kalmadı, dolayısıyla birçokları zorunlu olarak işinden el ayak çekip aylaklığa mahkûm oldu. Çünkü otlaklar genişledikçe sürü sürü koyun vebadan telef oldu,[50] sanki Tanrı açgözlülüklerinin öcünü almak için bu belayı koyunların başına saldı; gerçi sahiplerinin başına salsaydı daha adil olacaktı ya, neyse. Ama koyunların sayısı hızla artmış olsaydı bile yine de fiyatlar da hiçbir düşüş yaşanmazdı. Çünkü koyun pazarına "birkaçelcilik" hakim; tek satıcı olmadığından tekelcilik diyemiyorum.[51] Yani bu iş birkaç kişinin eline kaldığı ve bu birkaç kişi de çok zengin olduğundan, belirledikleri fiyata satmadıkça mallarını ellerinden çıkarma zorunluluğunu hissetmiyorlar, zaten istedikleri rakama ulaşıncaya kadar bir fiyat falan da belirlemiyorlar.

Iam caetera quoque pecorum genera ut aeque cara sint eadem ratio est, atque hoc etiam amplius, quod dirutis uillis atque imminuta re rustica non sint qui foeturam curent. Neque enim diuites illi ut ouium sic etiam armentorum foetus educant; sed aliunde macra empta uili posteaquam suis pascuis pinguerint magno reuendunt. Ideoque, sicuti reor, nondum sentitur totum huius rei incommodum. Nempe adhuc his modo locis reddunt cara ubi uendunt. Ceterum ubi aliquandiu celerius extulerint illinc quam nasci possint, tum demum ibi quoque paulatim decrescente copia ubi coemuntur, necesse est hic insigni laboretur inopia. Ita qua re uel maxime felix haec uestra uidebatur insula, iam ipsam paucorum improba cupiditas uertit in perniciem. Nam haec annonae caritas in causa est cur quisque quam possit plurimos e familia dimittat quo quaeso nisi mendicatum, aut quod generosis animis persuadeas facilius latrocinatum?

Quid quod ad miseram hanc egestatem atque inopiam adiungitur importuna luxuries. Nam et ministris nobilium et opificibus et ipsis propemodum rusticis et omnibus denique ordinibus, multum est insolentis apparatus in uestibus, nimius in uictu luxus. Iam ganea, lustra, lupanar et aliud lupanar tabernae uinariae, ceruisiariae, postremo tot improbi ludi, alea, charta, fritillus, pila, sphaera, discus, an non haec celeriter exhausta pecunia recta suos mystas mittunt aliquo latrocinatum? Has perniciosas pestes eicite,

Aynı nedenden ötürü diğer çiftlik hayvanları da eşit ölçüde değer kazandı, hatta daha da fazla, çünkü çiftlikler yıkıldı, çiftçilik geriledikçe geriledi, hayvanları besleyecek kimse kalmadı. Bu zenginler ne kuzu yetiştiriyor, ne de dana; sadece bunları oradan buradan çok ucuza, yok pahasına satın alıyor, sonra da kendi otlaklarında semirtiyor ve yüksek fiyata satıyor. Bana göre bu berbat işleyişin etkisi henüz tam olarak hissedilmedi. Çünkü şimdi sadece bu tür hayvanları sattıkları yerlerde fiyatları yükselttiler, ama zamanla bunları kendilerinden daha kısa sürede yetiştirebilen başka yerlerden getirtmeye kalkarlarsa, satın aldıkları o yörelerin elindeki mallar da yavaş yavaş tükenmeye başlayacak ve zorunlu olarak oralarda da korkunç bir kıtlık baş gösterecek. Böylece söz ettiğimiz konuda sahiden çok şanslı olan adanız, bu birkaç kişinin üçkağıtçı hırsı yüzünden enkaza dönecek. Çünkü geçim şartlarının ağırlaşmasıyla birlikte herkes ailesindeki hizmetkârların çoğuna zorunlu olarak yol verecek. Şimdi soruyorum, dilencilikten ya da cüretkâr ruhların daha kolay kanacağı hırsızlıktan başka geriye ne kalıyor?

Bu sefil yoksulluğa ve kıtlığa bir de pahalı zevkler eklendi mi olay daha da vahim hale geliyor. Soyluların uşaklarını geçtik, esnaflar, hatta neredeyse bütün köylüler, yani anlayacağınız her tür sınıftan insan son moda kıyafetlere büyük paralar harcıyor, sofralarını pahalı yiyeceklerle donatıyor. Bakın şu yiyecek dükkânlarına, şu genelevlere, şu sefahathanelere, şu genelevden farkı olmayan şaraphanelere, şu kumarhanelere; sonra şu üçkağıtçı oyunlara, zarlara, kartlara, tavlalara, toplara, kürelere, halkalara[52] bir bakın, bütün bunlar tutkunlarının parasını süngер gibi emip onları dosdoğru hırsızlığa sürüklemez mi? Defedin bu ölümcül zehirleri,

statuite ut uillas atque oppida rustica aut hi restituant qui diruere, aut ea cedant reposituris atque aedificare uolentibus. Refrenate coemptiones istas diuitum ac uelut monopolii exercendi licentiam. Pauciores alantur otio, reddatur agricolatio, lanificium instauretur ut sit honestum negotium quo se utiliter exerceat otiosa ista turba, uel quos hactenus inopia fures fecit uel qui nunc errones aut otiosi sunt ministri, fures nimirum utrique futuri. Certe nisi his malis medemini, frustra iactetis exercitam in uindicanda furta iustitiam, nempe speciosam magis quam aut iustam aut utilem. Siquidem quum pessime sinitis educari et mores paulatim ab teneris annis corrumpi, puniendos uidelicet tum demum quum ea flagitia uiri designent quorum spem de se perpetuam a pueritia usque praebuerant, quid aliud quaeso quam facitis fures et iidem plectitis?

Iam me haec loquente iuris ille consultus interim se ad dicendum composuerat ac statuerat secum modo illo solenni disputantium uti qui diligentius repetunt quam respondent adeo bonam partem laudis ponunt in memoria. Belle, inquit, dixisti profecto quum sis uidelicet hospes qui magis audire his de rebus aliquid potueris quam exacte quicquam cognoscere, id quod ego paucis efficiam perspicuum. Nam primum ordine recensebo quae tu dixisti, deinde ostendam quibus in rebus imposuit tibi nostrarum rerum ignoratio, postremo rationes tuas omnes diluam atque dissoluam. Igitur ut a primo quod sum pollicitus exordiar, quattuor mihi uisus es —

bir yasa çıkartın ve çiftliklerinizi, köylerinizi kimler viraneye döndürdüyse yeniden yapsın ya da bu işi gönüllülerine bırakın. Zenginlerin haklarını kısıtlayın, öyle her şeyi alıp satamasınlar ya da gayriresmi tekelcilik yapmaya kalkmasınlar. İşsizlerin sayısını azaltın, ziraat yeniden canlansın, dokumacılık yeniden yapılansın ki, şimdiye değin kâh yoksulluktan hırsızlık yapanların, kâh orada burada dolanıp duranların, kâh miskin miskin oturan hizmetkârların, kâh yakın gelecekte hırsızlığın kucağına düşecek olanların, yani şu bir alay işsizin faydalanacağı şerefli birer meslekleri olmuş olsun. Emin olun, bu hastalıkları tedavi etmedikçe, hırsızlığın önünü almak için uyguladığınız adaletle övünmenizin bir anlamı yok, çünkü bu adalet görünüşte güzel, ama ne adil, ne de yararlı. Bu insanların berbat şekilde yetişmesine ve küçücük yaşlarından itibaren ahlaklarının yavaş yavaş bozulmasına göz yumarsanız, sonra da, çocukken bile açıkça suça meyilli oldukları halde, büyüyüp birer yetişkin olduklarında herhangi bir suç işleyince cezalandırmaya kalkarsanız, rica ederim, onları ilk başta hırsız yapıp sonra da hırsızlıktan cezalandırmış olmaz mısınız?'

İşte ben bunları söylerken, o arada avukatımız da bir yandan bana söyleyeceklerini toparlamaya çalışıyordu, irticalen bir yanıt vermek yerine konuşulanları ayrıntılarıyla tekrarlamada usta tartışmacıların, yani bütün meselenin sadece iyi bir belleğe sahip olmakta yattığını düşünenlerin o ağırbaşlı yöntemini kendisine şiar edinmişti. 'Bir yabancı olduğun halde gerçekten çok iyi konuştun,' dedi, 'ama olayın özünü kavramaktan çok sadece bir şeyler duymuşsun. Ben birkaç kelimeyle sana açıklayayım. İlkin söylediklerini özetleyeceğim, sonra da bizim yaşantımıza yabancı olmandan kaynaklanan yanılgılarını göstereceğim. En sonunda da bütün savlarını çürüteceğim ve boşa çıkaracağım. Öyleyse ilk sırayı takip ederek sözlerime başlıyorum, bana öyle geliyor ki şu dört husus —'

Tace, inquit Cardinalis: nam haud responsurus paucis uideris qui sic incipias. Quamobrem leuabimus in praesenti te hac respondendi molestia, seruaturi tamen integrum id munus tibi in proximum congressum uestrum, quem (nisi quid impediat aut te aut Raphaelem hunc) crastinus dies uelim referat. Sed interim abs te mi Raphael perquam libenter audierim quare tu furtum putes ultimo supplicio non puniendum quamue aliam poenam ipse statuas quae magis conducat in publicum. Nam tolerandum ne tu quidem sentis. At si nunc per mortem quoque tamen in furtum ruitur, proposita semel uitae securitate, quae uis, quis metus posset absterrere maleficos? qui mitigatione supplicii uelut praemio quodam ad maleficium se inuitatos interpretarentur?

Omnino mihi uidetur, inquam, pater benignissime, homini uitam eripi propter ereptam pecuniam prorsus iniquum esse. Siquidem cum humana uita ne omnibus quidem fortunae possessionibus paria fieri posse arbitror. Quod si laesam iustitiam, si leges uiolatas hac rependi poena dicant, haud pecuniam: quidni merito summum illud ius summa uocetur iniuria? Nam neque legum probanda sunt tam Manliana imperia ut sicubi in leuissimis parum obtemperetur illico stringant gladium, neque tam Stoica scita ut omnia peccata adeo exsistiment paria, uti nihil iudicent interesse occidatne aliquis hominem an nummum ei surripiat, inter quae (si quicquam aequitas ualet) nihil omnino simile aut affine. Deus uetuit occidi quemquam, et nos tam facile occidimus ob ademptam pecuniolam?

'Sus,' dedi Kardinal, 'konuşmana bu şekilde başlarsan birkaç kelimeyle bitiremeyeceğin açık. Bu yüzden seni yanıt verme zahmetinden şimdilik kurtaracağız, bu görevini bir dahaki toplantımızda yerine getirirsin. Bu toplantının da yarın olmasını çok isterim, tabii hem sana hem de Raphael'e uygunsa. Ama bu arada, sevgili Raphael, hırsızlık suçuna neden ağır cezalar verilmemesi gerektiğine ilişkin düşüncelerini özellikle senden dinlemek isterim, ayrıca nasıl bir ceza yönteminin halka daha yıldırıcı gelebileceğine ilişkin düşünceni de. Çünkü sen de teslim edersin ki, böyle bir suç tamamen cezasız kalmamalı. Şimdi uygulanan ölüm cezası bile insanları hırsızlıktan alıkoyamazken, senin dilediğin şekilde bir kez bile canlarını bağışlarsak, suç işlemekten onları alıkoyacak başka ne tür bir korkuları kalır ki? Hatta o zaman bu ceza indirimini adeta bir ödül gibi algılayıp kendilerini hırsızlığa davet ediyormuşuz gibi görmezler mi?'

'Saygıdeğer peder,' dedim, 'bana göre, para çaldığı için bir insanın canını almak tümüyle adaletsiz bir şey. Çünkü insan yaşamının şans eseri elde ettiğimiz hiçbir dünya malıyla kıyaslanamayacağını düşünüyorum. Eğer böyle bir cezanın para çalındığı için değil de, adalet hiçe sayıldığı ve yasalar ihlal edildiği için uygulandığı söylenecekse, o zaman tam da bu noktada "aşırı adalet aşırı haksızlık doğurur" sözü geçerli olmuyor mu?[53] En küçük ihlallerde bile hemen kılıcına davranan Manliuscu yaptırımlara benzer yasaları onaylamamalıyız,[54] tabii buna karşın bütün suçları eşit sayan ve bir adamı öldürmekle parasını çalmak arasında hiçbir fark gözetmeyen Stoacı buyrukları da kabul edecek değiliz,[55] oysa eşitliği göz önünde tutuyorsak, o zaman bu iki suç arasında ne bir benzerlik var, ne de herhangi bir ilişki. Tanrı bize "hiç kimseyi öldürmeyeceksin" dedi, ama biz azıcık para çaldı diye birini bu kadar kolay öldürebiliyoruz, öyle mi?

Quod si quis interpretetur illo dei iussu interdictam necis potestatem nisi quatenus humana lex declaret occidendum, quid obstat quo minus homines eodem modo constituant inter se quatenus stuprum admittendum sit, adulterandum, peierandum? Siquidem quum deus non alienae modo, uerum etiam suae cuique mortis ius ademerit, si hominum inter se consensus de mutua caede, certis placitis consentientium adeo debet ualere ut illius praecepti uinculis eximat suos satellites, qui sine ullo exemplo dei eos interemerint quos humana sanctio iussit occidi: an non hoc pacto praeceptum illud dei tantum iuris est habiturum quantum humana iura permiserint? Ac fiet nimirum ut ad eundem modum omnibus in rebus statuant homines quatenus diuina mandata conueniat obseruari. Denique lex Mosaica, quamquam inclemens et aspera nempe in seruos et quidem obstinatos lata, tamen pecunia furtum haud morte multauit. Ne putemus deum in noua lege clementiae, qua pater imperat filiis maiorem indulsisse nobis inuicem saeuiendi licentiam.

Haec sunt cur non licere putem. Quam uero sit absurdum atque etiam perniciosum reipublicae furem atque homicidam ex aequo puniri nemo est, opinor, qui nesciat. Nempe quum latro conspiciat non minus imminere discriminis duntaxat furti damnato quam si praeterea conuincatur homicidii, hac una cogitatione impellitur in caedem eius quem alioqui fuerat tantum spoliaturus.

Belki biri çıkıp, "Tanrı'nın cinayetle ilgili buyruğu, insan yasasının cinayete izin verdiği yerde geçmez" diye bir yorum getirebilir, ama o zaman insanlar benzer bir mantık yürüterek tecavüze, zinaya ya da yalancı tanıklığa belli ölçülerde izin vermeye kalksalar onlara ne engel olacak? Üstelik Tanrı bize sadece başkalarını öldürmeyeceksiniz demedi, aynı zamanda kendinizi de öldürmeyeceksiniz dedi, ama buna rağmen insanlar kendi aralarında belli ilkelerde uzlaşıp ortak bir karara varıyor ve bu karar, kullarını Tanrı'nın buyruklarının bağlayıcılığından muaf tutacak ve Tanrı'nın kararını örnek almaksızın insanın buyruğuyla öldürülmesi emredilenleri öldürmeye izin verecek kadar güçlü oluyorsa, o zaman tanrısal yasanın buyruğu, insanın çıkardığı yasaların izin verdiği ölçüde geçerli kılınmış olmuyor mu? Demek ki insanlar tanrısal yasaları ne ölçüde gözetmelerinin doğru olacağına her durumda kendileri karar verecekler. Sonuçta, Musa'nın yasası bile köleler ve asilere yönelik olarak çıkarıldığından çok sert ve acımasızken, hırsızlığa para cezası verir, ölüm cezası değil.[56] Öyleyse merhamet üzerine kurulu bu yeni yasasında[57] bize adeta bir babanın çocuklarına buyurduğu gibi buyuran Tanrı'nın birbirimize daha zalim davranma hakkı verdiğini aklımıza bile getirmemeliyiz.

İşte bütün bu nedenlerden ötürü ben böyle bir cezanın uygulanmaması gerektiğine inanıyorum. Dahası, eminim ki, bir hırsızın ya da bir katilin eşit şekilde cezalandırılmasının toplum için ne denli yanlış ve ne denli zararlı olacağını bilmeyen yoktur. Çünkü bir hırsız hırsızlığa mahkûm olmanın, katilliğe mahkûm olmak kadar tehlikeli olduğunu bilirse, sadece parasını çalıp kaçacağı adamı bu kez bir de öldürecektir.

Quippe praeterquam quod deprehenso nihil sit plus periculi, est etiam in caede securitas maior, et maior caelandi spes sublato facinoris indice. Itaque dum fures nimis atrociter studemus perterrefacere, in bonorum incitamus perniciem.

Iam quod quaeri solet quae punitio possit esset commodior, hoc meo iudicio haud paulo facilius est repertu quam quae possit esse deterior. Cur enim dubitemus eam uiam utilem esse castigandis sceleribus quam scimus olim tam diu placuisse Romanis administrandae reipublicae peritissimis? Nempe hi magnorum facinorum conuictos in lapidicinas, atque fodienda metalla damnabant, perpetuis adseruandos uinculis. Quamquam ego quod ad hanc rem attinet nullius institutum gentis magis probo quam id quod interea dum peregrinabar in Perside obseruatum apud uulgo dictos Polyleritas adnotaui. Populum neque exiguum neque imprudenter institutum et nisi quod tributum quotannis Persarum pendit regi caetera liberum ac suis permissum legibus. Ceterum quoniam longe ab mari, montibus fere circumdati, et suae terrae nulla in re malignae contenti fructibus, neque adeunt alios saepe neque adeuntur. Tamen ex uetusto more gentis neque fines prorogare student et quos habent ab omni facile iniuria et montes tuentur et pensio quam rerum potienti persoluunt. Immunes prorsus ab militia, haud perinde splendide atque commode, felicesque magis quam nobiles aut clari degunt. Quippe ne nomine quidem opinor praeterquam conterminis admodum satis noti.

Çünkü nasıl olsa yakalandığında çok daha büyük bir tehlikeyle karşılaşmayacaktır, hatta cinayet onun için daha büyük bir güvencedir, çünkü olayın tek tanığı ortadan kalkınca işlenen suçu gizleme olasılığı da artacaktır. Demek ki biz hırsızların gözünü bu kadar acımasızca korkutalım derken, aslında onları masum insanları katletmeye sürüklüyoruz.

Baştan beri sorduğunuz şu soruya gelirsek, yani daha iyi bir ceza olabilir mi sorusuna; sanırım bu soruya, daha kötüsü ne olabilir türündeki bir sorudan daha kolay yanıt verebilirim. Niçin biz suçluları cezalandırırken, devlet yönetiminde üstat olan Romalıların onca zaman memnuniyetle uyguladıkları şu yöntemden yararlanmıyoruz? Romalılar ağır suçlardan hüküm giyenleri zincire vurup ömürleri boyunca bu şekilde taş ocaklarında çalışmaya ya da toprağı kazıp maden çıkarmaya mahkûm ederlerdi. Ama yine de gelin bütün bu ülkelerin uygulamalarını bir yana bırakalım, çünkü ben bu konuda en iyi uygulamaya Persia'daki gezilerim sırasında tanık oldum; Polyleritae[58] adıyla bilinen bir halkın arasında. Epeyce kalabalık bir halk bu, yönetim biçimleri de gayet bilgece. Pers kralına ödedikleri yıllık vergi dışında, her konuda bağımsızlar ve sadece kendi yasalarına bağlılar. Denizden çok uzakta olduklarından, doğal olarak dağlarla çevrili ve oldukça verimli olan topraklarında yetişen ürünlerle geçiniyorlar, öyle pek dışarılara gitmiyorlar, dışarıdan da buralara pek yabancı gelmiyor. Atalarının eski adetlerine bağlı olduklarından, sınırlarını genişletmek için çalışıp çabalamıyorlar, dışarıdan gelebilecek her türlü saldırıdan da uzaklar, çünkü hem etraflarındaki dağlarla korunuyorlar, hem de başlarındaki yüce krallarına vergilerini ödüyorlar. Askerlikten de tamamen muaflar. Görkemli bir yaşamları yok belki, ama rahatlar; soylu ve seçkin bir yaşam da sürmüyorlar, ama mutlular. Sanırım, bitişik komşuları dışında onların adını bile bilen yok.

Ergo apud hos furti qui peraguntur quod sustulere domino reddunt, non, quod alibi fieri solet, principi: utpote cui tantum iuris esse censent in rem furtiuam quantum ipsi furi. Sin res perierit, pretio ex bonis furum confecto ac persoluto tum reliquo uxoribus eorum atque liberis integro, ipsi damnantur in opera.

Ac nisi atrociter commissum furtum est neque clauduntur ergastulo neque gestant compedes, sed liberi ac soluti in publicis occupantur operibus. Detrectantes ac languidius gerentes sese non tam uinculis cohercent quam excitant uerberibus. Strenuam nauantes operam, absunt a contumeliis, noctu tantum nominatim censiti cubiculis includuntur. Praeter assiduum laborem nihil incommodi est in uita. Aluntur enim haud duriter qui publicae rei seruiunt e publico: alibi aliter. Siquidem alicubi quod impenditur in eos ex eleemosyna colligitur: atque ea uia, quamquam incerta, tamen ut est ille populus misericors nulla reperitur uberior. Alibi reditus quidam publici ad id destinantur. Est ubi certum in eos usus tributum uiritim conferunt. Quin aliquot in locis nullum publicum opus faciunt, sed ut priuatus quisque eget mercenariis, ita illorum cuiuspiam in eum diem operam stata mercede conducit apud forum, paulo minoris quam quanti liberam fuerat conducturus. Praeterea fas est seruilem ignauiam flagris corripere.

İşte bu ülkede hırsızlık yaptığı anlaşılanlar, çaldıklarını asıl sahibine geri vermek zorunda, oysa başka her yerde çalınan mal hep krala verilir.[59] Bu halkın gözünde ise çalınan maldaki kralın hakkı ancak hırsızınki kadardır. Çalınan mal kaybolmuşsa, ederi neyse hırsızın sahip olduğu mallardan karşılanır ve asıl sahibine ödenir, malın geri kalanını hırsızın eşi ve çocukları alır, hırsızın kendisi ise ağır işçiliğe mahkûm edilir.

Yüz kızartıcı derecede bir hırsızlık suçu işlemedikçe suçlular ıslahevine kapatılmazlar, prangaya vurulmazlar. Tam tersine serbest bırakılırlar ve elleri kolları bağlanmadan kamu işlerinde çalıştırılırlar. İşten kaytarırlarsa ya da tembellik etmeye kalkarlarsa, işte o vakit zincire vuruldukları gibi bir de kırbaçlanırlar. İşlerine dört elle sarılırlarsa asla kötü bir muameleyle karşılaşmazlar, akşamları adları okunup da odalarına kapatılmalarının dışında. Aralıksız çalışmaktan başka yaşamlarında kendilerini huzursuz edecek bir durum olmaz. Kamuya hizmet verdikleri için geçimleri de kamu tarafından sağlanır. Ama bu konudaki uygulamalar bölgelere göre değişiklikler gösterir. Örneğin bazı bölgelerde iane toplanır ve mahkûmlara bağışlanır. Bu pek güvenli bir uygulamaymış gibi görünmese de en iyi gelir kaynağı bu yolla elde edilir, çünkü buranın halkı çok merhametlidir. Bazı bölgelerde ise kamu hazinesinden mahkûmlar için belli bir pay ayrılır ya da onlar adına tek tek kişilerden özel bir vergi toplanır. Bazı bölgelerde ise bu insanlar kamuda çalıştırılmaz. İşçiye ihtiyacı olan özel şahıslar pazara gelir ve belirli bir ücrete gündelikçi olarak bu mahkûmlardan birkaçını kiralar. Bu şahsın mahkûm için ödediği ücret, kiralayacağı herhangi bir azatlıya ödeyeceği ücretten hem daha düşüktür, hem de kiraladığı mahkûmun tembellik etmesi halinde onu kırbaçlama hakkına sahiptir. Dolayısıyla hiçbir mahkûm işini savsaklayamaz.

Sic fit uti nunquam opere careant, et praeter uictum aliquid quoque die ab singulis publico inferatur aerario.

Uno quodam colore uestiuntur et omnes et soli, capillo non abraso uerum paulo supra auriculas attonso, e quarum altera paululum praescinditur. Cibum cuique ab amicis dari, potumque ac sui coloris uestem licet: pecuniam datam esse danti pariter atque accipienti capitale, neque minus periculosum etiam homini libero quacunque de causa nummum a damnato recepisse, et seruos item (sic enim damnatos uocant) arma contingere. Suos quaeque regio propria distinguit nota, quam abiecisse capitale est, ut uel extra suos conspici fines, uel cum alterius regionis seruo quicquam esse collocutum. At neque tutior fugae meditatio quam ipsa est fuga. Quin conscium talis fuisse consilii in seruo nex est, in libero seruitus. Contra indici praemia decreta sunt: libero pecunia, seruo libertas, utrique uero uenia atque impunitas conscientiae, ne quando persequi malum consilium quam paenitere sit tutius.

Huius rei haec lex atque hic ordo est quem dixi. Qui quantum habeat humanitatis et commodi facile patet, quando sic irascitur ut uitia perimat seruatis hominibus atque ita tractatis ut bonos esse necesse sit. Et quantum ante damni dederunt tantum reliqua uita resarciant. Porro ne ad pristinos relabantur mores adeo nullus est metus,

Böylece hem kendi geçimini sağlamış olur, hem de düzenli olarak her gün kamu hazinesine para aktararak ekonomiye katkıda bulunur.

Bütün mahkümlar ve sadece mahkümlar tek renkte giysi giyer. Saçları tamamen kazınmaz, kulaklarının biraz üstüne kadar tıraş edilir ve kulaklarının birinin ucu da azıcık kırpılır. Arkadaşlarının onlara yiyecek, içecek ve giydikleri giysinin renginde elbise vermesine izin verilir. Ama para verilirse, hem veren hem de alan idam edilir, ayrıca nedeni ne olursa olsun özgür bir şahıs bir mahkümdan para alırsa aynı şekilde cezalandırılır. Bunun yanı sıra bu kölelerin (bunlara köle denmesinin nedeni mahkümiyet giymiş olmaları) silaha dokunması da yasak. Her biri ait oldukları bölgeye özgü nişanı takar ve bu nişanla ayırt edilir. Bu nişanı çıkarmak ölüm sebebidir, keza kendi bölgelerinin dışında görülmeleri de, başka bir bölgenin mahkümuyla konuşmaları da. Kaçmaya niyetlenmek kaçmak kadar tehlikelidir. Böyle bir girişimi saklamak köle için ölüm demektir, özgür yurttaş içinse kölelik. Öte yandan böyle bir olayı ihbar edenler ödüllendirilir. Özgür yurttaşa para verilir, köleye ise özgürlüğü. Yani her ikisi de bağışlanır ve günahları affolunur, böylece kötü bir niyetin arkasında sürüklenmektense, pişman olup geri adım atmanın çok daha hayırlı olacağı anlatılmış da olur.

İşte, söylediğim gibi, bu halkın hırsızlık konusundaki yasası ve düzenlemeleri böyle. Ne kadar insancıl ve ne kadar yararlı olduğunu açıkça görüyorsunuz. Öfkelenip ceza veriyorlarsa nedeni kusurları yok etmek, insanları korumak, iyi olmaya zorunlu olduklarını onlara hissettirmek ve kalan yaşamlarını önceden vermiş oldukları zararın telafisine harcatmak. Dahası, hiç kimse bu mahkümlar yeniden eski alışkanlıklarının kucağına düşer diye endişe beslemez.

ut uiatores quoque quibus iter aliquo institutum est non aliis uiae ducibus sese tutiores arbitrentur quam seruis illis ad quamque regionem subinde commutatis. Nempe ad perpetrandum latrocinium nihil habent usquam non importunum: manus inermes, pecunia tantum sceleris index, deprehenso parata uindicta, neque spes ulla prorsus fugiendi quoquam. Quo enim pacto falleret ac tegeret fugam homo nulla uestium parte populo similis, nisi abeat nudus? quin sic quoque fugientem proderet auricula. At ne inito saltem consilio coniurent in rempublicam id demum scilicet periculum est. Quasi in tantam uenire spem ulla possit uicinia non tentatis ac sollicitatis ante multarum regionum seruitiis. Quae tantum absunt a facultate conspirandi, ut ne conuenire quidem et colloqui aut salutare se mutuo liceat. Ut credantur interim id consilium intrepide crediturі suis, quod reticentibus periculosum, prodentibus maximo esse bono sciant? Quum contra nemo sit prorsus exspes, obediendo ac perferendo, bonamque de se prebendo spem emendatioris in posterum uitae, posse his modis fieri ut libertatem aliquando recuperet, quippe nullo non anno restitutis aliquot commendatione patientiae.

Öyle ki gezginler bile bir yerden başka bir yere gitmeye karar verdiklerinde, kılavuz olarak başkalarını değil de bu köleleri seçerler ve herhangi bir bölgenin sınırına geldiklerinde birini bırakıp diğerini yanlarına alarak yollarına devam ederler, böylece kendilerinin daha güvende olacaklarını düşünürler. Sonra bu kölelerin artık soygun yapma şansları da hiç yok; ellerine silah verilmiyor, paraları olsa hemen suça kanıt teşkil ediyor ve yakalandıkları anda cezalandırılıyorlar, hiçbir yere kaçacak durumda da değiller. Kaçsalar, nasıl fark ettirmeden, gizlice kaçacaklar, ülkenin hiçbir yerinde insanlar onlar gibi giyinmiyor ki, çıplak mı kaçacaklar yani? Böyle kaçtılar diyelim, o zaman da kulak memeleri onları ele verecek. Tek tehlike kafa kafaya verip hükümeti devirme planları yapmaları olabilir. Ama böyle büyük bir girişimde bulunabilmeleri için bir bölgedeki kölelerin öncelikle başka bölgelerdeki köleleri haberdar etmesi ve onları başkaldırı için kışkırtması gerekir ki, bu da olacak şey değil. Bırakın onların bu tür bir suikast fırsatı yakalamalarını, bir araya gelip konuşmalarına, hatta selamlaşmalarına bile izin verilmiyor. Ayrıca bir yandan böyle bir sırrı gizli tutmanın ne kadar tehlikeli olduğu ve öte yandan ihbarda bulunmanın ne kadar kazançlı olduğu bilindiğine göre, herhangi bir kölenin bu konuda cesaret edip de yoldaşlarına güvenebileceğini aklınız kesiyor mu? Kaldı ki her kölenin özgürlüğüne yeniden kavuşma olanağı var, yeter ki itaatkâr davransın, durumuna katlansın ve davranışlarıyla yaşamının geri kalan kısmında insanlara düzeleceğine dair bir umut verebilsin. Gerçekten de bunların bazıları iyi halden ötürü daha bir yıl geçmeden sabretmelerinin ödülünü alıyor ve özgürlüğüne kavuşabiliyor.'

Haec quum dixissem atque adiecissem nihil mihi uideri causae quare non hic modus haberi uel in Anglia possit, multo maiore cum fructu quam illa iustitia quam iuris ille peritus tantopere laudauerat sub haec ille nempe iureconsultus: Nunquam inquit istud sic stabiliri queat in Anglia, ut non in summum discrimen adducat rempublicam: et simul haec dicens commouit caput ac distorsit labrum, atque ita conticuit. Et omnes qui aderant pedibus in eius ibant sententiam. Tum Cardinalis, Non est, inquit, procliue diuinare commodene an secus res cessura sit, nullo prorsus facto periculo. Uerum si pronuntiata mortis sententia, differri executionem iubeat princeps atque hunc experiatur morem cohibitis asylorum priuilegiis, tum uero si res comprobetur euentu esse utilis, rectum fuerit eam stabiliri. Alioqui tunc quoque afficere supplicio eos qui sunt ante damnati neque minus e republica fuerit neque magis iniustum quam si nunc idem fieret, nec ullum interea nasci ex ea re potest periculum. Quin mihi certe uidentur errones quoque ad eundem posse modum non pessime tractari, in quos hactenus tam multis aeditis legibus nihil promouimus tamen.

Haec ubi dixit Cardinalis, quae me narrante contempserant omnes, eadem nemo non certatim laudibus est prosequutus, maxime tamen illud de erronibus, quoniam hoc ab ipso adiectum est. Nescio an quae sunt secuta silere praestiterit, erant enim ridicula:

İşte bunları söyleyip bu yöntemin İngiltere'de uygulanmaması için bir neden göremediğimi de ekledim, ne de olsa bu yöntem, o hukuk dâhisi adamımızın öve öve bitiremediği adalet anlayışıyla kıyaslandığında daha fazla işe yarıyordu. 'İngiltere'de böyle bir uygulamaya geçilmesi imkânsız,' dedi, 'toplumumuza ciddi yaralar açabilir.' Bunu söylerken bir yandan da başını olmaz anlamında salladı, dudak büktü ve öylece susup kaldı. Orada bulunan herkes tabii onun düşüncesine arka çıktı. Tam o sırada Kardinal şöyle dedi: 'Bu uygulamanın güvenli olup olamayacağı konusunda hemen bir tahminde bulunmak öyle kolay bir iş değil, çünkü daha önce hiç denenmedi. Ama belki şu olabilir, ölüm cezası verildikten sonra, suçlunun kiliseye sığınma hakkının ortadan kaldırılması koşuluyla[60] kral ölüm cezasının bir süreliğine ertelenmesini buyurur ve bu süre içinde bu yöntemin işe yarayıp yaramadığına bakılır. Sonuç olumlu olursa uygulama yasallaşır. İşe yaramazsa, o zaman daha önce cezası onaylananlar hak ettikleri cezalarını çekerler. Bunun topluma şu an uyguladığımız yöntemden daha fazla zararı dokunacak ya da haksızlık yaratacak bir tarafı yok, bu açıdan bakıldığında böyle bir yöntemi denemek bizim için bir tehlike teşkil etmeyecektir. Aslında bana sorarsanız, serserilerin de bu şekilde zapturapt altına alınması hiç fena fikir değil doğrusu. Şimdiye kadar o kadar yasa çıkardık, hiçbirinden doğru dürüst bir sonuç alamadık.'

Kardinal bunları söyleyince, benim az önce anlattıklarıma burun kıvırıp ciddiye almayanlar bu defa aynı yöntemi övmek için birbirleriyle kıyasıya mücadeleye girmesinler mi, özellikle de serserilerle ilgili söylenenleri. E tabii, ne de olsa serserilerle ilgili olanı konuşmasının arkasına ekleyen kişi Kardinaldi. Neyse, bundan sonraki konuşmalarımızı saklı tutsam mı, tutmasam mı bilmiyorum, çünkü çok gülünçtü doğrusu.

sed narrabo tamen, nam non erant mala et aliquid ad hanc rem pertinebant.

Adstabat forte parasitus quidam, qui uideri uolebat imitari morionem, sed ita simulabat, ut propior uero esset, tam frigidis dictis captans risum ut ipse saepius quam dicta sua rideretur. Excidebant homini tamen interdum quaedam adeo non absurda, ut fidem adagio facerent, crebro iactu iaci aliquando Uenerem. Is ergo, dicente quodam e conuiuiis iam meo sermone bene prouisum esse furibus, atque a Cardinale etiam cautum de erronibus, restare nunc uti his praeterea consuleretur publicitus quos ad egestatem morbus aut senectus impulisset, atque ad labores unde uiui possit reddidisset impotes. Sine, inquit, me: nam ego et hoc recte ut fiat uidero. Etenim hoc genus hominum misere cupio aliquo e conspectu amoliri meo, ita me male uexarunt saepe, cum querulis illis opplorationibus flagitarent pecuniam, quas nunquam tamen tam commode potuerunt occinere, ut nummum a me extorquerent. Quippe semper alterum euenit, ut aut non libeat dare aut ne liceat quidem quando nihil est quod detur. Itaque nunc coeperunt sapere. Nam ne perdant operam ubi me praeterire uident praetermittunt taciti: ita nihil a me sperant amplius, non hercule magis quam si essem sacerdos. Sed illos ego mendicos omnes lata lege distribui ac dispartiri iubeo in Benedictinorum coenobia et fieri laicos ut uocant monachos: mulieres moniales esse impero.

Ama yine de anlatayım, çünkü öyle kötü şeyler değil aslında ve bir şekilde konumuzla da ilgili.

Oradakilerin arasında bir asalak vardı, deli ayaklarına yatıyordu, ama öyle iyi rol kesiyordu ki, sanırsın sahiden bir deli. Güldürmek için öyle soğuk şakalar yapıyordu ki, insanları söylediklerinden çok kendisine güldürüyordu. Gerçi ara sıra da olsa akıllı uslu birkaç laf da etmiyor değildi, adeta şu deyişi doğrularcasına: "Sen zarını atadur, bakarsın bir gün şansın yaver gider."[61] İşte tam o sıra konuklardan biri kalkıp benim yaptığım konuşmada hırsızlar üstüne eğildiğimi, Kardinal'inse serseriler üzerinde durduğunu, geriye kala kala hastalıktan ya da yaşlılıktan yoksullaşan ve geçim derdine düşen insanların kaldığını, şimdi artık bunları ele almak zamanının geldiğini söyledi. 'Siz o konuyu bana bırakın,' diye atıldı asalak, 'görün bakın meseleyi nasıl hallediveriyorum. Zaten ben de bu tür insanlar bir an önce gözlerimin önünden kaybolsunlar istiyordum. Bunlar beni sürekli öyle rahatsız ediyorlar ki, ahlayıp vahlıyorlar, ağlayıp sızlıyorlar, para isteyip duruyorlar. Gerçi o kadar zırlamalarına rağmen bugüne kadar benden tek metelik bile kopartamadılar. Sürekli şu iki durumda kalıyorum: Ya sahiden onlara bir şey vermek istemiyorum ya da istediğimde onlara verecek bir şeyim olmuyor. Bu yüzden şimdi yavaş yavaş akıllanmaya başladılar, çünkü yanlarından geçerken beni gördüklerinde artık hiç nefeslerini tüketmiyorlar, gık çıkarmadan geçip gitmemi bekliyorlar. Benden bir hayır gelmeyeceğini nihayet anladılar, inanın artık onların gözünde benim bir rahipten farkım yok. Bu konuda benim isteğim şu: Bir yasa çıkartılsın ve bütün bu dilenciler Benedikten manastırlarına dağıtılıp bölük bölük ayrılsın. Erkekleri keşiş adını verdikleri sakallı biraderlere dönüşsün,[62] kadınları da birer hemşireye.'

Subrisit Cardinalis et approbat ioco, caeteri etiam serio. Ceterum theologus quidam frater hoc dicto in sacerdotes ac monachos adeo est exhilaratus ut iam ipse quoque coeperit ludere homo alioqui prope ad toruitatem grauis. At ne sic quidem, inquit, extricaberis a mendicis nisi nobis quoque prospexeris fratribus.

Atqui, inquit parasitus, hoc iam curatum est. Nam Cardinalis egregie prospexit uobis quum statueret de cohercendis, atque opere exercendis erronibus. Nam uos estis errones maximi.

Hoc quoque dictum, quum coniectis in Cardinalem oculis eum uiderent non abnuere, coeperunt omnes non illibenter arripere, excepto fratre. Nam is (neque equidem miror) tali perfusus aceto, sic indignatus est atque incanduit, ut nec a conuiciis quidem potuerit temperare: hominem uocauit nebulonem, detractorem, susurronem, et filium perditionis, minas interim terribiles citans e scriptura sacra. Iam scurra serio scurrari coepit, et erat plane in sua palaestra.

Noli, inquit, irasci bone frater scriptum est, in patientia uestra possidebitis animas uestras.

Rursum frater (referam enim ipsius uerba) Non irascor, inquit furcifer, uel saltem non pecco. Nam Psalmista dicit, Irascimini et nolite peccare.

Kardinal adamın bu sözlerini şaka olarak algıladığından bıyık altından güldü, ötekilerse gayet ciddiye aldı. Ama aralarından ilahiyat eğitimi almış dilenci keşişlerden biri, son derece nemrut bir adam olduğu halde, rahipleri ve keşişleri alaya alan bu şakayı öyle sevdi ki, başladı dalgasını geçmeye: 'Yok öyle, kolay kolay dilencilerden kurtulamazsın,' dedi, 'önce biz dilenci keşişlerin de sadakasını ver bakalım.'

Bunun üzerine asalak, 'Sizin sadakanız çoktan verildi zaten,' dedi, 'Kardinal sizin için çok güzel bir çözüm üretti az önce, serserileri yakalayıp işe koyacaksın dedi ya, sizler serserinin âlâsısınız.'

O bunu der demez herkes kaçamak bakışlarla Kardinal'e bakmaya başladı, onun hiç aldırış etmediğini gördükleri anda da gönül rahatlığıyla gülmeye başladılar, tabii dilenci keşiş hariç. Sirke küpüne batmış gibi kızgınlıktan öyle köpürdü ki (aslında şaşırdım desem yalan olur), yüzü kıpkırmızı kesildi ve birden hâkimiyetini kaybedip deliye hakaretler etmeye başladı. Adama neler demedi ki, aşağılık herif dedi, iftiracı dedi, sinsi dedi, şeytanın oğlu[63] dedi, bu arada bir yandan da Kutsal Kitap'tan korkunç lanetler yağdırıyordu. Soytarı ise tam anlamıyla soytarılığı ele aldı, ne de olsa kendi sahnesindeydi.

'Bu kadar kızma, muhterem kardeşim,' dedi, 'Kitap'ta şöyle yazılmıştır: *Sabrederek canınızı koruyacaksınız.*'[64]

Bunun üzerine dilenci keşiş şöyle dedi (kelimesi kelimesine söylüyorum): 'Kızmıyorum, seni ipe götürülesice ya da en azından günaha girmiyorum. Mezmur ne der, *Kızın, ama günaha girmeyin.*'[65]

Admonitus deinde frater a Cardinale suauiter ut suos affectus compesceret, Non domine, inquit, ego loquor nisi ex bono zelo sicut debeo, nam uiri sancti habuerunt bonum zelum, unde dicitur, Zelus domus tuae comedit me, et canitur in ecclesiis, Irrisores Helizei, dum conscendit domum dei, zelus calui sentiunt, sicut fortasse sentiet iste derisor, scurra, ribaldus.

Facis, inquit, Cardinalis, bono fortassis affectu, sed mihi uideris facturus, nescio an sanctius, certe sapientius, si te ita compares ne cum homine stulto et ridiculo ridiculum tibi certamen instituas.

Non domine, inquit, non facerem sapientius. Nam Solomon ipse sapientissimus dicit: Responde stulto secundum stultitiam eius, sicut ego nunc facio et demonstro ei foueam in quam cadet nisi bene praecaueat. Nam si multi irrisores Helizei qui erat tantum unus caluus senserunt zelus calui, quanto magis sentiet unus derisor multorum fratrum in quibus sunt multi calui? et etiam habemus bullam papalem, per quam omnes qui derident nos sunt excommunicati.

Cardinalis, ubi uidit nullum fieri finem, nutu ablegato parasito ac aliam in rem commodum uerso sermone, paulo post surgit e mensa atque audiendis clientum negotiis dedit se, nosque dimisit.

O sırada Kardinal dilenci keşişi nazikçe uyardı ve sakin olmasını söyledi. 'Susmak mı, saygıdeğer efendim,' dedi, 'hayır, tanrısal bir coşkuyla bunları söylüyorum ve de söylemeliyim. Çünkü kutsal insanların yürekleri tanrısal bir coşkuyla doludur. O yüzden demezler mi, "*Senin evine duyduğum ateşli coşku beni yiyip bitirdi*"[66] ya da kilisedeki ilahilerde şöyle denmez mi, "*Elişa Tanrı'nın evine çıkarken, onunla alay edenler kel kafasının ateşli gazabına uğradılar.*"[67] İşte bu alaycı, bu soytarı, bu terbiyesiz herif de belki aynı sona uğrar.'

'Bütün bunları ulu sevginizden söylüyor olabilirsiniz belki,' dedi Kardinal, 'ama düşünüyorum da kendinizi deli bir adamla aynı kefeye koymasaydınız ve nüktedanlığınızı bir soytarınınkiyle yarıştırmaya kalkışmasaydınız belki daha ulu ya da en azından daha bilgece davranmış olurdunuz.'

'Hayır, efendim,' dedi keşiş, 'daha bilgece davranmış olmazdım. Çünkü bilgeler bilgesi Süleyman şöyle der: "*Bir aptala aptallığına yakışır şekilde yanıt ver.*"[68] İşte şimdi ben de böyle yapıyorum ve dikkat etmediği takdirde içine düşeceği çukuru gösteriyorum. Çünkü Elişa'yla dalga geçen onca insan, onun kel kafasının ateşli gazabına uğradıysa, siz varın düşünün şu dalgacı herif onca keşişin gazabına nasıl uğrayacak artık? Çünkü Elişa tek bir kelken, bizim keşişlerin arasında bir dolu kel var. Üstelik bir de bizim elimizde, bizimle alay edenleri aforoz ettirecek papalık fermanı var.'

Kardinal baktı ki bu mesele böyle uzayıp gidecek, hemen başıyla işaret etti ve asalak dışarıya çıkartıldı, sonra nazikçe bu konuyu değiştirip başka bir konuya geçti. Bir süre sonra da masadan kalktı ve müvekkillerinin maruzatlarını dinlemek üzere yanımızdan ayrıldı.

En, mi More, quam longo te sermone oneraui, quod tam diu facere plane puduisset me, nisi tu et cupide flagitasses et sic uidereris audire tanquam nolles quicquam eius confabulationis omitti, quae quanquam aliquanto perstrictius, narranda tamen mihi fuit omnino propter eorum iudicium, qui quae me dicente spreuerant, eadem rursus euestigio non improbante Cardinale, etiam ipsi comprobarunt usque adeo assentantes ei ut parasiti quoque eius inuentis quae dominus per iocum non aspernabatur adblandirentur et serio propemodum admitterent, ut hinc possis aestimare quanti me ac mea consilia aulici forent aestimaturi.

Profecto, mi Raphael, inquam magna me affecisti uoluptate, ita sunt abs te dicta prudenter simul et lepide omnia. Praeterea uisus mihi interim sum non solum in patria uersari uerum etiam repuerascere quodammodo iucunda recordatione Cardinalis illius in cuius aula puer sum educatus. Cuius uiri memoriae quod tu tam impense faues, non credas, mi Raphael, quanto mihi sis effectus hoc nomine charior, cum esses alioqui charissimus. Ceterum non possum adhuc ullo pacto meam demutare sententiam. Quin te plane putem, si animum inducas tuum uti ne ab aulis principum abhorreas, in publicum posse te tuis consiliis plurimum boni conferre. Qua re nihil magis incumbit tuo, hoc est boni uiri officio.

Ya işte böyle, sevgili More, bak sana nasıl da uzun bir konuşma döşendim, ama sırf sen ısrar ettin diye. Öyle ki ben bunları anlatırken, olur da bir şeyleri atlayabilirim diye gözümün içine bakıyordun, yoksa inan lafımı bu kadar uzatmış olmaktan utanç duyardım. Evet, biraz daha kısa kesebilirdim, ama anlatılması gereken ne varsa hepsini anlatayım dedim; çünkü benim başta söylediklerimi reddedenlerin, Kardinal'in beğendiğini gördüklerinde birden hemen nasıl fikir değiştirip onayladıklarını ve bu adamların dalkavukluklarını ne derece ileri götürebileceklerini de görmeni istedim. Yahu adamlar sırf efendileri şaka olarak alıp kınamadığı için o asalağın uydurmalarına bile hoşgörü gösterebildiler, bunları adeta ciddi düşüncelermiş gibi kabul edebildiler. İşte buradan anla bak sen bu saraylıların bana ve benim düşüncelerime ne ölçüde değer verebileceklerini.'

'Sevgili Raphael,' dedim, 'hakikaten beni çok keyiflendirdin, ağzından çıkan her laf baştan sona bilgece ve nükteli. Ayrıca sen konuşurken, bir ara kendimi memleketimdeymişim gibi hissettim; yalnız bu da değil, malikânesine henüz bir çocukken gelip orada yetiştiğim Kardinal'i anımsamak beni tamamen çocukluğumun o güzel yıllarına geri götürdü. Bu zatın anısına bu kadar büyük hürmet göstermiş olman beni nasıl duygulandırdı sana anlatamam sevgili Raphael, zaten bir şekilde gönlümü fethetmiştin, şimdi sana duyduğum sevgi daha da yüceldi. Ama hâlâ eski düşüncemden hiçbir şekilde vazgeçmiş değilim. Hatta açıkça anladım ki, prenslerin yaşadığı saraylardan korkmayıp da oralara girmeyi kafana koymuş olsaydın, şu düşüncelerinle topluma büyük faydan dokunabilirdi. İyi bir insanın asıl görevi, dolayısıyla senin görevin, topluma hizmet olmalıdır, başka bir şey değil.

Siquidem cum tuus censeat Plato respublicas ita demum futuras esse felices si aut regnent philosophi aut reges philosophentur, quam procul aberit felicitas si philosophi regibus nec dignentur saltem suum impartiri consilium?

Non sunt, inquit ille, tam ingrati, quin id libenter facerent, imo multi libris aeditis iam fecerunt, si hi qui rerum potiuntur essent parati bene consultis parere. Sed bene haud dubie praeuidit Plato, nisi reges philosophentur ipsi, nunquam futurum ut peruersis opinionibus a pueris imbuti atque infecti penitus philosophantium comprobent consilia: quod ipse quoque experiebatur apud Dionysium. An non me putas, si apud aliquem regem decreta sana proponerem et perniciosa malorum semina conarer illi euellere, protinus aut eiciendum aut habendum ludibrio?

Age, finge me apud regem esse Gallorum atque in eius considere consilio, dum in secretissimo secessu praesidente rege ipso in corona prudentissimorum hominum, magnis agitur studiis quibus artibus ac machinamentis Mediolanum retineat ac fugitiuam illam Neapolim ad se retrahat: postea uero euertat Uenetos ac totam Italiam subiiciat sibi. Deinde Flandros, Brabantos, totam postremo Burgundiam suae faciat ditionis, atque

Dostun Plato da devletlerin mutlu olması için her şeyden önce felsefecilerin kral, kralların da felsefeci olması gerektiğini söyler.[69] Demek ki filozoflar düşüncelerini krallarla paylaşmaya tenezzül etmedikçe mutluluktan ne kadar uzak olacağız, değil mi?'

'Yok,' dedi, 'filozoflar böyle bir şeyi memnuniyetle yapmayacak kadar da nezaketsiz değiller. Zaten birçoğu yayımladıkları kitaplarıyla bu hizmeti gerçekleştirdiler, keşke krallar onlardan öğüt almaya niyetli olmuş olsa. Ama hiç kuşkusuz Plato'nun ne müthiş bir öngörüsü vardı ki, krallar bizzat filozof olmadıkça filozofların öğüdünün onların ruhuna işlemeyeceğini anlamıştı, çünkü ne de olsa kralların çocukluklarından başlayarak çarpık düşüncelerle yetişmiş ve bu düşüncelerden derinden etkilenmiş olduğunu biliyordu. Dionysius'la birebir yaşadıkları bile onun bu öngörüsünü kanıtlamaya zaten yetti.[70] İşte ben de herhangi bir krala sağlıklı yasalar önermiş olsaydım ve kötülüklerin ana kaynağı olan nifak tohumlarını onun ruhundan söküp atmaya çalışsaydım, anında kapı dışına konmaz mıydım sanıyorsun ya da onların maskarası olmaz mıydım?

Haydi, varsayalım ki ben Fransa kralının sarayındayım, onun meclisinde oturuyorum. O sırada kral gizli bir oturuma bizzat başkanlık ediyor ve etrafını da birbirinden akıllı onlarca danışman sarmış durumda, hangi hilelere, hangi dalaverelere başvuralım da şu Milano'yu yeniden ele geçirelim[71] veya şu ele avuca sığmayan Napoli'yi ne edelim de krallığımıza yeniden bağlayalım diye[72] hummalı bir çalışma yürütüyorlar; bu da yetmiyor, Venediklileri[73] nasıl devirir, ne şekilde İtalya'yı bütünüyle krallığımıza tabi kılarız, sonra Frandrialıları, Brabantları,[74] ardından bütün Burgundia'yı[75] ne yolla hanedanlığımıza geçiririz diye tartışıp duruyorlar; tabii bu arada

alias praeterea gentes quarum regnum iam olim animo inuasit. Hic dum alius suadet feriendum cum Uenetis foedus tantisper duraturum dum ipsis fuerit commodum, cum illis communicandum consilium, quin deponendam quoque apud eosdem aliquam praedae partem quam rebus ex sententia peractis repetat dum alius consulit conducendos Germanos, alius pecunia demulcendos Eluetios, alius aduersus numen imperatoriae maiestatis auro, uelut anathemate, propitiandum. Dum alii uidetur cum Arragonum rege componendas esse res, et alieno Nauariae regno uelut pacis authoramento cedendum, alius interim censet Castelliae principem aliqua spe affinitatis irretiendum atque aulicos nobiles aliquot in suam factionem certa pensione esse pertrahendos. Dum maximus omnium nodus occurrit quid statuendum interim de Anglia sit. Ceterum de pace tractandum tamen, et constringenda firmissimis uinculis semper infirma societas amici uocentur, suspiciantur ut inimici. Habendos igitur paratos uelut in statione Scotos, ad omnem intentos occasionem, si quid se commoueant Angli protinus immittendos. Ad haec fouendum exulem nobilem aliquem occulte, namque id aperte ne fiat prohibent foedera, qui id regnum sibi deberi contendat, ut ea uelut ansa contineat suspectum sibi principem.

vaktiyle egemenlik hayalleri kurdukları öteki ulusları bir tarafa koyuyorum. Sonra danışmanlardan biri kalkıp Fransa'nın çıkarlarına uygun düştüğü sürece Venediklilerle ittifak yapılmasını ve onlarla birlikte ortak bir strateji belirlemelerini, hatta bunun için gerekirse kendilerine pastadan pay ayrılmasını öneriyor ve işler umdukları gibi gitmezse nasıl olsa verilenlerin yeniden alınabileceğini söylüyor. Bir ikincisi kalkıp Almanları paralı asker olarak kiralamaları gerektiğini belirtiyor, bir üçüncüsü kalkıp tarafsızlıklarını sürdürmeleri için İsviçrelilere para teklif edilmesini öneriyor. Bu arada bir başkası da yüce majestelerinin gücenen ilahını yatıştırmak için adeta kurban sunar gibi altınlar sunulması gerektiğini söylüyor.[76] Sonra başka birileri kalkıp Aragon kralıyla barış antlaşması yapılmasını[77] ve bu barışın teminatı olarak da bir başkasının hâkimiyetindeki Navaria'nın krallarına verilmesini öneriyor.[78] Yine biri kalkıyor, Kastilya prensine kancayı takıp onunla evlilik sözleşmesi yapılması halinde aralarında kurulacak müttefikliği hayal ediyor ve bunun için prensin sarayından bazı soylulara unvanlar dağıtılarak kendi yanlarına çekilmesini öneriyor. İşte tam o sırada can alıcı bir sorun ortaya çıkıyor, peki İngiltere'yle ne yapacaklar. Hepsi barış yapılması görüşünde birleşiyor ve her zaman için zayıf olan dostluklarının olabildiğince kuvvetlendirilmesi gerektiğini belirtiyorlar. İngilizlere dost desinler, ama düşmanlarıymış gibi her zaman kendilerini sakınsınlar. Bu maksatla İskoçları nöbetçi askerleriymiş gibi her an ellerinde hazır tutsunlar ve İngilizler biraz kıpırdandıkları anda hemen üstlerine salsınlar. Bu arada şu sürgündeki malum soyluyu da gizliden gizliye desteklemeli ki –antlaşma gereği, açık açık desteklenemeyeceğinden– İngiltere tahtında hak iddia edebilsin.[79] Kralı yola getirmenin tek yolu bu, diyorlar, çünkü ona başka türlü asla güven duyamayacaklarını düşünüyorlar.

Hic, inquam, in tanto rerum molimine, tot egregiis uiris ad bellum sua certatim consilia conferentibus, si ego homuncio surgam ac uerti iubeam uela, omittendam Italiam censeam et domi dicam esse manendum, unum Galliae regnum fere maius esse quam ut commode possit ab uno administrari, ne sibi putet rex de aliis adiciendis esse cogitandum. Tum si illis proponerem decreta Achoriorum populi, Utopiensium insulae ad Euronoton oppositi, qui quum olim bellum gessissent ut regi suo aliud obtinerent regnum quod affinitatis antiquae causa sibi contendebat haereditate deberi, consequuti tandem id, ubi uiderunt nihilo sibi minus esse molestiae in retinendo quam in quaerendo pertulerunt, uerum assidua pullulare semina uel internae rebellionis uel externae incursionis in deditos ita semper aut pro illis aut contra pugnandum, nunquam dari facultatem dimittendi exercitus, compilari interim se, efferri foras pecuniam, alienae gloriolae suum impendi sanguinem, pacem nihilo tutiorem, domi corruptos bello mores, imbibitam latrocinandi libidinem, confirmatam caedibus audaciam, leges esse contemptui quod rex in duorum curam regnorum distractus minus in utrumuis animum posset intendere.

İşte bu tür büyük sorunların hararetle ele alındığı bir toplantıda, savaş taktikleri geliştirmede birbirleriyle kıyasıya yarışan bunca seçkin şahsın arasında ben biçare kalkıp yelkeni başka yöne çevirirsem ne olur, örneğin 'İtalya'ya dokunulmaması gerektiğini düşünüyorum, bırakın olduğu yerde kalsın' desem, 'zaten Fransa krallığı bir insanın idare edemeyeceği kadar büyükken, nasıl olur da buranın kralı başka ülkeleri kendisine katmayı düşünebilir' desem, ne olur? Sonra onlara şu Utopialıların adasının tam güneydoğusunda yaşayan Achoria[80] halkının yasalarını önersem ve desem ki, 'bu halk uzun yıllar önce krallarına yeni bir krallık kazandırmak için savaş yapmış ve bu yeni krallığın ta eskilerde yapılan bir evlilik sözleşmesiyle kendilerine miras kaldığını iddia ederek savaşmalarına da bir kılıf uydurmuş. Ama söz konusu krallığı ele geçirince, anlamışlar ki burayı ellerinde tutmaları en az ele geçirmeleri kadar meşakkatli bir iş. Nifak tohumlarının biri ekilirken biri biçiliyormuş, bir yandan içteki isyanlarla, bir yandan da dışarıdaki istilacılarla uğraşıyorlarmış. Sonuçta Achoria halkı kendini bitip tükenmeyen bir savaş ortamında bulmuş, bir kendi tebaaları için savaşmış, bir kendi tebaalarına karşı. Fırsat bulup da ordularına bir an olsun nefes aldıramamışlar. Bu arada müthiş bir vergi yükü altına da girmişler, paraları ülkelerinin dışına akıp gitmiş, kanları da birilerinin beş para etmez onuru adına oluk oluk akmış, barış umutları ise artık hiç olmadığı kadar uzaklarda kalmış. Savaş yüzünden yurttaşlarının bütün ahlakı çökmüş, soygunculuğa karşı dinmez bir susuzluk baş göstermiş, cinayet işleme hırsları körüklendikçe körüklenmiş. Yasalar kimsenin umurunda değilmiş artık, çünkü kral yönetmek zorunda kaldığı her iki krallığının dertlerinden öyle deliye dönmüş ki, ikisine de gerektiği özeni gösteremez olmuş.

Cum uiderent alioqui tantis malis nullum finem fore, inito tandem consilio, regi suo humanissime fecerunt optionem retinendi utrius regni uellet, nam utriusque non fore potestatem, se plures esse quam qui a dimidiato possint rege gubernari, quum nemo sit libenter admissurus mulionem sibi cum alio communem. Ita coactus est ille bonus princeps, nouo regno cuipiam ex amicis relicto (qui breui etiam post eiectus est) antiquo esse contentus.

Praeterea si ostenderem omnes hos conatus bellorum quibus tot nationes eius causa tumultuarentur, quum thesauros eius exhausissent ac destruxissent populum, aliqua tandem fortuna frustra cessuros tamen proinde auitum regnum coleret, ornaret quantum posset, et faceret quam florentissimum. Amet suos et ametur a suis, cum his una uiuat imperetque suauiter, atque alia regna ualere sinat, quando id quod nunc ei contigisset satis amplum superque esset. Hanc orationem quibus auribus mi More, putas excipiendam?

Profecto non ualde pronis, inquam.

Pergamus ergo, inquit, si consiliariis cum rege quopiam tractantibus, et comminiscentibus quibus technis ei queant coaceruare thesauros, dum unus intendendam consulit aestimationem monetae quum ipsi sit eroganda pecunia. Deiiciendam rursus infra

Achorialılar karşı karşıya kaldıkları bu kötülüklerin ardı arkasının kesilmeyeceğini anlayınca, meclisi toplamışlar ve krallarına nazikçe hangi krallığı elinde tutmak istediğini sormuşlar, çünkü her iki krallığa birden hâkim olamayacağı artık gün gibi açıkmış. Nüfusları bu kadar kabarıkken, ikiye bölünmüş bir kral tarafından yönetilmelerinin mümkün olmadığını dile getirmişler ve hiçbir insanın katırcısını bile bir başkasıyla paylaşmaya gönüllü olamayacağını da sözlerine eklemişler. Sonuçta saygıdeğer kralları kaderine razı olmuş ve yeni krallığını bir arkadaşına bırakmak zorunda kalmış (gerçi o da bir süre sonra oradan sürülmüş) ve kendisi de eski krallığıyla yetinmiş,' desem.

Ayrıca sırf kralın ihtirası adına onca halkın karmaşaya sürükleneceği bütün bu savaş hazırlıklarının, kralın hazineleri suyunu çekince ve halkı perperişan olunca felaketle sonuçlanacağını ve bir işe yaramayacağını göstermeye çalışsam[81] ve bunun yerine krala sadece babadan kalma krallığına sahip çıkmasını, elden geldiğince onu kalkındırıp üstün bir refah seviyesine ulaştırması gerektiği söylesem. Ayrıca halkını sevmesinin ve onlar tarafından sevilmesinin öneminden söz etsem, halkıyla hemhal olmasının ve ılımlı bir yönetim tarzını benimsemesinin, başka krallıkları kendi haline bırakmasının ne kadar elzem olduğunu, zaten şu an elindeki krallığın bile kendisi için yetip de arttığını belirtsem. Bu sözlerimin oradakilerin kulaklarında nasıl bir yankı yaratacağını düşünüyorsun sevgili More?"

"Gerçekten de pek sıcak karşılamayacaklardır," dedim.

"Pekâlâ, devam edelim," dedi, "diyelim ki başka bir toplantıda danışmanlar krallarıyla birlikte kafa kafaya vermişler ve hazineyi doldurmanın birtakım yollarını arıyorlar. Biri çıkıyor ve krala borcunu öderken paranın değerini yükseltmesini, vergisini toplarken de düşürmesini öneriyor, böylece

iustum quum fuerit corroganda, uti et multum aeris paruo dissoluat et pro paruo multum recipiat: dum alius suadet ut bellum simulet atque eo praetextu coacta pecunia cum uisum erit faciat pacem sanctis cerimoniis, quo plebeculae oculis fiat praestigium, miseratus uidelicet humanum sanguinem princeps pius: dum alius ei suggerit in mentem antiquas quasdam et tineis adesas leges longa desuetudine antiquatas, quas quod nemo latas meminisset, omnes sint transgressi earum ergo mulctas iubeat exigi, nullum uberiorem prouentum esse, nullum magis honorificum, utpote qui iustitiae prae se personam ferat: dum ab alio admonetur uti sub magnis mulctis multa prohibeat, maxime talia quae ne fiant in rem sit populi. Post pecunia cum illis dispenset quorum commodis obstat interdictum sic et a populo gratiam iniri, et duplex adferri compendium, uel dum hi mulctantur quos quaestus cupiditas pellexit in casses, uel dum aliis uendit priuilegia tanto pluris quanto scilicet fuerit melior princeps, utpote qui grauatim quicquam contra populi commodum priuato cuiquam indulgeat, et ob id non nisi magno pretio.

Dum alius ei persuadet obstringendos sibi iudices qui quauis in re pro regio iure disceptent, accersendos praeterea in palatium atque inuitandos uti coram se de suis rebus disserant ita nullam causam eius tam aperte

azıcık parayla dağlar kadar borç ödeyebileceğini, azıcık bir para alacağı yerde de büyük kazançlar elde edebileceğini söylüyor. Biri çıkıyor, 'savaş varmış gibi yapalım,' diyor, 'bu bahaneyle zorla vergi toplayalım ve uygun bir zamanda da dinsel törenler düzenleyip barış ilanında bulunalım ki, halkın kanının daha fazla akmasına dayanamayan aziz kralımız tebaasının gözünde yüceldikçe yücelsin,' diyor. Başka biri kralın aklına birdenbire güvelerin yediği, uzunca bir süre yürürlükte olmadığından pas içinde kalan ve varlığından bile kimsenin haberi olmadığından herkesçe çiğnenen şu eski yasaları getiriyor. Sonra da krala dönüp 'bu tür yasaları çiğneyenlerden para cezası talep edilmesini emredin,' diyor ve ekliyor, 'işleri böyle adalet maskesi altında yürütürseniz başka herhangi bir yerden kazanamayacağınız kadar gelir ve onur elde edersiniz.' Bu arada bir başkası şöyle bir öneri getiriyor: 'Kralımız özellikle halkın çıkarına ters düşen uygulamaları çok ağır para cezalarına çarptırarak yasaklasın, sonra da bu yasaktan huzursuz olanlara para karşılığında rütbeler dağıtsın. Böylece hem halkın sevgisini kazanmış, hem de çifte gelir elde etmiş olur. Öyle ya, her şeyden önce kralın kurduğu bu tuzağa düşenler ona para ödemek zorunda kalacak, sonra bir de parayla rütbe dağıttıklarından nemalanacak. Rütbelerin fiyatı arttıkça kral halkın gözünde eşsiz bir krala dönüşecek. Çünkü halk şöyle düşünecek: Kralımız kimseye halkın refahını bozma hakkını vermek istemiyor, bu yüzden de lütfedeceği rütbelerin fiyatını arttırıyor.'

Bir başkası çıkıyor ve, 'Kral yargıçları kendi tarafına çekmeli ve bu yargıçların her durumda kraliyet çıkarını gözeten kararlar almasını sağlamalı,' diyor. Ayrıca şunları da ekliyor: 'Yargıçlar sık sık saraya çağrılmalı ve kralla ilgili hukuksal meseleleri bizzat kralın huzurunda tartışmalı. Böylece kral davasında açıkça haksız olsa bile,

iniquam fore, in qua non aliquis eorum uel contradicendi studio uel pudore dicendi eadem uel quo gratiam ineant, apud eum aliquam reperiant rimam qua possit intendi calumnia. Sic dum iudicibus diuersa sentientibus, res per se clarissima disputatur et ueritas in quaestionem uenit, ansam commodum regi dari pro suo commodo ius interpretandi. Ceteros aut pudore accessuros aut metu, sic intrepide fertur postea pro tribunali sententia. Neque enim deesse praetextus potest pronuntianti pro principe. Nempe cui satis est aut aequitatem a sua parte esse aut uerba legis aut contortum scripti sensum aut quae legibus denique omnibus praeponderat apud religiosos iudices principis indisputabilem praerogatiuam.

Dum omnes in Crassiano illo consentiunt atque conspirant, nullam auri uim satis esse principi cui sit alendus exercitus. Praeterea nihil iniuste regem facere, ut maxime etiam uelit posse. Quippe omnia omnium eius esse, ut homines etiam ipsos, tantum uero cuique esse proprium quantum regis benignitas ei non ademerit, quod ipsum ut quam minimum sit principis multum referre, ut cuius tutamentum in eo situm sit ne populus diuitiis ac libertate lasciuiat, quod hae res minus patienter ferant dura atque iniusta imperia quum contra egestas atque inopia retundat animos ac patientes reddat, adimatque pressis generosos rebellandi spiritus.

yargıçlardan biri ilgili davada kralın lehine işletilebilecek bir açık mutlaka yakalayabilir. Bunu da ya aykırı olma sevdasıyla yapacaktır ya da diğer yargıçlarla aynı karara varmak kendisini utandırdığından, olmadı sırf kraldan bir teşekkür koparma kaygısı güttüğünden. Bu şekilde bir kere yargıçlar farklı fikirler ileri sürmeye başladılar mı, gün gibi açık bir mesele bile tartışılacak hale gelir zaten, hatta hakikat bile masaya yatırılır. Krala da yasayı kendi çıkarına uygun şekilde yorumlayabileceği bir tutamak verilmiş olur. Sonuçta diğer yargıçlar da ya utançtan ya da korkudan hemfikir olduklarını açıklar ve kralın bu yorumu hiçbir çekince olmaksızın mahkemede hükme dönüşür. Çünkü kralın lehine savunma yapan ne yapar eder her zaman bir bahane bulabilir. Adaletin kraldan yana olması ona yetecektir mesela ya da yasanın ilgili maddelerindeki açıklıkları yakalayacak veya yazılı belgelerdeki bir sözü hemen kitabına uyduracaktır, daha da olmadı bütün yasaların üstünde yer alan kralın tartışmasız ayrıcalığını ön plana çıkaracaktır ki, dindar yargıçlar özellikle bu konuda çok hassastır.'

Sonuçta bütün danışmanlar Crassus'un şu öğretisini kabul edecek ve bir solukta söyleyeceklerdir: "Önüne dağ gibi altın da yığsanız, bir ordu besleyen krala yine de az gelir."[82] Ayrıca onlara göre bir kral çok istese bile haksızlık yapamaz. Çünkü herkesin her şeyi krala aittir, hatta insanların kendisi bile. Birinin bir malı varsa, bunu majestelerinin merhamete gelip kendisinden almamasına borçludur. Aslında kral için tebaasının olabildiğince az malı olması evladır, çünkü kendi güvenliği için bunun böyle olması gerekir, aksi halde halk servet ve özgürlükten arsızlaşır. Servetin ve özgürlüğün olduğu yerde, insanlar katı ve adaletsiz buyruklara sabırla boyun eğmeyi zül sayar. Buna karşın yoksulluk ve kıtlık insanları köreltir, uysallaştırır ve isyana hazır cüretkâr ruhları eze eze öğütür.

Hic si ego rursus adsurgens contendam haec consilia omnia regi et inhonesta esse et perniciosa, cuius non honor modo sed securitas quoque in populi magis opibus sita sit quam suis: quos si ostendam regem sibi deligere sua causa, non regis, uidelicet uti eius labore ac studio ipsi commode uiuant tutique ab iniuriis: eoque magis ad principem eam pertinere curam ut populo bene sit suo quam ut sibi, non aliter ac pastoris officium est oues potius quam semet pascere, quatenus opilio est.

Nam quod populi egestatem censeant pacis praesidium esse, longissime aberrare eos ipsa res docet. Nempe ubi plus rixarum comperias quam inter mendicos? Quis intentius mutationi rerum studet quam cui minime placet praesens uitae status? Aut cui denique audacior impetus ad conturbanda omnia, spe alicunde lucrandi, quam cui iam nihil est quod possit perdere? Quod si rex aliquis adeo aut contemptus esset aut inuisus suis ut aliter eos continere in officio non possit nisi contumeliis, compilatione et sectione grassetur eosque redigat ad mendicitatem, praestiterit illi profecto regno abdicare quam his retinere artibus, quibus quamquam imperii nomen retineat, certe amittit maiestatem. Neque enim regiae dignitatis est imperium in mendicos exercere, sed in opulentos potius atque felices. Quod ipsum sensit certe uir erecti ac sublimis animi Fabricius, cum responderet malle se imperare diuitibus quam diuitem esse.

İşte tam o sırada düşünün, ben yeniden ayağa kalkıyorum ve bütün bu iddiaların kral için onursuzluk ve ahlaksızlık sayılması gerektiğini, çünkü majestelerinin saltanatının ve güvenliğinin kendi refahından çok halkının refahına bağlı olduğunu söylüyorum ve oradakilere halkın kralı kral için değil, kendileri için seçtiğini açıklamaya çalışıyorum; halkının rahat bir şekilde, hiçbir haksızlığa uğramadan yaşaması için kralın eza ve cefa çekmesinin kaçınılmaz olduğunu ve işte bu yüzden bir kralın görevinin her şeyden önce kendisinin değil, halkının refahını düşünmek olduğunu söylüyorum ve nasıl ki bir çobanın işi kendinden önce koyunlarını beslemektir, kral için de aynısı geçerli diye ekliyorum.

Sonra şöyle devam ediyorum: 'Kralın danışmanlarına gelince, halkın yoksullaşmasının toplumsal barışa katkı sağlayacağını düşünmeleri çok yanlış, çünkü yaşananlar bunun tam tersini söylüyor. Nitekim dilenciler kadar kavgacı bir başka topluluğa rastladınız mı şu yeryüzünde? Bir adam içinde yaşadığı koşullardan memnun değilse, devrim yapmak için canla başla çalışmaz mı? Ya da bir adamın kaybedeceği hiçbir şey yoksa, belki bir şeyler kırpabilirim umuduyla, her şeyi yerle bir edecek bir gözüpeklikle olayların içine dalmaz mı? Bir kral halkı tarafından hiç sevilmiyorsa ya da kıskanılıyorsa, tebaasını ancak azarlayarak, haraca keserek, haczederek çalıştırabiliyorsa ve onları dilenci haline getiriyorsa, bir an önce krallığını terk edip gitmelidir, çünkü bu tür yöntemlerle saltanat sürdürmek krallık adını korumaya yetse de, krallık heybetini yok eder. Kralın saygınlığı dilenciler üzerinde değil, zengin ve refah sahibi insanlar üzerinde kurduğu hâkimiyetle ölçülür. "Zengin olmaktansa zenginlerin kralı olurum daha iyi" diyen şu gururlu ve asil ruhlu Fabricius'un kastettiği işte budur.[83]

Et profecto unum aliquem uoluptate ac deliciis fluere, gementibus undique ac lamentantibus aliis, hoc non est regni sed carceris esse custodem. Denique ut imperitissimus medicus est qui morbum nescit nisi morbo curare, ita qui uitam ciuium non nouit alia uia corrigere quam ademptis uitae commodis, is se nescire fateatur imperare liberis. Quin aut inertiam potius mutet suam aut superbiam. Nam his fere uitiis accidit ut populus eum uel contemnat uel habeat odio. Uiuat innocuus de suo sumptus ad reditus accommodet refrenet maleficia et recta institutione suorum praeueniat potius quam sinat increscere quae deinde puniat. Leges abrogatas consuetudine haud temere reuocet praesertim quae diu desitae nunquam desideratae sunt. Neque unquam commissi nomine eiusmodi quicquam capiat quale priuatum quempiam iudex uelut iniquum ac uafrum non pateretur accipere.

Hic si proponerem illis Macarensium legem qui et ipsi non longe admodum absunt ab Utopia quorum rex quo primum die auspicatur imperium magnis adhibitis sacrificiis iuriiurando astringitur nunquam se uno tempore supra mille auri pondo in thesauris habiturum aut argenti quantum eius auri precium aequet. Hanc legem ferunt ab optimo quodam rege institutam cui maiori curae fuit patriae commodum quam diuitiae suae uelut obicem aceruandae pecuniae tantae quanta faceret inopiam eius in populo.

Biri zevküsefa içinde yaşam sürerken, çevresindeki insanlar inim inim inliyor, feryat figan ediyorsa, bunun adına krallık değil, hapishane gardiyanlığı denir. Kısaca, hastalığı başka bir hastalıkla tedavi etmekten başka bir yol bilmeyen acemi doktor misali yurttaşlarının yaşamını iyileştirmenin yolunu onları yaşamın sunduğu bütün zevklerden mahrum etmekte arayan bir kral, özgür insanlara hükmetmeyi bilmediğini açıkça itiraf etmeli. Her şeyden önce de kendi beceriksizliğini ya da gururunu bastırmakla işe başlamalıdır. Çünkü halkının kendisini beğenmemesinin ya da nefret etmesinin başlıca nedeni bu kusurlarıdır. Bırakın, halkının canını yakmadan kendi yağıyla kavrularak yaşamayı öğrensin, harcamalarını gelirine göre ayarlasın, ahlaksızlıklardan uzak dursun, dürüst bir yönetimle halkını suç işlemekten alıkoysun, onları önce suça teşvik edip sonra da cezalandırma yoluna gitmesin. Yürürlükten kalkmış yasaları canlandırmakta aceleci davranmasın, özellikle uzun süredir unutulmuş ve hiç gereksinim duyulmamış olanlarını. Suç işlediler diye bahaneler uydurup para cezası koymaya kalkışmasın; böyle bir şeyi herhangi bir yurttaş yapmaya kalksa, yargıç anında kendisine ahlaksız ya da hilekâr yaftasını yapıştırır.

Sonra onlara Macarialıların,[84] hani şu Utopia'nın yakınlarında yaşayan halkın yasasından söz etmeye başladığını düşünün. Macarialıların kralı tahta çıktığı ilk gün, hazinesinde hiçbir zaman bin altın ya da eşdeğerde gümüş paradan fazlasını bulundurmayacağına dair yemin etmek ve bu yemini kutsal ayinler yaparak yasallaştırmak zorunda. Dediklerine göre, söz konusu yasa, ülkesinin refahını kendi zenginliğine tercih eden, yeryüzünün en dürüst kralı tarafından, hazinenin yığın yığın parayla doldurulmasının ve dolayısıyla halkın yoksullaşmasının önüne geçilmesi için yürürlüğe konmuş.

Nempe eum thesaurum uidebat suffecturum siue regi aduersus rebelleis siue regno aduersus hostium incursiones esset confligendum. Ceterum minorem esse quam ut animos faciat inuadendi aliena, quae potissima condendae legis causa fuit. Proxima quod sic prospectum putauit ne desit pecunia quae in quotidiana ciuium commutatione uersetur et quum regi necesse est erogare quicquid thesauro supra legitimum accreuit modum non quaesiturum censuit occasiones iniuriae. Talis rex et malis erit formidini et a bonis amabitur. Haec ergo atque huiusmodi si ingererem apud homines in contrariam partem uehementer inclinatos quam surdis essem narraturus fabulam?

Surdissimis, inquam, haud dubie: neque hercule miror, neque mihi uidentur (ut uere dicam) huiusmodi sermones ingerendi aut talia danda consilia quae certus sis nunquam admissum iri. Quid enim prodesse possit aut quomodo in illorum pectus influere sermo tam insolens quorum praeoccupauit animos atque insedit penitus diuersa persuasio? Apud amiculos in familiari colloquio non insuauis est haec philosophia scholastica. Ceterum in consiliis principum, ubi res magnae magna autoritate aguntur, non est his rebus locus.

Hoc est, inquit ille, quod dicebam non esse apud principes locum philosophiae. Immo, inquam, est uerum, non huic scholasticae quae quiduis putet ubiuis conuenire

Krala göre o kadar paranın olduğu hazine, bir kralın iç isyanları bastırmasına ve düşman akınlarını püskürtmesine yetermiş. Ama kralın başka ülkeler fethetme hayallerini desteklemede yetersiz kalıyormuş, zaten böyle bir yasanın yürürlüğe konmasının başlıca nedeni de buymuş. Ayrıca kral düşünmüş ki, bu düzenleme sayesinde yurttaşların günlük alışverişleri için piyasada her zaman belli bir para döngüsü olacak ve kral hazinede yasanın belirlediği ölçünün üstündeki fazla parayı elden çıkarmak zorunda olduğundan, insanlar haksız yollardan kazanç sağlamaya kalkışmayacaklar. Böyle bir kral da kötülerin korktuğu, iyilerin sevdiği bir kral olacak. İşte soruyorum size, ben bunları ya da bunlara benzer düşünceleri, tamamen farklı eğilimde olanların huzurunda söylemiş olsam, sadece sağırlara masal anlatıyor olmaz mıyım?"

"Hem de duvar gibi sağırlara anlatıyor olurdun hiç kuşkusuz," dedim, "ama buna hiç şaşmıyorum, gerçeği söylemem gerekirse, asla kabul görmeyeceğini bildiğin bu tür konuşmalar yapmanın ya da bu tür öğütler vermenin benim için de bir anlamı yok. Çünkü ne gibi bir yararı olabilir ya da zihnini tamamen farklı bir düşünceye vermiş ve bu düşünceyi yüreğinin derinlerine nüfuz ettirmiş birilerini bu kadar cüretkâr bir konuşmayla nasıl kazanabilirsin ki? Bu tür okul felsefesi[85] ancak sıkı fıkı dostların bir araya geldiği sohbetlerde hoş kaçar. Ama kralların meclislerinde, yani büyük meselelerin büyük bir yetkeyle tartışıldığı yerlerde, böyle bir felsefenin hiç yeri yoktur."

"İşte demek istediğim de buydu," dedi, "kralların meclisinde felsefenin yeri olmaz." "Öyle," dedim, "ama her konunun her yere uygun olacağı iddiasındaki okul felsefesinin yeri yok.

sed est alia philosophia ciuilior quae suam nouit scenam, eique sese accommodans, in ea fabula quae in manibus est suas partes concinne et cum decoro tutatur. Hac utendum est tibi. Alioquin dum agitur quaepiam Plauti comoedia, nugantibus inter se uernulis, si tu in proscenium prodeas habitu philosophico et recenseas ex Octauia locum in quo Seneca disputat cum Nerone, nonne praestiterit egisse mutam personam quam aliena recitando talem fecisse tragicomoediam? Corruperis enim peruerterisque praesentem fabulam dum diuersa permisces, etiam si ea quae tu affers meliora fuerint. Quaecunque fabula in manu est, eam age quam potes optime, neque ideo totam perturbes quod tibi in mentem uenit alterius quae sit lepidior.

Sic est in republica sic in consultationibus principum. Si radicitus euelli non possint opiniones prauae nec receptis usu uitiis mederi queas ex animi tui sententia, non ideo tamen deserenda respublica est, et in tempestate nauis destituenda est, quoniam uentos inhibere non possis. At neque insuetus et insolens sermo inculcandus quem scias apud diuersa persuasos pondus non habiturum, sed obliquo ductu conandum est atque adnitendum tibi uti pro tua uirili omnia tractes commode, et quod in bonum nequis uertere efficias saltem ut sit quam minime malum. Nam ut omnia bene sint fieri non potest, nisi omnes boni sint, quod ad aliquot abhinc annos adhuc non expecto.

Oysa bir başka felsefe daha var, daha uygar, kendi sahnesini bilen ve kendisini sahnedeki oyuna uyarlayıp zarif ve şık bir rol sergileyen. İşte senin yapman gereken felsefe bu. Yoksa Plautus'un bir komedisi oynanırken, tam kölelerin birbirleriyle saçma sapan şakalaştıkları anda, sen palas pandıras sahneye bir felsefeci kılığında çıkarsan ve *Octavia* trajedisinden, Seneca'nın Nero'yla tartıştığı bölümü tekrarlamaya kalkarsan, olmaz tabii; böyle bir durumda, münasebetsiz bir şeyler söyleyip de oyunu trajik komik hale dönüştüreceğine dilsiz bir karakteri canlandır daha iyi, değil mi? Çünkü konuyla hiçbir ilgisi olmayan şeyleri araya sokuşturduğunda, sahnede oynanan oyunu hem bozmuş, hem de çarpıtmış olursun, söylediklerin oyunun kendisinden çok daha iyi olsa bile fark etmez. Öyleyse sahnedeki oyun ne ise sen onu en iyi şekilde oyna, aklına çok daha çekici bir başka rol geldi diye bütün oyunu mahvetme.

Devlette de işler böyle yürür, kralların meclisinde de. Kötü düşünceleri kökünden söküp atamıyorsun diye, müzminleşmiş hastalıklara yüreğinden geçtiği şekilde deva olamıyorsun diye, toplumu kendi haline bırakıp çekip gidemezsin, rüzgârlara karşı kürek çekemiyorsun diye gemiyi fırtınalı dalgaların ortasında bırakamazsın. Öte yandan, farklı düşüncelere kapılmış insanlar üzerinde hiçbir etkisi olamayacağını bile bile, bu tür tuhaf ve haddini aşan bir konuşma yaparak onları ezmemelisin. Bunun yerine dolaylı bir yoldan yaklaşarak meselenin üzerine gitmelisin, elinden gelen bütün çabayı sergilemeli, her ayrıntıyı ilmek ilmek dokumalısın, böylece bazı şeyleri iyiye döndürmeyi başaramasan bile en azından kötülüğü törpülemiş olursun. Çünkü insanlar iyi olmadıkça her şeyi iyileştirebilmen olanaksızdır, zaten böyle bir iyileştirmenin de şu önümüzdeki birkaç yıl içinde olacağını hiç sanmam."

Hac, inquit, arte nihil fieret aliud quam ne dum aliorum furori mederi studeo, ipse cum illis insaniam. Nam si uera loqui uolo talia loquar necesse est. Ceterum falsa loqui sitne philosophi nescio certe non est meum. Quanquam ille meus sermo ut fuerit fortasse ingratus illis atque molestus, ita non uideo cur uideri debeat usque ad ineptias insolens. Quod si aut ea dicerem quae fingit Plato in sua republica aut ea quae faciunt Utopienses in sua, haec quamquam essent (ut certe sunt) meliora, tamen aliena uideri possint, quod hic singulorum priuatae sunt possessiones, illic omnia sunt communia. Mea uero oratio (nisi quod ad eos qui statuissent secum ruere diuersa uia praecipites, iucundus esse non potest qui reuocet ac praemonstret pericula) alioquin quid habuit quod non ubiuis dici uel conueniat uel oporteat? Equidem si omittenda sunt omnia tanquam insolentia atque absurda, quaecunque peruersi mores hominum fecerunt ut uideri possint aliena, dissimulemus oportet apud Christianos pleraque omnia quae Christus docuit ac dissimulari usqueadeo uetuit ut ea quoque quae ipse in aures insusurrasset suis, palam in tectis iusserit praedicari. Quorum maxima pars ab istis moribus longe est alienior quam mea fuit oratio, nisi quod concionatores homines callidi,

"Bu söylediğin yöntemle başkalarını tedavi etmeye çalışırsam," dedi, "ben de onlarla birlikte deliririm, o kadar. Çünkü hakikati söylemek istiyorsam deminki gibi konuşmak zorundayım. Yalan konuşmak felsefecinin işi mi, değil mi bilmem, ama kesinlikle benim işim olmadığını biliyorum. Belki konuşmalarım insanlara kaba ve sıkıcı gelebilir, ama neden budala derecesinde tuhaf görünsün ki, anlamıyorum. Ya onlara Plato'nun kendi devletinde kurguladığı veya Utopialıların kendi devletinde yaptıklarını anlatsaydım. Bunlar ne kadar üstün olursa olsun (ki kesinlikle öyleler) yine de karşı tarafa tuhaf görünecektir, çünkü bizim burada tek tek bireylerin özel mülkiyeti söz konusuyken, onların kurduğu düzende her şey ortak. Ben bu samimi konuşmamda her yerde söylenebilecek ya da söylenmesi gereken şeyler dışında başka ne söyledim ki? Hiç kuşkusuz çok farklı bir yola gözü kapalı fırlamayı kafasına koyan insanlar, kendilerini geri çağıran ve gittikleri yolun tehlikelerini gösteren insandan asla hoşlanmaz. İnsanların çarpık adetleri yüzünden bize yabancıymış gibi görünen ne varsa hepsini tuhaf ve saçma olarak değerlendirip bir kenara atacaksak, Hıristiyan bir toplum olduğumuza bakmadan, ilkin ISA'nın bizlere öğrettiklerinin çoğunu bir kenara atmalıyız. Ama ISA bize bunları gizlememizi bile yasaklamıştı, hatta öğrencilerinin kulaklarına fısıldadıklarının evlerin çatılarından yüksek sesle vaaz edilmesini buyurmuştu.[86] Oysa bu sözlerin çoğu toplumun genel adetlerine o kadar ters ki, benim konuşmam bunların yanında hiç kalır. Ama vaizlerimiz çok kurnaz insanlar olduklarından, insanların

tuum illud consilium secuti puto, quando mores suos homines ad Christi normam grauatim paterentur aptari, doctrinam eius uelut regulam plumbeam accommodauerunt ad mores, ut aliquo saltem pacto coniungerentur scilicet. Qua re nihil uideo quid profecerint nisi ut securius liceat esse malos. Atque ipse profecto tantundem proficiam in consiliis principum. Nam aut diuersa sentiam, quod perinde fuerit ac si nihil sentiam, aut eadem, et ipsorum adiutor sim, ut inquit Mitio Terentianus, insaniae. Nam obliquus ille ductus tuus non uideo quid sibi uelit, quo censes adnitendum si non possint omnia reddi bona tamen ut tractentur commode, fiantque quoad licet quam minime mala. Quippe non est ibi dissimulandi locus, nec licet conniuere. approbanda sunt aperte pessima consilia, et decretis pestilentissimis subscribendum est. Speculatoris uice fuerit ac pene proditoris etiam qui improbe consulta maligne laudauerit. Porro nihil occurrit in quo prodesse quicquam possis, in eos delatus collegas qui uel optimum uirum facilius corruperint quam ipsi corrigantur, quorum peruersa consuetudine uel deprauaberis uel ipse integer atque innocens alienae malitiae stultitiaeque praetexeris, tantum abest ut aliquid possit in melius obliquo illo ductu conuertere. Quam ob rem pulcherrima similitudine declarat Plato cur merito sapientes abstineant a capessenda republica.

yaşam biçimlerini İsa'nın kıstaslarına göre ayarlamaktan kaçındıklarını anlayınca, öyle sanıyorum ki şu senin demin bana önerdiğin yöntemi uygulayıp O'nun öğretisini, bir çekül gibi, insanların adetlerine ayarlamaya çalıştılar ve ancak bu şekilde birbirine tamamen farklı iki şeyi birbiriyle örtüştürebildiler. Yine de bu yöntemle sadece kötülerin kendisini daha huzurlu hissetmelerini sağladılar. İşte benim de kralların meclisinde başarabileceğim tek şey bu olur. Çünkü ya farklı düşünceler ileri süreceğim ve hiçbir şey söylememiş gibi olacağım ya da benzer düşünceleri tekrarlayacağım, bu sefer de Terentius'un Mitius'unun dediği gibi[87] onların deliliğinin yardakçısı olacağım. Çünkü şu senin demin sözünü ettiğin dolaylı yol anlayışından ne kastettiğini bilmiyorum.[88] Diyorsun ki, her şeyi iyiye döndürmem mümkün olmasa da elinden geleni yap ve meseleye incelikli yaklaş, en azından kötülükleri törpülersin. Öyle bir mecliste gerçekleri örtmenin anlamı yok, başka şekilde göstermenin de. En kötü düşünceleri bile açıkça kabullenmeli, en zalimce kararların bile altına imzanı atmalısın. Ahlaksızca yapılan planları yarım ağızla övmeye kalksan ya casus yerine koyarlar seni ya da vatan haini. Kendileri düzeleceğine, en iyi insanı bile kolayca baştan çıkarabilecek meslektaşların içine bir girdiniz mi yararlı bir iş yapma fırsatını asla yakalayamazsınız. Onların sapkın tutumlarıyla ya siz de ahlaksız olursunuz ya da şerefli ve masum kalıp diğerlerinin hilekârlıklarına ve budalalıklarına paravan olursunuz; diyeceğim o ki, şu senin dolaylı yol yaklaşımınla herhangi bir şeyi iyiye döndürmenin hiç olanağı yok. İşte bundan dolayı Plato güzel bir benzetme yaparak bilgelerin topluma burnunu sokmaya kalkışmamalarını istemiştir, haklıdır da.[89]

Quippe quum populum uideant in plateas effusum assiduis imbribus perfundi, nec persuadere queant illis ut se subducant pluuiae tectaque subeant: gnari nihil profuturos sese si exeant quam ut una compluantur, semet intra tecta continent habentes satis quando alienae stultitiae non possunt mederi si ipsi saltem sint in tuto.

Quanquam profecto, mi More (ut ea uere dicam quae meus animus fert) mihi uidetur ubicunque priuatae sunt possessiones, ubi omnes omnia pecuniis metiuntur, ibi uix unquam posse fieri ut cum republica aut iuste agatur aut prospere, nisi uel ibi sentias agi iuste ubi optima quaeque perueniunt ad pessimos, uel ibi feliciter ubi omnia diuiduntur in paucissimos, nec illos habitos undecunque commode, Ceteris uero plane miseris.

Quam ob rem quum apud animum meum reputo prudentissima atque sanctissima instituta Utopiensium, apud quos tam paucis legibus tam commode res administrantur ut et uirtuti pretium sit, et tamen aequatis rebus omnia abundent omnibus, tum ubi his eorum moribus ex aduerso comparo tot nationes alias, semper ordinantes nec ullam satis ordinatam unquam earum omnium in quibus quod quisque nactus fuerit suum uocat priuatum, quorum tam multae indies

Bilgeler caddelere dökülen halkın sağanak halde yağan yağmurdan iliklerine kadar ıslandıklarını görünce onca dil dökerler, ama insanları bir türlü yağmurun altından kaçıp evlerine girmeye ikna edemezler. Dışarı çıksalar, bu kez kendileri de diğerleri gibi ıslanacak, kimseye bir faydaları olmayacaktır. Bu yüzden evlerinde kalırlar, diğerlerinin budalalığını tedavi edememiş olsalar da hiç değilse kendilerini güvenceye alır ve bununla yetinirler.

İşin doğrusu, sevgili More, yüreğimden geçeni söylemem gerekirse, özel mülkiyetin söz konusu olduğu ve her şeyin parayla ölçüldüğü yerde, toplumun adil şekilde yönetilmesi ya da refaha kavuşması olanaksız gibi görünüyor bana, tabii adil şekilde yönetilmekten, kötülerin en iyi yaşama biçimlerine sahip olmasını anlamıyorsan ya da refah içinde yaşamaktan, her şeyin birkaç kişinin arasında paylaştırılmasını anlamıyorsan. Hatta böyle toplumlarda bu birkaç kişi bile huzur içinde yaşayamazken, var sen düşün artık diğerlerinin zavallılığını.

Bu yüzden şu Utopialıların bilgece ve ilahi bir esinle kurdukları devlet düzenini, sadece birkaç yasayla bütün toplumu huzur içinde yaşattıklarını düşünüyorum da; çünkü erdem onlar için altın değerinde, evet, her şeyi eşit şekilde herkese paylaştırmışlar, ama aslında herkesin her şeyi öyle bol ki; sonra onların yaşam biçimlerini başka uluslarla kıyaslıyorum ve bu ulusların hiçbirinin tatminkâr bir düzene kavuşmamış olduğunu görüyorum, oysa içlerinde sürekli yeni düzenlemeler yapıyorlar. Bu uluslarda bir insanın elde ettiği her şey onun kendi mülkiyeti oluyor. Çıkardıkları yığın yığın yasalar

conditae leges non sufficiunt uel ut consequatur quisquam uel ut tueatur uel ut satis internoscat ab alieno illud quod suum inuicem quisque priuatum nominat (id quod facile indicant infinita illa tam assidue nascentia quam nunquam finienda litigia), haec inquam, dum apud me considero, aequior Platoni fio, minusque demiror, dedignatum illis leges ferre ullas qui recusabant eas quibus ex aequo omnes omnia partirentur commoda. Siquidem facile praeuidit homo prudentissimus unam atque unicam illam esse uiam ad salutem publicam si rerum indicatur aequalitas quae nescio an unquam possit obseruari ubi sua sunt singulorum propria. Nam quum certis titulis quisque quantum potest ad se conuertit quantacumque fuerit rerum copia, eam omnem pauci inter se partiti, reliquis relinquunt inopiam fereque accidit ut alteri sint alterorum sorte dignissimi, quum illi sint rapaces, improbi atque inutiles, contra hi modesti uiri ac simplices, et cotidiana industria in publicum quam in semet benigniores.

Adeo mihi certe persuadeo res aequabili ac iusta aliqua ratione distribui aut feliciter agi cum rebus mortalium nisi sublata prorsus proprietate, non posse. Sed manente illa, mansuram semper apud multo maximam multoque optimam hominum partem egestatis et erumnarum anxiam atque ineuitabilem sarcinam. Quam ut fateor leuari aliquantulum posse, sic tolli plane contendo non posse. Nempe si statuatur ne

bu bir kişinin bile malını güvence altına almaya yetmiyor, ne doğru dürüst elinde tutmasını sağlıyor ne de başkasının malından ayırt etmesine olanak tanıyor, sonra da kalkıp buna herkesin kendi mülkiyeti deniyor (her gün sürekli bir yenisi açılan bitmez tükenmez ve bitip tükenecekmiş gibi de görünmeyen davalardan bunu rahatça anlayabilirsiniz). İşte bütün bunları kendi kendime düşünüyorum da, Plato'ya bir kez daha hak veriyorum ve onun her eşyanın herkes tarafından paylaşılmasını öngören yasaları reddeden halklara hiçbir yasa yapılmamasını uygun görmesine daha az şaşırıyorum. Ne de olsa dünyanın en bilgesi olduğundan, toplumsal refaha götürecek tek ve yegâne yolun, mülkiyetin eşit şekilde paylaştırılmasından geçtiğini rahatlıkla görmüş. Böyle bir eşitliğin, bireylerin kendi mülkiyetlerine sahip olduğu toplumlarda ne kadar dikkate alınacağını doğrusu hiç bilmiyorum. Çünkü insanlar çeşitli unvanlar altında her şeyi var güçleriyle kendilerine yonttukları sürece, ortadaki mal ne kadar çok olursa olsun hepsi ancak birkaç kişi arasında bölüştürülür, kalanlar açlığa terk edilir. Sonuçta birbirlerinin kaderini yaşamaya layık sınıflar ortaya çıkar; çünkü zenginler yırtıcı, vicdansız ve işe yaramaz insanlarken, yoksullar mütevazı ve kibirsiz insanlardır, günlük uğraşlarıyla da kendilerinden çok toplumun çıkarına hizmet ederler.

Bu yüzden ben kesin olarak şuna inanıyorum: Özel mülkiyet tamamıyla terk edilmedikçe, malların eşit ve adil bir yöntemle dağıtılması ya da insanların yaşamının refaha kavuşması olanaksızdır. Özel mülkiyet var olduğu sürece insanlığın en büyük ve en faydalı kesimi yoksulluğun ve çetin yaşamın getirdiği kaygıların malum yükü altında ezilecektir. Kabul, bu yük bir dereceye kadar hafifletilebilir, ama iddia ediyorum ki asla tamamen ortadan kaldırılamaz. Belki bir yasa

quis supra certum agri modum possideat et uti sit legitimus cuique census pecuniae si fuerit legibus quibusdam cautum ut neque sit princeps nimium potens neque populus nimis insolens: tum magistratus ne ambiantur, neu dentur uenum aut sumptus in illis fieri sit necesse,- alioquin et occasio datur per fraudem ac rapinas sarciendae pecuniae, et fit necessitas eis muneribus praeficiendi diuites quae potius fuerant administranda prudentibus.- talibus inquam legibus, quemadmodum aegra assiduis solent fomentis fulciri corpora deploratae ualetudinis, ita haec quoque mala leniri queant ac mitigari. Ut sanentur uero atque in bonum redeant habitum nulla omnino spes est dum sua cuique sunt propria. Quin dum unius partis curae studes, aliarum uulnus exasperaueris, ita mutuo nascitur ex alterius medela alterius morbus, quando nihil sic adici cuiquam potest ut non idem adimatur alii.

At mihi, inquam, contra uidetur, ibi nunquam commode uiui posse ubi omnia sint communia. Nam quo pacto suppetat copia rerum, unoquoque ab labore subducente se, utpote quem neque sui quaestus urget ratio, et alienae industriae fiducia reddit segnem? At quum et stimulentur inopia neque quod quisquam fuerit nactus id pro suo tueri ulla possit lege, an non necesse est perpetua caede ac seditione laboretur?

çıkarırsınız ve insanların belli bir dönüm araziden fazlasına sahip olamayacağını ya da belirlenmiş meşru bir gelirin üstünde gelir elde edemeyeceğini söylersiniz. Birtakım başka yasalarla kralın haddinden fazla güç sahibi olmasını, halkın da fazla asi olmasını önlersiniz. Devlet makamları için yalvarıp yakarılmasını, bunların para karşılığında sunulmalarını yasaklamış olursunuz ya da böyle makamlara getirilen insanları görevlerini kendi ceplerinden harcadıkları paralarla icra etmek zorunda bırakmazsınız. Aksi takdirde, memur harcadığı parasını dolandırıcılık ve haraç keserek geri kazanmaya bakar ve sağduyulu insanlar tarafından yürütülmesi uygun olan görevler zenginlere bırakılmış olur. Demem o ki, iyileşme umudu hiç kalmayan hasta bir bedeni sürekli pansuman yaparak canlı tutmaya çalışır gibi, bu tür yasalarla da toplumsal marazları bir dereceye kadar hafifletebilir, yumuşatabilirsiniz. Ama özel mülkiyet var olduğu sürece bunların tamamen iyileşmesini ve sağlıklı bir doğaya kavuşmasını asla bekleyemezsiniz. Çünkü bedenin bir kısmındaki yarayı iyileştireceğim derken başka bir kısmında daha kocaman yaralar açarsınız. Bir yaraya verdiğiniz ilaç başka bir yerde hastalığa neden olur. Çünkü bir taraftan almadıkça diğer tarafa hiçbir şey veremezsiniz.

"Ama ben öyle düşünmüyorum," dedim, "her şeyin ortak olduğu yerlerde insanlar rahat yaşayamaz. Herkesin işten elini ayağını çektiği yerde, bolluk bereketten nasıl söz edilebilir? Kendi kazancını elde etme umudu olmayan insan başkasının emeğine sırtını dayayıp yan gelip yatar. Açlık dürtüsüyle çalışmaya sevk edilse bile, kazandığını elinde tutabileceği bir yasa olmayınca, sonuçta toplum sürekli cinayet ve sürekli isyanla uğraşır hale gelmez mi?

Sublata praesertim autoritate ac reuerentia magistratuum, cui quis esse locus possit apud homines tales quos inter nullum discrimen est, ne comminisci quidem queo.

Non miror, inquit, sic uideri tibi, quippe cui eius imago rei aut nulla succurrit aut falsa. Uerum si in Utopia fuisses mecum, moresque eorum atque instituta uidisses praesens ut ego feci, qui plus annis quinque ibi uixi, neque unquam uoluissem inde discedere nisi ut nouum illum orbem proderem, tum plane faterere populum recte institutum nusquam alibi te uidisse quam illic.

Atqui profecto, inquit Petrus Aegidius, aegre persuadeas mihi, melius institutum populum in nouo illo quam in hoc noto nobis orbe reperiri, ut in quo neque deteriora ingenia et uetustiores opinor esse quam in illo respublicas et in quibus plurima ad uitam commoda longus inuenit usus, ut ne adiciam apud nos casu reperta quaedam quibus excogitandis nullum potuisset ingenium sufficere.

Quod ad uetustatem, inquit ille, rerum attinet publicarum, tum pronuntiare posses rectius, si historias illius orbis perlegisses, quibus si fides haberi debet, prius apud eos erant urbes quam homines apud nos. Iam uero quicquid hactenus uel ingenium inuenit uel casus repperit, hoc utrobique potuit extitisse. Ceterum

Hele bir de yöneticilerin yetkeleri ve saygınlıkları ortadan kalkmışsa. Aralarında rütbece hiçbir fark olmayan insanların yaşadığı bir toplum kimin sorumluluğunda olur, nasıl bir toplum olur, düşünemiyorum bile.

"Düşünememene hiç şaşırmadım doğrusu," dedi, "çünkü zihninde böyle bir toplumu hayal edemiyorsun, ediyorsan bile yanlış ediyorsun. Ama benimle birlikte Utopia'da yaşayıp da benim gibi Utopialıların adetlerini ve yaşam biçimlerini bizzat yerinde görmüş olsaydın, yeryüzünde onlar kadar kurumsallaşmış bir başka halka rastlayamayacağını açıkça itiraf ederdin. Ben Utopia'da beş yıldan fazla yaşadım ve sırf başkalarını da bu yeni dünyadan haberdar edebilmek amacıyla geri döndüm, yoksa oradan ayrılmak gibi bir niyetim yoktu."

Bu sırada Peter Giles lafa karıştı ve, "Her şey iyi güzel de," dedi, "yine de bahsettiğin yeni dünyada, bizim bu bildiğimiz dünyamızdakinden daha iyi bir düzenlemeyle karşılaşabileceğimiz konusunda beni pek ikna ettiğin söylenemez. Çünkü bana göre buradaki dehaların onlarınkinden aşağı kalır yanı yok, üstelik bizim toplumlarımız onlarınkine göre çok daha eski. Buralarda uzun uğraşlar sonucunda insan yaşamını rahata erdirecek nice buluşlara imza atıldı. Rastlantısal olarak keşfettiklerimizi ise geçiyorum, çünkü bunlar insan aklının kolay kolay kavrayamayacağı boyutta keşifler."

"Toplumlarımızın eskiliğinden söz ettin de," dedi Raphael, "eğer yeni dünyanın tarihini baştan sona okumuş olsaydın çok daha doğru bir yargıda bulunabilirdin. Çünkü buranın tarihi kayıtlarına güvenilecek olursa, bizim dünyamızda daha insanın esamesi bile okunmazken yeni dünyada çoktan kentler kurulmuş. Şu ana kadar insan aklının icat ettiği ya da rastlantı eseri keşfedilen ne varsa, orada zaten varmış. Kaldı ki,

ego certe puto ut illis praestemus ingenio, studio tamen atque industria longe a tergo relinquimur. Nam (ut ipsorum habent annales) ante appulsum illuc nostrum de rebus nostris (quos illi uocant Ultra-equinoctialeis) nihil unquam quicquam audierant, nisi quod olim annis ab hinc ducentis supra mille, nauis quaedam apud insulam Utopiam naufragio periit, quam tempestas eo detulerat. Eiecti sunt in litus Romani quidam atque Aegyptii, qui postea nunquam inde discessere.

Hanc unam occasionem uide quam commodam illis sua fecit industria. Nihil artis erat intra Romanum imperium unde possit aliquis esse usus quod non illi aut ab expositis hospitibus didicerint aut acceptis quaerendi seminibus adinuenerint. Tanto bono fuit illis aliquos hinc semel illuc esse delatos. At si qua similis fortuna quempiam antehac illinc huc perpulerit, tam penitus hoc obliteratum est quam istud quoque forsan excidet posteris, me aliquando illic fuisse. Et ut illi uno statim congressu quicquid a nobis commode inuentum est fecerunt suum: sic diu futurum puto priusquam nos accipiamus quicquam quod apud illos melius quam nobis est institutum. Quod unum maxime esse reor in causa cur quum neque ingenio neque opibus inferiores simus eis, ipsorum tamen res quam nostra prudentius administretur et felicius efflorescat.

bana göre, bizlerin dehası onlarınkine göre ne kadar üstün olursa olsun, kesin olan bir şey var ki Utopialılar gayretleriyle ve öğrenme hevesleriyle bizi fersah fersah aşmışlar. Çünkü yıllıklarından edindiğimiz bilgilere göre, bizler oraya ulaşmadan önce, kendi tabirlerine göre Ekvator-ötesindeki insanların yapıp ettikleri hakkında hiçbir şey işitmemişler. Sadece bundan 1200 yıl kadar önce, fırtınaya kapılan bir gemi Utopia adasına sürüklenmiş ve adanın açıklarında batmış. Aralarında Romalı ve Mısırlıların da bulunduğu kazazedelerden bazıları kıyıya çıkmayı başarmış ve bir daha da asla o adadan ayrılmamış.[90]

Bakın görün Utopialılar öğrenme tutkuları sayesinde önlerine çıkan bir tek bu fırsatı bile nasıl değerlendirmiş ve kendi yaşamlarını geliştirmek adına kullanmışlar. Bir kere Roma İmparatorluğunda ne kadar işe yarar sanat dalı varsa hepsini bu konukların kendilerine açıkladığı şekilde öğrenmişler, sonra öğrendikleri bilgilerin ışığında yenilerini keşfetmeye koyulmuşlar. Buralardan birilerinin o adaya tesadüfen bir kere bile uğraması ne büyük bir yarar sağlamış demek ki kendilerine. Daha da önceleri böyle benzer bir kader sonucunda buralardan oraya uğrayan başkaları olduysa zaman içinde unutulup gitmiş. Öyle ya, benim de bir zamanlar o adada olduğumu muhtemelen gelecek kuşaklar hatırlamayacaklar bile. Evet, işte onlar tek bir buluşmada bizim ne kadar işe yarar keşfimiz varsa, hepsini kendilerine mal etmişler, ama sanırım onların bizimkinden çok daha düzenli toplum yapısından kendimize bir şeyler aktarabilmemiz için uzun yıllar geçmesi gerekecek. İşte, bana göre, onların toplumunun niçin daha bilgece yönetildiğini ve refah seviyesinin niçin bu kadar kolay yükseldiğini gösteren başlıca neden de bu zaten, yoksa tabii ki bizim dehamız ya da kaynaklarımız onlarınkinden daha aşağı değil.

Ergo, mi Raphael, inquam, quaeso te atque obsecro, describe nobis insulam: nec uelis esse breuis, sed explices ordine agros, fluuios, urbes, homines, mores, instituta, leges, ac denique omnia quae nos putes uelle cognoscere. Putabis autem uelle quicquid adhuc nescimus.

Nihil, inquit faciam libentius, nam haec in promptu habeo. Sed res ocium poscit.

Eamus ergo, inquam, intro pransum: mox tempus nostro arbitratu sumemus.

Fiat inquit.

Ita ingressi prandemus. Pransi in eundem reuersi locum, in eodem sedili consedimus, ac iussis ministris ne quis interpellaret, ego ac Petrus Aegidius hortamur Raphaelem ut praestet quod erat pollicitus. Is ergo ubi nos uidit intentos atque auidos audiendi, quum paulisper tacitus et cogitabundus assedisset, hunc in modum exorsus est.

Primi libri finis.

Sequitur Secundus.

"O halde senden rica ediyorum, sevgili Raphael," dedim, "n'olur bizlere bu adayı tarif et. Kısa kesmeye de çalışma, sırasıyla her şeyi anlat, topraklarını, nehirlerini, kentlerini, insanlarını, adetlerini, kurumlarını, yasalarını, yani bizim bilmemizi istediğin ne var ne yoksa her şeyi. Emin ol, henüz bilmediğimiz şeyleri öğrenmeye öyle hevesliyiz ki."

"Daha severek yapacağım başka bir şey olamazdı," dedi, "çünkü anlatacaklarım zihnimde hâlâ o kadar canlı ki. Ama bu konu epey bir zaman alır."

"Öyleyse," dedim, "önce yemeğe gidelim. Sonra konuşmak için bol bol vaktimiz olur."

"Peki," dedi.

Ardından eve girip yemeğimizi yedik. Yemekten sonra tekrar yerimize döndük ve aynı kanepeye oturduk, hizmetkârlarıma da kimse tarafından rahatsız edilmek istemediğimizi söyledik. Sonra da Peter Giles'la birlikte Raphael'den verdiği sözü yerine getirmesini istedik. Kendisini dinlemeye bu kadar hevesli, bu kadar meraklı olduğumuzu görünce, ilkin şöyle bir soluk aldı ve söyleyeceklerini toparladı, ardından başladı anlatmaya.

BİRİNCİ KİTABIN SONU
İKİNCİ KİTABIN BAŞI

SERMONIS QUEM RAPHAEL HYTHLODAEUS DE OPTIMO REIPUBLICAE STATU HABUIT, LIBER SECUNDUS, PER THOMAM MORUM CIUEM ET UICECOMITEM LONDINENSEM.

Situ et forma Utopiae novae insulae[3]

Utopiensium insula in media sui parte (nam hac latissima est) millia passuum ducenta porrigitur, magnumque per insulae spatium non multo angustior, fines uersus paulatim utrinque tenuatur. Hi uelut circunducti circino quingentorum ambitu millium, insulam totam in lunae speciem renascentis effigiant. Cuius cornua fretum interfluens, millibus passuum plus minus undecim dirimit, ac per ingens inane diffusum, circumiectu undique terrae prohibitis uentis, uasti in morem lacus stagnans magis quam saeuiens, omnem prope eius terrae aluum pro portu facit magnoque hominum usu naues quaqua uersus transmittit. Fauces hinc uadis inde saxis formidolosae. In medio ferme interstitio una rupes eminet, eoque innoxia, cui inaedificatam turrim praesidio tenent ceterae latentes et insidiosae. Canales solis ipsis noti,

[3] Bu açıklama, kaynak alınan edisyonda bir başlık olarak değil de, bir açıklama notu olarak verilmiştir.

LONDRA YURTTAŞI VE YARGICI THOMAS MORE TARAFINDAN AKTARILAN, RAPHAEL HYTHLODAEUS'UN MÜKEMMEL DEVLET DÜZENİ ÜZERİNE KONUŞMASI

II. KİTAP

Yeni Utopia Adasının Konumu ve Şekli

Utopialılarının adasının orta kısmında mesafe iki yüz mili bulur, zaten adanın en geniş yeri burasıdır. Gerçi adanın büyük bölümünde mesafe bundan daha kısa sayılmaz, yalnız iki ucuna doğru ada yavaş yavaş daralmaya başlar. Bu uçlar, çevresi beş yüz millik bir daire oluşturacak şekilde kıvrılır ve bütün adaya adeta yeni doğan bir ay görünümü verir. Deniz bu ayın iki boynuzu arasına sokulur ve bir körfez oluşturarak yaklaşık on bir millik bir mesafeyle iki ucu birbirinden ayırır. Bu körfez koskoca bir alana yayılarak adayı baştan sonra çevreler ve rüzgârlara karşı bir sığınak oluşturur; büyük bir gölü andırdığından suları hırçın değil, durgundur. Dolayısıyla adanın bütün iç sahilleri liman görevi görür ve gemilerin boydan boya her yöne gidip gelmesine olanak tanır, bu da insanların işlerini çok kolaylaştırır. Yalnız limanın ağzı bir yanı sığ, bir yanı kayalık olduğundan tehlike arz eder.[91] Bu iki yaka arasındaki orta boşlukta kayalık bir tepe yükselir, ama çıplak gözle görülebildiğinden fazla bir zararı yoktur, bu yüzden üstüne bir kule dikilmiş, içine de bir garnizon yerleştirilmiştir. Öteki kayalar suların altına gizlendiğinden insanı kandırır. Güvenli kanalları sadece Utopialıların kendisi bilir,

atque ideo non temere accidit uti exterus quisquam hunc in sinum, nisi Utopiano duce, penetret, ut in quem uix ipsis tutus ingressus est, nisi signis quibusdam e litore uiam regentibus. His in diuersa translatis loca, hostium quamlibet numerosam classem facile in perniciem traherent.

Ab altera parte non infrequentes portus. At ubique descensus in terram ita natura munitus aut arte ut ingentes copiae paucis inde queant propugnatoribus arceri. Ceterum uti fertur, utique ipsa loci facies prae se fert, ea tellus olim non ambiebatur mari. Sed Utopus cuius utpote uictoris nomen refert insula, nam ante id temporis Abraxa dicebatur quique rudem atque agrestem turbam ad id quo nunc ceteros prope mortales antecellit cultus humanitatisque perduxit, primo protinus appulsu uictoria potitus, passuum milia quindecim qua parte tellus continenti adhaesit, exscindendum curauit, ac mare circum terram duxit. Quumque ad id operis non incolas modo coegisset (ne contumeliae loco laborem ducerent) sed suos praeterea milites omnes adiungeret, in tantam hominum multitudinem opere distributo incredibili celeritate res perfecta finitimos (qui initio uanitatem incoepti riserant) admiratione successus ac terrore perculerit.

yabancı bir gemi yanına Utopialı bir kılavuz almadıkça öyle kolay kolay körfeze giremez, hatta adanın yerlileri bile rotalarını sahildeki belli başlı işaretlere göre ayarlamadıkça içerlere güvenle sokulamazlar. Utopialılar bu işaretlerin yerini değiştirip koskoca bir düşman filosunu bile kolayca kandırıp tuzağa düşürebilirler.

Körfezin diğer yanı limanlarla doludur. Ama buranın doğası kıyıya çıkılmasını öyle zorlaştırır ki, bir avuç asker bile koskoca bir düşman ordusunu rahatça püskürtebilir. Dediklerine bakılırsa, bu topraklar daha önce sularla çevrili değilmiş, yerin doğası da zaten bunu kanıtlıyor. Utopus adlı bir kumandan buraları zapt etmiş ve adaya kendi adını vermiş, bundan önce adaya Abraxa deniyormuş.[92] Utopus buranın kaba ve cahil olan yerli kavimlerini öyle yüksek bir kültür ve uygarlık seviyesine ulaştırmış ki, şu an yeryüzünde yaşayan hiçbir ulus onların ellerine su dökemez. Utopus ilk saldırısında Abraxa'yı ele geçirmiş, ardından ilk iş olarak buranın topraklarının kıtayla birleştiği yerde on beş mil genişliğinde bir kanal açtırıp ülkenin her yanının denizlerle çevrilmesini sağlamış. Bu iş için hem buranın yerlilerini hem de kendisinin bütün askerlerini seferber etmiş ki, ada yerlileri sırf kendilerine böyle bir angarya yüklendi diye gücenmesin. Bu kadar insanın her biri işin bir ucundan tutunca, haliyle görev de çok kısa bir zamanda tamamlanmış, hatta başlangıçta böyle boş bir işe kalkıştıkları için komşu ülke halkları onlarla dalga geçmiş, ama sonradan işin bittiğini gördüklerinde hepsinin ağzı hayretten açık kalmış.

Insula ciuitates habet quatuor et quinquaginta spatiosas omnes ac magnificas lingua, moribus, institutis, legibus prorsus eisdem. Idem situs omnium, eadem ubique quatenus per locum licet, rerum facies. Harum quae proximae inter se sunt millia quattuor ac uiginti separant. Nulla rursus est tam deserta, e qua non ad aliam urbem pedibus queat unius itinere diei perueniri.

Ciues quaque ex urbe terni senes ac rerum periti tractatum de rebus insulae communibus quotannis conueniunt Amaurotum. Nam ea urbs (quod tanquam in umbilico terrae sita maxime iacet omnium partium legatis opportuna) prima princepsque habetur.

Agri ita commode ciuitatibus assignati sunt ut ab nulla parte minus soli quam XX[4] passuum millia una quaeuis habeat: ab aliqua multo etiam amplius, uidelicet qua parte longius urbes inter se disiunguntur. Nulli urbi cupido promouendorum finium. Quippe quos habent agricolas magis eorum se quam dominos putant. Habent ruri per omnes agros commode dispositas domos rusticis instrumentis instructas. Hae habitantur ciuibus per uices eo commigrantibus. Nulla familia rustica in uiris mulieribusque pauciores habet quam quadraginta praeter duos ascripticios seruos, quibus pater materque familias graues ac maturi praeficiuntur, et singulis tricenis familiis phylarchus unus.

[4] 1516 ve 1517 yılında yayımlanan edisyonlarda bu sayı XII'dir.

Adada elli dört kent bulunuyor, bunların hepsi çok geniş ve muhteşem. Dilleri, adetleri, kurumları ve yasaları birbirinin aynısı. Yerin doğasına uygun olarak hemen hemen hepsi aynı şekilde inşa edilmiş, hepsi birbirine benziyor. Kentler arasında en kısa mesafe yirmi dört mil kadar. En uzaktaki kent de öyle çok uzak mesafelerde değil, buradan bir başka kente bir günlük yürüyüşle ulaşılması mümkün.

Yılda bir kez, her kentten en yaşlı ve kamu işlerinde en deneyimli üç yurttaş adanın ortak meselelerini görüşmek üzere Amaurotus'ta bir araya gelir. Burası başkentleridir, adanın tam göbeğinde yer aldığından diğer kentlerden gelen elçiler için uygun bir buluşma noktasıdır.

Kentler arasında toprak dağılımı o kadar akıllıca yapılmış ki, her bir kentin sahip olduğu toprak ne taraftan ölçülürse ölçülsün en az yirmi mil genişliğinde, tabii kentler arasındaki mesafenin en uzak olduğu yerde arazinin bir yanının bundan daha geniş olması da çok doğal. Hiçbir kent kendi sınırını genişletmeyi düşünmez. Çünkü kent yurttaşları kendilerini toprak sahibi gibi değil, çiftçi gibi görürler. Köylerde her bir arazinin üstüne belirli aralıklarla evler inşa etmişler ve bu evleri çiftlik evleri gibi düzenleyip tarım araç gereçleriyle donatmışlar. Yurttaşlar sırayla kentlerden köylere geldiklerinde bu evlerde kalırlar. Her bir çiftlik evinde kadını erkeği en az kırk kişi yaşar, ayrıca boğaz tokluğuna çalışan iki de köle. Evin hanımı ve beyi bütün ev halkından sorumludur, bunlar gayet ağırbaşlı ve olgun insanlardır. Her otuz evin başında da tek bir bölge temsilcisi[93] bulunur.

E quaqua familia uiginti quotannis in urbem remigrant, hi qui biennium ruri compleuere. In horum locum totidem recentes ex urbe subrogantur, ut ab his qui annum ibi fuere atque ideo rusticarum peritiores rerum instituantur, alios anno sequente docturi ne si pariter omnes ibi noui agricolationisque rudes essent, aliquid in annona per imperitiam peccaretur. Is innouandorum agricolarum mos, et si solennis sit ne quisquam inuitus asperiorem uitam cogatur continuare diutius, multi tamen quos rusticae rei studium natura delectat plures sibi annos impetrant.

Agricolae terram colunt, nutriunt animalia, ligna comparant atque in urbem qua commodum est terra mariue conuehunt. Pullorum infinitam educant multitudinem mirabili artificio. Neque enim incubant oua gallinae, sed magnum eorum numerum calore quodam aequabili fouentes animant educantque. Hi simul atque e testa prodiere homines uice matrum comitantur et agnoscunt.

Equos alunt perquam paucos nec nisi ferocientes neque alium in usum quam exercendae rebus equestribus iuuentuti. Nam omnem seu colendi seu uehendi laborem boues obeunt, quos (ut fatentur) equis impetu cedere, sic patientia uincere, nec tot obnoxios morbis putant ad haec minore impendio et operae et sumptus ali, ac denique laboribus emeritos in cibum tandem usui esse.

Her yıl her evden yirmi kişi kente geri döner, bunlar kırsal alandaki iki yıllık hizmetini tamamlamış kişilerdir. Onların yerine yine yirmi kişi kentten köye gönderilir, bir yıl köyde yaşamış ve çiftçilik konusunda deneyim sahibi olmuş yurttaşlardan bilgi edinsinler ve bir yıl sonra gelecek olanlara öğrendiklerini aktarsınlar diye. Çünkü köydekilerin hepsi acemi ve ziraat konusunda deneyimsiz olursa, bilgisizlikleri yüzünden bir yıllık ürün heba olup gidebilir. Çiftçiler arasındaki bu nöbetleşe çalışma geleneği genel bir işleyiş halini almış, böylece hiç kimse kendi isteği dışında bu tür ağır bir yaşam koşuluna uzun süre katlanmaya zorlanmaz. Ama yurttaşların çoğu çiftçiliğin gerektirdiği işleri yapmaya öyle heveslidir ki, gerekirse onlara ek süre de verilebilir.

Çiftçiler toprağı sürer, hayvanları besler, odun kesip işler ve bunları karadan ya da denizden, yani bir şekilde en uygun yoldan kente ulaştırır. Binlerce tavuk yetiştirirler, hem de mucizevi bir yöntemle. Çünkü burada tavukları kuluçkaya yatırmazlar, çok sayıdaki yumurtayı yeterli sıcaklıkta tutarak hayat verir ve civciv çıkartırlar. Civcivler kabuklarını kırıp dışarı çıktıkları anda, kendi analarının yerine insanların arkasına takılır ve insanları ana bilir.

Utopialılar çok az sayıda at yetiştirir, ama yetiştirdikleri de cins atlardır. Bu işi sırf gençler binicilik eğitimi alsın diye yaparlar, yoksa atları başka bir işte kullanmazlar. Çünkü gerek saban sürmede, gerekse kağnıya koşmada öküzlerden faydalanırlar. Öküzlerin atlar kadar hızlı olmadıklarını kabul ediyorlar tabii, ama bu hayvanların atlardan çok daha dayanıklı olduklarını ve hastalanma risklerinin daha az olduğunu söylüyorlar. Ayrıca öküzleri beslemek öyle yorucu ve pahalı bir iş değil. Hem bu hayvanlar gün gelip işten el ayak çektiklerinde bile faydalı olmaya devam ediyorlar, çünkü bu kez de insanların et ihtiyacını karşılıyorlar.

Semente in solum panem utuntur. Nam aut uuarum uinum bibunt aut pomorum pirorumue aut denique aquam nonnunquam meram saepe etiam qua mel aut glycyrrhizam incoxerint, cuius haud exiguam habent copiam. Quum exploratum habeant (habent enim certissimum) quantum annonae consumat urbs et circuniectus urbi conuentus, tamen multo amplius et sementis faciunt et pecudum educant quam quod in suos usus sufficiat, reliquum impartituri finitimis.

Quibuscunque rebus opus est quae res ruri non habentur, eam suppellectilem omnem ab urbe petunt, et sine ulla rerum commutatione a magistratibus urbanis nullo negotio consequuntur. Nam illo singulo quoque mense plerique ad festum diem conueniunt. Quum frumentandi dies instat, magistratibus urbanis agricolarum phylarchi denuntiant quantum ciuium numerum ad se mitti conueniat quae multitudo frumentatorum, quum ad ipsum diem opportune adsit, uno prope sereno die tota frumentatione defunguntur.

DE URBIBUS, AC NOMINATUM DE AMAUROTO

Urbium qui unam norit omnes nouerit, ita sunt inter se (quatenus loci natura non obstat) omnino similes. Depingam igitur unam quampiam (neque enim admodum refert quam). Sed quam potius quam Amaurotum? qua nec ulla dignior est quippe cui senatus gratia reliquae deferunt, nec ulla mihi notior ut in qua annos quinque perpetuos uixerim.

Tahılı sadece ekmek yapımında kullanıyorlar.[94] Çünkü ya üzüm şarabı içiyorlar ya da elma, armut; o da olmadı, sade su. Bazen bu suyu balla ya da buralarda bol bol bulunan meyan köküyle kaynatıyorlar. Uzaktaki ya da yakınlarındaki her bir kentin o yıl ne kadar ürün hasat kaldıracağını ve tüketeceğini en küçük ayrıntısına kadar araştırıp bildikleri halde, hep kendilerine gerekenden daha fazla tahıl üretip sığır yetiştiriyorlar ki, artanı komşularıyla paylaşabilsinler. Köylerde bulunmayan ve ihtiyaç duyulan her türlü alet edevat kentlerden isteniyor, kent yöneticileri de karşılığında herhangi bir şey beklemeden bu istediklerini onlara sağlıyor, hem de hiç zorluk çıkarmadan. Köylerde yaşayanların çoğu ayda bir kez bayramlarını kutlamak için kente geliyor. Hasat zamanı yaklaştığında bölge yöneticileri kaç işçinin yollanması gerektiğini kent yöneticilerine bildiriyor. Hasatçılar da yöneticinin istediği günde onun yanında oluyor ve havanın açık olduğu bir gün elbirliğiyle neredeyse bütün hasadı kaldırıveriyorlar.

KENTLER, ÖZELLİKLE AMAUROTUS ADLI KENT

Bir tek kenti tanırsan hepsini tanımış kadar olursun, çünkü bölgesel farklılıklar dışında bütün kentler birbirine öyle benziyor ki. Dolayısıyla ben size sadece birini anlatacağım (dediğim gibi, hangisini anlatsam hiç fark etmez). Ama, ah o Amaurotus kenti, ondan daha ünlüsü var mı acaba? Diğer kentlerden gelen temsilcilerin toplandığı senatonun burada olması bu kenti diğerlerinden daha itibarlı hale getirmiş. Benim de en çok tanıdığım bildiğim yer, çünkü ne de olsa burada tam beş yıl yaşadım.

Situm est igitur Amaurotum in leni deiectu montis, figura fere quadrata. Nam latitudo eius paulo infra collis incoepta uerticem, millibus passuum duobus ad flumen Anydrum pertinet, secundum ripam aliquanto longior. Oritur Anydrus millibus octoginta supra Amaurotum, modico fonte, sed aliorum occursu fluminum atque in his duorum etiam mediocrium auctus, ante urbem ipsam quingentos in latum passus extenditur, mox adhuc amplior, sexaginta millia prolapsus, excipitur oceano. Hoc toto spatio quod urbem ac mare interiacet, ac supra urbem quoque aliquot millia, sex horas perpetuas influens aestus ac refluus alternat celeri flumine. Quum sese pelagus infert triginta in longum millia, totum Anydri alueum suis occupat undis, profligato retrorsum fluuio. Tum aliquanto ultra liquorem eius salsugine corrumpit, dehinc paulatim dulcescens amnis, syncerus urbem perlabitur, ac refugientem uicissim purus et incorruptus ad ipsas prope fauces insequitur.

Urbs aduersae fluminis ripae non pilis ac sublicibus ligneis sed ex opere lapideo egregie arcuato ponte commissa est, ab ea parte quae longissime distat a mari, quo naues totum id latus urbis possint inoffensae praeteruehi. Habent alium praeterea fluuium, haud magnum quidem illum sed perquam placidum ac iucundum. Nam ex eodem scaturiens monte in quo ciuitas collocatur mediam illam per deuexa perfluens Anydro miscetur. Eius fluuii caput fontemque, quod

Alçak bir tepenin yamacına kurulmuş Amaurotus; şekil itibariyle neredeyse bir kare. Çünkü kent tepenin üstünün az aşağısından başlayıp Anydrus nehrine kadar iki mil uzanıyor, kıyı boyunca olan uzunluğu ise biraz daha fazla. Anydrus nehri kentin seksen mil yukarısındaki küçük bir kaynaktan doğuyor, ama bu kaynaktan doğan başka derelerle karıştığından ve bu derelerin ikisi de epeyce büyük olduğundan kente ulaşmadan önce genişliği yaklaşık yarım mili buluyor. Sonra daha da genişliyor ve altmış mil boyunca akıp okyanusa kavuşuyor. Kent ve deniz arasındaki bütün bu mesafede ve ayrıca kentin birkaç mil yukarısında her altı saatte bir sular gelgitlerle hızla bir kabarıyor, bir alçalıyor. Deniz otuz mil boyunca içerlere girdiğinde, Anydrus'un yatağını tamamen sularıyla dolduruyor ve nehrin sularını çekip götürüyor. Zaten az ileride denizin tuzundan nehrin sularının tadı bozuk, ama hemen sonra yeniden tatlanıyor ve o tatlılıkla kentin içinden öyle kayıp gidiyor. Deniz çekildiğinde ise nehir dupduru, billur gibi berrak sularıyla sahile ulaşıncaya kadar akmaya devam ediyor.

Kent nehrin karşı yakasına bir köprüyle bağlanmış, öyle tahta direklere falan oturtulmamış bu köprü, incelikli bir işçilikle taştan kemerlerin üstünde yükseliyor; gemiler hiçbir engelle karşılaşmadan rıhtım boyunca seyredebilsinler diye de kentin en sonuna, denizden epey uzağa dikilmiş. Kentte bir başka nehir daha var, bu biraz daha küçük, suları sakin ve çok şirin. Kentin kurulduğu tepeden fışkırıyor ve tepenin yamacından aşağı süzülerek kentin ortasında Anydrus'un sularına karışıyor. Bu nehrin kaynağı kentin biraz dışında oldu

paulo extra urbem nascitur, munimentis amplexi Amaurotani iunxerunt oppido, ne si qua uis hostium ingruat, intercipi atque auerti aqua neue corrumpi queat. Inde canalibus coctilibus diuersim ad inferiores urbis partes aqua diriuatur. Id sicubi locus fieri uetat, cisternis capacibus collecta pluuia tantundem usus adfert.

Murus altus ac latus oppidum cingit, turribus ac propugnaculis frequens. Arida fossa sed alta lataque ac ueprium saepibus impedita tribus ab lateribus circumdat moenia, quarto flumen ipsum pro fossa est. Plateae cum ad uecturam tum aduersus uentos descriptae commode. Aedificia neutiquam sordida, quorum longa et totum per uicum perpetua series aduersa domorum fronte conspicitur. Has uicorum frontes uia distinguit pedes uiginti lata. Posterioribus aedium partibus, quanta est uici longitudo, hortus adiacet latus et uicorum tergis undique circumseptus. Nulla domus est quae non ut ostium in plateam ita posticum in hortum habeat. Quin bifores quoque facili tractu manus apertiles ac dein sua sponte coeuntes quemuis intromittunt ita nihil usquam priuati est. Nam domos ipsas uno quoque decennio sorte commutant. Hos hortos magnifaciunt: in his uineas, fructus, herbas, flores habent tanto nitore cultuque ut nihil fructuosius usquam uiderim, nihil elegantius. Qua in re studium eorum non ipsa uoluptas modo sed uicorum quoque inuicem de suo cuiusque horti cultu certamen accendit.

ğundan Amaurotuslular burayı duvarla örüp kentin içine almışlar, bir saldırıya uğrarlarsa düşmanlar suyu kesip yönünü değiştirmesin ya da zehir karıştırmasın diye. Sular kiremit künklerle kentin aşağı kesimlerine kadar iniyor ve orada her yana dağılıyor. Arazinin uygun olmadığı yerlerde de su ihtiyacı yağmur sularının toplandığı geniş sarnıçlardan karşılanıyor.

Kent çok sayıda kule ve mazgallı siperin yer aldığı yüksek ve geniş surlarla çevrilmiş. Surun üç yanında çepeçevre derin, geniş ve içi dikenli çalılarla dolu kuru hendekler var; diğer yanında ise nehrin kendisi içi su dolu hendek görevi görüyor. Sokaklar ulaşıma uygun ve rüzgârı kesecek şekilde yapılmış. Binalar kesinlikle öyle eski püskü değil; cadde boyunca upuzun, kesintisiz bir sıra oluşturacak şekilde dizilmiş evlerin yüzleri birbirine bakmakta. Ön cepheleri yirmi adım genişliğinde bir yolla birbirinden ayrılıyor. Arka cephelerinde ise geniş bahçeler var, sokak boyunca uzanıyor ve diğer sokakların sırtlarıyla çepeçevre sarılıyor. Her evin sokağa bakan bir ön kapısı ve bahçeye açılan bir arka kapısı var. Kapılar çift kanatlı, elinizle ittirdiğinizde kolayca açılıyor, sonra kendiliğinden yeniden kapanıyor, kim isterse girebiliyor, yani anlayacağınız özel mülkiyet diye bir şey yok. Çünkü Utopialılar her on yılda bir kurayla evlerini değiştiriyorlar. Bahçelerini güzelleştirmeye çok düşkünler, bağları var, meyve ağaçları yetiştiriyorlar, otlar, çiçekler dikiyorlar, öyle özenle bakıyorlar ki hepsine, doğrusu ben hiçbir yerde bu bahçeler kadar verimlisini ve bakımlısını görmemiştim. Bahçe işlerine çok önem veriyorlar, çünkü her şeyden önce bundan haz alıyorlar, ama sokaklar arası bir rekabet var, bakalım hangi ev en güzel bahçeye sahip olacak diye.

Et certe non aliud quicquam temere urbe tota reperias siue ad usum ciuium siue ad uoluptatem commodius. Eoque nullius rei quam huiusmodi hortorum maiorem habuisse curam uidetur is qui condidit. Nam totam hanc urbis figuram, iam inde ab initio descriptam ab ipso Utopo ferunt. Sed ornatum ceterumque cultum, quibus unius aetatem hominis haud suffecturam uidit, posteris adiciendum reliquit. Itaque scriptum in annalibus habent, quos ab capta usque insula mille septingentorum ac sexaginta annorum complectentes historiam diligenter et religiose perscriptos adseruant, aedes initio humiles ac ueluti casas et tuguria fuisse, e quolibet ligno temere factas, parietes luto obductos, culmina in aciem fastigiata stramentis operuerant. At nunc omnis domus uisenda forma tabulatorum trium, parietum facies aut silice aut cementis aut latere coctili constructae, in aluum introrsus congesto rudere. Tecta in planum subducta quae intritis quibusdam insternunt nullius impendii, sed ea temperatura quae nec igni obnoxia sit et tolerandis tempestatum iniuriis plumbum superet. Uentos a fenestris uitro (nam eius ibi creberrimus usus est) expellunt, interim etiam lino tenui quod perlucido oleo aut succino perlinunt, gemino nimirum commodo. Siquidem ad eum modum fit ut et plus lucis transmittat et uentorum minus admittat.

Bütün kenti dolaşsanız, sakinlerine bu kadar yararı dokunacak, bu kadar zevke hitap edecek bir başka uğraş zor bulursunuz. Görünen o ki, şehrin kurucusu kentin böylesine güzel bahçelere sahip olmasını birincil iş edinmiş. Çünkü dediklerine göre, kentin yerleşim düzeni en başından itibaren Utopus tarafından tasarlanmış. Ama süslenip püslenmesini ve son rötuşların atılmasını gelecek kuşaklara bırakmış, çünkü bir insan ömrünün bütün bu düzenlemelere yetmeyeceğini anlamış. İşte bu yüzden Utopialılar adanın fethinden bu yanaki bin yedi yüz altmış yıllık tarihlerini büyük bir dikkatle ve hiç sektirmeden yıllıklar halinde yazılı olarak kayıt altına almışlar. Bu kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla, başlangıçta evleri çok daha küçükmüş, adeta barakalar ya da çoban kulübeleri gibi; ellerine geçen kerestelerle derme çatma inşa etmişler bunları, duvarlarını da balçıkla sıvamışlar. Orta kısmından itibaren dikleşen çatılarını ise sazla samanla örmüşler. Oysa şu anki evlerinin hepsi üç katlı, çok şık, duvarların dış cephesi ya sert çakmak taşlarıyla, ya yontma taşlarla ya da pişmiş tuğlalarla örülmüş, bunların arasına kaba sıva çekilmiş. Damları düz, yatık ve ucuza mal olan bir çeşit alçıyla sıvanmış; ateşe karşı dayanıklı hale getirilmiş bir malzeme bu, çetin hava koşullarına da kurşundan daha dirençli. Pencerelerine cam takarak rüzgârları engellemeyi başarmışlar (burada cam çok kullanılan bir malzeme), ayrıca saf zeytin yağına ya da ambere batırdıkları ince ketenden perdeler çekmişler pencerelere, böylece çifte kazanç elde etmişler; çünkü bu şekilde evin içi hem daha fazla ışık alıyor, hem de fazla rüzgârın girmesi önleniyor.

DE MAGISRATIBUS

Triginta quaeque familiae magistratum sibi quotannis eligunt, quem sua prisca lingua syphograntum uocant, recentiore phylarchum. Syphograntis decem cum suis familiis traniborus olim, nunc protophylarchus dictus praeficitur. Demum syphogranti omnes, qui sunt ducenti, iurati lecturos sese quem maxime censent utilem suffragiis occultis renuntiant principem unum uidelicet ex his quattuor quos eis populus nominauit. Nam a quaque urbis quarta parte selectus unus commendatur senatui. Principis magistratus perpetuus est in omnem illius uitam, nisi tyrannidis affectatae suspicio impediat. Traniboros quotannis eligunt, ceterum haud temere commutant. Reliqui magistratus omnes annui. Tranibori tertio quoque die, interdum si res postulat saepius, in consilium cum principe ueniunt. De republica consultant, controuersias priuatorum (si quae sunt quae perquam paucae sunt) mature dirimunt. Syphograntos semper in senatum duos adsciscunt, atque omni die diuersos. Cautumque ut ne quid ratum sit quod ad rempublicam pertineat, de quo non tribus in senatu diebus ante agitatum quam decretum sit. Extra senatum aut comitia publica de rebus communibus inire consilia capitale habetur. Haec eo ferunt instituta ne procliue esset coniuratione principis ac tranibororum, oppresso per tyrannidem populo, statum reipublicae mutare. Atque ideo quicquid magni

MEMURİYETLER

Her otuz aile her yıl kendilerine eski dilde syphograntus,[95] yeni dilde phylarchus adı verilen bir temsilci seçer.[96] Her on syphograntus temsil ettikleri ailelerle birlikte, vaktiyle traniborus, şimdilerde protophylarchus[97] dedikleri bir başkanın yönetimi altındadır. Sayıları iki yüzü bulan syphograntuslar kendilerine en fazla yararı dokunacak kişiyi prens seçeceklerine ant içtikten sonra, halk tarafından onlara daha önce adı verilmiş dört aday arasından birini gizli oyla seçerler. Çünkü önce her kentin dört mahallesinde birer aday belirlenmiş ve senatoya önerilmiştir.[98] Seçilen kişinin prenslik görevi ömür boyu sürer, tabii tiranlığa heveslendiğine dair herhangi bir şüphe uyandırmadıkça. Traniborusları ise her yıl seçerler ve ancak çok ciddi bir neden olursa yerlerinden oynatırlar. Bütün öteki memuriyetlerin süresi de bir yıllıktır. Traniboruslar prensle düşünce alışverişinde bulunmak amacıyla her üç günde bir, gerekirse daha da sık toplanırlar. Bu toplantılarda, toplumun genel gidişatını değerlendirirler, kişisel anlaşmazlıkları (burada da böyle anlaşmazlıklar oluyor, ama çok nadir) büyümeden çözüme ulaştırmaya çalışırlar. Senatoya mutlaka iki syphograntusu da çağırırlar, ama her gün bir başka ikiliyi. Toplumu ilgilendiren herhangi bir konuda nihai karara varılması için senatoda üç gün boyunca tartışılması gerekliliği bir kuraldır. Böyle ortak meseleler hakkında senato ya da halk meclisi dışında tartışmaya kalkışmak ölüm cezasını gerektiren bir suçtur. Bu tür kuralların, prensin ve traniborusların bir olup zorbalıkla halkı sindirmelerini ve devletin yönetim biçimini değiştirmeye kalkışmalarını önlemeye yönelik olduğunu söylerler. Bu yüzden acilen karara bağlanması

momenti iudicatur ad syphograntorum comitia defertur, qui cum suis familiis communicata re post inter se consultant ac suum consilium renuntiant senatui. Interdum ad totius insulae consilium res defertur.

Quin id quoque moris habet senatus, ut nihil quo die primum proponitur eodem disputetur, sed in sequentem senatum differatur, ne quis ubi quod in buccam primum uenerit temere effutierit, ea potius excogitet postea quibus decreta tueatur sua quam quae ex reipublicae usu sint, malitque salutis publicae quam opinionis de se iacturam facere, peruerso quodam ac praepostero pudore ne initio parum prospexisse uideatur. Cui prospiciendum initio fuit ut consulto potius quam cito loqueretur.

DE ARTIFICIIS

Ars una est omnibus uiris, mulieribusque promiscua agricultura cuius nemo est expers. Hac a pueritia erudiuntur omnes, partim in schola traditis praeceptis, partim in agros uiciniores urbi quasi per ludum educti, non intuentes modo sed per exercitandi corporis occasionem tractantes etiam.

Praeter agriculturam (quae est omnibus, ut dixi, communis) quilibet unam quampiam tanquam suam docetur.

gereken herhangi bir konu önce syphograntusların meclisine taşınır, syphograntuslar temsil ettikleri hanelerle birlikte bu konuyu karşılıklı görüşür ve kararlarını senatoya bildirirler. Bu tür bir meselenin bazen bütün adanın katıldığı bir toplantıya taşındığı da olur.

Ayrıca senatoya gelen bir meselenin aynı gün tartışmaya açılmaması, bir sonraki senato toplantısına ertelenmesi de adettendir. Yoksa kişi ilk aklına geleni fütursuzca söyleyip ardından tüm gayretini toplumun çıkarına yönelik bir karar almak yerine başta söylediğini haklı çıkaracak kanıtlar aramakla harcayabilir ve daha işin başında sağduyusuzluğu anlaşılacak diye saçma sapan ve yersiz bir utanç duygusuna kapılıp itibarını kaybetmektense toplumun huzurunu hiçe saymayı tercih edebilir. İşte bu kuralla, kişilerin ilk akıllarına geleni bir çırpıda söylemeleri yerine, düşünüp tartışıp öyle konuşmaları sağlanmış olur.

MESLEKLER

Kadın erkek istisnasız herkesin anladığı tek zanaat tarım, hepsi bu alanda uzman. Bütün Utopialılar daha çocukluktan başlayarak tarımı öğreniyorlar, gerek okullarda bu işin abc'sini kaparak gerekse kentin civarındaki tarlalara götürülüp bir tür oyun oynar gibi eğitim alarak. Bunlar tarlalarda sadece çalışanları seyretmekle kalmaz, aynı zamanda beden eğitimi yapma bahanesiyle öğrendiklerini hayata geçirme fırsatı da yakalar.

Dediğim gibi, herkesin uğraş alanı olan tarımın yanında, tek tek hepsine uygun düşecek başka zanaatlar da öğretiliyor.

Ea est fere aut lanificium, aut operandi lini studium, aut caementariorum, aut fabri seu ferrarii, seu materiarii artificium. Neque enim aliud est opificium ullum quod numerum aliquem dictu dignum occupet illic.

Nam uestes quarum, nisi quod habitu sexus discernitur et caelibatus a coniugio, una per totam insulam forma est, eademque per omne aeuum perpetua, nec ad oculum indecora et ad corporis motum habilis, tum ad frigoris aestusque rationem apposita -eas, inquam, quaeque sibi familia conficit.

Sed ex aliis illis artibus unusquisque aliquam discit nec uiri modo sed mulieres etiam. Ceterum hae uelut imbecilliores leuiora tractant: lanam fere linumque operantur. Viris artes reliquae magis laboriosae mandantur. Maxima ex parte quisque in patriis artibus educatur nam eo plerique natura feruntur. Quod si quem animus alio trahat, in eius opificii cuius capitur studio familiam quampiam adoptione traducitur, cura non a patre modo eius sed magistratibus etiam praestita ut graui atque honesto patrifamilias mancipetur. Quin si quis unam perdoctus artem, aliam praeterea cupiuerit, eodem modo permittitur. Utramque nactus, utram uelit exercet, nisi alterutra ciuitas magis egeat.

Syphograntorum praecipuum ac prope unicum negotium est curare ac prospicere ne quisquam desideat otiosus, sed uti suae quisque arti sedulo incumbat, nec ab summo mane tamen ad multam usque noctem perpetuo labore uelut iumenta, fatigatus. Nam

Bunların başında yün işçiliği, keten kumaş dokumacılığı, duvarcılık, demircilik ya da marangozluk gibi el sanatları geliyor. Zaten Utopia adasında bu zanaatlar dışında konuşulmaya değecek derecede yaygın başka bir meslek yok.

Boydan boya bütün ada halkı tek tip giyiniyor, üstelik bütün ömürleri boyunca; sadece kadın erkek ya da evli ve evli olmayanların giydikleri farklı. Öyle göze çirkin gelecek bir yanı da yok bu giysilerin, içinde rahatça hareket edebilecekleri şekilde yapılmış ve hem soğuk hem de sıcak havada giyilebilir nitelikte. Bu giysileri her aile kendisi dikiyor desem yalan olmaz.

Ama her biri, erkek olsun, kadın olsun hiç fark etmez, mutlaka tarımdan başka bir zanaatı öğreniyor. Kadınlar daha narin yapılı olduklarından hafif işlerle meşgul oluyor, örneğin yün ya da keten dokuyorlar. Bunların dışındaki bütün ağır işler erkeklere kalıyor. Utopialılar genellikle baba mesleğini öğreniyorlar, çünkü ne de olsa çoğu buna doğuştan yatkın oluyor. Ama çocuğun başka bir zanaata hevesi varsa, o zaman bu işi yapan bir ailenin yanına evlatlık olarak veriliyor. Bu konuda hem ana babalar hem de devlet görevlileri çocuğun ciddi ve sorumluluk sahibi bir aile reisine verilmesine özellikle dikkat ediyor. Herhangi bir meslekte yetkinleşen kişi, bunun yanında ikinci bir meslek de öğrenmek istiyorsa, aynı şekilde buna da izin veriliyor. Her ikisinde de yetkinleşince istediği mesleği icra edebiliyor, tabii o sıra ülke bu mesleklerden birine diğerinden fazla ihtiyaç duymuyorsa.

Syphograntusların başlıca ve neredeyse tek görevi hiç kimsenin tembellik etmemesini, herkesin canla başla kendi işine sarılmasını sağlamak ve bu konuya azami dikkati göstermek. Ama tabii hiç kimseden de öyle sabahın kör karanlığından gece yarılarına kadar yük beygiri gibi sürekli çalışıp didinerek kendini yıpratması beklenmiyor. Çünkü bu kölelikten

ea plusquam seruilis erumna est, quae tamen ubique fere opificum uita est, exceptis Utopiensibus. Qui cum in horas uigintiquattuor aequales diem connumerata nocte diuidant, sex duntaxat operi deputant, tres ante meridiem a quibus prandium ineunt, atque a prandio duas pomeridianas horas quum interquieuerint, tres deinde rursus labori datas coena claudunt. Quum primam horam ab meridie numerent; sub octauam cubitum eunt. Horas octo somnus uindicat.

Quicquid inter operis horas ac somni cibique medium esset, id suo cuiusque arbitrio permittitur, non quo per luxum aut segnitiem abutatur, sed quod ab opificio suo liberum, ex animi sententia in aliud quippiam studii bene collocet. Has intercapedines plerique impendunt literis. Solenne est enim publicas cotidie lectiones haberi antelucanis horis, quibus ut intersint ii dumtaxat adiguntur qui ad literas nominatim selecti sunt. Ceterum ex omni ordine mares simul ac feminae multitudo maxima ad audiendas lectiones, alii alias, prout cuiusque fert natura confluit. Hoc ipsum tempus tamen, si quis arti suae malit insumere quod multis usu uenit (quorum animus in nullius contemplatione disciplinae consurgit) haud prohibetur, quin laudatur quoque ut utilis reipublicae.

Super coenam tum unam horam ludendo producunt, aestate in hortis, hieme in aulis illis communibus in quibus comedunt. Ibi aut musicen

de beter bir işkence olur. Ama Utopia dışında hemen hemen her yerde işçilerin kaderi bu. Utopialılar ise günü ve geceyi tam tamına yirmi dört saate bölmüşler ve sadece altı saat çalışıyorlar. Öğleden önce üç saat iş görüyorlar, ardından yemeğe gidiyorlar, yemek sonrası iki saat dinleniyorlar ve sonra üç saat daha çalışıp akşam yemeği saatinde işi bırakıyorlar. Öğlenleyin ilk saatten başlayıp sayarsak saat sekiz civarı yatmaya gidiyorlar. Sekiz saat uyku uyuyorlar.

Çalışma, yemek yeme ve uyku saatlerinin arasındaki vakitlerde serbestler, herkes canı ne istiyorsa onu yapıyor. Tabii amaç öyle şamata yaparak ya da tembel tembel oturarak zaman öldürmek değil, herkesin kendi işinden gücünden artan boş zamanını hoşuna gidebilecek zihinsel bir uğraşıya vakfetmesi esas. Zaten onların çoğu bu ara vakitlerini özgür sanatlarla[99] meşgul olarak geçiriyor. Utopia'da her gün şafak sökmeden önce halka açık dersler verilmesi adet olmuş.[100] Bu derslere özellikle özgür sanatlarda eğitim almak üzere seçilen kişilerin katılması şart. Ama yine de kadını erkeğiyle her sınıftan pek çok insan eğilimlerine göre belirledikleri şu ya da bu dersi dinlemeye gidebiliyor. Buna karşın boş zamanını yine kendi işiyle meşgul olarak geçirmek isteyen olursa –zaten çoğu da böyle yapıyor (çünkü bu tür kişilerin zihinleri bir bilim üzerinde yoğunlaşacak nitelikte değil)– kimse onu engellemiyor; tersine, kamunun yararına hizmet ettikleri için özellikle takdir ediliyor.

Akşam yemeğinden sonraki bir saati oyun oynayarak geçiriyorlar; yazın bahçelerinde, kışın da yemeklerini yedikleri halk yemekhanelerinde. Ya müzik çalıp eğleniyorlar

exercent aut se sermone recreant. Aleam atque id genus ineptos ac perniciosos ludos ne cognoscunt quidem, ceterum duos habent in usu ludos latrunculorum ludo non dissimiles. Alterum numerorum pugnam in qua numerus numerum praedatur. Alterum in quo collata acie cum uirtutibus uitia confligunt. Quo in ludo perquam scite ostenditur et uitiorum inter se discidium et aduersus uirtutes concordia: item quae uitia quibus se uirtutibus opponant, quibus uiribus aperte oppugnent, quibus machinamentis ab obliquo adoriantur, quo praesidio uirtutes uitiorum uires infringant, quibus artibus eorum conatus eludant, quibus denique modis alterutra pars uictoriae compos fiat.

Sed hoc loco, ne quid erretis quiddam pressius intuendum est. Etenim quod sex dumtaxat horas in opere sunt, fieri fortasse potest ut inopiam aliquam putes necessariarum rerum sequi. Quod tam longe abest ut accidat ut id temporis ad omnium rerum copiam quae quidem ad uitae uel necessitatem requirantur uel commoditatem non sufficiat modo sed supersit etiam, id quod uos quoque intelligetis si uobiscum reputetis apud alias gentes quam magna populi pars iners degit. Primum mulieres fere omnes, totius summae dimidium aut sicubi mulieres negotiosae sunt, ibi ut plurimum earum uice uiri stertunt.

buralarda ya da sadece sohbet edip dinleniyorlar. Zar atma ya da bu türden akla zarar ve ayartıcı oyunlardan haberleri bile yok. Sadece bizdeki satranç oyununu andıran iki oyunları var, onları oynuyorlar. Birisi, sayılar arasında mücadele; bu oyunda bir sayı diğer bir sayıyı götürüyor. Diğeri, kurmaca bir savaş cephesinde erdemlerle kötülükleri karşı karşıya getiren bir oyun. Bu oyunda, kendi aralarında bile çekişmeler yaşayan kötülüklerin erdemlere karşı nasıl müttefik oluşturdukları öyle akıllıca sergileniyor ki. Ayrıca hangi kötülüklerin hangi erdemlere karşı olduğu, doludizgin bir saldırı için ne kadar güç toplayabilecekleri, dolaylı yoldan saldırıya geçmek için ne tür oyunlar kurgulayabilecekleri, erdemlerin kötülükleri yenebilmesi için ne şekilde bir savunma geliştirecekleri, onların ataklarını savuşturmak için nasıl bir yöntem uygulayabilecekleri ve en sonunda da her iki tarafın birbirine karşı zafer elde etmesi için hangi yollara başvurabilecekleri de gösteriliyor.

Ama yanılgıya düşmemeniz için bir noktaya özellikle dikkatinizi çekmek isterim. Utopialılar günde sadece altı saat çalışıyorlar diye, belki de siz şimdi onların temel gereksinimlerini karşılamada dara düştüklerini sanacaksınız. Ama durum hiç de böyle değil, çünkü bu altı saat onların gerek temel, gerekse keyfi ihtiyaçlarını bol bol karşılamaya yetiyor da artıyor. Nüfuslarının büyük bir bölümünün tamamen işsiz olduğu başka ulusları şöyle bir gözünüzün önüne getirecek olursanız, işte o zaman buradaki durumu daha rahat kavrayabilirsiniz. Çünkü her şeyden önce, söz konusu uluslarda kadınların neredeyse hiç işi yok, yani demek ki nüfuslarının yüzde ellisi işsiz. Kadınların çalıştığı memleketlerde ise bu kez onların yerine kocaları yan gelip yatıyor.

Ad haec sacerdotum ac religiosorum, quos uocant, quanta quamque otiosa turba. Adice diuites omnes maxime praediorum dominos quos uulgo generosos appellant ac nobiles. His adnumera ipsorum famulitium, totam uidelicet illam cetratorum nebulonum colluuiem. Robustos denique ac ualentes mendicos adiunge, morbum quempiam praetexentes inertiae. Multo certe pauciores esse quam putaras inuenies eos quorum labore constant haec omnia quibus mortales utuntur.

Expende nunc tecum ex his ipsis quam pauci in necessariis opificiis uersantur, siquidem ubi omnia pecuniis metimur, multas artes necesse est exerceri inanes prorsus ac superfluas, luxus tantum ac libidinis ministras. Nam haec ipsa multitudo quae nunc operatur, si partiretur in tam paucas artes quam paucas commodus naturae usus postulat, in tanta rerum abundantia quantam nunc esse necesse sit, pretia nimirum uiliora forent quam ut artifices inde uitam tueri suam possent. At si isti omnes quos nunc inertes artes distringunt, ac tota insuper otio ac desidia languescens turba (quorum unus quiuis earum rerum quae aliorum laboribus suppeditantur quantum duo earundem operatores consumit), in opera uniuersi atque eadem utilia collocarentur, facile animaduertis quantulum temporis ad suppeditanda omnia quae uel necessitatis ratio uel commoditatis efflagitet (adde uoluptatis etiam quae quidem uera sit ac naturalis) abunde satis superque foret.

Sonra bütün o rahip takımının ve ruhban sınıfından olduğu söylenen adamların ne kadar tembel bir güruh olduğunu bir düşünün, katın bir de bunlara bütün zenginleri, özellikle toprak sahiplerini, hani halk arasında beyefendi ve soylu olarak adlandırılanları. Bunlara bir de onların uşaklarını ekleyin, yani bütün şu baldırı çıplak kabadayı çetesini. Son olarak da o gürbüz, o sapasağlam dilencileri ekleyin hesabınıza, hani tembelliklerine kılıf uydurmak için, kendilerini hep hastalıklı gösteren insanları. İşte o zaman kesinlikle biz ölümlülerin tükettiklerinin, sizin sandığınızdan da az kişinin emeğiyle üretildiğini anlayacaksınız.

Şimdi de bu kadar az kişiden ancak birkaçının dişe dokunur bir işte çalıştığını bir düşünün. Çünkü her şeyin parayla ölçüldüğü bir yerde, bir sürü mesleğin sadece aşırılığa ve eğlenceye hizmet edip bomboş ve lüzumsuz işler göreceği açık. Çünkü şu an çalışan kesimin çoğu, gerçekten de yaşamı makul ölçülerde rahatlatmak için ihtiyaç duyulan birkaç mesleğe dağıtılırsa üretim fazlası açığa çıkacağından zorunlu olarak fiyatlar öyle düşecek ki, bundan böyle işçilerin hayatlarını idame ettirmeleri olanaksız hale gelecek. Oysa şu an lüzumsuz işlerde istihdam edilenlerin hepsini ve gerek aylaklıktan, gerekse miskinlikten uyuşmuş halde dolanan bütün o kalabalığı (yani başkalarının emeğiyle üretilenleri, çalışan iki işçinin tüketeceği kadar tüketen bu adamların her birini kastediyorum) tamamen yararlı mesleklere yerleştirirseniz, çok geçmeden o birkaç saatlik sürenin gerek temel, gerekse yaşamı rahatlatacak ihtiyaçlarınızın hepsini (hatta olağan ve sınırı aşmayan keyfi giderlerinizi de katın işin içine) karşılamaya yetip de artacağını göreceksiniz.

Atque id ipsum in Utopia res ipsa perspicuum facit. Nam illic in tota urbe cum adiacente uicinia uix hominibus quingentis ex omni uirorum ac mulierum numero quorum aetas ac robur operi sufficit, uacatio permittitur. In his syphogranti (quamquam leges eos labore soluerunt) ipsi tamen sese non eximunt, quo facilius exemplo suo reliquos ad labores inuitent. Eadem immunitate gaudent hi quibus commendatione sacerdotum persuasus populus occultis syphograntorum suffragiis ad perdiscendas disciplinas perpetuam uacationem indulget. Quorum si quis conceptam de se spem fefellerit ad opifices retruditur: contraque non rarenter usu uenit ut mechanicus quispiam subsiciuas illas horas tam gnauiter impendat literis, tantum diligentia proficiat, ut opificio suo exemptus in literatorum classem prouehatur. Ex hoc literatorum ordine legati, sacerdotes, tranibori ac ipse denique deligitur princeps, quem illi prisca ipsorum lingua Barzanem, recentiore Ademum appellant. Reliqua fere multitudo omnis, quum neque otiosa sit nec inutilibus opificiis occupata, procliuis aestimatio est quam paucae horae quantum boni operis pariant.

Ad ea quae commemoraui, hoc praeterea facilitatis accedit quod in necessariis plerisque artibus minore opera quam aliae gentes opus habent.

İşte Utopia'da bu durum bütün çıplaklığıyla kendini gözler önüne serer. Çünkü orada, bütün o koca kentte ve çevresindeki köylerde yaşayan, yaşı ve sağlığı çalışmaya müsait onca erkek ve kadın arasında saysanız ancak beş yüz kadarının işten muaf tutulduğunu görürsünüz. Hatta bunların arasında yer alan syphograntuslar (yasa gereği çalışmaktan muaf olsalar da) bu ayrıcalıklarından yararlanmazlar ve diğer insanlara örnek olup onları çalışmaya teşvik ederler. Bu ayrıcalıktan bir de kendilerini tamamen bilime adamaları için diğer görevlerinden ömür boyu muaf tutulanlar yararlanır, ama bunlar ancak rahiplerin tavsiyesi doğrultusunda ve syphograntusların gizli oylarıyla alınan karar sonucunda bu ayrıcalığa hak kazanırlar. Bu öğrencilerin arasında kendisinden beklenen başarıyı gösteremeyen olursa çalışma hayatına geri dönmek zorunda kalır. Öte yandan boş zamanlarını ciddi bir şekilde bilimle uğraşarak geçiren ve gayret gösterip bu konuda gelişim kaydeden bir işçinin kendi mesleğinden muaf tutulup bilimlerle uğraşanların sınıfına yönlendirilmesi de öyle nadir rastlanan bir olay değildir. Elçilerini, rahiplerini, traniboruslarını ve eski dillerinde Barzanes, şimdilerde Ademus[101] olarak adlandırdıkları prenslerini de bu bilimlerle uğraşanların sınıfından seçerler. Nüfuslarının geri kalanından da neredeyse hiç kimse aylak gezmediğinden ya da lüzumsuz işlerle uğraşmadığından, şu kadar az saatte ne kadar yararlı işler çıkardıklarını tahmin etmekte zorlanmazsınız.

Yukarıda söz ettiklerime ek olarak, çalışma sorunlarını halletmelerinin bir başka nedeni de, zaruri işlerinin çoğunu diğer ulusların harcadığından çok daha az emek harcayarak

Nam primum aedificiorum aut structura aut refectio ideo tam multorum assiduam ubique requirit operam, quod quae pater aedificauit haeres parum frugi paulatim dilabi sinit; ita quod minimo tueri potuit, successor eius de integro impendio mango cogitur instaurare. Quin frequenter etiam quae domus alii ingenti sumptu stetit, hanc alius delicato animo contemnit, eaque neglecta atque ideo breui collapsa, aliam alibi impensis non minoribus extruit. At apud Utopienses compositis rebus omnibus et constituta republica rarissime accidit uti noua collocandis aedibus area deligatur et non modo remedium celeriter praesentibus uitiis adhibetur sed etiam imminentibus occurritur. Ita fit ut minimo labore diutissime perdurent aedificia et id genus opifices uix habeant interdum quod agant, nisi quod materiam dolare domi et lapides interim quadrare atque aptare iubentur, quo (si quod opus incidat) maturius possit exsurgere.

Iam in uestibus uide quam paucis operis egeant. Primum dum in opere sunt corio neglectim aut pellibus amiciuntur quae in septennium durent. Quum procedunt in publicum, superinduunt chlamydem uestem quae rudiores illas uestes contegat; eius per totam insulam unus color est, atque is natiuus. Itaque lanei panni non modo multo minus quam usquam alibi sufficit, uerum is ipse quoque multo minoris impendii est.

halletmeleri. Hemen bir örnek verelim; başka her yerde binaların inşa edilmesi ve onarılması için birçok insanın gece gündüz çalışması gerekir. Çünkü mirasçılar babalarının inşa ettiği binaları hor kullanıp yavaş yavaş viraneye döndürür. Böyle olunca, onun ardından gelen mirasçılar az bir masraf yaparak ayakta tutabilecekleri bu binaları büyük paralar harcayıp yeni baştan inşa etmek zorunda kalır. Hatta hiçbir masraftan kaçınılmadan inşa edilmiş bir ev müşkülpesent bir mirasçının zevkine hitap etmiyorsa kısa süre içinde yıkılır, büyük meblağlara başka bir yerde başka bir evin inşasına başlanır; böyle olaylarla o kadar sık karşılaşabilirsin ki. Ama Utopialılar arasında her şey yerli yerine oturmuş ve kamu düzeni sağlanmış olduğundan, evlerin yepyeni mekânlarda yeniden inşa edilmesi öyle pek rastlanacak bir olay değildir. Ayrıca mevcut hasarlı evler hemen onarıma alındığı gibi, hasara uğramamaları için de önceden önlem alınır. Böylece evler azıcık bir çabayla uzun süre ayakta kalırlar, hatta öyle ki müteahhitler bazen yapacak iş bile bulamazlar. Böyle durumlarda onlardan evlerinde tahta kesip taş yontmaları istenir, öyle ki herhangi bir bina inşa edilmesi gerektiğinde işi bir çırpıda hallediversinler.

Gelelim kıyafetlerine, bir düşünün bu iş için de ne kadar az emeğe ihtiyaç duyuyorlar. Her şeyden önce, çalışırken deriden ya da postlardan yapılan gösterişsiz ve yedi yıl dayanacak giysiler giyiyorlar. Dışarı çıktıklarında da bu kaba iş kıyafetlerinin üstüne bir pelerin geçiriveriyorlar. Bütün adada bu pelerinler hep aynı renk ve has yünden.[102] Bundan ötürü başka ülkelerdeki insanlara göre hem daha az yüne ihtiyaç duyuyor, hem de ihtiyaçlarını çok ucuza mal ediyorlar.

At lini minor est labor eoque usus crebrior, sed in lineo solus candor, in laneo sola mundities conspicitur, nullum tenuioris fili pretium est. Itaque fit ut quum alibi nusquam uni homini quattuor aut quinque togae laneae diuersis coloribus ac totidem sericiae tunicae sufficiant, delicatioribus paulo ne decem quidem, ibi una quisque contentus est plerunque in biennium. Quippe nec causa est ulla cur plures affectet, quas consecutus neque aduersus frigus esset munitior neque uestitu uideretur uel pilo cultior.

Quamobrem quum et omnes utilibus sese artibus exerceant et ipsarum etiam opera pauciora sufficiant, fit nimirum ut abundante rerum omnium copia, interdum in reficiendas (si quae detritae sunt) uias publicas immensam multitudinem educant. Persaepe etiam quum nec talis cuiuspiam operis usus occurrat, pauciores horas operandi publice denuntient. Neque enim superuacaneo labore ciues inuitos exercent magistratus, quandoquidem eius reipublicae institutio hunc unum scopum in primis respicit: ut quoad per publicas necessitates licet, quam plurimum temporis ab seruitio corporis ad animi libertatem cultumque ciuibus uniuersis asseratur. In eo enim sitam uitae felicitatem putant.

DE COMMERCIIS MUTUIS

Sed iam quo pacto sese mutuo ciues utantur, quae populi inter se commercia, quaeque sit distribuendarum rerum forma uidetur explicandum.

Az emek gerektirdiğinden en çok keten kumaşlar kullanıyorlar ve ketenleri beyazlığından, yünlüleri de temiz olduğundan tercih ediyorlar, ama öyle ipliğin inceliğine ya da kalitesine falan hiç bakmıyorlar. Bu yüzden başka herhangi bir ülkede, tek bir adama farklı renklerde dört beş yünlü pelerin ve bir o kadar da ipek gömlek bile yetmezken –hatta azıcık da züppeyse on tanesi bile az gelir– burada herkes tek bir pelerinle yetindiği gibi onu da iki yıl boyunca giyiyor. Daha fazla giysiye ne gerek var zaten, hani fazlası onu soğuğa karşı daha çok koruyacak ya da kendisini azıcık daha şık gösterecek olsa hadi neyse.

Görüldüğü gibi, herkes faydalı mesleklerde çalıştığından ve bu meslekler çok az iş gücü gerektirdiğinden, dolayısıyla her şey bol olduğundan, zaman zaman insanları bir araya toplayıp (eğer bir bozukluk varsa) anayolların onarımında çalıştırmak durumunda kalırlar. Hatta bazen böyle bir işe de pek gerek olmaz, o zaman çalışma saatlerini kısma kararı alıp halka duyururlar. Yöneticiler yurttaşlarını zorla lüzumsuz işlere koşmaz, çünkü böyle kurumsal bir devletin göz önünde tuttuğu ana hedef şudur: Toplumun zorunlu ihtiyaçları karşılandıktan sonra, artan zamanı bütün yurttaşların fiziksel kölelikten zihinsel özgürlüğe ve gelişime aktarmalarını sağlamak. Çünkü yaşamdaki mutluluğun temelinin bu ana hedefte yattığına inanırlar.

SOSYAL İLİŞKİLER

Şimdi de Utopialı yurttaşların birbirleriyle nasıl bir sosyal ilişki içinde olduklarını, halkın arasında nasıl bir iletişim kurulduğunu ve ürettikleri malları ne şekilde paylaştıklarını anlatma vakti geldi.

Quum igitur ex familiis constet ciuitas, familias ut plurimum cognationes efficiunt. Nam feminae (ubi maturuerint) collocatae maritis in ipsorum domicilia concedunt. At masculi filii, ac deinceps nepotes in familia permanent, et parentum antiquissimo parent, nisi prae senectâ mente parum ualuerit; tunc enim aetate proximus ei sufficitur. Uerum ne ciuitas aut fieri infrequentior aut ultra modum possit increscere, cauetur ne ulla familia (quarum millia sex, quaeque ciuitas, excepto conuentu, complectitur) pauciores quam decem pluresue quam sexdecim puberes habeat. Impuberum enim nullus praefiniri numerus potest. Hic modus facile seruatur, transcriptis his in rariores familias qui in plenioribus excrescunt. At si quando in totum plus iusto abundauerit, aliarum urbium suarum infrequentiam sarciunt. Quod si forte per totam insulam plus aequo moles intumuerit, tum ex qualibet urbe descriptis ciuibus in continente proximo, ubicumque indigenis agri multum superest et cultu uacat, coloniam suis ipsorum legibus propagant, ascitis una terrae indigenis si conuiuere secum uelint. Cum uolentibus coniuncti in idem uitae institutum; eosdemque mores, facile coalescunt, idque utriusque populi bono. Efficiunt enim suis institutis ut ea terra utrisque abunda sit, quae alteris ante parca ac maligna uidebatur. Renuentes ipsorum legibus uiuere, propellunt his finibus quos sibi ipsi describunt;

Evet, Utopia'daki her kent ailelerden oluştuğundan, bu ailelerin arasında doğal bir kan bağı söz konusu. Çünkü kızlar gelinlik çağa gelip evlendiklerinde kocalarının ailelerine katılırlar, ama erkek çocuklar ve bütün erkek torunlar aile içinde kalır ve ailenin en yaşlısına itaat eder, bu kişi yaşlanıp da zihinsel yetilerine kaybedinceye değin bu iş böyle sürer gider. Ardından ailedeki diğer yaşlı onun yerini alır. Ülkenin fazla küçülmemesi ya da fazla büyümemesi için her hanede (civar köyleri hesaba katmazsanız her kentteki hane sayısı altı bini geçmez) en az on, en fazla da on altı yetişkinin olmasını öngörürler. Bu yaşın altındaki çocukların sayısı için bir sınırlama getirmezler. Kalabalık ailelerdeki çocukları nüfusu daha az olan ailelere geçirerek söz konusu ölçüyü rahatlıkla tuttururlar. Ama bir kentte nüfus yoğunluğu belirlenen ölçünün dışına taşarsa, ülkenin diğer kentlerinin nüfus açığı bu fazlalıkla kapatılmaya çalışılır. Olur da bütün adanın nüfusu belirli sayının üstüne çıkarsa, o zaman her kentten yurttaşlar seçip anakaranın hemen yanında yer alan ve yerli halkın kullanmadığı ve ekip biçmediği topraklarda, Utopia'nın kendi yasalarına tabi olacak bir koloni kurarlar. Söz konusu toprağın yerlileri de onlarla birlikte yaşamak isterse Utopialılara katılabilirler. Utopia halkı kendileriyle aynı yaşamı ve adetleri paylaştıkları ölçüde kendilerine katılmak isteyenlerle kolayca kaynaşıyor, hatta bu kaynaşma her iki halkın da yararına oluyor. Çünkü bir zamanlar herkes için çorak ve verimsiz olan topraklar, Utopialıların yasaları altına girdiğinde her iki halk için de bereketli hale geliyor. Ama yerli halk onların yasaları altında yaşamayı reddederse Utopialıların belirledikleri sınırın dışına sürülüyorlar.

aduersus repugnantes, bello confligunt. Nam eam iustissimam belli causam ducunt quum populus quispiam eius soli quo ipse non utitur sed uelut inane ac uacuum possidet, aliis tamen qui ex naturae praescripto inde nutriri debeant usum ac possessionem interdicat. Si quando ullas ex suis urbibus aliquis casus eousque imminuerit ut ex aliis insulae partibus seruato suo cuiusque urbis modo resarciri non possint (quod bis dumtaxat ab omni aeuo pestis grassante saeuitia fertur contigisse) remigrantibus e colonia ciuibus replentur. Perire enim colonias potius patiuntur quam ullam ex insulanis urbibus imminui.

Sed ad conuictum ciuium reuertor. Antiquissimus (ut dixi) praeest familae. Ministri sunt uxores maritis et liberi parentibus atque in summa minores natu maioribus. Ciuitas omnis in quattuor aequales partes diuiditur. In medio cuiusque partis forum est omnium rerum. Eo in certas domos opera cuiusque familiae conuehuntur atque in horrea singulae seorsum species distributae sunt. Ab his quilibet paterfamilias quibus ipse suique opus habent petit ac sine pecunia, sine omni prorsus hostimento quicquid petierit aufert. Quare enim negetur quicquam? quum et omnium rerum abunde satis sit nec timor ullus subsit ne quisquam plusquam sit opus flagitare uelit. Nam cur superuacua petiturus putetur is qui certum habeat nihil sibi unquam defuturum?

Onlara karşı gelmeye kalktıkları takdirde ise savaş söz konusu oluyor. Çünkü Utopialılar bir halkın kendi toprağından faydalanmayıp onu değersiz ve işe yaramaz bir mülkmüş gibi görmesinin, buna karşın doğa yasası gereği ondan beslenmek zorunda olan başkalarının bu toprağı işlemesini ve onu sahiplenmesini önlemeye kalkmasının haklı bir savaş nedeni olduğunu düşünüyorlar. Herhangi bir sebeple kentlerinden biri aşırı derecede nüfus kaybederse ve adanın başka yerlerindeki nüfusu belli sayının altına düşürmedikçe de yeniden dengelemeleri mümkün görünmüyorsa (dediklerine bakılırsa, böyle bir durum bütün tarihleri boyunca iki kez başlarına gelmiş, o da ölümcül vebalar sonucunda), o zaman burayı kolonilerden getirdikleri yurttaşlarla dolduruyorlar. Çünkü adadaki herhangi bir kentin zayıf düşmesindense kolonilerini kaybetmeyi göze alıyorlar.

Şimdi yeniden Utopialı yurttaşların sosyal yaşantısına geri dönelim. Dediğim gibi, ailenin en yaşlısı o ailenin reisidir. Kadınlar kocalarına, çocuklar ana babalarına, kısacası yaşça küçükler büyüklere hizmet eder. Her kent dört eşit mahalleye ayrılmıştır. Her bir mahallenin ortasında da ne ararsan bulabileceğin bir pazar yeri var. Her ailenin kendi evlerinde ürettiği mallar bu pazara getirilir ve türüne göre tek tek ayrılıp ambarlara konur. Aile büyüğü kendisinin ve hanesindeki kişilerin ihtiyaçlarını buralardan karşılar, ne istiyorsa parasız, hatta takas falan da yapmadan alır götürür. İstediğini neden alamasın ki? Her şey böyle bol bol yetip de artarken, birilerinin arsızlık edip ihtiyacından fazlasını söyleyeceğinden hiç kimsenin endişesi olmaz zaten. Sonra bir adamın niçin lüzumsuz şeyler isteyeceği düşünülsün ki, hiçbir zaman dara düşmeyeceğinden adı gibi eminse?

Nempe auidum ac rapacem aut timor carendi facit in omni animantum genere, aut in homine sola reddit superbia quae gloriae sibi ducit superflua rerum ostentatione caeteros antecellere, quod uitii genus in Utopiensium institutis nullum omnino locum habet.

Adiuncta sunt foris (quae commemorani) fora cibaria, in quae non holera modo arborumque fructus et panes comportantur, sed pisces praeterea quadrupedumque et auium quicquid esculentum est, extra urbem locis appositis ubi fluento tabum ac sordes eluantur. Hinc deportant pecudes occisas depuratasque manibus famulorum. Nam neque suos ciues patiuntur assuescere laniatu animalium, cuius usu clementiam humanissimum naturae nostrae affectum paulatim deperire putant neque sordidum quicquam atque immundum, cuius putredine corruptus aer morbum posset inuehere perferri in urbem sinunt.

Habet praeterea quilibet uicus aulas quasdam capaces, aequali ab sese inuicem interuallo distantes, nomine quanque suo cognitas. Has colunt syphogranti, quarum unicuique triginta familiae uidelicet ab utroque latere quindecim sunt adscriptae cibum ibi sumpturae. Obsonatores cuiusque aulae certa hora conueniunt in forum ac relato suorum numero cibum petunt. Sed prima ratio aegrotorum habetur, qui in publicis hospitiis curantur.

Yoksunluk endişesi nasıl ki her tür hayvanı açgözlü ve yırtıcı hale getirebiliyorsa, sadece insana özgü olan kibir, hani şu her şeye bol bol sahip olduğu için şımarıp insanın kendisini bir şey sanmasına yol açan duygu da aynısını yapar. Oysa Utopialıların yaşam tarzında böyle bir şeyin esamesi bile okunmaz.

Yukarıda sözünü ettiğim pazarların yanında bir de erzak pazarları var; buralara sebzelerden, taze meyvelerden ve ekmeklerden tutun, balıklara, dört ayaklı hayvanlara ve yenilebilecek türdeki kuşlara kadar ne varsa hepsi getirilir. Bir de kent dışında, akarsuların yanına kurdukları, hayvanları kesip kanını, kirini temizledikleri özel mekânlar var. Kölelerin kesip temizledikleri hayvanların etlerini buralardan pazara taşırlar. Utopialılar hayvanları kesip parçalama işini alışkanlık edinmesinler diye yurttaşlarına yaptırmaz, çünkü bu alışkanlığın bizlerin doğasındaki en insancıl duygu olan şefkati yavaş yavaş köreltteceğine inanırlar. Bundan başka pis ve sağlıksız olan hiçbir şeyin kente getirilmesini de istemezler, çünkü çürük kokuların havayı kirletip salgın hastalıklara yol açabileceğinden korkarlar.

Ayrıca her mahallede birbirine eşit mesafelerle ayrılmış çok geniş yemekhaneler yer alır. Bunların her birinin belli bir adı var. Syphograntuslar buralarda ikamet eder. Her bir yemekhane otuz aileye tahsis edilmiştir, salonun bir tarafında on beş aile, diğer tarafında da öteki on beş aile yemek yer. Her bir yemekhane görevlisi günün belli bir saatinde pazara gider ve salondaki insan sayısına göre erzak alır. Ama öncelik sırası her zaman devlet hastanelerinde tedavi görmekte olan hastaların.

Nam quattuor habent in ambitu ciuitatis hospitia, paulo extra muros tam capacia ut totidem oppidulis aequari possint, tum ut neque aegrotorum numerus quamlibet magnus anguste collocaretur et per hoc incommode, tum quo hi qui tali morbo tenerentur cuius contagio solet ab alio ad alium serpere longius ab aliorum coetu semoueri possint. Haec hospitia ita sunt instructa atque omnibus rebus quae ad salutem conferant referta, tum tam tenera ac sedula cura adhibetur, tam assidua medicorum peritissimorum praesentia, ut quum illuc nemo mittatur inuitus, nemo tamen fere in tota urbe sit qui aduersa ualetudine laborans non ibi decumbere quam domi suae praeferat.

Quum aegrotorum obsonator cibos ex medicorum praescripto receperit, deinceps optima quaeque inter aulas aequabiliter pro suo cuiusque numero distribuuntur, nisi quod principis, pontificis et tranibororum respectus habetur, ac legatorum etiam et exterorum omnium (si qui sunt, qui pauci ac raro sunt): sed his quoque cum adsunt domicilia certa atque instructa parantur.

Ad has aulas prandii coenaeque statis horis tota syphograntia conuenit, aeneae tubae clangore commonefacta, nisi qui aut in hospitiis aut domi decumbunt.

Quanquam nemo prohibetur postquam aulis est satis factum e foro domum cibum petere, sciunt enim neminem id temere facere, nam et si domi prandere nulli uetitum sit nemo tamen hoc libenter facit cum

Çünkü kentin çevresinde, surların az ötesinde dört hastane mevcut. Bu hastaneler o kadar geniş ki, sanırsın her biri birer küçük kasaba. Bundan kasıt, hastaların sayısı ne olursa olsun sıkış tepiş, yan yana yatıp da birbirlerini rahatsız etmelerini önlemek ve bir de hastalar arasında salgına yol açacak türde hastalık taşıyanlar varsa bunları kalabalıktan tecrit edebilmek. Bu hastaneler çok iyi düzenlenmiş, insanı sağlığına kavuşturacak ne varsa hepsine sahip; hastalara şefkatli ve özenli bir bakım uygulanıyor, işinin ehli hekimler her an görevlerinin başında. Hiç kimse zorla buralara getirilmiyor tabii, ama o koca kentte kendi sağlığının düşmanı kesilip de hastanede yatmak yerine kendi evinde yatmayı tercih edecek tek bir kula da rastlayamazsınız doğrusu.

Hastane görevlileri hekimlerin tavsiye ettiği yiyecekleri aldıktan sonra, pazarda kalan en taze yiyecekler insan sayısı gözetilerek yemek salonlarına eşit şekilde dağıtılır. Ama hizmette öncelik en başta prenslere, rahiplere ve traniboruslara tanınır, bir de elçilere ve dışarıdan gelen yabancılara. Yabancı derken, eğer böyle birileri varsa sayıları biri ikiyi geçmez; Utopia'da kaldıkları süre boyunca da özel olarak hazırlanmış evlerde ağırlanırlar.

Öğle ve akşam yemekleri saatlerinde pirinçten yapılma bir borazan çalınıp yemek vaktinin geldiği hatırlatılır ve syphograntusların yönetimindeki ailelerin hepsi salonda toplanır, tabii hastanelerde ya da kendi evlerinde yatan hastalar dışında.

Yemekhanelere yiyecek dağılımı yapıldıktan sonra dileyen herkes pazardan evine yiyecek götürebilir. Çünkü Utopialılar makul bir sebebi olmadıkça hiç kimsenin böyle bir iş yapmayacağını bilir. Evlerde yemek yemek yasak olmadığı halde yine de hiç kimse evinde yemek yemeye heves etmez, çünkü

neque honestum habeatur et stultum sit deterioris parandi prandii sumere laborem cum lautum atque opiparum praesto apud aulam tam propinquam sit.

In hac aula ministeria omnia in quibus paulo plus sordis aut laboris est obeunt serui. Ceterum coquendi parandique cibi officium et totius denique instruendi conuiuii solae mulieres exercent, cuiusque uidelicet familiae per uices. Tribus pluribusue mensis pro numero conuiuarum discumbitur. Uiri ad parietem, feminae exterius collocantur ut si quid his subiti oboriatur mali, quod uterum gerentibus interdum solet accidere, imperturbatis ordinibus exsurgant atque inde ad nutrices abeant.

Sedent illae quidem seorsum cum lactentibus in coenaculo quodam ad id destinato, nunquam sine foco atque aqua munda nec absque cunis interim, ut et reclinare liceat infantulos et ad ignem cum uelint exemptos fasciis libertate ac ludo reficere. Suae quaeque soboli nutrix est nisi aut mors aut morbus impediat. Id cum accidit, uxores syphograntorum propere nutricem quaerunt, nec id difficile est. Nam quae id praestare possunt nulli officio sese offerunt libentius, quoniam et omnes eam misericordiam laude prosequuntur, et qui educatur nutricem parentis agnoscit loco.

In antro nutricum considunt pueri omnes qui primum lustrum non expleuere. Ceteri impuberes, quo in numero ducunt quicumque sexus alterius utrius intra nubiles annos sunt, aut ministrant discumbentibus aut

böyle bir şey pek doğru bir hareket olarak görülmez. Ayrıca salonda bunca nefis ve bol yemek varken, üstelik hazır bir şekilde seni beklerken, evde berbat bir yemek hazırlayacağım diye çile çekmek ne aptallık.

Yemekhanelerdeki görece ağır ve angarya işleri köleler yapar. Ama yemek pişirmek, hazırlamak ve sofrayı eksiksiz donatmak kadınların işidir; bütün aileler sırasıyla bu görevi üstlenir. Sayılarına göre üç ya da daha fazla masaya otururlar. Erkekler duvar tarafında, kadınlar ise dış tarafta otururki, ani bir şey olduğunda –örneğin böyle durumlar çocuklu kadınların başına sıkça gelir– sofradakileri rahatsız etmeden kalkıp hemen dadıların yanına gidebilsinler.

Dadılar emzikteki bebekleriyle birlikte kendilerine ayrılmış özel bir odada oturur. Bu odada her zaman bir ocak ve temiz su bulunur, bir de beşikler.[103] Dadılar bebekleri bu beşiklere yatırıp uyutur ya da dilediklerinde ateşin önünde rahatça kundaklarını açar ve oyunlar oynayarak onları oyalar. Her bebeğe kendi annesi süt verir, ama anne ölmüşse ya da hastalanmışsa o başka. Böyle bir durumda syphograntusların eşleri hemen bir dadı araştırıp bulur. Bu öyle zor bir iş de değildir, çünkü merhametli olmak en büyük meziyet sayıldığından, kadınlar başka herhangi bir işe dadılık kadar gönüllü olmazlar. Yetiştirilen çocuklar da dadısını her zaman kendi annesi yerine koyarlar.

Henüz beş yaşını doldurmamış çocuklar da dadı odalarında kalırlar. Aralarında evlilik çağına gelmiş erkek ve kızların da bulunduğu, henüz rüştünü ispatlamamış diğer çocuklar ise ya sofradakilere hizmet eder ya da yaşı bu hizmeti yapacak

qui per aetatem nondum ualent adstant tamen atque id summo cum silentio. Utrique quod a sedentibus porrigitur eo uescuntur, nec aliud discretum prandendi tempus habent.

In medio primae mensae, qui summus locus est et cui (nam ea mensa suprema in parte coenaculi transuersa est) totus conuentus conspicitur, syphograntus cum uxore considet. His adiunguntur duo ex natu maximis. Sedent enim per omnes mensas quaterni. At si templum in ea syphograntia situm est, sacerdos eiusque uxor ita cum syphogranto sedent ut praesideant. Ab utraque parte collocantur iuniores, post senes rursus, atque hoc pacto per totam domum et aequales inter se iunguntur et dissimilibus tamen immiscentur, quod ideo ferunt institutum ut senum grauitas ac reuerentia (quum nihil ita in mensa fieri diciue potest ut eos ab omni parte uicinos effugiat) iuniores ab improba uerborum gestuumque licentia cohibeat.

Ciborum fercula non a primo loco deinceps apponuntur, sed senioribus primum omnibus (quorum insignes loci sunt) optimus quisque cibus infertur, deinde reliquis aequaliter ministratur. At senes lautitias suas (quarum non tanta erat copia ut posset totam per domum affatim distribui) pro suo arbitratu circumsedentibus impertiuntur. Sic et maioribus natu suus seruatur honos et commodi tantundem tamen ad omnes peruenit.

kadar büyük değilse veya bünyesi zayıfsa sofradakilerin yanında durur ve hiç sesini çıkarmaz. Bu çocuklar masada oturanlar kendilerine ne verirse onu yerler, ayrı bir yemek saatleri yoktur.

İlk masanın ortasında syphograntus ve eşi oturur, burası başköşedir (çünkü bu masa yemek salonunun en sonundaki üst kısma kurulmuştur) ve karşıdaki bütün ahali buradan rahatça görülür. Syphograntus ve eşinin yanına en yaşlılardan iki kişi daha oturtulur. Çünkü her masaya dörder kişi oturulur. Ancak o bölgede bir tapınak varsa, o zaman kilisenin rahibi ve eşi topluluğa nezaret etmek üzere syphograntusun masasına oturur. Onların her iki yanına gençler oturur, onların da yanına yine yaşlılar; bu böyle bütün salon boyunca devam eder gider. Böylece hem yaşıtlarıyla beraber oturmuş, hem de farklı yaştakilerle kaynaşmış olurlar. Böyle bir uygulamaya gidilmesinin nedenini şu şekilde açıklıyorlar: Yaşlıların ciddiyeti ve saygınlığı karşısında gençler hizaya gelip akıllarına estiği şekilde konuşup davranamaz. Çünkü masada olup biten ya da söylenen hiçbir şey çevrelerini saran yaşlı insanların gözünden asla kaçmayacaktır.

Masaya yemek tabakları konurken öyle masanın en başından başlayıp düzenli bir sıra izlenmez. İlk önce yaşlıların önüne yemek konur (yaşlıların oturdukları yerler özel olarak işaretlenmiştir) ve yemeklerin en lezzetli kısımları onlara sunulur. Ardından hak geçmeyecek şekilde diğerlerine dağıtılır. Ama yaşlılara sunulan leziz yiyecekler bütün yemekhaneye dağıtılacak kadar fazla değilse, onlar kendilerininkini seve seve yanlarındakilerle paylaşırlar. Böylece hem yaşça büyüklere gereken saygı gösterilmiş, hem de herkese eşit şekilde davranılmış olur.

Omne prandium coenamque ab aliqua lectione auspicantur quae ad mores faciat, sed breui tamen ne fastidio sit. Ab hac seniores honestos sermones sed neque tristes nec infacetos ingerunt. At nec longis logis totum occupant prandium, quin audiunt libenter iuuenes quoque atque adeo de industria prouocant quo et indolis cuiusque et ingenii per conuiuii libertatem prodentis sese capiant experimentum.

Prandia breuiuscula sunt, coenae largiores, quod labor illa, has somnus et nocturna quies excipit, quam illi ad salubrem concoctionem magis efficacem putant. Nulla coena sine musica transigitur. Nec ullis caret secunda mensa bellariis. Odores incendunt et unguenta spargunt. Nihilque non faciunt quod exhilarare conuiuas possit. Sunt enim hanc in partem aliquanto procliuiores ut nullum uoluptatis genus (ex quo nihil sequatur incommodi) censeant interdictum.

Hoc pacto igitur in urbe conuiuunt at ruri, qui longius ab sese dissiti sunt, omnes domi quisque suae comedunt. Nulli enim familiae quicquam ad uictum deest, quippe a quibus id totum uenit quo uescantur urbici.

DE PEREGRINATIONE UTOPIENSIUM

At si quos aut amicorum alia in urbe commorantium aut ipsius etiam uidendi loci desiderium coeperit a syphograntis ac traniboris suis ueniam facile impetrant, nisi si quis usus impediat.

Bütün öğle ve akşam yemekleri ahlak konulu edebi bir metnin okunmasıyla başlar, ama sıkıcı olmaması için kısa tutulur. Buradan ilham alan yaşlılar daha derin mevzulara girerler, ama iç karartmayacak ya da kaba kaçmayacak şekilde. Ayrıca öyle uzun uzun konuşup da bütün yemeği tekellerine almazlar, tam tersine gençleri de seve seve, can kulağıyla dinlerler, hatta yemek sohbetleri sırasında serbestçe açığa çıkacak olan kişiliklerini ve zekâlarını ölçebilmek için onları kasten konuşmaya teşvik ederler.

Öğle yemeği çok kısa sürer, akşam yemekleri ise daha uzun. Çünkü öğle yemeğinden sonra çalışma saati başlayacaktır, ama akşam yemeğinden sonra uyku ve gecenin sükûneti. Bu sürenin yediklerini iyice sindirmelerine çok yararlı olacağını düşünürler. Akşam yemeklerini müziksiz geçirmezler, yemeğin ikinci aşamasında ise tatlıyı sofralarından eksik etmezler. Tütsüler yakarlar, etrafa hoş kokulu esanslar serperler, yani misafirlerini keyiflendirmek için ne gerekirse yaparlar. Bir zararı dokunmayacaksa hiçbir zevkin yasaklanmaması gerektiğini düşünürler ve daha çok bu yönde bir tavır sergilerler.

İşte kentlerdeki yaşam tarzları böyledir, köylerde ise birbirlerinden bayağı uzak mesafelerde oturduklarından herkes yemeğini kendi evinde yer. Çünkü her ailenin evinde ne gerekiyorsa vardır, kenttekiler ne yiyorsa aynısı buralara da gelir.

UTOPIALILARIN SEYAHATLERİ

Başka bir kentte yaşayan dostlarını ziyaret etmek ya da sırf başka bir kenti görmek isteyenler olursa syphograntuslarından ya da traniboruslarından rahatça izin alabilirler, tabii bu kişilere kendi kentlerinde ihtiyaç yoksa.

Mittitur ergo simul numerus aliquis cum epistola principis quae et datam peregrinandi copiam testatur et reditus diem praescribit. Uehiculum datur cum seruo publico qui agat boues et curet. Ceterum nisi mulieres in coetu habeant, uehiculum uelut onus et impedimentum remittitur. Toto itinere cum nihil secum efferant, nihil defit tamen, ubique enim domi sunt. Si quo in loco diutius uno die commorentur, suam ibi quisque artem exercet atque ab artis eiusdem opificibus humanissime tractantur.

Si semet auctore quisquam extra suos fines uagetur, deprehensus sine principis diplomate contumeliose habitus pro fugitiuo reducitur castigatus acriter. Idem ausus denuo seruitute plectitur.

Quod si quem libido incessat per suae ciuitatis agros palandi uenia patris et consentiente coniuge non prohibetur. Sed in quodcunque rus peruenerit, nullus ante cibus datur quam ante meridianum operis pensum (aut quantum ante coenam ibi laborari solet) absoluerit. Hac lege quouis intra suae urbis fines ire licet. Erit enim non minus utilis urbi quam si in urbe esset.

Iam uidetis quam nulla sit usquam otiandi licentia, nullus inertiae praetextus, nulla taberna uinaria, nulla ceruisiaria, nusquam lupanar, nulla corruptelae occasio, nullae latebrae, conciliabulum nullum, sed omnium praesentes oculi necessitatem aut consueti laboris aut otii non inhonesti faciunt.

Sadece birlikte seyahat edebilirler, yanlarına da prensin imzaladığı ve kendilerine seyahat izninin verildiğini gösteren ve dönecekleri günü belirten mektubu almak kaydıyla. Seyahate çıkacakları zaman bir kağnı tahsis edilir, bir de öküzleri sürecek ve bakımlarını üstlenecek kamu görevlisi bir köle. Ama aralarında kadın yoksa, yük olur ve seyahati zorlaştırır diye kağnı falan istemezler. Bütün seyahatleri boyunca yanlarına bir şey almasalar bile hiçbir şeye ihtiyaç duymazlar, çünkü her yer kendi evleridir. Gittikleri yerde bir günden fazla kalmaları halinde her biri kendi mesleğini orada icra eder ve o yörenin aynı meslekten işçileri tarafından dostça karşılanırlar.

Birileri tek başına kendi bölgelerinin dışına çıkmaya kalkarsa ve yanında prensin izin kağıdı olmadan yakalanırsa rezil bir durumla karşı karşıya kalır; kaçakmış gibi geri getirilir ve şiddetli bir cezaya çarptırılır. Aynı hareketi ikinci kez yapmaya cüret ettiğinde ise kölelikle cezalandırılır.

Oturduğu kentin civarındaki köylerde dolaşmaya heveslenen biri olursa babasının iznini ya da karısının rızasını alması şart koşulur, bunun dışında herhangi bir yasakla karşılaşmaz. Ama söz konusu kişi hangi köye giderse gitsin, o gün öğleden önceki mesai saatini tamamlamamışsa (ya da akşam yemeğinden önceki vaktini o köyde çalışarak geçirmemişse) kendisine yemek verilmez. Bu kuralı yerine getirdiği takdirde oturduğu kentin sınırları içinde istediği her yere gidebilir. Böylece ait olduğu kente sanki hâlâ içindeymiş gibi faydalı olur.[104]

Gördüğün gibi, bir an bile aylaklık etmeye vakitleri yok, asla işten kaytaramazlar; ne şarap evleri var, ne kumarhaneleri, ne de genelevleri. Birbirlerini ayartmaya bile fırsat bulamazlar, ne gizli saklı bir köşeleri var, ne de gizli gizli buluşup toplanacakları bir yerleri. Hep göz önündeler, bu yüzden de zorunlu olarak ya günlük işlerinin başında bulursun onları ya da doğru dürüst bir meşgaleyle kendilerini eğlerken.

Quem populi morem necesse est omnium rerum copiam sequi. Atque ea quum aequabiliter ad omnes peruenerit fit nimirum ut inops esse nemo aut mendicus possit.

In senatu Amaurotico (quem, uti dixi, terni quotannis omni ex urbe frequentant) ubi primum constiterit quae res quoque loco abundet, rursum cuius alicubi malignior prouentus fuerit, alterius inopiam alterius protinus ubertas explet, atque id gratuito faciunt, nihil uicissim ab his recipientes quibus donant. Sed quae de suis rebus unicuipiam urbi dederint nihil ab ea repetentes, ab alia cui nihil impenderunt quibus egent accipiunt. Ita tota insula uelut una familia est.

At postquam satis prouisum ipsis est (quod non antea factum censent quam in biennium propter anni sequentis euentum prospexerint) tum ex his quae supersunt magnam uim frumenti, mellis, lanae, lini, ligni, cocci et conchyliorum, uellerum, cerae, seui, corii, ad haec animalium quoque in alias regiones exportant. Quarum rerum omnium septimam partem inopibus eius regionis dono dant, reliquam pretio mediocri uenditant, quo ex commercio non eas modo merces quibus domi egent (nam id fere nihil est praeter ferrum) sed argenti atque auri praeterea magnam uim in patriam reportant. Cuius rei diutina consuetudine supra quam credi possit ubique iam earum rerum copia abundant.

Sonuçta halkın böyle bir yaşam tarzını benimsemesi hiç şüphesiz her konuda bolluğu bereketi de beraberinde getirir. Her şeyi eşit olarak paylaştıkları için de hiç kimse zarurete düşmez ve dilenmek zorunda kalmaz.[105]

Amaurotus kentinde toplanan senatoda (dediğim gibi, her yıl her kentten üç temsilci buraya gelir) ilkin erzak bakımından ülkenin neresinde bolluk var, neresinde kıtlık, ona bakılır ve derhal bolluk yaşayan kentten kıtlık yaşayan kente aktarma yapılır. Üstelik bu aktarma işi bedelsiz yapılır, hiç karşılık beklemeden bir kentten alıp diğerine hibe edilir. Ama erzaklarını bedelsiz başka bir kente verenler o kentten hiç şey almazlar, kendi ihtiyaçlarını erzak vermedikleri herhangi bir kentten karşılarlar. Böylece bütün ada adeta tek bir aile olur.

Kendilerine yeterince erzak ayırdıktan sonra (gelecekteki iki yılı garanti altına alacak şekilde erzak ayırırlar, çünkü ne de olsa önlerindeki bir yılda neler olup biteceği meçhuldür), tahıl, bal, yün, keten, kereste, kırmızı kökboya ve mor boyalı kumaşlar, postlar, balmumu, donyağı, deri, canlı hayvanlar gibi ellerinde kalan ürünlerin fazlasını cömertçe başka ülkelere gönderirler. Bu ürünlerin yedide birini o ülkenin fakirlerine hibe ederler, kalanını da cüzi bir paraya satarlar. Bu ticaret sayesinde, hem kendi kentlerinde ihtiyaç duyulan malları edinmiş (en çok ihtiyaç duyulan da demirdir), hem de büyük miktarda altın ve gümüşü yurda getirtmiş olurlar. Utopialılar uzun yıllardır bu şekilde ticaret yaptıklarından, ülkelerinde bu türden ne çok mal bulunduğunu size anlatsam da inanmazsınız.

Itaque nunc parum pensi habent praesente ne pecunia an in diem uendant, multoque maximam partem habeant in nominibus, in quibus tamen faciendis non priuatorum unquam, sed confectis ex more instrumentis publicam urbis fidem sequuntur. Ciuitas ubi solutionis dies aduenerit a priuatis debitoribus exigit creditum atque in aerarium redigit eiusque pecuniae quoad ab Utopiensibus repetatur usura fruitur. Illi maximam partem nunquam repetunt. Nam quae res apud se nullum habet usum, eam ab his auferre quibus usui est haud aequum censent. Ceterum si res ita poscat ut eius aliquam partem alii populo mutuam daturi sint, tum demum poscunt, aut quum bellum gerendum est, quam in rem unam totum illum thesaurum quem habent domi seruant, uti aut extremis in periculis aut in subitis praesidio sit. Potissimum quo milites externos (quos libentius quam suos ciues obiiciunt discrimini) immodico stipendio conducant, gnari multitudine pecuniae hostes ipsos plerunque mercabiles, et uel proditione uel infestis etiam signis inter se committi. Hanc ob causam inaestimabilem thesaurum seruant at non ut thesaurum tamen sed ita habent quomodo me narrare profecto deterret pudor, metuentem ne fidem oratio non sit habitura, quod eo iustius uereor quo magis mihi sum conscius, nisi uidissem praesens, quam aegre potuissem ipse perduci, ut alteri idem recensenti crederem.

Bu yüzden mallarını peşin parayla satmışlar, veresiye vermişler pek aldırmazlar ve genellikle de senet kabul ederler. Senet işlemlerinde özel şahısları muhatap almazlar, kuralına uygun hukuki bir anlaşma yapıp, mallarını ihraç ettikleri ülkenin yönetimini bu işten sorumlu tutarlar. Ödeme günü geldiğinde, söz konusu yönetim ilgili şahıslardan parayı toplar ve kamu hazinesine aktarır. Utopialılar ödeme talebinde bulununcaya kadar da bu parayı dilediği şekilde kullanır. Utopialılar hiçbir zaman kendilerine yüklü miktarda ödeme yapılmasını istemez. Çünkü kendilerine yararına dokunmayacak bir şey başkasının ihtiyacını karşılıyorsa, onları bundan mahrum etmenin haksızlık olduğunu düşünürler. Ama kendilerine ödenecek paranın bir kısmını başka bir halka hibe etmelerini gerektirecek bir durum doğduğunda ya da savaşa giriştiklerinde borcun tamamını talep ederler. Büyük tehlikelere ve ani baskınlara karşı önlem oluşturması açısından özellikle savaş durumu sahip oldukları bütün hazineyi yurtlarında tutmalarını gerektirecek yegâne olgudur. Ama en çok da yabancı askerleri kiralamak için bu paraya ihtiyaç duyarlar. Çünkü kendi yurttaşlarının hayatını tehlikeye atmaktansa yabancı askerlere bol bol para vermeye razıdırlar. Büyük paralar dökülduğünde çoğu kez düşmanların bile alınıp satılabileceğini, gerek ihanetle gerekse gizliden gizliye aralarının açılıp birbirlerine düşebileceklerini çok iyi bilirler. İşte bu yüzden tahmin edemeyeceğiniz kadar büyük bir hazineyi ellerinde bulundururlar. Ama sırf hazine olsun diye değil; bundan o kadar değişik şekillerde yararlanırlar ki, sözlerimi yanlış anlamanızdan korktuğumdan inanın size anlatmaya çekiniyorum. Korkmakta da haksız sayılmam, gözlerimle görmemiş olsaydım ben bile kendime zor inanırdım, nerede kaldı aynı şeyi bir başkası bana anlatacak da ben de ona inanacağım.

Necesse est enim fere quam quicque est ab eorum qui audiunt moribus alienum, tam idem procul illis abesse a fide. Quanquam prudens rerum aestimator minus fortasse mirabitur, quum reliqua eorum instituta tam longe ab nostris differant, si argenti quoque atque auri usus ad ipsorum potius quam ad nostri moris rationem accommodetur. Nempe quum pecunia non utantur ipsi sed in eum seruent euentum qui ut potest usu uenire ita fieri potest ut nunquam incidat. Interim aurum argentumque (unde ea fit) sic apud se habent ut ab nullo pluris aestimetur quam rerum ipsarum natura meretur, qua quis non uidet quam longe infra ferrum sunt? ut sine quo non hercule magis quam absque igni atque aqua uiuere mortales queant, quum interim auro argentoque nullum usum quo non facile careamus natura tribuerit, nisi hominum stultitia pretium raritati fecisset, quin contra, uelut parens indulgentissima optima quaeque in propatulo posuerit, ut aerem, aquam ac tellurem ipsam, longissime uero uana ac nihil profutura semouerit. Ergo haec metalla si apud eos in turrim aliquam abstruderentur, princeps ac senatus in suspicionem uenire posset (ut est uulgi stulta solertia) ne deluso per technam populo, ipsi aliquo inde commodo fruerentur. Porro si phyalas inde aliaque id genus opera fabre excusa conficerent, si quando

Çünkü ne olursa olsun başkalarından işitilen şeyler insanın kulağına yabancı geliyorsa doğal olarak onlara inanmasını da bekleyemezsiniz. Yine de bana kalırsa, Utopialıların diğer adetlerinin de bizimkilerden ne kadar farklı olduğunu düşünecek olursanız, gümüş ya da altından yararlanma yöntemlerinin bizim yöntemlerimize uymamasına bu kadar hayret etmenin bir anlamı yok. Bir kere zaten Utopialılar kendi aralarında para falan kullanmıyor, olabilecek acil durumlar için ellerinde tutuyorlar, belki de ileride böyle durumlarla hiç karşılaşmayacaklar, ama olsun. Tutmuşken, paranın ham maddesi altın ve gümüşü de tutuyorlar, ama bunlara sadece doğal bir madene verilmesi gereken değeri verip daha öte bir anlam yüklemiyorlar. Zaten bu madenlerin demirin yanında ne kadar değersiz olduğunu kim bilmez? İnsan nasıl ateş ve su olmadan yaşayamazsa, inanın demir olmadan da yaşayamaz. Ama doğa altına ya da gümüşe insanoğlunun öyle kolay kolay vazgeçemeyeceği bir değer yüklememiş. Nadir bulunduklarından ötürü onları değerli kılan salt insanların budalalığı. Buna karşın o müşfik anamız Doğa hava, su ve toprak gibi olmazsa olmazları gözlerimizin önüne sermiş, değersiz ve bir yararı dokunmayacak şeyleri ise bizden olabildiğince uzaklaştırmış. Utopialılar altın ve gümüşü bir kuleye kapatıp saklamaya kalksalardı, anında prens ve senato töhmet altında bırakılır (avam budala olduğundan bu tür konularda çok ustadır) ve halkı oyuna getirip kandırdıkları, aslında bu madenleri kendi çıkarları doğrultusunda kullandıkları söylentisi yayılırdı. Bunlardan tabak çanak ya da benzer türde usta bir işçilikle işlenmiş başka eşyalar yapmaya kalksalardı, günün birinde

incidisset occasio ut conflanda sint rursus atque in militum eroganda stipendium uident nimirum fore ut aegre patiantur auelli quae semel in delitiis habere coepissent.

His rebus uti occurrant, excogitauere quandam rationem, ut reliquis ipsorum institutis consentaneam, ita ab nostris (apud quos aurum tanti fit ac tam diligenter conditur) longissime abhorrentem, eoque nisi peritis non credibilem. Nam quum in fictilibus e terra uitroque elegantissimis quidem illis sed uilibus tamen edant bibantque, ex auro atque argento non in communibus aulis modo sed in priuatis etiam domibus matellas passim ac sordidissima quaeque uasa conficiunt. Ad haec catenas et crassas compedes quibus cohercent seruos iisdem ex metallis operantur.

Postremo quoscunque aliquod crimen infames facit ab horum auribus anuli dependent aurei, digitos aurum cingit, aurea torques ambit collum, et caput denique auro uincitur. Ita omnibus curant modis uti apud se aurum argentumque in ignominia sint, atque hoc pacto fit ut haec metalla, quae ceterae gentes non minus fere dolenter ac uiscera sua distrahi patiuntur, apud Utopienses si semel omnia res postularet efferri nemo sibi iacturam unius fecisse assis uideretur.

Margaritas praeterea legunt in litoribus quin in rupibus quibusdam adamantes ac pyropos quoque: neque tamen quaerunt, sed oblatos casu perpoliunt. His

ihtiyaç hasıl olup da askerlerin ücretini ödemek için bunları tekrar eritmeleri gerekse, bir kere tadına varılan bu tür şeylerden insanları öyle kolay kolay vazgeçiremeyeceklerini çok iyi anlarlardı.

İşte Utopialılar bu tür sorunlarla karşılaşmamak için, kendi adetleriyle bire bir örtüşen, ama bizim adetlerimize de bir o kadar aykırı düşen (çünkü bizler için altın çok kıymetlidir ve titizlikle korunur) öyle bir yöntem geliştirmişler ki, gözlerinizle görmedikçe inanamazsınız. Çünkü Utopialılar toprak ya da camdan yapılmış çok zarif, ama çok ucuz bardak çanakla yiyip içerken, hem kamuya açık yemekhanelerde, hem de özel mülklerde kullandıkları alelâde lazımlıkları ve bu türden burun kıvırdığımız başka alet edevatı altından ve gümüşten üretiyorlar. Dahası köleleri bağladıkları zincirleri, ağır prangaları bile bu metallerden yapıyorlar. Hatta kim yüz kızartıcı bir suç işlemişse kulaklarına altın küpeler takıyor, parmaklarına altın yüzük geçiriyor, boyunlarını altın kolyelerle sarıyor, başlarını da altın zincirlerle çevreliyorlar. Anlayacağınız altın ve gümüşün kendileri için rezil bir şey olduğunu hissettirmek için her tür yola başvuruyorlar. Başka halklardan bu tür madenleri almaya kalkın bakın, adamlar öyle acı duyarlar ki, ciğerlerini sökseniz daha iyi, oysa bu konuda Utopialıların tavrı çok farklı. Onlardan ellerindeki bütün altın ve gümüşü bir anda bırakmalarını isteseniz hiçbiri metelik dahi kaybettiğini düşünmeyecektir.

Utopialılar ayrıca sahillerden inci topluyorlar ve belli başlı kayalıklardan da elmas ve yakut çıkarıyorlar, ama özellikle bu taşları bulmak için oralara gitmiyorlar. Tesadüf eseri bul-

ornant infantulos qui ut primis pueritiae annis talibus ornamentis gloriantur ac superbiunt, sic ubi plusculum accreuit aetatis, cum animaduertunt eiusmodi nugis non nisi pueros uti, nullo parentum monitu sed suomet ipsorum pudore deponunt, non aliter ac nostri pueri quum grandescunt nuces, bullas et pupas abiciunt.

Itaque haec tam diuersa ab reliquis gentibus instituta quam diuersas itidem animorum affectiones pariant nunquam aeque mihi atque in Anemoliorum legatis inclaruit. Uenerunt hi Amaurotum (dum ego aderam) et quoniam magnis de rebus tractatum ueniebant, aduentum eorum terni illi ciues ex qualibet urbe praeuenerant. Sed omnes finitimarum gentium legati, qui eo ante appulerant, quibus Utopiensium perspecti mores erant, apud quos sumptuoso uestitui nihil honoris haberi intelligebant, sericum contemptui esse, aurum etiam infame sciebant, cultu quam poterant modestissimo uenire consueuerant. At Anemolii, quod longius aberant ac minus cum illis commercii habuerant, quum accepissent eodem omnes eoque rudi corporis cultu esse, persuasi non habere eos quo non utebantur, ipsi etiam superbi magis quam sapientes decreuerunt apparatus elegantia deos quosdam repraesentare et miserorum oculos Utopiensium ornatus sui splendore praestringere.

dular diyelim, hemen bunları kesiyor, parlatıyor ve küçük çocuklara süs olarak takıyorlar. Yaşamlarının henüz ilk evrelerindeki çocuklar bu tür taşlardan öyle hoşlanıyor, öyle gurur duyuyorlar ki. Ama yaşları yavaş yavaş ilerledikçe, bu tür ıvır zıvırın sadece çocuklara özgü olduğunun farkına varıyor ve doğal bir mahcubiyet yaşıyorlar, sonra hemen daha annelerinin bir şey söylemesine bile fırsat bırakmadan kendiliklerinden çıkarıp bir kenara atıyorlar, tıpkı bizim çocuklarımızın büyümeye başladıklarında bilyelerini, boncuklarını ve oyuncak bebeklerini bir kenara atması gibi.

Bizim diğer toplumlarımızınkiyle uzaktan yakından alakalı olmayan bu tutum ve davranışlar farklı düşünüş ve duygu durumlarını da beraberinde getiriyor. Bunu Anemolia'dan[106] elçiler geldiği zaman öyle iyi fark ettim ki. Ben Amaurotus'dayken bir ara Anemolialı elçiler adayı ziyaret etmişti. Birtakım önemli meseleleri görüşmek için geldiklerinden, her kentten üç temsilci de onları karşılamak üzere Amaurotus'a gönderilmişti. Komşu devletlerden evvelce bu kente gelmiş ve Utopialıların adetleri hakkında nasılsa bir fikir edinmiş olan elçilerin hepsi, şaşaalı giysilerin Utopialıların nazarında hiçbir hükmünün olmadığını, ipek kumaşlara küçümser gözlerle bakıldığını, altının kötü bir şöhreti olduğunu bildiklerinden olabildiğince mütevazı giyinmişlerdi. Ama Utopia'dan çok uzakta yaşayan ve onlarla yok denecek kadar az alışverişte bulunan Anemolialılar bir yerlerden Utopialıların hepsinin üzerlerine kaba saba giysiler geçirdiğini işittiklerinden ve dolayısıyla onların giyecek bir şeyleri olmadığı zannına kapıldıklarından ve de aslına bakarsanız sağduyu sahibi olmaktan çok kibirli olduklarından, adeta tanrılara yakışacak tarzda, şık bir kılığa bürünüp pırıl pırıl ışık saçan giysileriyle şu garip Utopialıların gözlerini kamaştırmaya karar vermişlerdi.

Itaque ingressi sunt legati tres cum comitibus centum, omnes uestitu uersicolori, plerique serico, legati ipsi (nam domi nobiles erant) amictu aureo, magnis torquibus et inauribus aureis, ad haec anulis aureis in manibus, monilibus insuper appensis in pileo quae margaritis ac gemmis affulgebant, omnibus postremo rebus ornati quae apud Utopienses aut seruorum supplicia aut infamium dedecora aut puerorum nugamenta fuere. Itaque operae pretium erat uidere quo pacto cristas erexerint ubi suum ornatum cum Utopiensium uestitu (nam in plateis sese populus effuderat) contulere. Contraque non minus erat uoluptatis considerare quam longe sua eos spes expectatioque fefellerat, quamquam longe ab ea existimatione aberant, quam se consecuturos putauerant. Nempe Utopiensium oculis omnium, exceptis perquam paucis qui alias gentes aliqua idonea de causa inuiserant, totus ille splendor apparatus pudendus uidebatur, et infimum quenque pro dominis reuerenter salutantes, legatos ipsos ex aurearum usu catenarum pro seruis habitos, sine ullo prorsus honore praetermiserunt. Quin pueros quoque uidisses qui gemmas ac margaritas abiecerant ubi in legatorum pileis affixas conspexerunt, compellare matrem ac latus fodere: En mater, quam magnus nebulo margaritis adhuc et gemmulis utitur, ac si esset puerulus! At parens serio etiam illa: Tace inquit fili est opinor

İşte bu şekilde onların üç elçisi maiyetlerinde yüz kişiyle adaya geldi. Hepsi alacalı bulacalı giysiler giymişti, çoğununki ipektendi. Elçiler ise (memleketlerinin soyluları olduğundan) sırmalı giysiler içindeydi. Boyunlarına altından zincirler, kulaklarına altın küpeler, parmaklarına altın yüzükler takmışlar, şapkalarının üzerlerine de inciler ve değerli taşlarla pırıl pırıl parlayan kolyeler geçirmişlerdi. Kısacası Utopialıların köleleri cezalandırmak, yüz kızartıcı suç işleyenleri aşağılamak ya da çocuklarına süs niyetine taktığı ıvır zıvır ne varsa hepsini takmış takıştırmışlardı. Hakikaten görülecek manzaraydı, kendi süslerini Utopialıların giysileriyle (bu arada halk onları görmek için sokaklara dökülmüştü) kıyaslayıp nasıl da tüylerini kabartıyorlardı. Ama bir anda bütün umutları ve beklentileri suya düştü, düşündüklerinin aksine öyle farklı bir durum yaşadılar, görmeyi hayal ettikleri manzaradan öylesine farklı bir manzarayla karşılaştılar ki, bunu seyretmesi bile ayrı bir keyifti doğrusu. Çünkü birtakım özel nedenlerden dolayı başka halklarla temasta bulunmuş birkaç Utopialı dışında bütün halk bu debdebeli görüntüye sadece utanç verici bir manzara olarak baktı. Anemolialıların en pejmürde görünenlerini efendi yerine koyup saygıyla selamlarken, altın zincirler takmış elçilerini köle zannedip adamdan bile saymadı. Hele çocukları bir görecektiniz, fırlatıp attıkları mücevherlerin ve incilerin elçilerin şapkalarına tutturulmuş olduğunu fark edince hemen bir koşuda annelerinin yanına gidip onları hafifçe dürterek şöyle dediler: "A, anne bak şu görgüsüze, küçücük bir çocuk gibi hâlâ inciler, mücevherler takıyor!" Anneleri ise gayet ciddi bir tavırla, "Sus evladım, sanırım onlar elçilerin

quispiam e morionibus legatorum. Alii catenas illas aureas reprehendere utpote nullius usus quippe tam graciles ut eas facile seruus infringere, tam laxas rursus uti quum fuerit libitum possit excutere, et solutus ac liber quouis aufugere.

Uerum legati postquam ibi unum atque alterum diem uersati tantam auri uim in tanta uilitate conspexerunt, nec in minore contumelia quam apud se honore habitam uidissent, ad haec in unius fugitiui serui catenas compedesque plus auri atque argenti congestum quam totus ipsorum trium apparatus constiterat, subsidentibus pennis omnem illum cultum quo sese tam arroganter extulerant pudefacti seposuerunt, maxime uero postquam familiarius cum Utopiensibus collocuti mores eorum atque opiniones didicere. Mirantur illi siquidem quemquam esse mortalium quem exiguae gemmulae aut lapilli dubius oblectet fulgor, cui quidem stellam aliquam atque ipsum denique solem liceat intueri, aut quemquam tam insanum esse ut nobilior ipse sibi ob tenuioris lanae filum uideatur, siquidem hanc ipsam (quantumuis tenui filo sit) ouis olim gestauit nec aliud tamen interim quam ouis fuit. Mirantur item aurum suapte natura tam inutile nunc ubique gentium aestimari tanti ut homo

soytarıları," diye karşılık verdi onlara. Bu arada başka birileri de altın zincirlerin hiçbir şekilde işe yaramayacağını düşündüğünden burun kıvırıyordu. Çünkü onlara göre bu zincirler o kadar inceydi ki, bir köle bunların hepsini rahatlıkla kırıp koparabilirdi, üstelik öyle gevşek bağlanmışlardı ki, yine bir köle istediği an bu zincirleri çıkarabilir, nereye kaçacaksa elini kolunu sallaya sallaya kolayca kaçabilirdi.

Ama Anemolialı elçiler Utopialılar arasında birkaç gün geçirdikten sonra anladılar ki, yığınla da olsa altının Utopialıların gözünde hiçbir kıymeti harbiyesi yok, kendi ülkelerinde ne kadar itibarı varsa, burada bir o kadar küçümsenip aşağılanıyor. Ayrıca gördüler ki, buradaki kaçak bir kölenin zincirlerindeki ve prangalarındaki altın ve gümüşün değeri üçünün üstündekilerin toplamından bile daha fazla. Sonuçta süngüleri düştü, küstahça gurur duydukları giyim kuşamlarından öyle utandılar ki, hemen katlayıp bir kenara kaldırdılar, özellikle de Utopialılarla dostane bir muhabbete girip onların gelenek ve göreneklerini öğrenince. Çünkü Utopialılar gökyüzünde seyredebileceği bunca yıldız, hatta güneşin kendisi dururken, ölümlü bir insanın minnacık bir mücevherin ya da daha doğrusu bir taş parçasının solgun pırıltısına kendini bu denli kaptırmasına sahiden hayret ediyor. Ya da giysileri incecik yün ipliklerle dokunmuş diye bir insanın diğerlerinden daha soylu olduğunu düşünecek kadar çılgın olmasına bir anlam veremiyor, sonuçta bu yün ne kadar ince olursa olsun vaktiyle bir koyunun giysisiydi, hâlâ da öyle, daha matah bir şey değil. Altına da çok şaşırıyorlar, çünkü tamamıyla işlevsiz bir metal olduğu halde yeryüzünün bütün halklarınca

ipse per quem atque adeo in cuius usum id precii obtinuit minoris multo quam aurum ipsum aestimetur, usque adeo ut plumbeus quispiam et cui non plus ingenii sit quam stipiti, nec minus etiam improbus quam stultus, multos tamen et sapientes et bonos uiros in seruitute habeat, ob id duntaxat quod ei magnus contigit aureorum numismatum cumulus quem si qua fortuna aut aliqua legum stropha (quae nihil minus ac fortuna ipsa summis ima permiscet) ab hero illo ad abiectissimum totius familiae suae nebulonem transtulerit, fit nimirum paulo post ut in famuli sui famulitium concedat uelut appendix additamentumque numismatum.

Ceterum multo magis eorum mirantur ac detestantur insaniam qui diuitibus illis quibus neque debent quicquam neque sunt obnoxii, nullo alio respectu quam quod diuites sunt, honores tantum non diuinos impendunt, idque cum eos tam sordidos atque auaros cognoscunt ut habeant certo certius ex tanto nummorum cumulo uiuentibus illis ne unum quidem nummulum unquam ad se uenturum.

Has atque huiusmodi opiniones partim ex educatione conceperunt, in ea educti republica cuius instituta longissime ab his stultitiae generibus absunt, partim ex doctrina et literis. Nam etsi haud multi cuiusque urbis sunt qui ceteris exonerati laboribus soli disciplinae deputantur (hi uidelicet in quibus a pueritia egregiam indolem, eximium ingenium, atque animum ad bonas artes propensum deprehendere), tamen omnes pueri literis imbuuntur, et populi bona pars uiri feminaeque per totam uitam horas illas quas ab operibus liberas diximus in literis collocant.

insandan bile değerli görülüyor. İşe bakın diyorlar, insanın kendisi kendi çıkarı için ona bu değeri biçiyor, ama altın kadar itibarı olamıyor. O kadar ki bir kütükten daha duyarsız, aptallığı ile ahlaksızlığı atbaşı giden mankafa bir adam sırf şans eseri yığınla altını var diye onca bilge ve onca iyi insanı hizmetinde çalıştırabiliyor. Ama kaderin oyununa gelip ya da yasaların azizliğine uğrayıp (yasalar da en tepedekileri yerin dibine sokmakta kaderden aşağı kalmaz) serveti aile efradının en aşağılık serserisine geçtiği an, parasının yapışık ikizi veya uzantıymış gibi, kendisi de birdenbire kendi hizmetkârlarının hizmetkârı oluveriyor.

Her şeyin ötesinde en çok hayret ettikleri ve iğrendikleri, insanların çıldırmışçasına birer tanrı gibi zenginlere tapması, hem de sırf zenginler diye, yoksa ne onlara bir borçları var, ne de onlardan kendilerine gelecek bir zarar ziyan. Ama aynı zamanda şunu da çok iyi bilirler ki, bu zenginler yaşadıkları sürece o tepeleme altın yığınlarından kendilerine zırnık koklatmayacak kadar da cimri ve açgözlüdürler.

Utopialıların bu ve benzeri düşünceleri kısmen yetiştiriliş tarzlarından kaynaklanır –çünkü yetiştikleri toplumun kurumları budalaca yapılanan benzerlerinden çok farklıdır– kısmen de aldıkları eğitim ve öğretimden. Aslında kentlerde çalışmaktan muaf olup da kendini sadece öğrenime adayan kişilerin sayısı oldukça azdır. Bunların olağanüstü yetenekleri, seçkin zekâları ve özgür sanatlara yatkınlıkları da zaten ta çocukluk yıllarında kendini belli eder. Buna rağmen bütün çocuklar çok iyi bir öğrenim görür. Kadını erkeğiyle halkın büyük çoğunluğu bütün yaşamları boyunca mesleklerinden arta kalan ve yukarıda söz ettiğim boş vakitlerini öğrenime ayırır.

Disciplinas ipsorum lingua perdiscunt. Est enim neque uerborum inops nec insuauis auditu nec ulla fidelior animi interpres est. Eadem fere (nisi quod ubique corruptior alibi aliter) magnam eius orbis plagam peruagatur.

Ex omnibus his philosophis quorum nomina sunt in hoc noto nobis orbe celebria ante nostrum aduentum ne fama quidem cuiusquam eo peruenerat, et tamen in musica, dialecticaque ac numerandi et metiendi scientia eadem fere quae nostri illi ueteres inuenere. Ceterum ut antiquos omnibus prope rebus exaequant, ita nuperorum inuentis dialecticorum longe sunt impares. Nam ne ullam quidem regulam inuenerunt earum quas de restrictionibus, amplificationibus ac suppositionibus acutissime excogitatis in paruis logicalibus passim hic ediscunt pueri. Porro secundas intentiones tam longe abest ut inuestigare suffecerint ut nec hominem ipsum in communi quem uocant, quamquam (ut scitis) plane colosseum et quouis gigante maiorem, tum a nobis praeterea digito demonstratum, nemo tamen eorum uidere potuerit.

At sunt in astrorum cursu et caelestium orbium motu peritissimi. Quin instrumenta quoque diuersis figuris solerter excogitarunt, quibus solis ac lunae et ceterorum item astrorum quae in ipsorum horizonte uisuntur motiones ac situs exactissime comprehensos habent. Ceterum amicitias atque errantium dissidia siderum ac totam denique illam ex astris diuinandi

Ana dillerinde öğrenim görürler. Çünkü ana dillerinin kelime dağarcığı çok zengindir ve kulağa çok hoş gelen bir telaffuzu vardır, ayrıca insanın düşüncesini kesin bir şekilde ifade eder. Bu dil yaşadıkları dünyanın büyük bir kısmına çoktan yayılmış bile, ama her yerde Utopialıların kullandığı kadar mükemmel değil, ülkelere göre farklılıklar gösteriyor.

Biz adaya gelene dek Utopialılar bizim dünyamızda ün salan hiçbir filozofun adını dahi işitmemişti.[107] Buna rağmen gerek müzik, gerekse mantık, aritmetik ve geometri alanında eski filozoflarımızın keşfettiklerini onlar da keşfetmişler.[108] Yani hemen hemen bütün bilimlerde eskilerle boy ölçüşebiliyorlar, ama çağdaş mantıkçılarımızın buldukları yöntemler onların algısının çok çok uzağında. Çünkü bizim buralarda çocuklarımızın ezbere öğrendikleri kılı kırk yaran mantık metinlerindeki daraltmalar, genişletmeler ve varsayımlarla ilgili kuralların birini bile keşfetmiş değiller.[109] Dahası ikinci yönelimler üzerine düşünmekte o kadar aciz kalıyorlar ki, biz parmağımızla işaret ettiğimiz halde hiçbiri şu evrensel insan[110] denilen insanı bir türlü göremedi, oysa senin de bildiğin gibi bu insan bütün devlerden daha cüsseli ve büyük.

Buna rağmen yıldızların seyri ve gök cisimlerinin hareketleri konusunda uzmanlar. Farklı farklı modellerde öyle zekice aletler icat etmişler ki, bunlarla güneşin ve kendi ufuklarında görünen diğer bütün yıldızların hareketlerini ve konumlarını dakik bir şekilde hesaplayabiliyorlar. Ama ne gezegenlerin kavuşumlarından ne de ayrılmalarından haberleri var, ha bir de yıldızlardan gelen işaretlere bakıp aldatıcı ke-

imposturam ne somniant quidem. Imbres, uentos ac ceteras tempestatum uicissitudines signis quibusdam longo perspectis usu praesentiunt. Sed de causis earum rerum omnium et de fluxu maris eiusque salsitate et in summa de caeli mundique origine ac natura partim eadem quae ueteres philosophi nostri disserunt, partim ut illi inter se dissident, ita hi quoque dum nouas rerum rationes afferunt ab omnibus illis dissentiunt, nec inter se tamen usquequaque conueniunt.

In ea philosophiae parte qua de moribus agitur eadem illis disputantur quae nobis. De bonis animi quaerunt et corporis et externis tum utrum boni nomen omnibus his an solis animi dotibus conueniat. De uirtute disserunt ac uoluptate, sed omnium prima est ac princeps controuersia quanam in re, una pluribusue sitam hominis felicitatem putent. At hac in re propensiores aequo uidentur in factionem uoluptatis assertricem ut qua uel totam uel potissimam felicitatis humanae partem definiant. Et quo magis mireris ab religione quoque (quae grauis et seuera est fereque tristis et rigida) petunt tamen sententiae tam delicatae patrocinium. Neque enim de felicitate disceptant unquam quin principia quaedam ex religione deprompta cum philosophia quae rationibus utitur coniungant, sine quibus ad uerae felicitatis inuestigationem mancam atque imbecillam per se rationem putant.

hanette bulunma işinden; böyle şeyleri rüyalarında bile görmemişler.[111] Oysa uzun süreli gözlemler sonucunda birtakım işaretlerden yağmuru, rüzgârı ya da havadaki diğer değişimleri önceden sezebiliyorlar. Ama bu tür doğa olaylarının nedenleri, denizlerindeki gelgitler ya da denizin tuzluluğu veya gökyüzünün ve yeryüzünün ilk öğeleri ve yapısı hakkında kısmen bizim eski filozoflarımız gibi düşünüyorlar, kısmen de yine bizim filozoflarımızın kendi aralarındaki fikir ayrılıklarına benzer şekilde onlar da birbirleriyle uyuşmazlık yaşıyorlar. Doğa olaylarının nedenleri üzerine geliştirdikleri yepyeni kuramlarla bizim bütün filozoflarımızdan tamamen ayrıldıkları gibi, birtakım ayrıntılarda kendi aralarında da tam bir düşünce birliğine varamıyorlar.

Felsefenin ahlak kısmıyla ilgili çıkarımları bizimkilerle örtüşüyor. Ruhun iyiliği, bedenin iyiliği ve dışsal iyiliklerle ilgili incelemelerde bulunuyor, iyi sıfatının bu üçüne mi yoksa sadece ruha mı özgü olduğunu tartışıyorlar. Erdem ve haz konusunu da tartışıyorlar, ama bu konuda hepsinin ilk ve asıl sorunsalı insanın mutluluğu üzerinde yoğunlaşıyor, başka deyişle bu mutluluğun hangi etkene ya da etkenlere bağlı olduğu sorunsalına. Bu konuda daha çok hazcı görüşten yana tavır aldıkları görülüyor, çünkü onlara göre insanın mutluluğu geniş çapta ya da tamamen hazza bağlı. Asıl şaşırtıcı olan bu görüşlerini destekleyici sağlam kanıtı dinde aramaları, çünkü ne de olsa dinin yapısı ciddi ve keskindir, hatta neredeyse acımasız ve çok kuralcıdır. Ama onlar mutluluk üzerine tartışırken felsefenin akılcı savlarına dinden çıkarılan birtakım ilkeleri de muhakkak katıyorlar. Bu ilkeler olmadan hakiki mutluluğu bulmada salt aklın zayıf ve yetersiz kalacağını düşünüyorlar.

Ea principia sunt huiusmodi: animam esse immortalem ac dei beneficentia ad felicitatem natam uirtutibus ac bene factis nostris praemia post hanc uitam, flagitiis destinata supplicia. Haec tametsi religionis sint, ratione tamen censent ad ea credenda et concedenda perduci; quibus e medio sublatis sine ulla cunctatione pronuntiant neminem esse tam stupidum qui non sentiat petendam sibi per fas ac nefas uoluptatem. Hoc tantum caueret ne minor uoluptas obstet maiori, aut eam persequatur quam inuicem retaliet dolor. Nam uirtutem asperam ac difficilem sequi ac non abigere modo suauitatem uitae sed dolorem etiam sponte perpeti cuius nullum exspectes fructum (quis enim potest esse fructus si post mortem nihil assequeris quum hanc uitam totam insuauiter hoc est misere traduxeris?), id uero dementissimum ferunt.

Nunc uero non in omni uoluptate felicitatem sed in bona atque honesta sitam putant; ad eam enim uelut ad summum bonum naturam nostram ab ipsa uirtute pertrahi, cui soli aduersa factio felicitatem tribuit. Nempe uirtutem definiunt secundum naturam uiuere ad id siquidem a deo institutos esse nos. Eum uero naturae ductum sequi quisquis in appetendis fugiendisque rebus obtemperat rationi. Rationem porro mortales primum omnium in amorem ac uenerationem diuinae maiestatis incendere cui debemus et quod sumus et quod compotes esse felicitatis possumus

Utopialıların dinsel ilkeleri şöyle: Ruh ölümsüzdür ve tanrının cömert iyiliği sayesinde mutluluğa yazgılı olarak doğmuştur. Bu dünyadan sonraki yaşamda erdemlerimiz ve yaptığımız iyilikler ödüllendirilecek, günahlarımız ise cezalandırılacaktır. Evet, bunlar dinsel ilkelerdir, ama Utopialılara göre bizi bunlara inanmaya ve kabul etmeye sevk eden aklımızdır. Ama hiç tereddüt etmeden şunu da eklerler ki, dini ilkeler ortadan kalktığı anda insan, bir budala değilse, bütün gayretini günahına ya da sevabına bakmadan sadece haz elde etmeye verecektir. Bu durumda tek dikkat edeceği nokta, anlık bir hazzın daha büyük bir hazza engel olmamasını sağlamak ya da sonunda acı çekmeyeceği bir hazzın peşine düşmek olacaktır. Çünkü Utopialılara göre, herhangi bir beklenti olmadan, çetin ve zor koşullar gerektiren erdemin peşine düşmek, yaşamın zevklerini bir kenara atıp gönüllü olarak acılara katlanmak düpedüz deliliktir. Öyle ya ölümden sonra hiçbir ödül yoksa bütün bir ömrü tatsız tuzsuz, yani zavallı bir şekilde geçirmenin ne anlamı kalır?

İşin aslı Utopialılar mutluluğun her tür hazza değil, sadece iyi ve dürüst olan hazza bağlı olduğunu düşünür. Onlara göre, bizim doğamızı bu tür hazlara, başka deyişle en üstün iyiye çeken erdemin kendisidir.[112] Aralarında farklı görüşte olan bazıları da var ki, bunlar erdemin salt mutluluk olduğunu savunuyor.[113] Çünkü bunlar erdemi doğaya uygun yaşama olarak tanımlıyor ve tanrının bizi bu amaca uygun olarak yarattığını söylüyor. Birey aklın sesini dinleyip doğruyu seçip yanlıştan kaçınırsa doğayı kendisine kılavuz almış olur. Dahası akıl insanda ilkin varlığımızı ve mutlu olma yetimizi kendisine borçlu olduğumuz, yüce tanrıya duyduğumuz sevgi ve saygının kıvılcımını ateşler.

secundum id commonet atque excitat nos ut uitam quam licet minime anxiam ac maxime laetam ducamus ipsi, ceterisque omnibus ad idem obtinendum adiutores nos pro naturae societate praebeamus. Neque enim quisquam unquam fuit tam tristis ac rigidus assecla uirtutis et osor uoluptatis qui ita labores, uigilias et squalores indicat tibi, ut non idem aliorum inopiam atque incommoda leuare te pro tua uirili iubeat, et id laudandum humanitatis nomine censeat hominem homini saluti ac solatio esse, si humanum est maxime (qua uirtute nulla est homini magis propria) aliorum mitigare molestiam et sublata tristitia uitae iucunditati, hoc est uoluptati reddere. Quid ni natura quenque instiget ut sibimet idem praestet? Nam aut mala est uita iucunda, id est uoluptaria, quod si est non solum neminem ad eam debes adiutare sed omnibus utpote noxiam ac mortiferam quantum potes adimere aut si conciliare aliis eam ut bonam non licet modo sed etiam debes, cur non tibi in primis ipsi? cui non minus propitium esse te quam aliis decet. Neque enim quum te natura moneat uti in alios bonus sis, eadem te rursus iubet in temet saeuum atque inclementem esse. Uitam ergo iucundam inquiunt, id est uoluptatem tanquam operationum omnium finem, ipsa nobis natura praescribit, ex cuius praescripto uiuere uirtutem

İkinci olarak, akıl bize mümkün mertebe endişesiz, neşe içinde bir yaşam sürmemizi ve doğamızda var olan duygudaşlıkla diğer insanları da bu tür bir yaşama yöneltmemizi öğütler ve bu konuda bizi teşvik eder. Çünkü bir insan erdemin en sert, en katı savunucusu ve hazzın en büyük düşmanı olsa bile, bir yandan sizi çilekeş bir yaşama, uykusuz gecelere ve nefsinizi köreltmeye davet ederken, diğer yandan da elinizden geldiğince başka insanların yoksunluğunu ve ıstırabını hafifletmenizi tembihler ki, Utopialılar için insanlık açısından özellikle övgüye değer olan, insanın insana kurtuluş ve teselli kaynağı olmasıdır. Başkalarının sıkıntısını dindirmek ve bütün üzüntülerini giderip yaşamlarını huzura erdirmek en önemli insani değerse (zaten başka hiçbir erdem bu kadar insana özgü olamaz), bunun getirisi hazzın ta kendisidir. O halde niçin doğa kendimize de aynı şekilde davranmamızı istemesin ki? Çünkü mutlu bir yaşam, yani keyifli bir yaşam ya kötüdür ya da iyidir. Kötüyse, bu durumda hiç kimseyi böyle bir yaşam sürmeye zorlamaman, tersine herkesi ne yapıp edip bu tür bir yaşamın sıkıntısından ve dehşetinden kurtarmaya çalışman gerekir. İyiyse ve sen başkalarını da böyle bir yaşama davet edebiliyorsan, hatta buna mecbur tutuluyorsan, o zaman niçin önce kendini davet etmeyesin? Çünkü başkalarına olduğu kadar kendine de sorumlusun. Doğa sana başka insanlara iyi olmanı öğütlüyorsa, bir anda ters dönüp kendine zalimlik et, insafsız davran diyemez ki. İşte bu yüzden Utopialılar mutlu bir yaşamı, yani hazzı bütün eylemlerimizin hedefi olarak algılıyor, bu hedefe bizi bizzat doğanın yönlendirdiğini söylüyorlar ve erdemi doğanın ilkesine göre yaşama

definiunt. At quum natura mortales inuitet ad hilarioris uitae mutuum subsidium (quod certe merito facit, neque enim tam supra generis humani sortem quisquam est ut solus naturae curae sit, quae uniuersos ex aequo fouet quos eiusdem formae communione complectitur) eadem te nimirum iubet etiam atque etiam obseruare, ne sic tuis commodis obsecundes; ut aliorum procures incommoda. Seruanda igitur censent non inita solum inter priuatos pacta sed publicas etiam leges quas aut bonus princeps iuste promulgauit aut populus nec oppressus tyrannide nec dolo circumscriptus, de partiendis uitae commodis, hoc est materia uoluptatis, communi consensu sanxit. His inoffensis legibus tuum curare commodum prudentia est: publicum praeterea, pietatis. Sed alienam uoluptatem praereptum ire dum consequare tuam; ea uero iniuria est contra tibi aliquid ipsi demere quod addas aliis, id demum est humanitatis ac benignitatis officium, quod ipsum nunquam tantum aufert commodi quantum refert. Nam et beneficiorum uicissitudine pensatur et ipsa benefacti conscientia ac recordatio charitatis eorum et beneuolentiae quibus benefeceris plus uoluptatis affert animo quam fuisset illa corporis qua abstinuisti. Postremo (quod facile persuadet animo libenter assentienti religio) breuis et exiguae uoluptatis uicem ingenti ac nunquam interituro gaudio rependit deus.

olarak tanımlıyorlar. Ama onlara göre, doğa biz ölümlülerden birbirimizin yaşamını elimizden geldiğince keyifli kılmamızı isterken bir yandan da sürekli uyarır ve kendi çıkarlarımızın peşinde koşarken başkalarının çıkarlarına zarar vermememizi buyurur. Tabii sebepsiz yere değil bu buyruğu, çünkü kıyaslandığında hiçbir insanın yaşamı doğanın bütün sevgisini tekeline alacak kadar üstün olamaz. Doğa benzer biçimde yarattığı ve bir bütün olarak kucakladığı insan soyuna eşit şekilde şefkat gösterir. Buradan hareketle Utopialılar insanların sadece kişisel anlaşmaları değil, dürüst bir kralın hak gözeterek çıkardığı ya da halkın herhangi bir baskı altında kalmadan ve herhangi bir oyuna gelip de aldatılmadan bütün yüreğiyle onay verdiği ve yaşamsal huzuru, yani gerçek zevki herkese eşit şekilde paylaştırmayı öngören toplum yasalarını da koruyup kollaması gerektiğini düşünür. Bu yasalar korunduğu sürece herkesin kendi çıkarını gözetmesi meşrulaşır, başka insanların çıkarını gözetmesi ise dinen makbul bir davranış olur. Ama insan kendi zevkinin peşinden koşarken başkalarını zevkten mahrum ederse, işte o zaman bunun adına tam da adaletsizlik denir. Buna karşın kendinden alıp başkalarına vermek öyle insancıl ve yüce gönüllü bir harekettir ki, bunun sonucunda insan kaybettiğini mutlaka kat kat geri kazanır. Çünkü her şeyden önce yaptığı iyiliklerin karşılığını alır, sonra da iyi bir iş yapmış olmanın bilincinde olması ve iyilik yapmış olduğu kişilerin kendisine göstereceği sevgi ve iyi niyet ruhuna öyle büyük bir haz verir ki, bu haz feda ettiklerinin bedenine vereceği hazla kıyaslanamaz bile. Son olarak da, özgür iradesiyle dine inanan bir insanın içtenlikle kabul edeceği gibi, feda edilen bu anlık ve ufacık zevk yerine tanrı kendisine sonsuza değin sürecek büyük bir sevinç bahşeder.

Itaque hoc pacto censent, et excussa sedulo et perpensa re omnes actiones nostras, atque in his uirtutes etiam ipsas, uoluptatem tandem uelut finem felicitatemque respicere.

Uoluptatem appellant omnem corporis animiue motum statumque in quo uersari natura duce delectet. Appetitionem naturae non temere addunt. Nam ut quicquid natura iucundum est, ad quod neque per iniuriam tenditur nec iucundius aliud amittitur nec labor succedit, non sensus modo sed recta quoque ratio persequitur, ita quae praeter naturam dulcia sibi mortales uanissima conspiratione confingunt (tanquam in ipsis esset perinde res ac uocabula commutare) ea omnia statuunt adeo nihil ad felicitatem facere ut plurimum officiant etiam, uel eo quod quibus semel insederunt, ne ueris ac genuinis oblectamentis usquam uacet locus, totum prorsus animum falsa uoluptatis opinione praeoccupant. Sunt enim perquam multa quae quum suapte natura nihil contineant suauitatis, imo bona pars amaritudinis etiam plurimum, peruersa tamen improbarum cupiditatum illecebra non pro summis tantum uoluptatibus habeantur, uerum etiam inter praecipuas uitae causas numerentur.

In hoc adulterinae uoluptatis genere eos collocant quos ante memoraui qui quo meliorem togam habent eo sibi meliores ipsi uidentur; qua una in re bis errant.

İşte Utopialılar bu şekilde meseleyi enine boyuna ele alıp iyice tarttıktan sonra, bütün eylemlerimizin ve bu eylemlerimizin içindeki bütün erdemlerin nihai amacının ve mutluluğunun hazza ulaşmak olduğu sonucuna varırlar. [114]

Haz deyince anladıkları, doğanın buyrukları doğrultusunda insanı mutlu eden bedensel ve zihinsel her türlü hal ve harekettir. Hazzın doğaya uygun olmasını özellikle ekliyorlar. Çünkü onlara göre, insan hem duygularıyla hem de aklıyla hiç tereddütsüz, doğal olarak kendisine zevk veren ne varsa ona yönelir. Bu zevk ne başkalarına zarar verir, ne ulaşılabilecek olan daha büyük bir zevkin yolunu tıkar, ne de insana acı vererek sonlanır. Ama insanlar her zaman oyuna gelip budalaca davranır ve doğal olmayan birtakım sevinçlere zevk adını verir, sanki kelimeleri değiştirince bu kelimelerin içerdiği anlamlar da değişecekmiş gibi. Utopialılara göre bu tür sevinçler kişiyi asla mutlu etmez, hatta mutluluğun yolunu kapatır, çünkü bir kere insanın içine yerleşmeye görsünler, ondaki o hakiki ve doğal zevk alma yetisini yerle bir eder, sahte bir zevk kisvesine bürünüp bütün ruhunu ele geçiriverirler. Çünkü özünde gerçek bir tadı olmayan öyle çok sevinç var ki, gerçekten çoğu öyle acı ki. Ama şehvani arzuların baş döndürücü cazibesinden ötürü insanlar bunları yaşamın en büyük zevkleri arasında görüyor, hatta bunları yaşamanın en önemli sebebi sayıyor.

Utopialılar bu tür sahte zevklerin peşinden koşturanların arasına, daha önceden de bahsettiğim gibi, daha iyi giyindiği için kendisinin daha iyi bir insan olduğunu düşünenleri de ekliyor. Onlara göre bu tür insanlar çifte yanılgı içindeler.

Neque enim minus falsi sunt quod meliorem putant togam suam, quam quod se. Cur enim si uestis usum spectes, tenuioris fili lana praestet crassiori? At illi tamen tanquam natura non errore praecellerent, attolunt cristas et sibimet quoque pretii credunt inde non nihil accedere; eoque honorem quem uilius uestiti sperare non essent ausi elegantiori togae uelut suo iure exigunt, et praetermissi negligentius indignantur.

At hoc ipsum quoque, uanis et nihil profuturis honoribus affici, an non eiusdem inscitiae est? Nam quid naturalis et uerae uoluptatis affert nudatus alterius uertex, aut curuati poplites, hoccine tuorum poplitum dolori medebitur? aut tui capitis phrenesim leuabit? In hac fucatae uoluptatis imagine mirum quam suauiter insaniunt ii qui nobilitatis opinione sibi blandiuntur ac plaudunt quod eiusmodi maioribus nasci contigerit quorum longa series diues (neque enim nunc aliud est nobilitas) habita sit, praesertim in praediis, nec pilo quidem minus sibi nobiles uidentur etiam si maiores nihil inde reliquerint aut relictum ipsi obligurierint.

Birincisi, giysilerinin diğerlerinin giysisinden daha iyi olduğunu düşündüklerinden yanılıyorlar, ikincisi de kendilerinin diğerlerinden daha iyi olduğunu düşündüklerinden. Sonuçta, giysi giysi olduğuna göre, ha incecik yün iplikle dokunmuş olsun, ha kaba kumaştan, ne fark eder? Buna rağmen, sanki kendi yanılgıları yüzünden değil de doğa tarafından yüceltilmişler gibi, kurum kurum kurumlanıyorlar ve giysilerinin kendilerini değerli kıldığına inanıyorlar. Bu yüzden, kaba giysiler giydiklerinde asla göremeyeceklerine inandıkları saygıyı gösterişli kıyafetler giydikleri için hak ettiklerine inanıyorlar, kendilerine yüz vermeden yanlarından geçip gidenler olursa da onlara köpürüyorlar.

Laf açılmışken, kimseye bir faydası olmayan şu içi boş saygı gösterilerinden gurur duyanlar da aynı şekilde akılsız değil mi? Birilerinin huzurunuza başı çıplak olarak çıkması ya da önünüzde diz çökmesi size doğal ve gerçek bir haz verebilir mi? Dizlerinizdeki ağrıyı geçirebilir mi mesela? Ya da aklınızı başınıza getirebilir mi? Böyle sahte haz görüntüsü sergileyenlerin başında, soylu olduklarını düşünüp kendileriyle gurur duyanlar ve böyle atalardan doğmuş olmalarını ellerini çırparak kutlayanlar gelir ki, aslında muhteşem birer delilik örneğidir her biri. Oysa atalarının soyluluğu kuşaklar boyu tesadüfen zengin olmalarından, özellikle de toprak zengini olmalarından kaynaklanır bunların, zaten günümüzde soyluluk zenginlikten başka bir anlam içermez. Gerçi atalarından kendilerine tek dönüm toprak bile kalmamıştır ya da kalmışsa kendileri bunu har vurup harman savurmuştur, ama olsun, onlar yine de soyluluklarından asla ödün vermezler.[115]

His adnumerant eos qui gemmis ac lapillis (ut dixi) capiuntur ac dii quodammodo sibi uidentur facti si quando eximium aliquem consequantur, eius praesertim generis quod sua tempestate maximo apud suos aestimetur: neque enim apud omnes neque omni tempore eadem genera sunt in pretio. Sed nec nisi exemptum auro ac nudum comparant, immo ne sic quidem nisi adiurato uenditore et praestanti cautionem ueram gemmam ac lapidem uerum esse: tam solliciti sunt ne oculis eorum ueri loco adulterinus imponat. At spectaturo tibi cur minus praebeat oblectamenti facticius quem tuus oculus non discernit a uero? Uterque ex aequo ualere debet tibi, non minus hercle quam caeco.

Quid hi qui superfluas opes adseruant ut nullo acerui usu sed sola contemplatione delectentur? Num ueram percipiunt an falsa potius uoluptate luduntur? Aut hi qui diuerso uitio aurum quo nunquam sint usuri, fortasse nec uisuri amplius, abscondunt et solliciti ne perdant, perdunt. Quid enim aliud est usibus demptum tuis et omnium fortasse mortalium, telluri reddere? Et tu tamen abstruso thesauro uelut animi iam securus laetitia gestis. Quem si quis furto sustulerit cuius tu ignarus furti decem post annis obieris, toto illo decennio quo subtractae pecuniae superfuisti, quid tua retulit surreptum an saluum fuisse? Utroque certe modo tantundem usus ad te peruenit.

Utopialılar, yukarıda da söz ettiğim gibi, mücevherlerin ve değerli taşların kölesi olanları da bu tür insanlar arasında sayarlar. Ellerine nadir bir taş geçmeye görsün bu insanların, hemen kendilerini tanrı gibi görmeye başlarlar, hele söz konusu taş kendi ülkelerinde dönemin en rağbet gören taşıysa, onlara öyle değerli gelir ki. Çünkü taş aynı taş olsa da, değeri ülkelerine ve yaşadıkları dönemlere göre değişiklik gösterir. Bir taşı satın almaları için önce bu taşın yaldızından sıyrılmış, saf halde olması gerekir. Hatta satıcıdan bir de yemin etmesi ve bu mücevher ya da taşın hakiki olduğuna dair kendilerine garanti vermesi beklenir; yani gözleri sahtesini ayırt edemeyecek diye bu kadar korkarlar. Oysa baktığında gözlerin bir taşın sahtesini hakikisinden ayırt edemiyorsa, sahtesinden alacağın haz da aynı olmayacak mı sanki? İkisinin değeri de senin için bir, inan kör olsan ancak bu kadar ayırt edebilirsin.

Ya bir işe yarasın diye değil de, sırf kendisi seyretsin diye paralarını üst üste yığanlara ne demeli? Bundan aldıkları haz gerçek mi sahiden, yoksa daha çok sahte bir hazla kendilerini mi kandırıyorlar? Ya da tam tersi bir ahlaksızlıkla altınlarını gömüp hiç onlardan yararlanmayan, belki yüzlerini bile bir daha göremeyecek olanlara ne demeli? Bu adamlar altınlarını kaybetmekten korkup aslında onları sahiden kaybederler. Öyle değil mi, altını toprağa gömerek hem kendinin hem de belki başka insanların ondan yararlanma hakkını yok etmiş olmuyor musun? Ama hazine ortadan kalktı ya, oh rahatladım, değmeyin keyfime diyorsun. Hazinen çalındı farz et ve sen çalındığından bihaber on yıl sonra bu dünyadan göçtün gittin, o on yıl boyunca altınların ha bıraktığın yerde duruyor olsun, ha alınıp götürülmüş olsun, senin için artık bir anlam ifade eder mi? Nasıl olsa her iki türlü de seninle bir alakaları yoktu ki.

Ad has tam ineptas laetitias, aleatores (quorum insaniam auditu, non usu cognouere) uenatores praeterea atque aucupes adiungunt. Nam quid habet, inquiunt, uoluptatis talos in alueum proicere, quod toties fecisti ut si quid uoluptatis inesset, oriri tamen potuisset ex frequenti usu satietas? Aut quae suauitas esse potest ac non fastidium potius in audiendo latratu atque ululatu canum? Aut qui maior uoluptatis sensus est cum leporem canis insequitur quam quum canis canem? Nempe idem utrobique agitur, accurritur enim, si te cursus oblectet. At si te caedis spes, laniatus expectatio sub oculis peragendi retinet, misericordiam potius mouere debet, spectare lepusculum a cane, imbecillum a ualidiore, fugacem ac timidum a feroce, innoxium denique a crudeli discerptum. Itaque Utopienses totum hoc uenandi exercitium, ut rem liberis indignam, in lanios (quam artem per seruos obire eos supra diximus) reiecerunt. Infimam enim eius partem esse uenationem statuunt, reliquas eius partes et utiliores et honestiores ut quae et multo magis conferant et animalia necessitatis dumtaxat gratia perimant, quum uenator ab miseri animalculi caede ac laniatu nihil nisi uoluptatem petat. Quam spectandae necis libidinem in ipsis etiam bestiis aut ab animi crudelis affectu censent exoriri, aut in crudelitatem denique assiduo tam efferae uoluptatis usu defluere.

Utopialılar anlamsız sevinç gösterilerinde bulunanlar sınıfına zar atıp kumar oynayanları (ki bunların çılgınlıklarını bir yerlerden işitmişler, ama bir kez bile bu tür oyunları denemeye kalkışmamışlar), vahşi hayvanları ya da kuşları avlayanları katıyorlar. Zarları oyun tahtasına atıp durmanın ne anlamı var diyorlar kendi kendilerine. Başlarda insana zevkli gelse bile hep aynı hareketi yapmak sonunda bıkkınlık yaratmaz mı diye soruyorlar. Ayrıca köpeklerin havlaması ya da uluması kadar iğrenç bir sesi dinlemenin nesi zevkli? Ya da bir köpeğin köpeği kovalamasını değil de, bir köpeğin tavşanı kovalamasını seyretmek insana neden bu kadar büyük haz versin? Haz aldığın şey kovalamacaysa, her ikisinde de kovalamaca var zaten, fark yok ki. Ama görmek istediğin bir katliamsa, bir hayvanın gözlerinin önünde paramparça oluşunu seyretmekse derdin, bil ki küçücük bir tavşan köpek tarafından öldürüldüğünde, olaya seyirci kalmak yerine ölene acımalısın, yani zayıf bir yaratık güçlü bir yaratık tarafından, ürkek ve çekingen bir yaratık vahşi bir yaratık tarafından öldürüldüğünde. İşte bu yüzden Utopialılar bütün bu avcılık işini özgür bir bireye hiç yakışmayan bir olay olarak değerlendirir ve bu işi kasaplara bırakırlar (kasaplığı da kölelerine yaptırdıklarını yukarıda söylemiştim). Çünkü onların gözünde avcılık kasaplığın en berbat yanı, yoksa diğer açılardan bakıldığında kasaplık avcılığa göre faydalı ve şerefli bir meslek, ne de olsa belli bir ihtiyacı karşılamaya yönelik ve bu meslekte hayvanlar sırf zorunluluktan ötürü öldürülüyor. Oysa avcı o masum hayvancıkların katledilmesinden ve kesilmesinden sadece kendi zevkini tatmin ediyor. Utopialılara göre, vahşi hayvanlara yönelik olsa da, kan dökme isteği ruhun vahşete olan eğiliminden kaynaklanır, böyle olmasa bile, bu tür vahşi zevkleri tada tada ruh sonunda vahşileşir.

Haec igitur et quicquid est eiusmodi (sunt enim innumera) quamquam pro uoluptatibus mortalium uulgus habeat, illi tamen quum natura nihil insit suaue, plane statuunt cum uera uoluptate nihil habere commercii. Nam quod uulgo sensum iucunditate perfundunt (quod uoluptatis opus uidetur) nihil de sententia decedunt. Non enim ipsius rei natura sed ipsorum peruersa consuetudo in causa est, cuius uitio fit ut amara pro dulcibus amplectantur, non aliter ac mulieres grauidae picem et sebum corrupto gustu melle mellitius arbitrantur. Nec cuiusquam tamen aut morbo aut consuetudine deprauatum iudicium mutare naturam, ut non aliarum rerum, ita nec uoluptatis potest.

Uoluptatum quas ueras fatentur species diuersas faciunt. Siquidem alias animo, corpori alias tribuunt. Animo dant intellectum eamque dulcedinem quam ueri contemplatio pepererit. Ad haec suauis additur bene actae uitae memoria et spes non dubia futuri boni.

Corporis uoluptatem in duas partiuntur formas, quarum prima sit ea quae sensum perspicua suauitate perfundit, quod alias earum instauratione partium fit quas insitus nobis calor exhauserit (nam hae cibo potuque redduntur), alias dum egeruntur illa quorum copia corpus exuberat. Haec suggeritur dum excrementis intestina purgamus aut opera liberis datur aut ullius prurigo partis frictu scalptuue lenitur.

Sıradan insanlar bu ve bunun gibi sayısız etkinliği birer haz olarak nitelese de, Utopialılar kesinlikle bunların gerçek hazla uzaktan yakından alakalı olmadığını düşünür, çünkü onlara göre bu tür etkinliklerin özünde doğal bir tat yoktur. Bunlar sadece duyuları uyarır ve sıradan bir hoşluk yaratır (bu hoşluğu insan haz sanır), ama özlerinde hiçbir değişiklik olmaz. Çünkü bu duygu durumu bu etkinliklerin özünden değil, sebep oldukları zararlı alışkanlıktan kaynaklanır. Bu alışkanlık öyle berbat bir hal alır ki, sonunda insana acı bile tatlı gelebilir. Tıpkı hamile kadınların ağızlarının tadı bozulduğunda zift ya da donyağının tadının baldan bile tatlı olduğunu söylemesi gibi. Gerçi insanların hastalıktan ya da alışkanlıktan kaynaklanan nedenlerle beğenilerinde bozulmalar olabilir, ama bu durum hiçbir şeyin özünde bir değişikliğe yol açamayacağı gibi hazzın özünde de bir değişikliğe yol açamaz.

Utopialılar hakiki olarak kabul ettikleri hazları farklı farklı sınıflara ayırır. Bazısını zihne, bazısını da bedene atfederler. Zihinsel hazlar onlara göre bilgi edinme ve hakikate yoğunlaşmaktan kaynaklanan tatmindir. Ayrıca iyi bir yaşam sürmüş olmanın verdiği keyif ve gelecekte mutlu olunacağına dair sorgusuz sualsiz umut besleme de bu sınıfa dâhildir.

Bedensel hazları ise iki sınıfa ayırırlar. Bunların ilki, duyuların aniden hissettiği bir rahatlamadan kaynaklanır. Bazen bedenin doğal ateşiyle direncini yitiren organlar bir şeyler yenilip içildiğinde aniden canlanınca böyle bir rahatlama hissedilir. Bazen de bedene fazla gelen yükler boşaltılınca böyle bir duygu yaşanır. Örneğin bağırsaklarımızda yükü boşalttığımızda bir rahatlama hissederiz ya da cinsel ilişki sırasında veya kaşınan bir yerimizi ovup kaşıdığımızda.

Interdum uero uoluptas oritur nec redditura quicquam quod membra nostra desiderent, nec ademptura quo laborent, ceterum quae sensus nostros tamen ui quadam occulta sed illustri motu titillet afficiatque, et in se conuertat, qualis ex musica nascitur.

Alteram corporeae uoluptatis formam eam uolunt esse quae in quieto atque aequabili corporis statu consistat, id est nimirum sua cuiusque nullo interpellata malo sanitas. Haec siquidem, si nihil eam doloris oppugnet, per se ipsa delectat etiam si nulla extrinsecus adhibita uoluptate moueatur. Quamquam enim sese minus effert minusque offert sensui quam tumida illa edendi bibendique libido, nihilo tamen setius multi eam statuunt uoluptatum maximam. Omnes fere Utopienses magnam et uelut fundamentum omnium ac basim fatentur ut quae uel sola placidam et optabilem uitae conditionem reddat, et qua sublata nullus usquam reliquus sit cuiquam uoluptati locus. Nam dolore prorsus uacare, nisi adsit sanitas, stuporem certe non uoluptatem uocant.

Iamdudum explosum est apud eos decretum illorum qui stabilem et tranquillam sanitatem (nam haec quoque quaestio gnauiter apud eos agitata est) ideo non habendam pro uoluptate censebant quod praesentem non posse dicerent nisi motu quopiam extrario sentiri. Uerum contra nunc in hoc prope uniuersi conspirant sanitatem uel in primis uoluptati esse. Etenim quum in morbo, inquiunt, dolor sit, qui uoluptati implacabilis

Bazen de öyle büyük bir haz duyarız ki, bu duygu ne organlarımızın ihtiyaç duyduğu besinleri ona verdiğimizdeki gibi bir rahatlamaya benzer, ne de bedene yük gelen fazlalıkları boşalttığımızdakine. Bu haz duyularımızın gizemli, ama aynı zamanda apaçık bir güçle uyarılıp harekete geçmesinden ve kendiliğinden o güce doğru çekilmesinden kaynaklanır. Örneğin müziğin gücü böyle bir haz uyandırır.

Bedensel hazların ikinci sınıfına gelince, Utopialılar bu tür hazların bedenin sakin ve uyumlu halinden, yani herhangi bir düzensizlik sonucu dengesini yitirmemiş doğal sağlığından kaynaklandığını düşünürler. Çünkü sağlık, herhangi bir acının saldırısına uğramadıkça, dışsal zevklerin kendisini uyarmasına hiç ihtiyaç duymadan kendiliğinden keyif verir. Tabii yemek ve içmek gibi ham zevkler kadar kendini apaçık sergilemez ya da duyulara onlar kadar şiddetli bir etkide bulunmaz, ama yine de Utopialılar sağlığa büyük değer verir ve onu en büyük haz olarak görür. Hemen hemen hepsi için sağlık yaşamın geri kalan bütün sevinçlerinin temel dayanağıdır, çünkü yaşamı huzura erdiren ve yaşamdan kâm alınmasını sağlayan tek şey sağlıktır. O olmadıkça insanların diğer zevkleri hissetme yetisi de tamamen ortadan kalkar. Çünkü onlara göre, sağlık olmadığı halde sırf acıdan kurtulmuş olmak zevk değil, hissizliktir.

Utopialılar hazzın sadece dışsal bir etkiyle hissedilebilecek bir şey olduğunu söyleyenlerin ve buradan hareketle durağan ve dingin bir sağlık durumunun hakiki bir haz olmadığını ileri sürenlerin görüşlerine uzun yıllar önce karşı çıkmışlar. Bu sorun kendi aralarında da epeyce bir tartışma konusu olmuş. Ama şimdilerde bu karşıt görüşün esamesi okunmuyor, tam tersine hemen hemen hepsi sağlığın başlıca zevk olduğu konusunda hemfikirler. Diyorlar ki, hastalık acı içerir ve acı

hostis est, non aliter ac sanitati morbus, quid ni uicissim insit sanitatis tranquillitati uoluptas? Nihil enim ad hanc rem referre putant seu morbus dolor esse seu morbo dolor inesse dicatur, tantundem enim utroque modo effici. Quippe si sanitas aut uoluptas ipsa sit aut necessario uoluptatem pariat uelut calor igni gignitur, nimirum utrobique efficitur ut quibus immota sanitas adest his uoluptas abesse non possit.

Praeterea dum uescimur, inquiunt, quid aliud quam sanitas quae labefactari coeperat aduersus esuriem (cibo commilitone) depugnat. In qua dum paulatim inualescit, ille ipse profectus ad solitum uigorem suggerit illam qua sic reficimur uoluptatem. Sanitas ergo quae in conflictu laetatur eadem non gaudebit adepta uictoriam? Sed pristinum robur quod solum toto conflictu petiuerat tandem feliciter assecuta, protinus obstupescet nec bona sua cognoscet atque amplexabitur? Nam quod non sentiri sanitas dicta est, id uero perquam procul a uero putant. Quis enim uigilans, inquiunt, sanum esse se non sentit, nisi qui non est? Quemne tantus, aut stupor aut lethargus adstringit ut sanitatem non iucundam sibi fateatur ac delectabilem? At delectatio quid aliud quam alio nomine uoluptas est?

sağlığın bir numaralı düşmanıdır, hastalık da sağlığın bir numaralı düşmanı olduğuna göre, niçin dingin bir sağlık durumu haz içermesin? Çünkü onlara göre, hastalık ister acının kendisi olmuş olsun, isterse acı hastalığın içinde bulunmuş olsun, hiçbir şey fark etmez, her ikisi de aynı kapıya çıkar. Benzer şekilde, sağlık ister hazzın kendisi olmuş olsun, isterse ateşin ısıyı doğuran bir neden olması gibi, sağlık da hazzı doğuran bir neden olmuş olsun, bir şey fark etmez, her iki durumda da sonuç aynı olur, yani sağlığı mükemmel olanlar hazdan da mahrum kalamaz.

Ayrıca Utopialılar derler ki, biz yemek yerken şöyle bir süreç gelişir. Direnci azalmaya başlamış olan sağlığımız yediği yemek sayesinde açlığa karşı bir mücadeleye girişir. Bu mücadelede de yavaş yavaş güçlenmeye başlar ve doğal kudretini tam geri kazanmak üzereyken bizim yeniden canlanmamıza neden olan bir hazzı yaşar. Sağlığımız bu mücadeleden keyif alıyorsa, o zaman niçin zafer kazanınca da sevinmesin? Bütün mücadelesini sadece eski kudretini kazanmaya yönelten sağlığımız bu işi başarıp mutlu olduğunda, birdenbire hissizleşip bu başarısından hiç mi haberdar olmayacak ya da onun hiç mi keyfini süremeyecek yani? İşte bu yüzden Utopialılar sağlığın hissedilemeyeceğini söylemenin hiç de doğru bir şey olmadığını düşünürler. Onlara göre, insan uyanıksa ve sahiden sağlıklıysa, sağlıklı olduğunu nasıl olur da hissedemez? Sağlığından hoşlanmadığını söyleyecek ya da onun keyfine varamayacak kadar hissiz ya da uyuşuk biri hiç olabilir mi? Keyif dediğimiz şey aslında hazzın bir diğer adı değil de nedir?

Amplectuntur ergo in primis animi uoluptates (eas enim primas omnium principesque ducunt) quarum potissimam partem censent ab exercitio uirtutum bonaeque uitae conscientia proficisci. Earum uoluptatum quas corpus suggerit, palmam sanitati deferunt. Nam edendi bibendique suauitatem et quicquid eandem oblectamenti rationem habet, appetenda quidem sed non nisi sanitatis gratia statuunt, neque enim per se iucunda esse talia, sed quatenus aduersae ualetudini clanculum surrepenti resistunt. Ideoque sapienti sicuti magis deprecandos morbos quam optandam medicinam, et dolores profligandos potius quam adsciscenda solatia, ita hoc quoque uoluptatis genere non egere quam deliniri praestiterit.

Quo uoluptatis genere si quisquam se beatum putet, is necesse est fateatur, se tum demum fore felicissimum si ea uita contigerit quae in perpetua fame, siti, pruritu, esu, potatione, scalptu, frictuque traducatur- quae quam non foeda solum sed misera etiam sit, quis non uidet? Infimae profecto omnium hae uoluptates sunt, ut minime sincerae, neque enim unquam subeunt nisi contrariis coniunctae doloribus Nempe cum edendi uoluptate copulatur esuries, idque non satis aequa lege, nam ut uehementior ita longior quoque dolor est. Quippe et ante uoluptatem nascitur et nisi uoluptate una commoriente non extinguitur.

Utopialılar özellikle zihinsel hazlara düşkünler, çünkü zihinsel hazlar bütün diğer hazların en önemlileridir onlar için. Zihinsel hazzın ilk sırasında yer alan ise, erdemli yaşamanın ve iyi bir yaşam sürdüğünün bilincinde olmanın verdiği rahatlık. Bedenin hâkimiyetindeki hazlar sınıfında ise ilk sırayı sağlığa ayırıyorlar. Yemenin ve içmenin verdiği keyif, ya da bu türden başka zevkler de istenmeli diyorlar, ama sadece sağlık için. Çünkü bunların hiçbirinin özünde gerçek bir tat bulunmadığını, sadece gizliden gizliye sürünerek yaklaşan hastalığa karşı kalkan oluşturduklarını düşünüyorlar. Utopialılara göre, bilge bir insan ilaç almak yerine hastalığını tamamen iyileştirmeyi tercih edecek, teselli beklemek yerine kendisi acılarının üstesinden gelecektir. Bu yüzden bu türden zevklere bağımlı hale gelmektense onlara hiç ihtiyaç duymamak en iyisidir.

Kim mutluluğun bu tür zevklerde bulunduğunu düşünüyorsa, o zaman yaşamını da sürekli aç, susuz ve kaşınarak, sürekli yiyerek, içerek, kaşıyarak, ovalayarak geçirirse en büyük mutluluğa erişeceğini kabul etmek zorundadır, ama böyle bir yaşamın hem iğrenç, hem de bir o kadar çaresiz olduğunu fark etmeyecek biri olabilir mi? Hiç kuşku yok ki bu türden bedensel hazlar, mükemmel olmadıklarından, en alt seviyedeki hazlardır. Çünkü karşıtları olan acılarla bağlantısız ortaya çıkamazlar. Örneğin yemek yemenin verdiği haz açlıkla bağlantılıdır, ama aynı yasaya tabi değillerdir. Çünkü acı daha keskindir ve daha uzun sürer. Hazdan önce başlar ve hazla birlikte aynı anda son bulmadıkça da durmaz.

Huiusmodi ergo uoluptates, nisi quatenus expetit necessitas, haud magni habendas putant. Gaudent tamen etiam his, gratique agnoscunt naturae parentis indulgentiam, quae foetus suos ad id quod necessitatis causa tam assidue faciundum erat etiam blandissima suauitate pelliceat. Quanto enim in tedio uiuendum erat si ut ceterae aegritudines quae nos infestant rarius ita hi quoque cotidiani famis ac sitis morbi uenenis ac pharmacis amaris essent abigendi?

At formam, uires, agilitatem, haec ut propria iucundaque naturae dona libenter fouent. Quin eas quoque uoluptates quae per aures, oculos ac nares admittuntur, quas natura proprias ac peculiares esse homini uoluit (neque enim aliud animantium genus aut mundi formam pulchritudinemque suspicit, aut odorum nisi ad cibi discrimen ulla commouetur gratia, neque consonas inter se discordesque sonorum distantias internoscit), et has inquam ut iucunda quaedam uitae condimenta persequuntur. In omnibus autem hunc habent modum ne maiorem minor impediat, neu dolorem aliquando uoluptas pariat quod necessario sequi censent si inhonesta sit.

At certe formae decus contemnere, uires deterere, agilitatem in pigritiam uertere, corpus exhaurire ieiuniis, sanitati iniuriam facere et cetera naturae

Bu yüzden Utopialılar bu türden bedensel hazlara pek düşkün değiller, bunlara sadece yaşam için zorunlu oldukları ölçüde değer verirler. Yine de bunlardan da keyif alırlar ve evlatlarının yapmakla yükümlü oldukları ve yaşam boyunca hiç bitmeyecek olan zorunlu görevlerini bile böyle bal tatlısı zevklerle donatıp cazip hale getirdiği için doğa ananın cömertliğine içtenlikle teşekkürlerini sunarlar. Bir düşünsenize, bizi zaman zaman berbat hale getiren hastalıklarda olduğu gibi, her gün çekmek zorunda olduğumuz şu açlık ve susuzluk illetini acı iksirler ve ilaçlarla geçirmek zorunda kalmış olsaydık ne kasvetli bir yaşam sürüyor olurduk?

Ama güzellik, zindelik ve çeviklik, yani doğanın o özgün ve çok hoş armağanları, Utopialıların en düşkün olduğu bedensel hazlardır. Bunların yanı sıra kulaklarımız, gözlerimiz ve burnumuz sayesinde aldığımız hazları da doğanın insanoğluna özellikle ve bir ayrıcalık olarak verdiğini düşünürler. Çünkü başka hiçbir canlı türü evrenin düzenini ve güzelliğini insan gibi seyredemez, yiyecekleri birbirinden ayırt etmek dışında kokulardan insan gibi haz alamaz ya da seslerin ahenğini veya ahenksizliğini insan gibi fark edemez. İşte bu yüzden diyebilirim ki, Utopialılar yaşamın en güzel tadı olarak değerlendirdikleri bu tür hazlara çok düşkünler. Onların haz konusunda belirledikleri bir ölçütü var, asla anlık bir hazzın büyük bir hazzı engellemesine izin vermiyorlar ve haz doğaya aykırıysa acıyla son bulması kaçınılmaz olduğundan, acı doğurmayacak türden hazza önem veriyorlar.

Ama bedensel güzelliği hor görmek, zindeliği kaybetmek, çevikliği uyuşukluğa dönüştürmek, oruç tutarak bedeni tüketip zayıflatmak, sağlığa zarar vermek ve doğanın bize verdiği

blandimenta respuere, nisi quis haec sua commoda negligat dum aliorum publicamue ardentius procurat, cuius laboris uice maiorem a deo uoluptatem expectet: alioquin ob inanem uirtutis umbram nullius bono semet affligere uel quo aduersa ferre minus moleste possit, nunquam fortasse uentura - hoc uero putant esse dementissimum, animique et in se crudelis et erga naturam ingratissimi, cui tanquam debere quicquam dedignetur, omnibus eius beneficiis renuntiat.

Haec est eorum de uirtute ac uoluptate sententia, qua nisi sanctius aliquid inspiret homini caelitus immissa religio, nullam inuestigari credunt humana ratione ueriorem. Qua in re rectene an secus sentiant excutere nos neque tempus patitur neque necesse est, quippe qui narranda eorum instituta non etiam tuenda suscepimus. Ceterum hoc mihi certe persuadeo, utut sese habeant haec decreta, nusquam neque praestantiorem populum neque feliciorem esse rempublicam.

Corpore sunt agili uegetoque, uirium amplius quam statura promittat nec ea tamen improcera. Et quum neque solo sint usquequaque fertili, nec admodum salubri caelo, aduersus aerem ita sese temperantia uictus muniunt, terrae sic medentur industria, ut nusquam gentium sit frugis pecorisque prouentus uberior, aut hominum uiuaciora corpora

tüm tatları reddetmek olacak şey değil onlar için. Böyle şeyler ancak insanın rahatını başka insanların rahatına ve toplumun refahına feda etmek durumunda kaldığında yapılmalı ve bu sıkıntıya giriliyorsa karşılığında tanrıdan daha büyük bir haz alınacağına dair umut beslenmeli. Yoksa hiç kimseye hayrı dokunmayacak böyle bir erdem gösterisiyle kişinin kendisini cezalandırmasını ya da belki hiçbir zaman başına gelmeyecek olan felaketler yüzünden kedere gark olmasını zırdelilik olarak görüyorlar. Böyle bir şey onlar için ruhun kendisine eziyet çektirmesinin bir işareti, aynı zamanda da doğaya karşı nankörlüğünün; yani sanki ona minnettar kalmaya tenezzül etmiyoruz, bu yüzden de bize bahşettiği tüm iyilikleri kendisine iade ediyoruz.

İşte Utopialıların erdem ve haz anlayışları böyle. Gökyüzünden insanoğluna tanrısal bir esin gelmedikçe de, insan aklının bundan daha doğru bir çıkarım yapacağına inanmıyorlar. Neyse, bu çıkarımlarında haklı olup olmadıklarını tartışmaya ne vaktim var, ne de böyle bir mecburiyetim. Çünkü benim derdim onların toplum düzenini anlatmak, bunu savunmak değil. Ama bir tek şundan gayet eminim ki, öğretileri ne olursa olsun, yeryüzünde onlardan daha varlıklı bir halk, onlardan daha mutlu bir başka toplum yok.

Vücutları çok kıvrak ve zinde. Cüsseleri göründüğünden daha güçlü, gerçi pek ufak tefek de görünmüyorlar ya, neyse. Toprakları öyle sandığınız kadar verimli değil, iklimleri de öyle pek iyi değil. Ama dengeli beslenerek hava koşullarına karşı kendilerini koruyabiliyorlar, topraklarını büyük emeklerle işleyip verimini artırabiliyorlar. Öyle ki dünyanın hiçbir ülkesinde ziraat ve hayvancılık orada olduğu gibi zengin değil ya da hiçbir ülke halkı onlarınki gibi capcanlı ve yalnızca bir

paucioribusque morbis obnoxia. Itaque non ea modo quae uulgo faciunt agricolae diligenter ibi administrata conspicias, ut terram natura maligniorem, arte atque opera iuuent, sed populi manibus alibi radicitus euulsam siluam, alibi consitam uideas. Qua in re habita est non ubertatis sed uecturae ratio, ut essent ligna aut mari aut fluuiis aut urbibus ipsis uiciniora: minore enim cum labore terrestri itinere fruges quam ligna longius adferuntur.

Gens facilis ac faceta, sollers, otio gaudens, corporis laborum (quum est usus) satis patiens (ceterum alias haudquaquam sane appetens), animi studiis infatigata. Qui quum a nobis accepissent de literis et disciplina Graecorum (nam in latinis praeter historias ac poetas nihil erat quod uidebantur magnopere probaturi) mirum quanto studio contenderunt ut eas liceret ipsis nostra interpretatione perdiscere. Coepimus ergo legere, magis adeo primum ne recusare laborem uideremur quam quod fructum eius aliquem speraremus. At ubi paulum processimus, ipsorum diligentia fecit ut nostram haud frustra impendendam animo statim praeciperemus. Siquidem literarum formas tam facile imitari, uerba tam expedite pronuntiare, tam celeriter mandare memoriae, et tanta cum fide reddere coeperunt,

kaç hastalıktan mustarip bünyelere sahip değil. Orada çiftçilerin hem teknik bilgilerden yararlanıp hem de çok çalışıp doğaca çorak bir toprağı verimli kılmak için ne gerekiyorsa yaptıklarına tanık olabileceğin gibi, halkın elleriyle ağaçları kökünden söküp, koca bir ormanı bir yerden başka bir yere taşıdığına da hayretle tanık olabilirsin. Böyle yapmalarının nedeni ağaçların daha iyi büyümelerini sağlamak değil, onları denize, nehirlere ya da kentlere yakın dikerlerse nakliye işini kolaylaştıracaklarını düşünmeleri. Çünkü odunun kara yoluyla uzak mesafelere nakliyesi tahılın nakliyesi kadar kolay değil.

Utopia halkı hoşgörülü, neşeli, akıllı ve boş vakitlerine düşkün insanlar. Gerektiğinde ağır işlerin altından kalkacak kadar dayanıklı bedenleri var, ama gerekmiyorsa buna meraklı da değiller. Zihinsel uğraşlar söz konusu olduğunda ise yorulmak nedir bilmezler. Benden Yunan edebiyatını ve felsefesini işittiklerinde (çünkü tarihçiler ve şairler dışında Latin edebiyatında onların çok fazla ilgisini çekeceğini düşündüğüm bir şey yok) benim kendilerine ders vermemi nasıl istediler, bu dili ve edebiyatı öğrenmek için nasıl ısrar ettiler, görseniz şaşardınız. Derse ilkin metinler okuyarak başladım ve başlangıçta bu derslerden bir verim alınabileceğini de açıkçası hiç düşünmedim, bütün amacım işten kaçıyormuş gibi görünmemekti. Ama dersler biraz ilerleyip de onların bu konudaki azimlerini görünce çabalarımın boşa gitmeyeceğini hemen anladım. Yunan harflerinin şekillerini öyle kolay kaptılar, öyle güzel telaffuz etmeye, öyle çabuk ezberlemeye, öyle düzgün şekilde okumaya başladılar ki,

ut nobis miraculi esset loco, nisi quod pleraque pars eorum qui non sua solum sponte accensi uerum senatus quoque decreto iussi, ista sibi discenda sumpserunt, e numero scholasticorum selectissimis ingeniis et matura aetate fuerunt. Itaque minus quam triennio nihil erat in lingua quod requirerent; bonos autores nisi obstet libri menda, inoffense perlegerent. Eas literas ut equidem coniicio ob id quoque facilius arripuerunt quod nonnihil illis essent cognatae. Suspicor enim eam gentem a Graecis originem duxisse propterea quod sermo illorum caetera fere Persicus, non nulla Graeci sermonis uestigia seruet in urbium ac magistratuum uocabulis.

Habent ex me (nam librorum sarcinam mediocrem loco mercium quarto nauigaturus in nauem conieci quod mecum plane decreueram nunquam potius redire quam cito) Platonis opera pleraque, Aristotelis plura, Theophrastum item de plantis, sed pluribus, quod doleo, in locis mutilum. In librum enim dum nauigabamus negligentius habitum cercopithecus inciderat, qui lasciuiens ac ludibundus paginas aliquot hinc atque inde euulsas lacerauit.

Ex his qui scripsere grammaticam, Lascarem habent tantum, Theodorum enim non aduexi mecum, nec dictionarium aliquem praeter Hesychium ac

çoğunun sadece kendi istekleriyle değil, senatonun bu yöndeki kararına da uyarak derslere katıldığını ve bu dili öğrenmeyi iş edindiklerini, sonra bu öğrencilerin Utopialı alimlerin en seçkin beyinlerinden oluştuklarını ve yaşlarının da büyük olduğunu bilmesem, doğrusu bir mucizenin gerçekleştiğini düşünürdüm. Sonuçta üç yıl bile geçmeden Yunancada bilmedikleri hiçbir şey kalmamıştı; en önemli yazarların metinlerini, bu metinlerde herhangi bir bozukluk yoksa, akıcı bir şekilde baştan sona okuyabiliyorlardı. Tahminimce Yunancayı bir şekilde kendi dillerine yakın hissettiler, o yüzden böyle kolayca öğrenebildiler. Aslında o ulusun Yunanlılardan neşet ettiğini düşünmüyor da değilim. Çünkü dilleri pek çok açıdan Persçeyi andırsa da, kent ve memuriyetlerinin adları Yunan dilinin izlerini taşıyor.

Benden bir sürü kitap edindiler, en çok da Plato'nunkileri. Aristoteles'inkilerden de epeyce aldılar, bir de Theophrastus'un bitkiler üzerine yazdığı metni. (Dördüncü seyahatimize çıkarken gemiye ticari eşya yerine bir bavul dolusu kitap yüklemiştim. Çünkü açıkçası bu kadar kısa sürede yurda dönmeyi hiç düşünmüyordum.) Ama üzülerek söylemeliyim ki, Theophrastus'un metninin pek çok kısmı çok kötü durumdaydı. Çünkü seyahatimiz sırasında tedbirsiz davranıp bu metni öyle ortalık yerde bırakmıştım. Bir maymun kapmış. Maskaralık edip kendisine oyun malzemesi kılmış tabii, kimi yapraklarının orasını burasını koparıp paramparça etmiş.

Yunan grameri üzerine yazanlardan sadece Lascaris'i alabildiler benden. Çünkü Theodorus'un metnini yanımda götürmemiştim. Hesychius'unki dışında da hiç sözlüğüm yoktu.

Dioscoridem. Plutarchi libellos habent charissimos, et Luciani quoque facetiis ac lepore capiuntur. Ex poetis habent Aristophanem, Homerum atque Euripidem, tum Sophoclem minusculis Aldi formulis. Ex historicis Thucydidem atque Herodotum, necnon Herodianum. Quin in re medica quoque sodalis meus Tricius Apinatus aduexerat secum parua quaedam Hippocratis opuscula ac Microtechnen Galeni, quos libros magno in pretio habent. Siquidem et si omnium fere gentium re medica minime egent, nusquam tamen in maiore honore est uel eo ipso quod eius cognitionem numerant inter pulcherrimas atque utilissimas partes philosophiae. Cuius ope philosophiae dum naturae secreta scrutantur, uidentur sibi non solum admirabilem inde uoluptatem percipere, sed apud auctorem quoque eius atque opificem summam inire gratiam. Quem ceterorum more artificum, arbitrantur mundi huius uisendam machinam homini (quem solum tantae rei capacem fecit) exposuisse spectandam, eoque chariorem habere curiosum ac sollicitum inspectorem, operisque sui admiratorem, quam eum qui uelut animal expers mentis tantum ac tam mirabile spectaculum stupidus immotusque neglexerit.

Utopiensium itaque exercitata literis ingenia mire ualent ad inuentiones artium quae faciant aliquid ad commodae uitae compendia. Sed duas tamen debent

Ha bir de Dioscorides'in kitabını aldılar. Plutarchus'un kitaplarına ayrı bir önem gösterdiler, Lucianus'un da o dahiyane şakalarına bayıldılar.[116] Şairlerden Aristophanes, Homeros ve Euripides'in kitaplarını edindiler, bir de Sophocles'in Aldus tarafından küçük harflerle yayımlanan baskısını.[117] Tarihçilerden ise Thucydides ve Herodotus'un eserlerini, bir de Herodianus'unkini edindiler.[118] Tıp kitaplarına gelince, bu konuda yoldaşım Tricius Apinatus'un yanında getirdiği Hippocrates'in küçük kitapçıklarını ve Galenus'un *Microtechne*'sini edindiler ve söz konusu bu kitaplara çok önem verdiler. Bütün dünya halklarıyla karşılaştırıldığında belki de en az Utopialıların tıbbi bilgilere ihtiyacı var, ama yine de bu sanata hiçbir yerde Utopia'da olduğu kadar değer verilmiyor. Çünkü onlar tıbbi bilgiyi felsefenin en güzel ve en yararlı bölümü olarak görüyorlar. Felsefe sayesinde doğanın sırlarını keşfettikçe bundan hem kendilerinin müthiş bir haz alacağını, hem de doğanın yaratıcısının ve yöneticisinin lütfuna ereceklerini düşünüyorlar. Yaratıcıyı bir sanatçı gibi görüyorlar ve onun bu muhteşem evren tablosunu yapıp insanların seyretmesi için (çünkü bir tek insanoğlu bu kadar üstün bir eseri seyredebilecek yetiye sahip) gözlerinin önüne serdiğine inanıyorlar. Onlara göre, yaratıcı kendi eserine merakla ve dikkatlice bakanı kayırır, ama bu kadar ulu, bu kadar muhteşem bir manzara karşısında, akıldan yoksun bir hayvan gibi, hissiz ve hareketsiz kalanı görmezlikten gelir.

İşte bu yüzden Utopialıların bilimlerle bilenen dehaları, yaşamı daha rahat hale getirecek yöntemleri keşfetmekte şaşılacak derecede iyi. Ama iki keşif için bize teşekkür borçlular.

nobis, chalcographorum et faciendae chartae, nec solis tamen nobis sed sibi quoque bonam eius partem. Nam quum ostenderemus eis libris chartaceis impressas ab Aldo literas, et de chartae faciendae materia ac literas imprimendi facultate loqueremur aliquid magis quam explicaremus (neque enim quisquam erat nostrum qui alterutram calleret) ipsi statim acutissime coniecerunt rem. Et quum ante pellibus, corticibus ac papyro tantum scriberent, iam chartam ilico facere et literas imprimere tentarunt. Quae quum primo non satis procederent, eadem saepius experiendo breui sunt utrumque consecuti, tantumque effecerunt ut si essent Graecorum exemplaria librorum, codices deesse non possent. At nunc nihil habent amplius quam a me commemoratum est. Id uero quod habent impressis iam libris in multa exemplariorum millia propagauere.

Quisquis eo spectandi gratia uenerit quem insignis aliqua dos ingenii aut longa peregrinatione usum multarum cognitio terrarum commendet (quo nomine gratus fuit noster appulsus) pronis animis excipitur. Quippe libenter audiunt quid ubique terrarum geratur. Ceterum mercandi gratia non admodum frequenter appellitur. Quid enim ferrent nisi aut ferrum aut quod quisque referre mallet, aurum argentumue? Tum quae ex ipsis exportanda sint, ea consultius putant ab se efferri quam ab aliis illinc peti, quo et exteras undique gentes exploratiores habeant neque maritimarum rerum usum ac peritiam oblitum eant.

Biri baskı sanatı, diğeri kağıt üretimi. Evet, bizim payımız var bu keşifler de, ama bu konuda kendilerini de yabana atmamalılar. Çünkü bir ara Aldus'un küçük harflerle bastığı kitap yapraklarını gösteriyorduk onlara ve pek fazla ayrıntıya girmeden (çünkü bu iki zanaatta hiçbirimiz deneyim sahibi değildik) kağıdın hangi malzemeden yapıldığı ve harflerin nasıl basıldığı üzerine laflıyorduk, baktık ki Utopialılar kıvrak zekâlarıyla meseleyi anında çözdüler. Eskiden sadece deriler, ağaç kabukları ve papirüsler üzerine yazı yazabiliyorken, o günden itibaren kâğıt üretimine ve harf karakterleriyle baskı tekniğine geçtiler. İlk başlarda yeterince verim alamıyorlardı, ama zaman içinde deneyim kazanarak kısa sürede her iki zanaatın da erbabı oluverdiler. O kadar ki, ellerinde Yunanlı yazarların metinlerinden örnekler olmuş olsaydı hiç kitapsız kalmazlardı. Ama az önce saydığım kitaplardan fazlası yok ellerinde, olanları da çoktan kitap halinde basmış ve binlerce kopyasını da yayımlamış durumdalar.

Utopialılar adalarını görmek için gelenleri çok sıcak karşılarlar, özellikle üstün zekâ örneği gösterenleri ya da dünyayı gezip dolaşmış ve birçok ülkeyi tanıma fırsatı elde etmiş olanları. Zaten bu yüzden bizim ziyaretimizden de çok memnun kaldılar. Dünyada neler olup bittiğini öğrenmeye çok hevesliler. Ama yalnızca birkaç tüccar ticaret maksadıyla oralara uğruyor. Çünkü demir dışında ne getirecekler ki bu adamlar buraya, ya da altın ve gümüş dışında? Zaten altını, gümüşü bulsa millet önce kendi ülkesine götürür. Ayrıca Utopialılar kendi ülkelerinden dışarıya gönderecek malları olduğunda, başkalarının oraya gelip bu malları almasından çok kendileri ihraç etmeyi daha akıllıca bulurlar. Böylece yeryüzünde ne kadar ülke varsa keşfetme olanağı bulabileceklerini ve denizcilikle ilgili daha fazla deneyim kazanıp bildiklerini de unutmayacaklarını düşünürler.

DE SERVIS

Pro seruis neque bello captos habent nisi ab ipsis gesto neque seruorum filios neque denique quenquam quem apud alias gentes seruientem possent comparare, sed aut si cuius apud se flagitium in seruitium uertitur, aut quos apud exteras urbes (quod genus multo frequentius est) admissum facinus destinauit supplicio, eorum enim multos, interdum aestimatos uili, saepius etiam gratis impetratos, auferunt. Haec seruorum genera non in opere solum perpetuo uerum etiam in uinculis habent, sed suos durius quos eo deploratiores ac deteriora meritos exempla censent quod tam praeclara educatione ad uirtutem egregie instructi contineri tamen ab scelere non potuerint.

Aliud seruorum genus est quum alterius populi mediastinus quispiam laboriosus ac pauper elegerit apud eos sua sponte seruire. Hos honeste tractant ac nisi quod laboris utpote consuetis imponitur plusculum non multo minus clementer ac ciues habent. Volentem discedere (quod non saepe fit) neque retinent inuitum neque inanem dimittunt.

Egrotantes, ut dixi, magno cum adfectu curant, nihilque prorsus omittunt quo sanitati eos uel medicinae uel uictus

KÖLELER

Kölelerine gelince, Utopialılar ancak kendilerinin yaptığı savaşlarda esir düşenleri köle yapıyorlar, yoksa ne başka savaş esirini ne kendi kölelerinin çocuklarını ne de yabancı ülkelerden alıp getirdikleri ve oralarda kölelik yapan falanca insanı köle yerine koyuyorlar. Utopialıların kölelik cezasına çarptırdıkları sadece kendi ülkelerinde yüz kızartıcı suç işleyenler ya da yabancı kentlerde işledikleri büyük suçlardan dolayı ölüme mahkûm olanlar. Özellikle bu son söylediklerimin sayısı çok fazla. Çünkü Utopialılar bunların çoğunu oldukça düşük bir fiyata satın alıp getirebiliyorlar, hatta genellikle para bile vermeden elde edebiliyorlar. Bu tür köleler sürekli çalışmak zorunda, üstelik zincire vurulmuş olarak. Ama Utopialılar kendi ülkelerinde kölelikle cezalandırılanlara diğer kölelerden çok daha fazla şiddet uyguluyor ve bunların toplumun kötü örnekleri olduğunu ve daha büyük cezaları hak ettiğini düşünüyorlar. Nedeni, bu adamların bu kadar mükemmel bir eğitim aldıkları ve bu kadar iyi bir ahlaki öğrenim gördükleri halde, yine de kendilerini suç işlemekten alıkoyamamış olmaları.

Utopia'da bunların dışında bir başka köle sınıfı daha var. Bunlar diğer memleketlerin yoksul ve ağır işçileri. Utopia'da köle olarak çalışmayı kendileri seçmişler. Utopialılar bu işçilere karşı son derece saygılı davranıyor ve neredeyse her birine kendi vatandaşlarına gösterdikleri şefkati gösteriyorlar, ama onlara biraz daha fazla iş gördürüyorlar, çünkü adetleri böyle. Bu işçilerden birileri ayrılmak istediklerinde (böyle bir durum nadiren yaşanır), asla zorla ülkelerinde tutmuyorlar, ayrıca hiçbirini eli boş yollamıyorlar.

Daha önce de belirttiğim gibi, Utopialılar hastalarına özenle bakıyorlar, onları sağlıklarına kavuşturacak hiçbir şeyi ihmal etmiyorlar, gerek ilaçlarına gerekse yiyeceklerine dik-

obseruatione restituant. Quin insanabili morbo laborantes assidendo, colloquendo, adhibendo demum quae possunt leuamenta solantur. Ceterum si non immedicabilis modo morbus sit, uerumetiam perpetuo uexet atque discruciet, tum sacerdotes ac migistratus hortantur hominem, quandoquidem omnibus uitae muniis impar, aliis molestus ac sibi grauis morti iam suae superuiuat, ne secum statuat pestem diutius ac luem alere, neue quum tormentum ei uita sit mori dubitet: quin bona spe fretus acerba illa uita uelut carcere atque aculeo uel ipse semet eximat uel ab aliis eripi se sua uoluntate patiatur. Hoc illum quum non commoda sed supplicium abrupturus morte sit prudenter facturum quoniam uero sacerdotum in ea re consiliis, id est interpretum dei, sit obsecuturus, etiam pie sancteque facturum.

Haec quibus persuaserint aut inedia sponte uitam finiunt aut sopiti sine mortis sensu soluuntur. Inuitum uero neminem tollunt, nec officii erga eum quicquam imminuunt. Persuasos hoc pacto defungi honorificum alioqui qui mortem sibi consciuerit causa non probata sacerdotibus et senatui, hunc neque terra neque igne dignantur, sed in paludem aliquam turpiter insepultus abiciitur.

kat gösteriyorlar. Çaresiz bir hastalık söz konusu olduğunda hemşireler hastaların yanına oturuyor, onlarla sohbet ediyor, yani sıkıntılarını hafifletmek için ne gerekiyorsa yapmaya çalışıyor. Ama hastalık sırf çaresiz olmakla kalmayıp bir de sürekli acı ve ıstırap vererek işkence çektiriyorsa, o zaman rahipler ve yöneticiler geliyor ve hasta artık yaşamındaki günlük görevlerini gerektiği gibi yerine getiremediğinden, hem başkalarına yük olduğundan, hem de kendine eziyet çektirdiğinden ve artık ömrünün son demlerini yaşadığından, ona bu habis ve ıstırap verici hastalığı daha fazla beslememesi gerektiğini söylüyorlar. Bu yaşam artık bir azap olduğuna göre, ölmekte bir an bile tereddüt etmeyip kendisini kutlu mutluluğun kollarına bırakmasını, adeta bir zindandan ya da bir işkence sehpasından kaçarcasına kendisini bu acı hayattan çekip kurtarmasını ya da başkalarının kendisini kurtarmasına rıza göstermesini öğütlüyorlar. Bunu yaptığı takdirde hiçbir şey kaybetmeyeceğini, tersine acılarına son vereceğini, dolayısıyla bilgece davranmış olacağını belirtiyorlar. Ayrıca bu konuda rahiplerin, yani tanrının sözlerine tercüman olanların öğüdünü dinlemekle dindar ve kutlu bir insan olduğunu kanıtlayacak şekilde davranmış olacağını da anımsatıyorlar.

Bu şekilde ikna ettikleri hastalar kendi iradeleriyle ya aç kalarak yaşamlarına son veriyorlar ya da uykularında ölümü hiç hissetmeden ruhlarını teslim ediyorlar. Ama hasta böyle bir şey istemediğinde hiç zorlamıyor, ona karşı görevlerini aksatmadan sürdürüyorlar. Ölüm konusundaki verdikleri öğütleri dinleyen hastaların onurlu bir şekilde öleceğine inanıyorlar, ama yaşamına rahiplerin ve senatonun onayını almaksızın son veren kişiyi ne yakıyorlar, ne de toprağa veriyorlar, cenaze töreni falan da yapmadan rezil bir şekilde bir bataklığa atıveriyorlar.

Femina non ante annum duodeuicesimum nubit, mas non nisi expletis quatuor etiam amplius. Ante coniugium mas aut femina si conuincatur furtiuae libidinis grauiter in eum eamue animaduertitur, coniugioque illis in totum interdicitur nisi uenia principis noxam remiserit. Sed et pater et mater familias cuius in domo admissum flagitium est, tanquam suas partes parum diligenter tutati magnae obiacent infamiae. Id facinus ideo tam seuere uindicant quod futurum prospiciunt ut rari in coniugalem amorem coalescerent, in quo aetatem omnem cum uno uideant exigendam, et perferendas insuper quas ea res affert molestias, nisi a uago concubitu diligenter arceantur.

Porro in deligendis coniugibus ineptissimum ritum (uti nobis uisum est) adprimeque ridiculum illi serio ac seuere obseruant. Mulierem enim seu uirgo seu uidua sit, grauis et honesta matrona proco nudam exhibet, ac probus aliquis uir uicissim nudum puellae procum sistit. Hunc morem quum uelut ineptum ridentes improbaremus, illi contra ceterarum omnium gentium insignem demirari stultitiam, qui quum in equuleo comparando ubi de paucis agitur nummis tam cauti sint ut quamuis fere nudum nisi detracta sella tamen omnibusque reuulsis ephippiis recusent emere, ne sub illis operculis hulcus aliquod delitesceret;

Utopia'da kadınlar on sekiz yaşına basmadan evlenemiyor, erkeklerse buna bir dört yıl daha eklemek zorundalar. Kadının ya da erkeğin evlilik öncesi gizli bir ilişki yaşadığı anlaşılırsa şiddetle cezalandırılıyorlar ve prensleri suçlarını affetmedikçe bir daha evlenmelerine asla izin verilmiyor. Ayrıca suçun işlendiği hanenin hem hanımı hem de beyi üstlerine düşen sorumluluklarını gerektiği gibi yerine getirmedikleri için tüm itibarlarını kaybediyorlar. Evet, bu suçu böyle ağır şekilde cezalandırıyorlar, çünkü biliyorlar ki, cinsel ilişkinin serbest olmasını yasaklayıcı bu tür ciddi önlemler almadıkları takdirde, ancak birkaç kişi evlilik içi ilişki yaşayacak, başka deyişle, bütün yaşamını tek bir insanla geçirecek ve bunun getirdiği bütün sıkıntılara katlanmayı göze alacak.

Dahası eşlerini seçerken de, bize oldukça anlamsız ve son derece gülünç gelebilecek bir töreyi Utopialılar öyle ciddiye alıyor ki, bunun bir adım bile dışına çıkmıyorlar. Evlenecek kadın ister bakire olmuş olsun, isterse dul, gayet ciddi görünümlü ve itibar sahibi bir hanım tarafından alınıyor ve müstakbel damadın önüne çıplak olarak çıkarılıyor. Aynı şekilde damat da saygın bir beyefendi tarafından alınıyor ve müstakbel gelinin karşısına çıplak olarak çıkarılıyor. Bu töre bize çok saçma geldiğinden güldük ve hiç beğenmediğimizi belli ettik, bunun üzerine Utopialılar başka birtakım halkların törelerinin de kendilerini şaşkınlığa uğrattığını dile getirdi. Örneğin, dediler, insanlar alt tarafı bir tay satın almaya gittiklerinde, cüzi miktarda para kaybedeceklerini bile bile öyle ihtiyatlı davranıyorlar ki, tay baştan sona çıplak olduğu halde, eyerini kaldırmadan, çullarını ters yüz etmeden onu satın almaya yanaşmıyorlar, olur da bu örtülerin altında herhangi bir yarası beresi vardır diye.

in deligenda coniuge, qua ex re aut uoluptas aut nausea sit totam per uitam comitatura, tam negligenter agant ut reliquo corpore uestibus obuoluto, totam mulierem uix ab unius palmae spatio (nihil enim praeter uultum uisitur) aestiment adiungantque sibi, non absque magno (si quid offendat postea) male cohaerendi periculo. Nam neque omnes tam sapientes sunt ut solos mores respiciant, et in ipsorum quoque sapientum coniugiis, ad animi uirtutes nonnihil additamenti corporis etiam dotes adiiciunt. Certe tam foeda deformitas latere sub illis potest inuolucris ut alienare prorsus animum ab uxore queat, quum corpore iam seiungi non liceat. Qualis deformitas si quo casu contingat post contractas nuptias suam quisque sortem necesse est ferat: ante uero ne quis capiatur insidiis, legibus caueri debet.

Idque tanto maiore studio fuit curandum quod et soli illarum orbis plagarum singulis sunt contenti coniugibus, et matrimonium ibi haud saepe aliter quam morte soluitur, nisi adulterium in causa fuerit aut morum non ferenda molestia. Nempe alterutri sic offenso facta ab senatu coniugis mutandi uenia; alter infamem simul ac caelibem perpetuo uitam ducit. Alioquin inuitam coniugem cuius nulla sit noxa repudiare quod corporis obtigerit calamitas, id uero

Ama yaşamlarının geri kalan kısmının tatlı mı yoksa acı mı geçeceğini belirleyecek olan eş seçimlerinde öyle ihmalkâr davranıyorlar ki, bütün vücudu giysilerle örtülü, yüzünden başka bir yeri görünmeyen bir kadının o bir karışlık yerine bakıp karar veriyorlar ve onunla yaşamlarını birleştiriyor, dolayısıyla başlarını da az belaya sokmuş olmuyorlar, öyle ya sonradan belki bir yanını beğenmeyecekler. Çünkü herkes o kadar bilge mi ki, sırf karşısındakinin ahlakıyla ilgilensin. Kaldı ki en bilgeler bile evlendiklerinde güzel bir vücudu erdemli bir ruhun çeyizi olarak kabul ediyorlar. Hakikaten şu elbiselerin altında bir adamın gönlünü karısından tamamen soğutacak kadar ciddi bir kusur saklanıyor olabilir, ama bedenini ondan ayırması artık yasal olarak imkânsızdır. Böyle bir kusur evlilik sözleşmesi yapıldıktan sonra bir şekilde ortaya çıkmışsa, taraflar sadece kaderlerine razı olmak zorundadır. İşte herkesin çok önceden böyle aldatılışlara karşı yasalarla korunması gerekir.

Bu yüzden Utopialılar eş seçimine o kadar büyük önem verirler ki, yaşadıkları coğrafyada bir tek onlar tekeşliliği benimsemiş durumda. Çünkü onlarda evlilik ancak ölümle son bulur, tabii aldatma söz konusu olmamışsa ya da çiftlerin arasında dayanılmaz boyutlara varan anlaşmazlıklar yaşanmamışsa. Ama tarafların başına böyle bir tatsızlık gelmişse, senato kararıyla mağdur tarafın eş değiştirmesine izin veriliyor. Suçu işleyense toplumdaki itibarını kaybettiği gibi, ömür boyu dul yaşamak zorunda kalıyor. Bunun dışında, hiçbir adam karısının rızası olmadan ve kendisine isnat edilen bir suçu bulunmadan, sırf bedensel bir kusuru var diye hiçbir koşulda

nullo pacto ferunt. Nam et crudele iudicant tum quenquam deseri cum maxime eget solatio, et senectuti, quum et morbos afferat et morbus ipsa sit, incertam atque infirmam fidem fore.

Ceterum accidit interdum ut quum non satis inter se coniugum conueniant mores repertis utrique aliis quibuscum sperent se suauius esse uicturos amborum sponte separati, noua matrimonia contrahant, haud absque senatus autoritate tamen, qui, nisi causa per se atque uxores suas diligenter cognita, diuortia non admittit. Imo ne sic quidem facile, quod rem minime utilem sciunt firmandae coniugum charitati facilem nouarum nuptiarum spem esse propositam.

Temeratores coniugii grauissima seruitute plectuntur, et si neuter erat caelebs iniuriam passi (uelint modo) repudiatis adulteris coniugio inter se ipsi iunguntur alioquin quibus uidebitur. At si laesorum alteruter erga tam male merentem coniugem in amore persistat, tamen uti coniugii lege non prohibetur si uelit in opera damnatum sequi; acciditque interdum ut alterius poenitentia alterius officiosa sedulitas miserationem commouens principi, libertatem rursus impetret. Ceterum ad scelus iam relapso nex infligitur.

boşanamıyor. Çünkü yardıma en çok muhtaç olduğu anda bir insanı terk etmek Utopialılara göre büyük zalimlik. Hele yaşlılık dönemindeki insana her zamankinden daha fazla vefa gösterilmelidir, diyorlar, çünkü yaşlılık hem beraberinde hastalık getirir, hem de hastalığın ta kendisidir.

Ama bazen öyle olur ki, evli çiftlerin karakterleri uyuşmayabilir ve her ikisinin de anlaşabileceklerini umut ettikleri birileri olmuş olabilir. Bu durumda çiftler kendi rızalarıyla boşanıp yeniden evlenebilir. Buna rağmen yine de mutlaka senatonun izni olması gerekir. Aslında senatörler kendi eşleriyle birlikte meseleyi sorup soruşturup iyice anlamadan hiçbir boşanmaya onay verme taraftarı değiller. Söz konusu durumda bile boşanmaya onay verme konusunda öyle aceleci davranmıyorlar, çünkü insanların kafasında kolayca yeniden evleneceklerine dair bir fikir oluşursa, eşleri birbirine bağlayan sevgi bağını güçlendirmenin artık bir anlamı kalmayacağını çok iyi biliyorlar.

Evlilikte zina edenler köleliğin en ağırını yaşamak zorunda kalır. Tarafların her ikisi de evliyse, mağdur durumda kalan eşler istedikleri takdirde onlardan boşanabilir, ya birbirleriyle evlenir ya da gönüllerinin çektiği başka birileriyle. Ama aldatılan taraf her şeye rağmen kendisine vefasızlık eden eşi sevmeye devam edebiliyorsa, o zaman eşinin mahkûmiyetini paylaşması koşuluyla, evliliğin sürmesine yasal olarak karşı çıkılmaz. Bazen de öyle durumlar söz konusu olur ki, suçlu tarafın duyduğu pişmanlık ve masum tarafın duyduğu bağlılık prensin yüreğinde merhamet uyandırır ve her ikisini de yeniden özgürlüğüne kavuşturabilir. Buna rağmen aynı suç tekrar işlenirse sonu ölümdür.

Ceteris facinoribus nullam certam poenam lex ulla praestituit, sed ut quodque atrox aut contra uisum est, ita supplicium senatus decernit. Uxores mariti castigant et parentes liberos: nisi quid tam ingens admiserint ut id publice puniri morum intersit. Sed fere grauissima quaeque scelera seruitutis incommodo puniuntur, id siquidem et sceleratis non minus triste, et reipublicae magis commodum arbitrantur quam si mactare noxios et protinus amoliri festinent. Nam et labore quam nece magis prosunt, et exemplo diutius alios ab simili flagitio deterrent. Quod si sic habiti rebellent atque recalcitrent, tum demum uelut indomitae beluae, quos cohercere carcer et catena non potest, trucidantur. At patientibus non adimitur omnis omnino spes. Quippe longis domiti malis si eam poenitentiam prae se ferant quae peccatum testetur magis eis displicere quam poenam, principis interdum praerogatiua; interdum suffragiis populi, aut mitigatur seruitus aut remittitur.

Sollicitasse ad stuprum nihilo minus quam stuprasse periculi est. In omni siquidem flagitio certum destinatumque conatum aequant facto: neque enim id quod defuit ei putant prodesse debere per quem non stetit quominus nihil defuerit.

Zina dışında kalan diğer suçların yasalarla belirlenmiş belli bir cezası yoktur. Suçun derecesine göre affedilip affedilmeyeceğine senato karar verir. Kocalar karılarını, ana babalar da çocuklarını ıslah etme yetkisine sahiptir, tabii bunların işledikleri suç herkese ders olsun diye toplum önünde uygulanan bir cezayı gerektirmeyecek kadar hafif bir suçsa. Yoksa herhangi bir ağır suç için biçilen ceza, insanı köleliğin zorlu yaşam şartlarıyla yüz yüze bırakmadır. Kölelik suçlular için idam kadar berbat bir cezadır. Hatta Utopialıların düşüncesine göre, suç işleyenleri öldürüp hemen ortadan kaldırmaktansa köle kılmak toplumun daha hayrına olur. Çünkü çalışıp üreten insanlar ölülere göre daha faydalıdır, üstelik başka insanlara ibret olup onları suç işlemekten uzun süre alıkoyarlar. Ama köle olarak yaşamaya mahkûm oldukları halde, isyan edip de kaçacak olurlarsa, kafese konulmaya ya da zincire vurulmaya gelemeyen vahşi hayvanlar gibi katledilirler. Sabır gösterenler içinse her zaman bir umut ışığı vardır. Çünkü uzun yıllar eziyet çekip esarete katlandıktan sonra, ceza çektikleri için değil de sahiden suç işledikleri için pişman olduklarını kanıtlarlarsa, ya prensin takdiriyle ya da halk oylamasıyla bu mahkûmların ağır yaşam koşulları hafifletilebilir ya da tamamen affedilebilirler.

Zinaya niyetlenen birisi zina işlemiş kadar büyük bir cezaya maruz kalır. Çünkü herhangi bir suça açıkça ya da zımnen niyetlenmek suçu işlemekle eşdeğerdedir. Utopialılara göre, niyetini gerçekleştirememiş olması, gerçekleştirebilmek için elinden geleni yapmış olan bir insanın hanesine ödül olarak yazılmamalı.

Moriones in deliciis habentur, quos ut affecisse contumelia magno in probro est, ita uoluptatem ab stultitia capere non uetant. Siquidem id morionibus ipsis maximo esse bono censent. Cuius qui tam seuerus ac tristis est ut nullum neque factum neque dictum rideat ei tutandum non credunt, ueriti ne non satis indulgenter curetur ab eo, cui non modo nulli usui sed ne oblectamento quidem (qua sola dote ualent) futurus esset.

Irridere deformem aut mutilum, turpe ac deforme non ei qui ridetur habetur sed irrisori, qui cuiquam quod in eius potestate non erat ut fugeret, id uitii loco stulte exprobret.

Ut enim formam naturalem non tueri segnis atque inertis ducunt, sic adiumentum ab fucis quaerere infamis apud illos insolentia est. Usu enim ipso sentiunt quam non ullum formae decus uxores aeque ac morum probitas et reuerentia commendet maritis. Nam ut forma nonnulli sola capiuntur, ita nemo nisi uirtute atque obsequio retinetur.

Non poenis tantum deterrent a flagitiis, sed propositis quoque honoribus ad uirtutes inuitant. Ideoque statuas uiris insignibus et de republica praeclare meritis in foro collocant, in rerum bene gestarum memoriam simul ut ipsorum posteris maiorum suorum gloria calcar et incitamentum ad uirtutem sit.

Utopialılar delilere aşırı düşkündür. Onlara göre bu tür insanların aşağılanması çok büyük ayıptır, hatta öyle ki delilikten haz alınmasını bile makul karşılarlar. Çünkü böyle bir hazzın delilere çok büyük yararı olacağını düşünürler. Onların söylediklerine ya da yaptıklarına gülemeyecek kadar katı ve donuk bir insana hiçbirini asla emanet etmezler, çünkü böyle bir insanın delilere karşı yeterince şefkat gösteremeyeceğinden endişe duyarlar, öyle ya delilerin tek iyi yanı varsa, o da insanı neşelendirmesidir, ama bu özelliklerinden bile yararlanmasını bilmeyen bir insanın onlara bir hayrı dokunmayacağı zaten açıktır.

Utopia'da çirkin ya da sakat bir insanla alay ederseniz, aşağılık ve rezil bir şekilde davranmış olduğunuzdan, alay ettiğiniz insanı değil de kendinizi gülünç duruma düşürmüş olursunuz. İnsanı kendi elinde olmayan kusuru için ayıplarsanız, sadece kendinizin budalalığını kanıtlarsınız.

Utopialılar insanın doğal güzelliğini ihmal etmesini uyuşukluk ve beceriksizlik olarak değerlendirir, buna karşın boyalardan medet umup güzelleşmeye çalışmasını da yapmacıklık olarak görür ve ayıplar. Görüp bildikleri bir şey varsa o da kadınları kocalarının gözünde kıymete bindiren duru güzelliklerinden çok, dürüst karakterleri ve mütevazı tavırlarıdır. Güzel bir yüz erkekler için çoğu zaman çekici gelir belki, ama aradaki sevginin kalıcı olması için erdemlilik ve uysallık şarttır.

Utopialılar insanları suç işlemekten alıkoymak için sırf cezalandırma yoluna gitmez, ödüllendirerek de erdemli davranmaya davet eder. Bu nedenle ülkelerine olağanüstü hizmetlerde bulunmuş ve çok büyük ün kazanmış kimselerin heykellerini pazar yerine dikerler. Böylece hem atalarının başarılarının unutulmamasını sağlamış olurlar, hem de atalarının şan ve şöhretinin genç kuşakları erdeme yöneltmede etkin bir rol üstlenmesini.

Qui magistratum ullum ambierit exspes omnium redditur. Conuiuunt amabiliter, quippe nec magistratus ullus insolens aut terribilis est; patres appellantur et exhibent. Iisdem defertur (ut debet) ab uolentibus honor, non ab inuitis exigitur. Ne principem quidem ipsum uestis aut diadema sed gestatus frumenti manipulus discernit, ut pontificis insigne est praelatus cereus.

Leges habent perquam paucas, sufficiunt enim sic institutis paucissimae. Quin hoc in primis apud alios improbant populos, quod legum interpretumque uolumina non infinita sufficiunt. Ipsi uero censent iniquissimum ullos homines his obligari legibus quae aut numerosiores sint quam ut perlegi queant aut obscuriores quam ut a quouis possint intellegi. Porro causidicos, qui causas tractent callide ac leges uafre disputent, prorsus omnes excludunt. Censent enim ex usu esse ut suam quisque causam agat, eademque referat iudici quae narraturus patrono fuerat, sic et minus ambagum fore et facilius elici ueritatem dum eo dicente quem nullus patronus fucum docuit, iudex solerter expendit singula, et contra uersutorum calumnias simplicioribus ingeniis opitulatur. Haec apud alias gentes in tanto perplexissimarum aceruo legum difficile est obseruari. Ceterum apud eos unusquisque est legis peritus. Nam et sunt (ut dixi)

Utopia'da mevki hırsına kapılan insanlar bir ömür de geçse hırs yaptıkları bu mevkilere asla ulaşamazlar. Hep birlikte uyum içinde yaşayıp giderler. Kendini beğenmiş ya da terör estiren bir yetkiliye asla rastlamazsınız. Tersine, bütün yetkililere baba denir ve bu yüzden hepsi de baba gibi davranır. Yurttaşlar onların hak ettikleri saygıyı mecbur oldukları için değil, gerektiği şekilde bütün içtenlikleriyle gösterir. Prensi halktan ayıran tek ayrıcalığı, elinde tuttuğu başak demetiyle önünden yürüyen görevlidir, yoksa ne üzerine giydiği giysidir, ne de başına taktığı taç. Başrahibi ise elinde mum tutarak önünde yürüyen adamdan tanıyabilirsiniz.

Çok az sayıda yasaları var, çünkü öyle iyi kurumsallaşmışlar ki, bu az sayıdaki yasa onlara yetiyor da artıyor. Bu yüzden, cilt cilt hukuk kitabına ve bu kitaplar üzerine yazılmış sayısız yoruma sahip oldukları halde, bunların hâlâ kendilerine yetmediğini söyleyen öteki halkları çok ayıplıyorlar. Çünkü, baştan sona okunmayacak kadar çok, herhangi birinin anlayamayacağı kadar da karmaşık olan bu yasalara insanlardan uymalarını beklemenin tam bir adaletsizlik örneği olduğunu düşünüyorlar. Ayrıca olayları ustalıkla çarpıtan, yasaları kılı kırk yararak tartışan avukatlardan da tümüyle arınmışlar. Herkesin kendi davasını kendisinin savunmasını ve maruzatını bir avukata anlatacağına doğrudan doğruya bir yargıca anlatmasını daha uygun bulurlar. Böylece laflar dolandırılmamış ve hakikate daha rahat ulaşılmış olacaktır. Avukatından meseleyi çarpıtma dersi almayan bir davacı, sadece olanı biteni anlatacak, yargıç da bütün dikkatiyle anlatılanları tek tek zihninde tartarak masum insanları düzenbazların oyunlarına karşı koruyacaktır. Öteki ülkelerde üst üste yığılmış onca dallı budaklı yasa arasında böyle bir uygulama beklemek hakikaten çok zordur. Kaldı ki Utopia'da neredeyse her bir birey bir hukuk uzmanıdır. Çünkü dediğim gibi

Paucissimae, et interpretationum praeterea ut quaeque est maxime crassa, ita maxime aequam censent. Nempe quum omnes leges (inquiunt) ea tantum causa promulgentur ut ab his quisque sui commonefiat officii, subtilior interpretatio paucissimos admonet (pauci enim sunt qui assequantur) quum interim simplicior ac magis obuius legum sensus omnibus in aperto sit. Alioquin, quod ad uulgus attinet, cuius et maximus est numerus et maxime eget admonitu, quid referat utrum legem omnino non condas an conditam in talem interpreteris sententiam quam nisi magno ingenio et longa disputatione nemo possit eruere? ad quam inuestigandam neque crassum uulgi iudicium queat attingere; neque uita in comparando uictu occupata sufficere.

His eorum uirtutibus incitati finitimi qui quidem liberi sunt et suae spontis (multos enim ipsi iam olim tyrannide liberauerunt) magistratus sibi ab illis alii quotannis, alii in lustrum impetrant, quos defunctos imperio cum honore ac laude reducunt, nouosque secum rursus in patriam reuehunt.

Atque hi quidem populi optime profecto ac saluberrime reipublicae suae consulunt, cuius et salus et pernicies, quum ab moribus magistratuum pendeat,

ancak birkaç yasa söz konusudur ve onlara göre en kesin şekilde yorumlanan en doğru olandır. Derler ki, bütün yasaların tek amacı insanlara kendi sorumluluklarını anımsatmaya yönelik olmalıdır. Ayrıntıya kaçan yorumlamalar ancak birkaç kişiyi yola getirir, çünkü ancak o birkaç kişi meselenin özünü kavrayabilir, oysa yalın ve apaçık yasa yorumları herkesin anlayacağı dildedir. Yoksa nüfusu daha fazla olan ve sorumlulukların hatırlatılmasına daha fazla ihtiyaç duyan sıradan halka, yüce bir aklınız yoksa ya da uzun uzadıya tartışmalar yapmadıkça tek kelimesini bile hiç kimsenin anlayamayacağı tarzda bulanık yorumlar getirdiğiniz bir yasa çıkarmışsınız ya da çıkarmamışsınız ne fark eder? Sıradan insanın sıradan aklı bu tür yasaları anlamak için kendini zorlamaz, zorlasa da geçim derdine düşen bir insanın böyle yasalarla uğraşmaya ömrü vefa etmez.

Utopialıların yönetim konusundaki hassas yaklaşımlarına tanık olan komşu ülkeler, kendi yağlarıyla kavrulup özgür bir yaşam sürdükleri halde (çünkü hepsi çok uzun yıllar önce Utopialılar sayesinde zorba yöneticilerden kurtulmuştu), onlardan kendilerine bir ya da beş yıllığına yönetici göndermelerini talep ederler. Bu yöneticiler görev sürelerini bitirir bitirmez komşu halkın saygısını ve övgüsü kazanmış bir halde yurda geri döner ve yerlerine bu kez yenileri aynı ülkelere gönderilir.

Komşu halklar hiç kuşku yok ki, daha düzenli ve daha sağlıklı bir toplum düzenine kavuşmak için Utopialılardan yönetici talebinde bulunur. Toplumlarının kalkınması ya da çöküşü yöneticilerin karakterlerine bağlı olduğuna göre,

quos nam potuissent elegisse prudentius quam qui neque ullo pretio queant ab honesto deduci (utpote quod breui sit remigraturis inutile) neque, ignoti ciuibus, aut prauo cuiusquam studio aut simultate flecti? Quae duo mala, affectus atque auaritiae, sicubi incubuere iudiciis, illico iustitiam omnem, fortissimum reipublicae neruum dissoluunt. Hos Utopiani populos quibus qui imperent ab ipsis petuntur appellant socios, ceteros quos beneficiis auxerunt amicos uocant.

Foedera quae reliquae inter se gentes toties ineunt, frangunt ac renouant, ipsi nulla cum gente feriunt. Quorsum enim foedus inquiunt, quasi non hominem homini satis natura conciliet quam qui contempserit, hunc uerba scilicet putes curaturum? In hanc sententiam eo uel maxime trahuntur quod in illis terrarum plagis foedera pactaque principum solent parum bona fide seruari.

Etenim in Europa idque his potissimum partibus quas CHRISTI fides et religio possidet, sancta est et inuiolabilis ubique maiestas foederum, partim ipsa iustitia et bonitate principum, partim summorum reuerentia metuque pontificum, qui ut nihil in se recipiunt ipsi quod non religiosissime praestant, ita ceteros omnes principes iubent ut pollicitis omnibus modis immorentur, tergiuersantes uero pastorali censura et seueritate compellunt.

doğruluktan ayrılıp rüşvet peşinde asla koşturmayacak (çünkü çok geçmeden ülkelerine geri dönecekler, orada da paraya hiç ihtiyaçları olmayacak) ya da yöre halkının yabancısı olduklarından hiçbir zaman hiç kimseyi kayırmayacak ve hiç kimseye kin duymayacak olan Utopialıları yönetici seçmek kadar sağduyulu başka bir seçim yapabilirler miydi acaba? Çünkü bu iki kötülük, yani taraf tutma ve açgözlülük yargıya yerleşmeye görsün, toplumu bir arada tutan en güçlü bağı, yani adaleti tümüyle söker atar.

Utopialılar kendilerinden yönetici talebinde bulunan ülkeleri müttefik olarak adlandırırken, yardımına koştukları başka ülkeleri ise dost olarak nitelerler. Başka halklar kendi aralarında nice sözleşmeler yapıp sonra bu sözleşmeleri bozup ardından tekrar yapmakla uğraşırken Utopialılar hiçbir halkla sözleşme imzalamaz. Şöyle sorarlar: Doğa insanı insana yeterince bağlı kılmamışsa sözleşme yapmanın ne önemi var? İnsan doğaya saygı duymuyorsa, nasıl olur da onun sırf sözlere saygı duyabileceği düşünülebilir? Zihinlerinde bu tür bir fikrin uyanması, yaşadıkları dünya coğrafyasındaki kralların kendi aralarındaki sözleşmelere, antlaşmalara öyle pek değer vermemelerinden kaynaklanmıştır.

Oysa Avrupa'da, özellikle Hıristiyan inancının ve dininin hâkim olduğu ülkelerde, antlaşmaların evrensel olarak kutsal bir itibarı vardır ve asla bozulamaz. Bu kısmen kralların adaletinden ve iyiliğinden, kısmen de papalara duyulan saygı ve çekinceden kaynaklanır. Çünkü papalar vicdanen yerine getiremeyeceklerini bildikleri hiçbir şey için söz vermedikleri gibi, bütün krallara da ne olursa olsun verdikleri her sözün arkasında durmalarını buyururlar. Aksi şekilde davranacak olanları da papalığın yetkisine başvurup sert bir dille uyarır ve sözlerini yerine getirmeye zorlarlar.

Merito sane censent turpissimam rem uideri si illorum foederibus absit fides qui peculiari nomine fideles appellantur.

At in illo nouo orbe terrarum quem circulus aequator uix tam longe ab hoc nostro orbe semouet quam uita moresque dissident, foederum nulla fiducia est: quorum ut quodque plurimis ac sanctissimis caeremoniis innodatum fuerit; ita citissime soluitur, inuenta facile in uerbis calumnia, quae sic interim de industria dictant callide ut nunquam tam firmis adstringi uinculis queant quin elabantur aliqua, foedusque et fidem pariter eludant. Quam uafriciem, imo quam fraudem dolumque, si priuatorum deprehenderent interuenisse contractui, magno supercilio rem sacrilegam et furca dignam clamitarent, hi nimirum ipsi qui eius consilii principibus dati semet gloriantur auctores. Quo fit ut iustitia tota uideatur aut non nisi plebea uirtus et humilis quaeque longo interuallo subsidat infra regale fastigium, aut uti saltem duae sint, quarum altera uulgus deceat, pedestris et humirepa, neue usquam septa transilire queat, multis undique restricta uinculis, altera principum uirtus quae, sicuti sit quam illa popularis augustior, sic est etiam longo interuallo liberior, ut cui nihil non liceat nisi quod non libeat.

Hos mores, ut dixi, principum illic foedera tam male seruantium puto in causa esse ne ulla feriant Utopienses, mutaturi fortasse sententiam si hic

Özellikle sadık olarak adlandırılıp da antlaşmalarına sadık kalmayanların çok ayıp ettiklerini düşünürler ki, haklılar da.

Ama Ekvatorun-ötesinde kaldığından bizden fersah fersah uzakta olan, yaşantımızla ve adetlerimizle de en ufak benzerliği olmayan, dünyanın o yeni keşfedilen coğrafyasında sözleşmelerin hiçbir hükmü yoktur. Onlara göre, sözleşmeler üzerine edilen yeminlerin, yapılan kutlu törenlerin sayıları arttıkça, bunların feshedilmeleri de o kadar kolay olur. Çünkü satır aralarına kasıtlı olarak ve kurnazlıkla yerleştirilmiş ifadelerde kolayca bir açıklık yakalanabilir. Bu durumda verilen sözler ne kadar bağlayıcı olursa olsun, devletler bir yolunu bulup paçayı sıyırabilirler, böylece hem sözleşmeyi feshetmiş, hem de ettikleri yemini bozmuş olurlar. Hile ya da dalavereden öte büyük bir beceri olarak adlandırılması gereken böyle bir şey özel şahıslar arasında imzalanan antlaşmalarda yapılmış olsa, herkes bir anda kaşlarını çatar ve avazı çıktığı kadar bunun affedilmez ve idamlık bir suç olduğunu bağırır. Ama aynı kişiler bu türden öğütleri krallara vermeye kalkıştıklarında hemen kendilerini uzman ilan edip övünürler. Durum böyle olunca da insanlar adaleti küçümseyip bunu kraliyet ihtişamının çok çok altında, avama uygun bir erdem olarak görmeye başlar. Ya da iki tür adalet olduğunu varsayar; ilki, sıradan halka yaraşan, yani ayaklar altına alınan, yerlerde sürünen ve oraya buraya kaçamasın diye her yanı zincirlerle bağlanmış bir adalet; diğeri kralların adaleti, yani halkın adaletinden çok daha yüce ve istediğinde her şeyi yapacak, istemediğinde hiçbir şey yapmayacak kadar sınırsız özgürlüğü olan adalet.

İşte, yukarıda da belirttiğim gibi, oralardaki antlaşmaların gözetilmesinde kralların benimsediği bu kötü tutumlar, bana göre, Utopialıların hiçbir sözleşme yapmamasına neden olmuş. Bizim buralarda yaşamış olsalardı belki de fikirlerini de

uiuerent. Quanquam illis uidetur ut optime seruentur male tamen inoleuisse foederis omnino sanciendi consuetudinem: qua fit ut (perinde ac si populum populo quos exiguo spatio, collis tantum aut riuus discriminat nulla naturae societas copularet) hostes atque inimicos inuicem sese natos putent, meritoque in mutuam grassari perniciem, nisi foedera prohibeant, quin his ipsis quoque initis non amicitiam coalescere, sed manere praedandi licentiam, quatenus per imprudentiam dictandi foederis nihil quod prohibeat satis caute comprehensum in pactis est.

At illi contra censent neminem pro inimico habendum a quo nihil iniuriae profectum est: naturae consortium foederis uice esse et satius ualentiusque homines inuicem beneuolentia quam pactis, animo quam uerbis, connecti.

DE RE MILITARI

Bellum utpote rem plane beluinam, nec ulli tamen beluarum formae in tam assiduo, atque homini est usu, summopere abominantur, contraque morem gentium ferme omnium nihil aeque ducunt inglorium atque petitam e bello gloriam. Eoque, licet assidue militari sese disciplina exerceant, neque id uiri modo sed feminae quoque statis diebus, ne ad bellum sint quum

giştirebilirlerdi. Gerçi onlar antlaşmalara sadık kalınsa bile antlaşma yapma adetinin baştan kötü bir adet olduğunu düşünüyor. Çünkü bu adet insanların birbirlerinin düşmanı ya da rakibi olarak doğduklarını ve yasaklayıcı bir antlaşma yapılmadıkça da birbirlerini öldürmelerinin kendilerine tanınan bir hak olduğunu düşünmelerine yol açar. Bu, aralarında ufak bir tepe ya da dere gibi belli belirsiz bir sınır var diye bu sınırın her iki yanında kalan halkları birbirine bağlayan hiçbir doğal bağın olmadığını düşünmelerine benzer. Kaldı ki, antlaşma devreye girdikten sonra bile iki halkın arasında dostluk artacak diye de bir şey yok, antlaşmanın taslağını yazarken bu kadar öngörüsüz davranıldığı ve karşı tarafın hakkını korumaya yönelik anlaşılır bir ifade olmadığı sürece çalıp çırpma hakkı her zaman baki kalacaktır.

Ama Utopialılar bu konuda tamamen farklı düşünüyor. Karşısındakine herhangi bir zararı dokunmamış insana düşman gözüyle bakılmaması gerektiğini söylüyorlar. Onlara göre, doğanın dostluğu en güçlü sözleşmedir; insanları birbirine kopmaz bağlarla sıkıca bağlayan, anlaşmalardan çok iyi niyet, sözlerden çok içtenlikli bir sevgidir.

ASKERİ UYGULAMALAR

Savaşı tamamen hayvani bir şey olarak görüyorlar, ama savaşmaya insan kadar düşkün bir başka canlının olmaması da kanlarını donduruyor. Bu konuda neredeyse dünyanın bütün ülkelerinin geleneğine aykırı olarak, savaşta kazanılan onur kadar onursuz başka bir şeyin olamayacağını belirtiyorlar. Her ne kadar gerektiğinde elleri silah tutsun diye hem erkeklerini hem de belirli günlerde kadınlarını düzenli ve sıkı bir askeri eğitimden geçiriyorlarsa da, yine de haklı bir neden

exigat usus inhabiles non temere capessunt tamen, nisi quo aut suos fines tueantur, aut amicorum terris infusos hostes propulsent, aut populum quempiam tyrannide pressum miserati (quod humanitatis gratia faciunt) suis uiribus tyranni iugo et seruitute liberent. Quanquam auxilium gratificantur amicis non semper quidem quo se defendant, sed interdum quoque illatas retalient atque ulciscantur iniurias. Uerum id ita demum faciunt, si re adhuc integra consulantur ipsi, et probata causa, repetitis ac non redditis rebus belli auctores inferendi sint quod non tunc solum decernunt quoties hostili incursu abacta est praeda, uerum tum quoque multo infestius quum eorum negotiatores usquam gentium, uel iniquarum praetextu legum uel sinistra deriuatione bonarum, iniustam subeunt, iustitiae colore, calumniam.

Nec alia fuit eius origo belli quod pro Nephelogetis aduersus Alaopolitas paulo ante nostram memoriam Utopienses gessere, quam apud Alaopolitas Nephelogetarum mercatoribus illata praetextu iuris (ut uisum est ipsis) iniuria. Certe, siue illud ius siue ea iniuria fuit, bello tam atroci est uindicata, quum ad proprias utriusque partis uires, odiaque circumiectarum etiam gentium studia atque opes adiungerentur, ut florentissimis populorum aliis concussis, aliis uehementer afflictis, orientia ex malis mala Alaopolitarum seruitus demum ac deditio

olmadıkça silaha sarılmıyorlar. Ancak kendi sınırlarını korumak, dostlarının topraklarını işgal eden düşmanları püskürtmek ya da zorbaca baskı altına alınan bir halka acıdıklarından onu bütün güçleriyle bu zorbanın boyunduruğundan ve zulmünden kurtarmak için savaş yapıyorlar. Ama dostlarının yardımına koşmalarının nedeni her zaman onları savunmak değil, zaman zaman da onlara önceden yapılan haksızlıkların karşılığını vermek ve intikamlarını almalarına yardımcı olmak. Yine de böyle bir şeye en son aşamada karar veriyorlar, yani dostları henüz olaylar başlamamışken ilkin onların fikrine başvurmuşsa, savaşa yol açan neden kendilerine makul görünmüşse, karşı tarafa uzlaşma teklifleri gönderildiği halde geri çevrilmişse ve savaşı başlatacak taraf kendileri olacaksa. Evet, dostlarının düşman akınına uğrayıp yağmalanması onların bu son adımı atmasında etkin rol oynuyor, ama onlar için en vahim savaş nedeni, dost halkların tüccarlarının yabancı bir ülkede ya adil olmayan yasaların bir sonucu olarak ya da adil olduğu halde yanlış yorumlanan yasalara dayalı olarak, adalet kisvesi altında haksızca haraca kesilmesi.

İşte tam da böyle bir nedenden ötürü Utopialılar bizim zamanımızdan kısa bir süre önce Nephelogetae[119] yüzünden Alaopolitae'yla[120] savaşa tutuşmuşlar; çünkü dediklerine göre Nephelogetae'a mensup tüccarlar Alaopolitae'ın ülkesindeyken Utopialıların bir hukuk ayıbı olarak değerlendirdikleri haksızlıklarla karşılaşmışlar. Neyse ne, bu hukuk kendi içinde ister adil olsun, isterse olmasın, sonuçta öyle feci bir savaşla intikam alınmış ki, düşman tarafların ölümcül nefret kusan güçlerine civardaki komşu halklar da kendi güçlerini katıp bütün gayretleriyle destek sağlayınca, en varsıllarının bile çoğu ya fena halde sarsılmış ya da tam anlamıyla telef olmuş, ama buna rağmen birbiri ardına yaşanan nice felaketin bir türlü önüne geçilememiş, ta ki Alaopolitae en sonunda esir

finierit, qua in Nephelogetarum (neque enim sibi certabant Utopienses) potestatem concessere gentis, florentibus Alaopolitarum rebus, haud quaquam cum illis conferendae.

Tam acriter Utopienses amicorum etiam in pecuniis iniuriam persequuntur, suas ipsorum non item qui sicubi circunscripti bonis excidant, modo corporibus absit uis hactenus irascuntur uti quoad satisfactio fiat, eius commercio gentis abstineant. Non quod minoris sibi curae ciues quam socii sint, sed horum tamen pecuniam intercipi aegrius quam suam ferunt, propterea quod amicorum negotiatores, quoniam de suo perdunt priuato, graue uulnus ex iactura sentiunt. At ipsorum ciuibus nihil nisi de publica perit, praeterea quod abundabat domi ac ueluti supererat, alioqui non emittendum foras. Quo fit ut intertrimentum citra cuiusquam sensum accidat. Quo circa nimis crudele censent id damnum multorum ulcisci mortibus cuius damni incommodum nemo ipsorum aut uita aut uictu persentiscat. Ceterum si quis suorum usquam per iniuriam debilitetur aut occidatur, siue id publico factum consilio siue priuato sit, per legatos re

düşüp teslim bayrağını çekene ve düşmanı Nephelogetae'ın (Utopialılar kendi namına bu savaşa katılmadıklarından) hâkimiyeti altına girene değin. Oysa başlangıçta Alaopolitae'ın zenginliği yenik düştüğü halkla kıyas bile kabul etmezmiş.

İşte Utopialılar konu para bile olsa, haksızlığa uğrayan müttefiklerinin intikamını böyle ölümcül şekilde alırlar, ama kendi tüccarlarının uğradığı haksızlıklara aynı tarzda yanıt vermezler. Kendi tüccarları herhangi bir ülkedeyken dolandırılıp da mallarından oldular mı, canlarına bir zarar gelmedikçe öfkelerine gem vurabilirler ve sadece anlaşma sağlanana kadar söz konusu ülkeyle ticaret bağlarını keserler. Bunun nedeni, kendi yurttaşlarına müttefik ülke yurttaşlarından daha az değer vermeleri değil tabii, sadece bu tüccarların kaybettiği paranın telafisinin kendi tüccarlarının kaybettiğine oranla daha zor olması. Çünkü dost ülkelerin tüccarları şahsi mallarını kaybetmiş oldukları için bu kayıplarının sancısını vahim şekilde hissediyorlar, ama kendi yurttaşları sadece kamu malını kaybetmiş oluyor. Olsun, çünkü ülkelerinde bu mallardan bir sürü, hatta ihtiyaçlarından bile fazlası var, yoksa zaten dışarıya ihracat yapamazlardı. Yani kısaca Utopia'da hiçbir yurttaş malını kaybettiğinin farkına bile varmıyor. İşte bu sebeple hiçbirinin yaşamını ya da geçimini sekteye uğratmayacak böyle ufak tefek kayıplar için onca insanın kanına girip intikam almayı zalimlik olarak görüyorlar. Ama kendi yurttaşlarından biri herhangi bir ülkede haksızlığa uğrayıp sakatlanırsa ya da öldürülürse, böyle bir şey ister toplumsal bir karara bağlı olarak, isterse şahsi bir kararla gerçekleşmiş olsun, hiç buna bakmadan anında elçilerini yollayıp olayın

comperta, nisi deditis noxiis placari non possunt quin ilico bellum denuncient. Noxae deditos aut morte aut seruitio puniunt.

Cruentae uictoriae non piget modo eos sed pudet quoque, reputantes inscitiam esse quamlibet pretiosas merces nimio emisse. Arte doloque uictos, oppressos hostes impendio gloriantur, triumphumque ob eam rem publicitus agunt, et uelut re strennue gesta tropheum erigunt. Tunc enim demum uiriliter sese iactant et cum uirtute gessisse quoties ita uicerint quomodo nullum animal praeter hominem potuit, id est ingenii uiribus. Nam corporis, inquiunt, ursi, leones, apri, lupi, canes, caeteraeque beluae dimicant quarum ut pleraeque nos robore ac ferocia uincunt, ita cunctae ingenio et ratione superantur.

Hoc unum illi in bello spectant, uti id obtineant quod si fuissent ante consequuti, bellum non fuerant illaturi: aut si id res uetet, tam seueram ab his uindictam expetunt quibus factum imputant ut idem ausuros in posterum terror absterreat. Hos propositi sui scopos destinant quos mature petunt, at ita tamen uti prior uitandi periculi cura quam laudis aut famae consequendae sit.

aslını esasını öğreniyorlar ve hiç vakit kaybetmeden suçluların kendilerine teslim edilmesini istiyorlar. Yanıt olumsuz olduğu takdirde de hemen savaş ilan ediyorlar. Suçlular kendilerine teslim edildiğinde ya idama mahkûm ediyorlar ya da kölelikle cezalandırıyorlar.

Utopialılar kanlı zaferleri büyük bir üzüntüyle, hatta büyük bir utançla karşılıyorlar, çünkü değerli bile olsa birkaç parça çanak çömlek için bu kadar yüksek bir bedel ödenmesini tam bir delilik olarak görüyorlar. Ama maharetle ve akıl oyunlarıyla düşmanı yenmişlerse sevinçten havalara uçuyorlar. Böyle bir yengiyi zafer alaylarıyla kutluyorlar ve sanki savaşı bileklerinin gücüyle kazanmışlar gibi kahramanlıklarını temsilen taştan bir sütun dikiyorlar. Çünkü savaşı başka tür bir yaratığın değil de sadece insanın başarabileceği türde, yani akıl gücüyle kazandıklarında, kendilerinin erdemli bir iş yaptığını ve mertçe davrandıklarını düşünüp gururlanıyorlar. Derler ki, ayılar, aslanlar, domuzlar, kurtlar, köpekler ya da diğer vahşi hayvanlar sırf gövde gösterisi yaparak dövüşürler. Onların gücü ya da yırtıcılığı karşısında bizler bir varlık gösteremesek de, aslında aklımız ve mantığımızla hepsinden çok çok üstünüz.

Utopialıların savaşta tek hedefi var, taleplerini elde etmek. Bu şey, neyse, zamanında talep ettiklerinde karşılanmış olsaydı zaten savaşa falan girmelerine lüzum kalmayacaktı. Ama talepleri yerine getirilmezse, olayın failleri olduğunu düşündüklerinden öyle feci bir intikam alırlar ki, gözü fena halde korkan düşmanlar bir daha asla böyle bir şeye cüret edemezler. Utopialılar işte bu amaç doğrultusunda hareket eder ve kısa sürede çözüme ulaştırmak isterler, ama yine de onlar için esas olan hayatlarını tehlikeye sokmaktan kaçınmaktır, şan şöhret peşinde koşmak değil.

Itaque protinus indicto bello schedulas ipsorum publico signo roboratas locis maxime conspicuis hosticae terrae clam uno tempore multas appendi procurant, quibus ingentia pollicentur praemia si quis principem aduersarium sustulerit deinde minora quanquam illa quoque egregia decernunt pro singulis eorum capitibus, quorum nomina in isdem literis proscribunt. Hi sunt quos secundum principem ipsum auctores initi aduersus se consilii ducunt. Quicquid percussori praefiniunt hoc geminant ei qui uiuum e proscriptis aliquem ad se perduxerit, quum ipsos quoque proscriptos praemiis isdem, addita etiam impunitate, contra socios inuitant. Itaque fit celeriter ut et caeteros mortales suspectos habeant, et sibi inuicem ipsi neque fidentes satis neque fidi sint, maximoque in metu et non minore periculo uersentur. Nam saepenumero constat euenisse uti bona pars eorum et princeps in primis ipse ab his proderentur in quibus maximam spem reposuerunt. Tam facile quoduis in facinus impellunt munera, quibus illi nullum exhibent modum. Sed memores in quantum discrimen hortantur, operam dant uti periculi magnitudo beneficiorum mole compensetur: eoque non immensam modo auri uim sed praedia quoque magni reditus in locis apud amicos tutissimis propria ac perpetua pollicitantur et summa cum fide praestant.

Savaş ilan edilir edilmez hemen resmi mühürleriyle damgalı afişleri gizlice düşman ülkenin en işlek yerlerine, bir anda birçok kişinin görebileceği şekilde asmaya başlarlar. Bu afişlere düşman ülkenin kralını öldürene büyük ödüller vaat edildiğini yazarlar, bir de aynı listede adı yazılı olanların her birinin kellesine ufak, ama pahaca ağır ödüller vereceklerini belirtirler. Kraldan sonra bu adları yazılı insanları da kendilerine yapılacak saldırı planlarının başlıca sorumluları olarak görürler. Listede adı olanlardan birini kendilerine canlı olarak getirmeyi başaran kişiye ise suikastçılar için belirledikleri ödülün iki katını verirler. Yine listede adı olanlardan kendilerine katılmak isteyenler olursa onları da ödüllendirir ve can güvenliklerini sağlayarak yanlarına alırlar. Böylece listede adı yazılı olan herkes anında bütün insanlardan şüphe duymaya başlar, kendi aralarında bile artık kimse kimseye güvenmez, herkes herkesi ele verebilir. Sonuçta korkulu bir yaşam başlar onlar için, bir o kadar da tehlikeli. Çünkü prens de dahil olmak üzere çoğu insanın en güvendiği kişilerce ihanete uğraması o kadar sık rastlanan bir olaydır ki. Hele ucunda ödül oldu mu bir insana ne istiyorsanız yaptırabilirsiniz, Utopialılar da ödül konusunda çok cömerttir. Ama insanları ne kadar büyük tehlikelere attıklarının farkında olduklarından, verecekleri ödüllerin değerini tehlikenin büyüklüğüne göre ayarlamaya önem verirler. Bu nedenle onları yüklü miktarlarda altına boğarken, aynı zamanda dost ülkelerin güvenli topraklarında son derece değerli mülkler vereceklerini vaat ederler ve vaatlerine de sadık kalıp dürüstçe yerine getirirler.

Hunc licitandi mercandique hostis morem, apud alios improbatum uelut animi degeneris crudele facinus illi magnae sibi laudi ducunt tanquam prudentes qui maximis hoc pacto bellis sine ullo prorsus praelio defungantur, humanique ac misericordes etiam, qui paucorum nece noxiorum numerosas innocentium uitas redimant qui pugnando fuerint occubituri, partim e suis, partim ex hostibus, quorum turbam uulgusque non minus ferme quam suos miserantur, gnari non sua sponte eos bellum capessere sed principum ad id furiis agi.

Si res hoc pacto non procedat, dissidiorum semina iaciunt aluntque fratre principis aut aliquo e nobilibus in spem potiundi regni perducto. Si factiones internae languerint, finitimas hostibus gentes excitant committuntque, eruto uetusto quopiam titulo quales nunquam regibus desunt. Suas ad bellum opes polliciti pecuniam affluenter suggerunt, ciues parcissime, quos tam unice habent charos, tantique sese mutuo faciunt, ut neminem sint e suis cum aduerso principe libenter commutaturi. At aurum argentumque, quoniam unum hunc in usum omne seruant, haud grauatim erogant, utpote non minus commode uicturi etiam si uniuersum impenderent. Quin praeter domesticas diuitias est illis foris quoque infinitus thesaurus quo plurimae gentes,

Dünyanın hiçbir ülkesi düşmanın alınıp satılmasına iyi gözle bakmaz ve böyle bir şeyi ancak yozlaşmış bir ruha yaraşan hain bir davranış şekli olarak görür, ama Utopialıların tarafından bakıldığında bu övgüye değer bir davranıştır. Bunu bilgelik olarak değerlendirirler, çünkü bu şekilde büyük savaşların önüne geçip her şeyi kavgasız dövüşsüz halletmiş olurlar. Aynı zamanda merhametli ve insancıl bir tutum olarak da görürler, çünkü böylece sadece birkaç suçluyu kurban ederek savaşlarda katledilecek olan onca masum insanın yaşamını da kurtarmış olurlar. Utopialılar gerek kendi taraflarından olsun, gerekse düşman taraftan olsun bütün askerlere ve halka acırlar. Çünkü onların kendi istekleriyle değil, gözünü hırs bürümüş krallarının zorlamasıyla savaşa katıldığını çok iyi bilirler.

Utopialılar meseleyi bu şekilde halledemezlerse, bu kez düşmanlarının arasına nifak tohumları serperler ve kralın kardeşinin ya da başka bir soylunun yüreğine saltanatı ele geçirme umudu yerleştirirler. İçerden huzursuzluk yaratma planları da işe yaramazsa, düşmanlarının civarındaki komşu halkları kışkırtır ve mesela krallar arasında hiç eksik olmayan şu eski hanedanlık taleplerini yeniden gündeme getirirler, savaşa girdiklerinde kendi kaynaklarından onlara yardımda bulunacaklarına söz verirler ve bol bol para akıtırlar. Ama kendi yurttaşlarının tekini bile göndermeye kıyamazlar. Onları öyle el üstünde tutarlar ki, birbirlerine öyle bağlıdırlar ki, içlerinden herhangi birini düşmanların kralıyla bile takas etmeye razı olmazlar. Buna karşın, özellikle bu tür durumlar için ayırdıkları altını gümüşü hiç tereddüt etmeden harcarlar. Tüm birikimlerini tüketseler bile yine de hiçbir zaman dara düşmeden rahat rahat geçinip giderler. Çünkü kendi ülkelerindeki sermayeden başka, ülke dışında da sonsuz bir hazine

uti ante dixi, in ipsorum aere sunt. Ita milites undique conductos ad bellum mittunt, praesertim ex Zapoletis.

Hic populus quingentis passuum millibus ab Utopia distat orientem solem uersus, horridus, agrestis, ferox siluas montesque asperos, quibus sunt innutriti, praeferunt. Dura gens, aestus, frigoris, et laboris patiens, delitiarum expers omnium neque agriculturae studens, et cum aedificiorum tum uestitus indiligens, pecorum duntaxat curam habent. Magna ex parte uenatu et raptu uiuunt. Ad solum bellum nati, cuius gerendi facultatem studiose quaerunt, repertam cupide amplectuntur, et magno numero egressi, cuiuis requirenti milites uili semet offerunt. Hanc unam uitae artem nouerunt, qua mors quaeritur. Sub quibus merent acriter pro his et incorrupta fide dimicant. Uerum in nullum certum diem sese obstringunt, sed ea lege in partes ueniunt ut postero die, uel ab hostibus oblato maiore stipendio sint staturi, iisdem perendie rursus inuitati plusculo remigrant. Rarum oritur bellum in quo non bona pars illorum in utroque sint exercitu. Itaque accidit quotidie ut sanguinis necessitudine coniuncti, qui et iisdem in partibus conducti familiarissime semet inuicem utebantur, paulo post in contrarias distracti copias, hostiliter concurrant. Et infestis animis, obliti generis, immemores amicitiae, mutuo sese confodiant,

ye sahiptirler; daha önceden de belirttiğim gibi, dışarıdaki pek çok halkın onlara borcu var. Bu yüzden her yerden paralı asker tutabilir ve savaşa gönderebilirler, özellikle Zapoletae adındaki halktan.

Bu halk Utopianın doğusunda, beş yüz mil kadar uzağında yaşıyor; doğup büyüdükleri vahşi ormanlar, sarp dağlar gibi oldukça ilkel, kaba ve yabaniler. Çok dayanıklı bir halk bu; sıcakmış, soğukmuş, ağır işmiş, onlar için mesele değil. Keyif verici şeylerden haberleri bile yok, toprağı ekip biçmezler, evlerine, giyim kuşamlarına hiç bakmazlar, tek önem verdikleri yetiştirdikleri hayvanlar. Çoğu avcılıkla geçiniyor, bir de eşkıyalıkla. Sadece savaş için yaratılmışlar, savaşmak için hiçbir fırsatı kaçırmazlar, bulunca da o hevesle sarılırlar. Büyük çoğunluğu evini yurdunu bırakıp dışarılara gider ve hangi ülkenin askere ihtiyacı varsa cüzi bir paraya ona yamanır. Yaşamlarını başkalarını öldürmekle kazanırlar, tek bildikleri sanat bu. Kendilerini kiralayanların namına canlarını dişlerine takarak büyük bir vefayla savaşırlar, ama kendilerini hiç kimseye belli bir süreliğine bağlamazlar. Kendilerine daha fazla para veren düşman bile olsa, ertesi gün onun tarafına geçebilir, aynı şekilde bir sonraki gün biraz daha fazla verdiniz mi döner yine sizin yanınıza gelebilirler, yani bir tek bu ilke söz konusu olduğunda yanlı bir tutum sergilerler. Neredeyse hiçbir savaş yoktur ki, her iki tarafın da ordularında bu halktan hatırı sayılır asker bulunmasın. Öyle sık rastlarsınız ki, gün gelir aralarında kan bağı olanlar aynı orduda el ele savaşırken gün gelir farklı kamplara ayrılır, düşmanca birbirlerine saldırırlar. Ruhlarının vahşetinden akrabalıkmış, dostlukmuş unutup karşılıklı birbirlerinin kuyularını kazmaya başlar,

nulla alia causa in mutuam incitati perniciem quam quod a diuersis principibus exigua pecuniola conducti cuius tam exactam habent rationem ut ad diurnum stipendium unius accessione assis facile ad commutandas partes impellantur. Ita celeriter imbiberunt auaritiam quae tamen nulli est eis usui. Nam quae sanguine quaerunt protinus per luxum, et eum tamen miserum, consumunt.

Hic populus Utopiensibus aduersus quosuis mortales militat, quod tanti ab his eorum conducatur opera quanti nusquam alibi. Utopienses siquidem ut bonos quaerunt quibus utantur ita hos quoque homines pessimos quibus abutantur. Quos quum usus postulat, magnis impulsos pollicitationibus, maximis obiiciunt periculis, unde plerunque magna pars nunquam ad exigenda promissa reuertitur. Superstitibus quae sunt polliciti bona fide persoluunt, quo ad similes ausus incendantur. Neque enim pensi quicquam habent quam multos ex eis perdant, rati de genere humano maximam merituros gratiam se si tota illa colluuie populi tam taetri ac nepharii orbem terrarum purgare possent.

Secundum hos, eorum copiis utuntur pro quibus arma capiunt, deinde auxiliaribus ceterorum amicorum turmis. Postremo suos ciues adiungunt, e quibus aliquem uirtutis probatae uirum totius exercitus summae praeficiunt. Huic duos ita substituunt uti eo

sırf düşman tarafın kralı kendilerine birazcık daha fazla para verdi diye birbirlerini öldürmek için ne gerekirse yaparlar. Akılları fikirleri para olduğundan, günlük kazançlarının bir kuruş daha fazlası onların kolayca taraf değiştirmesine yeter de artar. İşte para hırsı bir anda böyle gözlerini döndürür, ama aslında bu para onlara hiçbir şekilde kazanç getirmez. Çünkü kanları pahasına kazandıklarını sefil bir şekilde har vurup harman savururlar.

Bu halk Utopialılar namına bütün ülkelere karşı savaşabilir. Utopialılar onları o kadar yüksek meblağlara kiralar ki, başka hiçbir yerden bu parayı kazanamazlar. Çünkü Utopialılar hayırlı işlerde çalıştırmak üzere hayırlı insanları arar bulur, ama en kötü işlerde de en kötülerini. Bu yüzden durum hasıl olduğunda bu adamları büyük vaatlerle kendi yanlarına çeker ve öyle tehlikeli işlere sokarlar ki, çoğu kendilerine vaat edilenleri almak için geri dönemez bile. Ama yine de onlar söz verdikleri ödülleri sağ kalanlara bol bol dağıtır ve böylece benzer bir tehlikeye aynı gözü peklikle atılmalarını sağlamış olur. Utopialılar için bu adamlardan ne kadarının ölüp gittiği hiç önemli değildir. Çünkü bu tür iğrenç ve lanet bir halkın oluşturduğu kokuşmuş çöplükten bütün dünyayı tamamen arındırabilirlerse, insanlık adına büyük bir iş yapmış olacaklarını düşünürler.

Utopialılar kendi orduları için bu halkın dışında, zamanında silaha sarılıp korudukları halklardan destek kuvvet alırlar, bir de diğer müttefik ülkelerden. Kendi yurttaşlarını ise en son işe karıştırırlar. Bunların arasında cesaretini kanıtlamış birisine ordunun bütün sorumluluğunu verip onu başa geçirirler. Yanına iki de yardımcı verirler, baştaki kişi sağ ol-

incolumi, ambo priuati sint capto aut interempto, alter e duobus uelut haereditate succedat, eique ex euentu tertius, ne (ut sunt bellorum sortes uariae) periclitante duce totus perturbetur exercitus.

E quaque ciuitate delectus exercetur ex his qui sponte nomen profitentur. Neque enim inuitus quisquam foras in militiam truditur, quod persuasum habeant si quis sit natura timidior, non ipsum modo nihil facturum strennue, sed metum etiam comitibus incussurum. Ceterum si quod bellum ingruat in patriam, ignauos huiusmodi, modo ualeant corpore, in naues mixtos melioribus collocant, aut in moenibus sparsim disponunt, unde non sit refugiendi locus. Ita suorum pudor, hostis in manibus, atque adempta fugae spes timorem obruunt, et saepe extrema necessitas in uirtutem uertitur.

At sicuti ad externum bellum ex ipsis nemo protrahitur nolens, ita feminas uolentes in militiam comitari maritos adeo non prohibent ut exhortentur etiam et laudibus incitent. Profectas cum suo quamque uiro pariter in acie constituunt. Tum sui quemque liberi affines cognati circunsistunt, ut hi de proximo sint mutuo sibi subsidio quos maxime ad ferendas inuicem suppetias natura stimulat.

duğu sürece bu iki yardımcının özel bir görevi olmaz. Ama esir düşer ya da öldürülürse, o zaman bu iki yardımcıdan birisi onun halefiymiş gibi yönetimi devralır. Onun da başına bir şey gelirse görev üçüncü adama geçer. Sonuçta savaş durumunda neler yaşanacağı önceden kestirilemeyeceğinden, komutanları bir kazaya kurban gitse bile orduda topyekün bir kargaşanın yaşanmasını önlemiş olurlar.

Utopialılar her kentten gönüllü olarak adını verenleri askere alırlar; hiç kimseyi ülke dışına zorla askere yollamazlar. Çünkü gayet iyi bilirler ki, bir insan doğuştan korkaksa hiçbir şekilde mertlik gösteremez, tam tersine kendi korkusunu silah arkadaşlarına da bulaştırır. Ama kendi ülkelerine karşı bir saldırı oldu mu, bu türden beceriksizleri (bedenleri sağlıklı olduğu sürece) daha yürekli olanlarla birlikte bir gemiye koyarlar ya da kaçacak bir yer bulamasınlar diye belli aralıklarla surlara yerleştirirler. Böylece hem kendi yurttaşlarından utandıklarından, hem düşmanla karşı karşıya kaldıklarından, hem de bütün kaçma ümitlerini yitirdiklerinden korkularını falan unutuverirler. Bazen yapacak bir şey kalmadığında zorunluluk sizi cesur kılar.

Hiç kimsenin zorla yurtdışına savaşa gönderilmesine izin vermezler, ama kadınların istedikleri takdirde askere giden kocalarının yanında gitmesine hiç ses çıkarmazlar. Bilakis onların kocalarına eşlik etmelerini destekler ve övgüler yağdırarak cesaretlendirirler. Kocasıyla birlikte giden kadınları muharebe alanında kocasının yanından hiç ayırmazlar, ayrıca etrafını çocuklarıyla, hısım akrabasıyla çevrelerler ki, karşılıklı yardımlaşma konusunda en güçlü doğal itkiye sahip olanlar birbirinin yanından hiç ayrılmasın ve her an karşısındakine yardıma hazır olabilsin.

In maximo probro est coniunx absque coniuge redux aut amisso parente reuersus filius. Quo fit uti si ad ipsorum manus uentum sit modo perstent hostes, longo et lugubri praelio ad internitionem usque decernatur.

Nempe ut omnibus curant modis ne ipsis dimicare necesse sit modo bello possint uicaria conducticiorum manu defungi, ita quum uitari non potest quin ipsi ineant pugnam, tam intrepide capessunt quam quoad licuit prudenter detrectabant nec tam primo ferociunt impetu quam mora sensim et duratione inualescunt tam offirmatis animis ut interimi citius quam auerti queant. Quippe uictus illa securitas quae cuique domi est, ademptaque de posteris anxia cogitandi cura (nam haec solicitudo generosos ubique spiritus frangit) sublimem illis animum et uinci dedignantem facit. Ad haec militaris disciplinae peritia fiduciam praebet. Postremo rectae opiniones (quibus et doctrina et bonis reipublicae institutis imbuti a pueris sunt) uirtutem addunt: qua neque tam uilem habent uitam ut temere prodigant neque tam improbe charam ut quum honestas ponendam suadeat auare turpiterque retineant.

Karı kocanın birbirlerini ya da bir oğlun babasını savaş meydanında bırakıp eve dönmesi büyük onursuzluktur. Bu yüzden, düşman taraf savaşı kendi lehine döndürmek için inatla direndiği sürece, sonuç her iki taraf için büyük bir yıkım olsa bile, sonuna kadar kıran kırana mücadele etmek Utopialılar için esastır.

Özetle, kendileri namına parayla savaşacak askerler bulabildikleri sürece kendi askerlerinin dövüşmek zorunda kalmaması için her türlü önlemi alırlar. Ama savaşa girmek kaçınılmaz olursa, savaştan uzak kalma konusunda gösterdikleri hassasiyeti bu kez savaşa girme konusunda da gösterir ve cesurca mücadeleye girişirler. Savaşın başlarında vahşice saldırmamaya özen gösterirler, ama savaş ilerledikçe yavaş yavaş daha fazla direnç göstermeye başlarlar ve öyle azimli bir ruhla hareket ederler ki, bir adım geri atmaktansa ölmeyi tercih ederler. Kendilerinden sonra ailelerinin geçim derdine düşmeyeceğini bilmeleri, çocuklarının geleceğine dair en ufak bir kaygı taşımamaları (çünkü cesur ruhları endişeye kaptıran bu tür kaygılardır), onların kahramanlıklarını arttıran ve yenilgiyi asla kabullenmemelerine yol açan bir etmendir. Ayrıca savaş sanatını çok iyi bilmeleri kendilerine fazlasıyla güvenmelerini sağlar, dahası çocukluklarından itibaren gerek eğitimle gerekse yaşadıkları toplumun mükemmel yaşam tarzıyla edindikleri kararlı tutumları da onların cesaretine cesaret katar. Yaşam onlar için öyle bir çırpıda harcanacak kadar ucuz değildir, ama görevleri yaşamdan vazgeçmelerini emrettiği anda, açgözlüce ve aşağılık şekilde yapışılacak kadar da değerli değildir.

Dum ubique pugna maxima feruet, lectissimi iuuenes coniurati deuotique ducem sibi deposcunt aduersum. Hunc aperte inuadunt, hunc ex insidiis adoriuntur. Idem eminus idem cominus petitur, longoque ac perpetuo cuneo, summissis assidue in fatigatorum locum recentibus, oppugnatur. Raroque accidit (ni sibi fuga prospiciat) ut non intereat aut uiuus in hostium potestatem ueniat. Si ab ipsis uictoria sit, haudquaquam caede grassantur, fugatos enim comprehendunt quam occidunt libentius. Neque unquam ita persequuntur fugientes ut non unam interim sub signis instructam aciem retineant adeo nisi, ceteris superati partibus, postrema acie sua uictoriam adepti sint, elabi potius hostes uniuersos sinant quam insequi fugientes perturbatis suorum ordinibus insuescant: memores sibimet haud semel usu uenisse ut mole totius exercitus uicta profligataque, quum hostes uictoria gestientes hac atque illac abeuntes persequerentur pauci ipsorum in subsidiis collocati ad occasiones intenti, dispersos ac palantes illos et praesumpta securitate negligentes derepente adorti, totius euentum proelii mutauerunt, extortaque e manibus tam certa et indubitata uictoria, uicti uictores inuicem uicerunt.

Savaşın en hararetli anında, en cesurları arasından seçtikleri, birlikte yaşayıp birlikte ölmeye ant içmiş ve kendilerini düşmanların komutanını ele geçirmeye adamış gençler doğrudan ona saldırırlar, gerek gizlice hazırladıkları tuzaklarla ele geçirmeye çalışırlar, gerekse uzak ya da yakın dövüşle. Kama şeklinde upuzun ve kesintisiz bir şekilde konuşlanıp yorulanların yerini anında taze birliklerin alacağı bir düzenleme içinde saldırırlar. Böylece eninde sonunda komutan, ölü ya da diri, kendini düşmanının ellerine teslim etmiş olur, tabii şansı yaver gidip de kaçıp kurtulursa o başka. Savaşı kazanırlarsa asla katliam yapmazlar. Çünkü düşmanı yok yere öldürmektense canlı ele geçirmeyi tercih ederler. Arkalarında kendi bayrakları altında en az bir savunma hattı bırakmadıkça, kaçan düşmanın ardına da düşmeye kalkmazlar. Yani ellerinde tek bir savunma birliği kalana kadar bütün birlikleri hezimete uğradığı halde zafer yine de onların olmuşsa, o zaman düzensiz bir askeri oluşumla kaçan düşmanın peşine düşmektense, bütün düşmanın arkasını dönüp kaçmasına razı olacak derecede tedbirli davranırlar. Çünkü böyle durumlarla kendilerinin de ne kadar sık karşılaştıklarını hiç unutmazlar: Bütün orduları yenilip de ağır hasar aldıkları savaşların birinde, zafer sarhoşluğuna kapılan düşman oraya buraya kaçışan askerlerinin peşine düşmüştü. Ama öyle dağınık, öyle başıboş ve kendilerini güvencede hissettiklerinden öyle tedbirsizce hareket etmişti ki, o sırada yedekte tutulan ve fırsat kollayan bir avuç Utopialı askere yem olmuşlardı. Bu askerler aniden onların üzerine saldırınca savaşın kaderi bir anda değişmiş ve düşmanın elinde sıkı sıkı tuttuğu zafer rakibin eline geçmişti, yani yenilenler bu kez yenenlere karşı büyük bir zafer kazanmıştı.

Haud facile dictu est astutiores instruendis insidiis an cautiores ad uitandas sient. Fugam parare credas quum nihil minus in animo habent contra quum id consilii capiunt nihil minus cogitare putes. Nam si nimium sese sentiunt aut numero aut loco premi, tunc aut noctu agmine silente castra mouent, aut aliquo stratagemate eludunt, aut interdiu ita sensim sese referunt, tali seruato ordine ut non minus periculi sit cedentes quam instantes adoriri. Castra diligentissime communiunt fossa prealta lataque, terra quae egeritur introrsum reiecta, nec in eam rem opera mediastinorum utuntur. Ipsorum manibus militum res agitur, totusque exercitus in opere est, exceptis qui pro uallo in armis ad subitos casus excubant. Itaque tam multis adnitentibus, magna multumque amplexa loci munimenta omni fide citius perficiunt.

Armis utuntur ad excipiendos ictus firmis nec ad motum gestumue quemlibet ineptis adeo ut ne natando quidem molesta sentiant. Nam armati natare inter militaris disciplinae rudimenta consuescunt. Tela sunt eminus sagittae, quas acerrime simul et certissime iaculantur non pedites modo sed ex equis etiam.

Utopialıların pusu kurmakta mı yoksa pusuya düşmemekte mi daha usta olduklarını söylemek zor. Kaçmaya kalktıklarını sanırsın, ama aslında hiç böyle bir niyetleri yoktur; kaçmaya niyetlenirler, ama böyle bir şey düşündüklerini asla anlamazsın. Sayıca üstün olmadıklarını ya da bulundukları arazinin savaşa elverişli olmadığını sezmişlerse ve gece de olmuşsa, hemen sessiz sedasız harekete geçip karargâhlarını başka yere taşırlar ya da başka tür bir taktik geliştirerek düşmanı kandırırlar. Gün ağarmışsa da fark etmez, yine aynı şekilde usul usul hareket edip düzenlerini hiç bozmadan geri çekilirler, öyle ki geri çekilirlerken de en az ilerledikleri zamanki kadar tehlikeli olabileceklerini sana hissettirirler. Karargâhlarının tahkimatına çok önem verirler, derin ve geniş hendekler kazarlar, çıkan toprakları yeniden hendeklere atarak siper oluştururlar.[121] Öyle işçilere falan da yaptırmazlar bu işi, toprağı bizzat askerler kendi elleriyle kazarlar. Kısaca, sadece ani saldırıları önlemek amacıyla siperlerin önüne yerleştirilen silahlı nöbetçiler dışında bütün ordu her an iş başındadır. Zaten böyle herkes el ele verdi mi, o koskoca arazileri devasa siperlerle öyle kısa bir sürede sararlar ki inanamazsın.

Üzerlerine giydikleri zırhlar onları bütün darbelere karşı koruyacak kadar sağlamdır, ama istedikleri şekilde hareket edebilecekleri kadar da esnektir. Öyle ki bu zırhlarla yüzseler bile herhangi bir rahatsızlık hissetmezler. Çünkü askeri eğitimlerinin daha en başında böyle zırhla yüzmeyi öğrenirler. Uzak mesafe dövüşlerinde silah olarak ok kullanırlar. Gerek yerden gerekse at üstünden öyle iyi ok atarlar ki, attıkları ok-

Cominus uero non gladii sed secures uel acie letales uel pondere seu caesim seu punctim feriant. Machinas excogitant solertissime factas accuratissime caelant, ne ante proditae quam res postulet, ludibrio magis quam usui sint. In quibus fabricandis hoc in primis respiciunt, uti uectu faciles et habiles circumactu sint.

Initas cum hostibus inducias tam sancte obseruant ut ne lacessiti quidem uiolent. Hostilem terram non depopulantur neque segetes exurunt, imo ne hominum equorumue pedibus conterantur quantum fieri potest prouident, rati in ipsorum usus crescere. Inermem neminem laedunt nisi idem speculator sit. Deditas urbes tuentur at nec expugnatas diripiunt, sed per quos deditio est impedita eos enecant, ceteris defensoribus in seruitutem addictis; imbellem turbam omnem relinquunt intactam. Si quos deditionem suasisse compererint, his e damnatorum bonis aliquam partem impartiunt reliqua sectione auxiliares donant, nam ipsorum nemo quicquam de praeda capit.

Ceterum confecto bello non amicis impensas in quos insumpsere sed uictis imputant, exiguntque eo nomine partim pecuniam quam in similes bellorum usus reseruant,

lar hedefini hiç şaşmaz. Yakın dövüşlerde kılıç kullanmazlar, savaş baltası kullanırlar. Bu baltalar keskin kenarlı ve ağır silahlar olduklarından öldürücüdür. Düşmana savrulduğu anda onu paramparça edip anında yere deviriverir. Bu tür savaş aletleri icat etmekte ve yapmakta dehadırlar. Üstelik bu icatlarını çok büyük bir beceriyle saklarlar, gerekmedikçe de öyle uluorta ortaya dökmezler, milletin diline düşüp de amaçlarından saptırılmasınlar diye. Bu aletleri tasarlarken göz önünde bulundurdukları en önemli husus, kolayca taşınabilmeleri ve ileriye geriye rahatça hareket ettirilebilmeleridir.

Düşmanlarıyla ateşkes ilan ettiklerinde sözlerine tamamen sadık kalırlar, öyle ki herhangi bir şekilde kışkırtılsalar bile asla ateşkesi bozmazlar. Düşman topraklarını talan etmezler, ekinlerini yakmazlar. Tam tersine, bu ekinler bir gün büyür ve kendilerine aş olur diye, askerlerinin ya da atlarının bunların üstünden geçip de ezmemesi için olağanüstü gayret sarf ederler. Casus değilse silahlı olmayan hiç kimseye zarar vermezler. Teslim olan kentleri koruma altına alırlar, savaşarak ele geçirdiklerini bile yağmalamazlar, sadece söz konusu kentin teslim olmasını engellemeye kalkan sorumluları öldürürler, diğer savunmacıları da esir alırlar, ama masum halkın kılına dahi dokunmazlar. Kentlerinin teslim olmasını isteyen kişileri bilirlerse, mahkûm ettikleri kimselerin malından mülkünden onlara bir pay ayırırlar. Bu malın mülkün kalanını da kendilerine savaşta destek sağlayanlara bağışlarlar. Çünkü Utopialıların kendileri ganimetten asla pay almazlar.

Savaş sona erdiğinde, yaptıkları bütün harcamaların faturasını bu savaşta yardım ettikleri dostlarına değil de yenilenlere çıkarırlar. Tazminat olarak hem para talep ederler ve bu parayı gelecekte yapılacak savaşların mali giderlerini karşılamak üzere bir kenara ayırırlar, hem de

partim praedia quae sint ipsis apud eos perpetua non exigui census. Huiusmodi reditus nunc apud multas gentes habent, qui uariis ex causis paulatim nati, supra septingenta ducatorum millia in singulos annos excreuere, in quos e suis ciuibus aliquos emittunt quaestorum nomine, qui magnifice uiuant, personamque magnatum illic prae se ferant. At multum tamen superest quod inferatur aerario, nisi malint eidem genti credere, quod saepe tantisper faciunt quoad uti necesse sit uixque accidit unquam ut totam reposcant. Ex his praediis partem assignant illis qui ipsorum hortatu tale discrimen adeunt quale ante monstraui.

Si quis princeps armis aduersus eos sumptis, eorum dicionem paret inuadere, magnis illico uiribus extra suos fines occurrunt, nam neque temere in suis terris bellum gerunt, neque ulla necessitas tanta est ut eos cogat aliena auxilia in insulam suam admittere.

DE RELIGIONIBUS UTOPIENSIUM

Religiones sunt non per insulam modo, uerum singulas etiam urbes uariae, aliis Solem, Lunam aliis, aliis aliud errantium siderum dei uice uenerantibus. Sunt quibus homo quispiam cuius olim aut uirtus aut gloria enituit non pro deo tantum sed pro summo etiam deo suspicitur. At multo maxima pars

ömürleri boyunca kendilerine yıllık gelir sağlayacak ekili araziler talep ederler. Utopialılar şimdi hemen hemen her yerden bu şekilde gelir elde ediyor ve bu gelirleri değişik şekillerde azar azar büyüyor ve her yıl yedi yüz bin dukanın üstünde bir kazanç sağlıyor. Buralara yurttaşlarından birilerini vekilharç olarak yolluyorlar. Bu görevliler gittikleri yerlerde muhteşem bir yaşam sürüyorlar ve sanki o memleketin yüksek bir şahsiyetiymiş gibi davranıyorlar. Yine de her halükarda hazineye aktaracak kadar para arttırabiliyorlar, tabii gönüllerinden kopup da bu parayı yerli halka borç niyetine vermeye kalkışmazlarsa. Çünkü çoğu kez kendilerine lazım olana dek böyle borç para veriyorlar. Zaten borcun tamamını talep etmeleri gereken durumlarla da öyle pek sık karşılaşmıyorlar. Mal varlıklarının bir kısmını, yukarıda belirttiğim gibi, hayatlarını tehlikeye atmaya gönüllü olanlara bağışlıyorlar.

Herhangi bir ülkenin kralı onlara karşı silahlanıp topraklarını işgale yeltenirse, daha sınırlarına ayak basmadan bütün güçleriyle üzerine saldırıyor ve kıyasıya çarpışıyorlar. Çünkü yok yere kendi topraklarında savaşmaktan hazzetmiyorlar, aynı şekilde zorunlu kalmadıkça müttefik askerlerin bile kendi adalarına girmesini istemiyorlar.

UTOPIALILARIN DİNLERİ

Bütün adada, hatta tek tek her kentte farklı dinler hüküm sürüyor. Kimileri tanrı diye Güneş'e tapıyor, kimileri Ay'a, kimileri gezegenlere. Kimileri de cesaret ve onuruyla geçmiş çağların medarı iftiharı olan bir insana tapıyor ve onu sadece bir tanrı değil, en yüce tanrı olarak görüyor. Ama büyük çoğunluğu

eademque longe prudentior, nihil horum sed unum quoddam numen putant, incognitum, aeternum, immensum, inexplicabile, quod supra mentis humanae captum sit per mundum hunc uniuersum uirtute non mole diffusum; hunc parentem uocant. Origines, auctus, progressus, uices, finesque rerum omnium huic acceptos uni referunt, nec diuinos honores alii praeterea ulli applicant.

Quin ceteris quoque omnibus quamquam diuersa credentibus hoc tamen cum istis conuenit quod esse quidem unum censent summum, cui et uniuersitatis opificium et prouidentia debeatur, eumque communiter omnes patria lingua Mythram appellant, sed eo dissentiunt quod idem alius apud alios habetur, autumante quoque quicquid id sit quod ipse summum ducit, eandem illam prorsus esse naturam cuius unius numini ac maiestati rerum omnium summa omnium consensu gentium tribuitur. Ceterum paulatim omnes ab ea superstitionum uarietate desciscunt, atque in unam illam coalescunt religionem quae reliquas ratione uidetur antecellere. Neque dubium est quin ceterae iam pridem euanuissent nisi quicquid improsperum cuiquam inter mutandae religionis consilia fors obiecisset non id accidisse casu sed caelitus immissum interpretaretur timor, tanquam numine, cuius relinquebatur cultus impium contra se propositum uindicante.

ve en bilgeleri bu tür şeylere hiç inanmıyor, onlar tek bir ilaha tapıyor, yani bilinemez, ebedi, sınırsız, akıl ermez, insanın kavrama yetisinin ötesinde, evrene cüssesiyle değil, gücüyle yayılan tek bir tanrıya; ve bu tanrıya baba diyorlar. Bütün varlıkların doğumunu, büyümesini, gelişmesini, değişmesini ve ölümünü sadece ona bağlıyorlar, onun dışında başka hiçbir şeye tanrısallık atfetmiyorlar.

Aslına bakarsanız, birçok açıdan farklı farklı inançlara sahip olmalarına rağmen, hepsi tek bir ulu güç olduğu konusunda hemfikir ve evrenin meydana gelmesini ve yönetilmesini de aynı şekilde bu bir tek tanrıya bağlıyorlar. Bu tanrıya hepsi kendi dillerinde Mithra[122] diyor. Fikir ayrılığına düştükleri nokta farklı varlıklara Mithra demeleri, yoksa her biri neye tapıyorsa onu en yüce varlık olarak görüyor ve bu tek ilahı doğayla özdeşleştirip bütün insanlığın ortak fikri uyarınca her şeyin tek nedeni olarak bilinen o muazzam gücün kendisi olduğunu söylüyorlar. Gerçi halk artık yavaş yavaş bütün bu hurafe yığınını bir kenara bırakıyor ve hepsinden çok daha mantıklı, çok daha üstün olan tek bir inançta birleşiyor. Aslına bakarsanız hiç kuşkusuz Utopialılar önceki inançlarından çoktan kurtulurlardı, ama inancını değiştirmeye karar verenlerin başına hep bir uğursuzluk geldi ve insanlar bu olayları bir rastlantı olarak değerlendireceklerine, korkup tanrısal bir öfke olarak algıladılar, sanki terk ettikleri ilah başlarına bir bela yollayıp onlardan intikam alıyormuş gibi düşündüler.

At posteaquam acceperunt a nobis CHRISTI nomen, doctrinam, mores, miracula, nec minus mirandam tot martyrum constantiam quorum sponte fusus sanguis tam numerosas gentes in suam sectam longe lateque traduxit, non credas quam pronis in eam affectibus etiam ipsi concesserint, siue hoc secretius inspirante deo, siue quod eadem ei uisa est haeresi proxima quae est apud ipsos potissima, quanquam hoc quoque fuisse non paulum momenti crediderim, quod CHRISTO communem suorum uictum audierant placuisse, et apud germanissimos Christianorum conuentus adhuc in usu esse. Certe quoquo id momento accidit haud pauci nostram in religionem coierunt, lymphaque sacra sunt abluti.

Uerum quoniam in nobis quatuor (totidem enim duntaxat supereramus nam duo fatis concesserant) nemo, id quod doleo, sacerdos erat. Ceteris initiati, ea tamen adhuc sacramenta desiderant quae apud nos non nisi sacerdotes conferunt. Intelligunt tamen optantque ita ut nihil uehementius. Quin hoc quoque sedulo iam inter se disputant, an sine Christiani pontificis missu quisquam e suo numero delectus sacerdotii consequatur characterem. Et electuri sane uidebantur, verum quum ego discederem nondum elegerant.

Ama bizden ISA'nın adını, öğretisini, yaşamını ve mucizelerini ve uzak yakın sayısız halkı kendi dinlerine çağırmak için kanlarını seve seve döken bunca din şehidinin ona olağanüstü bağlığını işittiklerinde ne büyük bir hevesle bu dine dönmek için can attılar inanamazsınız. Ya tanrının gizli bir işareti olarak algıladılar bunu ya da gönülden benimsedikleri kendi inanç biçimlerine benzerliğini gördüler. Bununla beraber bana göre, karar vermelerinde büyük rol oynayan unsur, İsa'nın kendi inanlıları arasında ortak yaşamı vaaz ettiğini ve Hıristiyanlar arasında en sofu olanlarının hâlâ bu geleneği sürdürdüğünü öğrenmiş olmaları. Sonuçta nedeni ne olursa olsun, aralarından azımsanmayacak sayıda insan bizim dinimize katıldı ve kutsal suyla yıkanıp vaftiz oldu.

Utopia'da bulunduğumuz sırada biz dört kişiydik (evet, sadece bu kadar kalmıştık, çünkü iki arkadaşımız yaşamını yitirmişti) ve üzülerek söylemeliyim ki aramızda hiç rahip yoktu. Bu yüzden, kilisemizin bütün diğer sırlarına erdikleri halde, dinimizde sadece rahiplerin yönetmesi gereken ayinlerden mahrum kaldılar.[123] Ama sonradan bu ayinlerden de haberleri oldu ve şimdi bu ayinleri yerine getirmeyi öyle çok istiyorlar ki, şu dünyada bundan daha çok istedikleri başka bir şey yok. Bu günlerde aralarında hararetli bir tartışma sürüp gidiyor, acaba bir Hıristiyan episkoposu tarafından el verilmediği halde aralarından seçtikleri biri papazlık beratını alabilir mi diye.[124] Hatta böyle birini seçmeye de niyetlenmişlerdi, ama biz oradan ayrıldığımızda daha henüz seçim falan yapılmamıştı.

Quin hi quoque religioni Christianae qui non assentiunt neminem tamen absterrent, nullum oppugnant imbutum, nisi quod unus e nostro coetu me praesente cohercitus est. Is quum recens ablutus nobis contra suadentibus de CHRISTI cultu publice maiore studio quam prudentia dissereret, usque adeo coepit incalescere, ut iam non nostra modo sacra ceteris anteferret, sed reliqua protenus uniuersa damnaret. Prophana ipsa, cultores impios ac sacrilegos, aeterno plectendos igni uociferaretur. Talia diu contionantem comprehendunt ac reum non spretae religionis sed excitati in populo tumultus agunt peraguntque, damnatum exilio mulctant, siquidem hoc inter antiquissima instituta numerant, ne sua cuiquam religio fraudi sit.

Utopus enim iam inde ab initio, quum accepisset incolas ante suum aduentum de religionibus inter se assidue dimicasse, atque animaduertisset eam rem, quod in commune dissidentes singulae pro patria sectae pugnabant, occasionem praestitisse sibi uincendarum omnium, adeptus uictoriam in primis sanxit uti quam cuique religionem libeat sequi liceat,

Tabii içlerinde Hıristiyan dinini kabul etmeyenler de oldu, ama bu kişiler hiçbir şekilde diğerlerine engel olmadı ve vaftiz olanların hiçbirinin üstüne gitmedi, sadece benim de orada bulunduğum sırada bizim cemaatten birinin başı böyle bir derde girdi: Bu adam vaftiz olur olmaz bütün uyarılarımıza rağmen sağduyuyu elden bırakıp aşka geldi ve Hıristiyan dini üzerine uluorta vaaz vermeye kalkıştı. Hatta bu konuda öyle ileri gitti ki, bizim dinimizin diğer dinlerden çok daha üstün olduğunu söylemekle kalmadı, bir de Hıristiyanlık dışındaki bütün dinleri sapkınlıkla suçladı. Avaz avaz bağırıp bunların boş inançlar olduğunu, bunlara inanan zındıkların ve tapınak hırsızlarının ebediyen cehennem ateşlerinde yanıp cezasını çekeceğini söyleyip durdu. Uzun bir süre böyle bağırıp çağırdıktan sonra en nihayet tutuklandı. Utopialılar onu dinlerine küfretmekten öte kamu düzenini bozmakla suçladılar, ardından da hak ettiği şekilde cezasını verip sürgüne mahkûm ettiler. Çünkü onların arasında eskiden beri süregelen bir yasaya göre hiç kimse dininden ötürü suçlanamaz.

Utopus daha buralara gelmeden önce, ta en başından beri ada yerlilerinin din konusunda sürekli didiştiklerini duymuş ve bu durumun kendisine bütün ülkeyi ele geçirmesi için büyük bir fırsat yaratacağını fark etmişti. Öyle ya bunlar toplum olarak birbirlerine böyle karşıt fikirler içindelerse, vatanlarını savunmak söz konusu olduğunda da bu işe ancak hizipler halinde katılabilirlerdi. İşte Utopus bu durumdan yararlandı ve zafer elde etti, hemen ardından da ilk iş olarak bir yasa çıkarıp herkesin istediği dine tapınmasına izin verdi,

ut uero alios quoque in suam traducat, hactenus niti possit, uti placide ac modeste suam rationibus astruat- non ut acerbe caeteras destruat si suadendo non persuadeat, neque uim ullam adhibeat, et conuiciis temperet. Petulantius hac de re contendentem exilio, aut seruitute mulctant.

Haec Utopus instituit, non respectu pacis modo quam assiduo certamine atque inexpiabili odio funditus uidit euerti, sed quod arbitratus est uti sic decerneretur ipsius etiam religionis interesse: de qua nihil est ausus temere definire, uelut incertum habens, an uarium ac multiplicem expetens cultum deus, aliud inspiret alii. Certe ui ac minis exigere ut quod tu uerum credis idem omnibus uideatur, hoc uero et insolens et ineptum censuit. Tum si maxime una uera sit, caeterae omnes uanae, facile tamen praeuidit (modo cum ratione ac modestia res agatur) futurum denique ut ipsa per se ueri uis emergat aliquando atque emineat. Sin armis et tumultu certetur, ut sint pessimi quique maxime peruicaces, optimam ac sanctissimam religionem ob uanissimas inter se superstitiones, ut segetes inter spinas ac frutices obrutum iri. Itaque hanc totam rem in medio posuit, et quid credendum putaret liberum

ayrıca sükûnetlerini koruyabildikleri, ölçülü davranabildikleri ve akla uygun savlar ileri sürebildikleri sürece herkes karşısındakini kendi dinine döndürmek için hummalı bir çalışmaya girişebilirdi. Ama tabii karşısındakini ikna edemediğinde kendi dini dışındakilere öyle zehir zemberek hakaretler yağdırmayacak, şiddete başvurmayacak ve iğneleyici sözlerden kaçınacaktı. Bu konuda kim saldırgan bir tutum sergilerse ya sürgüne gönderilecek ya da esaret altına alınarak cezalandırılacaktı.

Utopus'un bu yasayı çıkarmadaki amacı sadece bitmez tükenmez kavgalar ve amansız nefret yüzünden temelinden sarsılmış barışı yeniden tesis etmek değildi, aynı zamanda böyle bir yasanın dinin menfaati için de gerekli olduğunu düşünmüştü. Utopus özellikle din söz konusu olduğunda hiçbir zaman acele tanımlar getirmeye yeltenmedi, çünkü kim bilir, belki de tanrı birbirinden farklı ve çeşitli inanç biçimlerinin mevcut olmasını istiyordu ve böylece farklı insanlara farklı yollardan esinleyebilecekti. Utopus kesin olarak şunu anlamıştı ki, insanın doğru olduğuna inandığı bir şeyi karşısındakilere zorla ve tehditler savurarak kabul ettirmeye çalışması edepsizlikten, küstahlıktan başka bir şey değildi. Ayrıca bir tek hakiki din varsa ve diğer hepsi boş inançsa, anlaşılan o ki insanlar olaylara makul ve ılımlı yollardan yaklaştıkları takdirde, er geç bir gün hakikat doğal gücü sayesinde kendiliğinden su yüzüne çıkacak ve hâkimiyeti ele geçirecekti. Yoksa silahlara sarılıp bir dolu kuru gürültüyle çözüme ulaşmaya çalışılırsa, insanoğlu kötüleştikçe daha dik kafalı olacağından, en iyi ve en kutsal din bile bomboş inançlar arasına gömülüp gözden kaybolacaktı. İşte bu yüzden Utopus meselenin ucunu açık bıraktı, insanları diledikleri dine inanmakta özgür

cuique reliquit, nisi quod sancte ac seuere uetuit, ne quis usque adeo ab humanae naturae dignitate degeneret ut animas quoque interire cum corpore aut mundum temere ferri, sublata prouidentia putet.

Atque ideo post hanc uitam supplicia uitiis decreta, uirtuti praemia constituta credunt. Contra sentientem ne in hominum quidem ducunt numero ut qui sublimem animae suae naturam ad pecuini corpusculi uilitatem deiecerit, tantum abest ut inter ciues ponant, quorum instituta moresque (si per metum liceat) omnes, floccifacturus sit. Cui enim dubium esse potest quin is publicas patriae leges aut arte clam eludere aut ui nitatur infringere dum suae priuatim cupiditati seruiat, cui nullus ultra leges metus, nihil ultra corpus spei superest amplius? Quamobrem sic animato nullus communicatur honos, nullus magistratus committitur, nulli publico muneri praeficitur. Ita passim uelut inertis ac iacentis naturae despicitur. Ceterum nullo afficiunt supplicio, quod persuasum habeant nulli hoc in manu esse ut quicquid libet, sentiat; sed nec minis adigunt ullis animum ut dissimulet suum, nec fucos admittunt, et mendacia, quae uelut proxima fraudi mirum quam habent inuisa. Uerum ne pro sua disputet sententia prohibent, atque id duntaxat apud uulgus. Nam

kıldı, ama ruhun bedenle birlikte yok olduğuna ya da evrenin tanrısal öngörüyle değil de rastlantıyla yönetildiğine inanılıp insan doğasının saygınlığına halel getirilmesini ciddi ve kesin bir şekilde yasakladı.

Bundan dolayıdır ki, Utopialılar öteki yaşamda kötülüklerin cezalandırılacağını, erdemin ise ödüllendirileceğine inanır. Bu inancın karşısında olanlar ise, kendi ruhunun yüceliğini bir hayvanın sefil bedeninin seviyesine düşürdüğü için insandan bile sayılmaz. Böyle birini vatandaşları olarak da görmezler elbet, çünkü onlara göre, bir adamın ruhunda tanrı korkusu yoksa tüm yasaları ve gelenekleri çiğnemekten asla çekinmeyecektir. Öyle ya cezai takibat dışında hiçbir şeyden korkmayan, ölüm sonrası için hiçbir umudu olmayan bir insanın sırf şahsi hırslarını tatmin etmek için bir yolunu bulup ülkesindeki kamu yasalarını kendi kitabına uyduracağından ya da şiddete başvurarak bunları ihlal edeceğinden kim kuşku duyabilir? Bu yüzden toplum bu konuda aykırı inancı olan insana asla saygı göstermez ve güvenip de herhangi bir devlet makamına getirmez ya da herhangi bir toplumsal sorumluluk üstlenmesine izin vermez. Her yönden aciz ve uyuşuk bir insanmış gibi aşağılanır. Aslında Utopialılar böyle insanları bile cezalandırmazlar, çünkü onların düşüncesine göre bir insanın inancı kendi iradesine bağlı bir şey değildir. İnancını gizlemesi için tehdit de etmezler, çünkü iki yüzlü davranışa ve yalana tahammülleri yoktur, böyle davranışları sahtekârlıkla eş tutarlar ve bundan nefret ederler. Hatta bu tür bir adamın kendi düşüncesini savunmasına da ses çıkarmazlar, ama tabii öyle uluorta halkın önünde değil. Böyle bir

alioquin apud sacerdotes, grauesque uiros seorsum, non sinunt modo, sed hortantur quoque, confisi fore ut ea tandem uesania rationi cedat.

Sunt et alii, nec hi sane pauci, nempe improhibiti ueluti neque ratione penitus pro se carentes neque mali, qui, uitio longe diuerso, brutorum quoque aeternas esse animas opinantur. At nostris tamen neque dignitate comparandas, neque ad aequam natas felicitatem.

Hominum enim cuncti fere tam immensam fore beatitudinem pro certo atque explorato habent, ut morbum lamententur omnium, mortem uero nullius, nisi quem uident anxie e uita, inuitumque diuelli. Nempe hoc pro pessimo habent augurio, tanquam anima exspes ac male conscia, occulto quopiam imminentis poenae praesagio, reformidet exitum. Ad hoc haudquaquam gratum deo, eius putant aduentum fore, qui quum sit accersitus, non accurrit libens, sed inuitus ac detrectans pertrahitur. Hoc igitur mortis genus, qui intuentur horrent, itaque defunctos, moesti ac silentes efferunt, precatique propitium manibus deum, uti eorum clementer infirmitatibus ignoscat, terra cadauer obruunt. Contra, quicunque alacriter ac pleni bona spe decesserint hos nemo luget, sed cantu prosequuti funus, animas deo magno commendantes

şeyi yapmasına ancak rahiplerin ve aklı başında şahısların huzurunda gerçekleştirilen özel toplantılarda izin verirler, üstelik izin vermekle de kalmayıp onu bizzat böyle davranmaya teşvik ederler, çünkü deliliğin er geç akla teslim olacağından hiç kuşku duymazlar.

Bu arada aralarında birtakım kişiler de var ki, onların düşüncesine asla yasak getirilmemiş, üstelik öyle az biraz da değil sayıları. Çünkü bu kişiler kendilerine göre haklılar ve niyetleri de hiç kötü değil. Gayet usturuplu bir şekilde, insanoğlununki kadar yüce ve insanoğlununki kadar mutluluktan pay almaya yazgılı doğmamış olsalar bile hayvanların da ölümsüz ruhları olduğuna inanıyorlar.

Utopialıların neredeyse tamamı ölümden sonra insanı büyük bir mutluluğun beklediğine kesinkes inanmış, bu yüzden hastalananlara üzülüp ağladıkları halde, ölenlerin arkasından hiç böyle bir tepki göstermiyorlar, ama ölen kişi bu hayattan sıkıntı çekerek ve istemeye istemeye ayrılmışsa o zaman iş başka. Böyle bir ölümü çok kötü bir işaret olarak yorumluyorlar, çünkü böyle bir durumda ruhun kendi suçunun farkında olduğunu ve onu bekleyen cezanın sıkıntısını hissettiği için ölümden korktuğunu düşünüyorlar. Ayrıca çağrıldığı halde, pürneşe koşa koşa gitmeyip zorla ve ayak direyerek sürüklenen insanın tanrıyı öfkelendireceğini düşünüyorlar. Bu tür bir ölüm gördüler mi dehşete kapılıyor ve bu tür insanların bedenlerini yas içinde, sessiz sedasız mezara koyuyorlar. Sonra ellerini göğe kaldırıp ölen kişinin ruhuna acı çektirmemesi ve günahlarını bağışlaması için tanrıya yakarıyorlar, ardından da cesedini toprakla örtüyorlar. Ama ölümü tasasız ve iyi şeyler umut ederek karşılayanların ardından hiç yas tutmuyorlar, cenaze törenlerini ilahilerle kutluyorlar ve onlar ruhlarını yüce tanrıya teslim ederlerken

affectu, corpora tandem reuerenter magis quam dolenter concremant, columnamque loco insculptis defuncti titulis erigunt. Domum reuersi, mores actaque eius recensent, nec ulla uitae pars aut saepius aut libentius quam laetus tractatur interitus.

Hanc probitatis memoriam et uiuis efficacissima rentur incitamenta uirtutum et gratissimum defunctis cultum putant, quos interesse quoque de se sermonibus opinantur, quanquam (ut est hebes mortalium acies) inuisibiles. Nam neque felicium sorti conueniat libertate carere migrandi quo uelint, et ingratorum fuerit prorsus abiecisse desiderium amicos inuisendi suos, quibus eos dum uiuerent, mutuus amor charitasque deuinxerat, quam bonis uiris,, ut caetera bona, adauctam post fata potius quam imminutam coniectant. Mortuos ergo uersari inter uiuentes credunt, dictorum factorumque spectatores, eoque res agendas fidentius aggrediuntur, talibus uelut freti praesidibus, et ab inhonesto secreto deterret eos credita maiorum praesentia.

Auguria, caeterasque superstitionis uanae diuinationes, quarum apud alias gentes magna est obseruatio, negligunt prorsus atque irrident. Miracula uero quae nullo naturae proueniunt adminiculo, uelut praesentis opera testesque numinis uenerantur. Qualia

büyük bir heyecana kapılıyorlar. Ölü bedenlerini acı çekerek değil de, tam tersine huşu içinde yakıyorlar ve yaktıkları yere bir anıt dikiyorlar. Bu anıtın üstüne ölenin onur nişanlarını kazıyorlar. Eve döndükten sonra uzun uzadıya ölenin ahlakını ve yaptığı işleri anlatıyorlar, en çok da ölümü nasıl büyük bir sevinç içinde karşıladığından bahsediyorlar. Öyle ki ölenin yaşamında bunun kadar tekrar tekrar ve büyük bir hevesle anlattıkları başka bir an yok.

Ölenin dürüstlüğünü hatırlatmanın, yaşayanları daha erdemli davranışlara sevk edeceğini ve bu şekilde ölenlerin ruhuna daha büyük bir onur bahşedileceğini düşünüyorlar. Çünkü onlara göre ölüler aslında hâlâ bizim aramızdadır ve haklarında söylediklerimizi işitirler, ama insanın algısı yetersiz olduğundan onları göremez. Ayrıca onlara göre, ölenlerin ruhu salt mutluluğa erdiğinden, dilediği yere özgürce gidebilir. Bu nedenle yaşarken güçlü bir sevgi ve muhabbet beslediği dostlarını görme isteğine engel olmak doğru olmaz. Üstelik iyi insanlarda bu tür ve benzeri duygulanımlar ölüm sonrasında azalacağına daha da artar. Bu yüzden Utopialılar ölülerin yaşayanlar arasında dolandıklarına, onların söylediklerini ve yaptıklarını gözlediklerine inanırlar. Bu inançla kendilerini koruyan birileri olduğuna güvenip[125] işlerine güçlerine daha içtenlikle, dört elle sarılırlar. Ayrıca atalarının her an yanlarında olduğu hissi onları gizliden gizliye yapacakları kötü davranışlardan da uzak tutar.

Başka ulusların büyük değer verdiği kuşbiliciliğini[126] ya da batıl inançlardan kaynaklanan aldatıcı kehanetleri Utopialılar hiç ciddiye almaz, hatta gülünç bulur. Buna karşın doğal nedenlerle açıklanamayacak türdeki mucizeleri, tanrının kendisini doğrudan ve gözle görülür şekilde sunması olarak değerlendirir ve büyük saygı gösterir. Bu tür mucizelerin

et ibi frequenter extare ferunt, et magnis interdum ac dubiis in rebus publica supplicatione certa cum fiducia procurant impetrantque.

Gratum deo cultum putant naturae contemplationem laudemque ab ea. Sunt tamen, hique haud sane pauci, qui religione ducti literas negligunt, nulli rerum cognitioni student, neque otio prorsus ulli uacant: negotiis tantum bonisque in ceteris officiis statuunt futuram post fata felicitatem promereri. Itaque alii aegrotis inseruiunt, alii uias reficiunt, purgant fossas, pontes reparant, cespites, arenam, lapides effodiunt, arbores demoliuntur ac dissecant, bigisque ligna, fruges, item alia in urbes important. Nec in publicum modo, sed priuatim quoque ministros, ac plus quam seruos agunt. Nam quicquid usquam operis est asperum, difficile, sordidum, a quo plerosque labor, fastidium, desperatio deterreat, hoc illi sibi totum libentes hilaresque desumunt. Ceteris otium procurant, ipsi perpetuo in opere ac labore uersantur, nec imputant tamen, nec aliorum sugillant uitam, nec suam efferunt. Hi quo magis sese seruos exhibent, eo maiore apud omnes in honore sunt.

kendi ülkelerinde de sıkça meydana geldiğini söylerler. Ciddi ve çözümü zor meselelerle karşı karşıya kaldıklarında bütün halk öyle içten dualar eder ki, anında bir mucize gerçekleşiverir.

Onlara göre, insanın doğa üzerine tefekküre dalması ve o anda içine doğan o yüce hayranlık hissi tanrıya en büyük ibadettir. Gerçi aralarında azımsanmayacak sayıda çok kişi de var ki, bunlar kendilerini tamamen dine vermiş ve bilime sırt çevirmişler, hiçbir konuda bilgi edinmeye çalışmıyorlar, böyle bir şey için en ufak bir boş vakit yaratmıyorlar. Bu kişiler kendilerini, ölüm sonrasında kazanacakları mutluluğu hak etmenin yolunun sadece hayırlı işler yapmaktan ve başkalarına iyi hizmetlerde bulunmaktan geçtiğine şartlamışlar. Bu yüzden, kimi hasta bakıyor, kimi yolları onarıyor, kanalları temizliyor, köprü onarımında çalışıyor, toprağı kazıp kumunu çakılını ayırıyor, ağaçları devirip kesiyor, at arabalarına odununu, tahılını yüklediği gibi diğer kentlerin yolunu tutuyor. Yani sadece kamuya çalışmıyor, yurttaşların özel işlerine de koşturuyor ve bir köleden daha fazla iş yapıyor. Çoğu insanın zahmetli, sıkıcı ve delice bulduğu ve bu yüzden de elini bile sürmeye tenezzül etmediği ne kadar ağır, zor, pis iş varsa bunlar hepsine seve seve, pürneşe atılıyorlar. Sürekli böyle ağır ve zahmetli işleri kendileri üstlendiklerinden, başkalarına da yan gelip yatma fırsatı tanımış oluyorlar, ama bundan hiç gocunmuyorlar, çünkü ne başkalarının yaşantılarını karalıyorlar, ne de kendi yaşantılarıyla gururlanıyorlar. Kendilerini ne kadar köle konumuna düşürürlerse, karşılarındaki insanlardan o kadar büyük saygı görüyorlar.

Eorum tamen haereses duae sunt. Altera caelibum, qui non Venere modo in totum abstinent, sed carnium esu quoque, quidam animalium etiam omnium, reiectisque penitus tamquam noxiis uitae praesentis uoluptatibus, futurae duntaxat, per uigilias ac sudores inhiant, eius propediem obtinendae spe alacres interim, uegetique. Altera laboris haud minus appetens coniugium praefert, ut cuius nec aspernantur solatium, et opus naturae debere se et patriae liberos putant. Nullam uoluptatem refugiunt quae nihil eos ab labore demoretur. Carnes quadrupedum uel eo nomine diligunt, quod tali cibo se ualidiores ad opus quodque censeant. Hos Utopiani prudentiores at illos sanctiores reputant. Quos quod caelibatum anteferunt matrimonio, asperamque uitam placidae anteponunt, si rationibus niterentur irriderent: nunc uero quum se fateantur religione duci suspiciunt ac reuerentur. Nihil enim sollicitius obseruant quam ne temere quicquam ulla de religione pronuntient. Huiusmodi ergo sunt, quos illi peculiari nomine sua lingua Buthrescas uocant, quod uerbum latine religiosos licet interpretari.

Sacerdotes habent eximia sanctitate, eoque admodum paucos. Neque enim plus quam tredecim in singulis habent urbibus pari templorum numero,

Söz konusu bu kişiler kendi içlerinde iki mezhebe ayrılıyor. Birinciler, evlenmeme yemini etmişler, cinsel ilişkiden tümüyle uzak duruyorlar, hatta et yemiyorlar. Bunların arasında öyleleri de var ki, hiçbir hayvani gıdaya ağzını dahi sürmüyor. Günah olduğuna inandıklarından dünyevi yaşamın bütün zevklerini tamamen bir kenara bırakmışlar, gece gündüz uyumadan kan ter içinde çalışıp, özlemle bekledikleri gelecek yaşama hazırlanıyorlar ve ona bir an önce kavuşabilme umudu taşıdıklarından daha şimdiden yürekleri kıpır kıpır, heyecan içindeler. İkinci mezheptekiler de en az birinciler kadar çalışmaya düşkün. Ama bunlar evliliği onaylıyorlar. Bu yüzden de evliliğin nimetlerini yadsımayıp, insanın doğaya ve yurduna karşı görevi olarak algılıyorlar. İşlerinden alıkoymadığı sürece hiçbir dünyevi zevkten de kendilerini mahrum etmiyorlar. Dört ayaklı hayvanların etini yiyorlar, hatta ete öyle düşkünler ki bu tür bir besinin kendilerini güçlendirip yaptıkları ağır işlere katkı sağlayacağına inanıyorlar. Utopialılara göre bu ikinci mezheptekiler daha sağduyulu, birinciler ise daha kutlu. Tabii şu da var, eğer birinci mezheptekiler bekârlığı evliliğe ya da zorlu bir yaşamı kolay bir yaşama tercih edişlerine mantıklı bir açıklama getirmeye çalışsalardı, Utopia halkı onlara sadece gülüp geçerdi. Oysa sadece dini inançları yüzünden böyle yaşadıklarını ifade ettiklerinden onlara her zaman saygı ve hayranlık besleniyor. Çünkü Utopia halkı özellikle din konusunda katı yargılarda bulunmamaya özen gösteriyor. Bu nedenle bu mezheptekilere kendi dillerinde Buthrescas diyorlar, bu terimi Latinceye "religiosi"[127] olarak çevirebiliriz.

Utopialıların rahipleri son derece kutsal insanlar, dolayısıyla da sayıları epeyce az. Her kentte görevli sadece on üç rahip var, yani tapınakların sayısı kadar rahipleri var,

nisi quum itur ad bellum. Tunc enim septem ex illis cum exercitu profectis totidem sufficiuntur interim. Sed illi reuersi, suum quisque locum recuperat; qui supersunt hi quoad decedentibus illis ordine succedant, comites interea sunt pontificis, nam unus reliquis praeficitur. Eliguntur a populo, idque ceterorum ritu magistratuum, occultis (ad studia uitanda) suffragiis: electi a suo collegio consecrantur.

Hi rebus diuinis praesunt, religiones curant, ac morum ueluti censores sunt, magnoque pudori ducitur ab his quenquam tanquam uitae parum probatae accersi compellariue. Ceterum ut hortari atque admonere illorum est, ita coercere atque in facinorosos animaduertere principis atque aliorum est magistratuum, nisi quod sacris interdicunt, quos improbe malos comperiunt. Nec ullum fere supplicium est quod horreant magis, nam et summa percelluntur infamia et occulto religionis metu lacerantur, ne corporibus quidem diu futuris in tuto. Quippe ni properam poenitentiam sacerdotibus approbent, comprehensi impietatis poenam senatui persoluunt.

Pueritia iuuentusque ab illis eruditur, nec prior literarum cura quam morum ac uirtutis habetur.

ama rahiplerin içlerinden savaşa gidenler olursa sayı daha da azalıyor. Çünkü savaş zamanı rahiplerden yedisi orduyla birlikte sefere çıkıyor ve o süre zarfında aynı sayıda rahip onların yerine vekil tayin ediliyor. Asli rahipler döndüğünde ise herkes yeniden kendi görevinin başına geçiyor. Vekil rahipler asli rahipler öldükten sonra onların yerine sırasıyla atanıncaya değin, başrahibin yanında görev alıyorlar. Bu arada yeri gelmişken söyleyeyim, Utopialılar söz ettiğim on üç rahipten birine başrahiplik unvanı veriyor. Diğer devlet memurları gibi, rahipleri de halk seçiyor, ama kulis çalışmalarına meydan vermemek adına, gizli oyla. Seçilen kişiler ise rahip kurulunca atanıyorlar.

Rahiplerin başlıca görevi diyanet işleri tabii, ama tıpkı sansür memurları gibi[128] kamu ahlakından da sorumlular. Bir insanın toplumsal kurallara uygun bir yaşantı sürmediği gerekçisiyle rahiplerin huzuruna çağrılması ve paylanması, halkın gözünde büyük ayıp olarak değerlendiriliyor. Hiç şüphesiz rahiplerin asıl işi sadece uyarmak ve tavsiyelerde bulunmak, yoksa ıslah etmek ve kusur işleyenlere gerekli cezaları vermek prenslerin ve diğer yetkililerin görevi. Ama rahipler edebe tamamen aykırı davrananların dini ayinlere katılmasını kesin olarak yasaklıyor.[129] Utopialılar için neredeyse bundan beter bir ceza olamaz. Çünkü bu tür bir ceza alanlar rezil rüsva oluyorlar ve tanrının gazabına uğrayacakları endişesiyle için için azap çekiyorlar. Bir süre sonra da can güvenlikleri iyice tehlikeye giriyor, çünkü bir an önce tövbe edip rahiplerin gözüne girmezlerse, senato tarafından tutuklanıp dinsizlik suçundan cezaya çarptırılıyorlar.

Rahipler çocukların ve gençlerin eğitimini de üstlenmiş durumdalar. Çünkü Utopia'da ahlak ve görgü kurallarının eğitimi, kişinin diğer bilim dallarında aldığı eğitim kadar önemli.

Namque summam adhibent industriam ut bonas protenus opiniones et conseruandae ipsorum reipublicae utiles teneris adhuc et sequacibus puerorum animis instillent, quae ubi pueris penitus insederint, uiros per totam uitam comitantur, magnamque ad tuendum publicae rei statum (qui non nisi uitiis dilabitur quae ex peruersis nascuntur opinionibus) afferunt utilitatem.

Sacerdotibus (ni feminae sint: nam neque ille sexus excluditur, sed rarius, et non nisi uidua, natuque grandis eligitur) uxores sunt popularium selectissimae.

Neque enim ulli apud Utopienses magistratui maior habetur honos usque adeo,ut si quid etiam flagitii admiserint, nulli publico iudicio subsint; deo tantum ac sibi relinquuntur. Neque enim fas putant illum quantumuis scelestum mortali manu contingere qui deo tam singulari modo uelut anathema dedicatus est. Qui mos illis facilior est obseruatu, quod sacerdotes et tam pauci et tanta cum cura deliguntur. Nam neque temere accidit ut qui ex bonis optimus ad tantam dignitatem solius respectu uirtutis euehitur in corruptelam et uitium degeneret. Et si iam maxime contingeret, ut est mortalium natura mutabilis, tamen qua sunt paucitate nec ulla praeter honorem potestate praediti, ad publicam certe perniciem nihil magni ab his momenti pertimescendum sit. Quos ideo tam raros atque

Bu yüzden çocukların zihinleri henüz körpe ve esnekken, her türlü yola başvurup onlara doğru düşünceleri ve toplumun çıkarını korumaya yönelik ilkeleri işlemeye başlarlar. Bu türden ilkeler çocukların zihinlerine iyice yerleşti mi, bütün ömürleri boyunca semeresini verir ve devletin huzuru için çok önemli bir rol oynar. Zaten devlet çökerse, sapkın fikirlerin doğurduğu ahlaksızlıklardan çöker.

Rahiplerin eşleri toplumun en seçkin kadınları (tabii rahibeler dışında. Çünkü Utopia'da kadınlar da rahiplik yapabiliyor, ama bu duruma pek sık rastlanmıyor. Zaten ancak yaşı epeyce ilerlemiş dul bir kadın rahibe seçilebiliyor).

Utopialılar arasında hiçbir memuriyet rahiplik kadar ayrıcalıklı değil. Öyle ki rahiplerden biri herhangi bir kusur işlediğinde mahkemeye falan çıkarılmaz, tanrıyla ve kendi vicdanıyla baş başa bırakılır. Çünkü ne kadar suçlu olursa olsun, kendisini adeta bir kurban gibi sadece tanrıya adamış bir insana, herhangi bir ölümlünün elinin değmesinin caiz olmadığı düşünülür. Utopialılar arasında bu geleneğin yaşatılmasında hiçbir sorunla karşılaşılmamış, çünkü zaten rahiplerinin sayısı çok az, sonra her biri büyük bir özenle seçiliyor. Zaten iyinin de en iyisi olduğundan ve müstesna ahlakına saygı duyulduğundan bu makama getirilmiş bir insanın yozlaşması ve batağa saplanması akıl alacak bir şey değil. Yine de insanoğlunun doğasına akıl sır ermeyeceğinden, olur da böyle bir durum yaşanırsa, rahiplerin sayısı az olduğundan ve kendilerine duyulan saygı dışında herhangi bir yaptırım güçleri bulunmadığından, sonuçta topluma verecekleri zarar öyle korkunç boyutlara ulaşmaz. Gerçekten de nadir rastlanan özelliklere

infrequentes habent, ne dignitas ordinis quem nunc tanta ueneratione prosequuntur, communicato cum multis honore, uilesceret, praesertim quum difficile putent frequentes inuenire tam bonos ut ei sint dignitati pares, ad quam gerendam non sufficit mediocribus esse uirtutibus.

Nec eorum aestimatio apud suos magis quam apud exteras etiam gentes habetur, quod inde facile patet unde etiam natum puto. Nempe decernentibus praelio copiis, seorsum illi non admodum procul considunt in genibus, sacras induti uestes, tensis ad caelum palmis, primum omnium pacem, proxime, suis uictoriam, sed neutri cruentam parti comprecantur, uincentibus suis decurrunt in aciem, saeuientesque in profligatos inhibent, uidisse tantum atque appellasse praesentes ad uitam satis, diffluentium contactus uestium, reliquas quoque fortunas ab omni bellorum iniuria defendit. Qua ex re apud omnes undique gentes, tanta illis ueneratio, tantum uerae maiestatis accessit, ut saepe ab hostibus non minus salutis ad ciues reportarint, quam ab ipsis ad hostes attulissent. siquidem aliquando constat, inclinata suorum acie, desperatis rebus, quum ipsi in fugam uerterentur, hostes in caedem ac praedam ruerent, interuentu sacerdotum interpellatam stragem, ac diremptis inuicem copiis, pacem aequis conditionibus esse compositam atque constitutam.

sahip çok az sayıda rahipleri var ve çok fazla kişiye bu onuru bahşedip şu anda büyük saygı besledikleri bu makamın ayrıcalığını yitirmesini de istemiyorlar. Ayrıca onlara göre, böyle saygın bir makamı hak edecek sayıda insan bulmak zaten çok zor, çünkü sıradan ahlaka sahip olmak böyle bir makamı taşımaya yetmez.

Utopialıların rahipleri sadece kendi toplumunda değil, yabancı toplumlarda da büyük saygı görür. Neden böyle düşündüğümü, şimdi vereceğim şu örnekle daha kolay anlayacaksınız: Utopialıların orduları ne zaman bir savaşa katılsa, rahiplerini cephenin az ötesinde, kutsal giysilerini kuşanmış ve yere diz çökmüş bir halde bulursunuz. Ellerini göğe açıp öncelikle bütün dünya için barış dilerler, sonra her iki taraftan da fazla kayıp yaşanmadan kendi ordularının muzaffer olması için yakarırlar. Savaşın kendi askerlerinden yana döndüğünü gördüklerinde de cepheye dalar ve askerlerinin yenilgiye uğrayanlara karşı öfkelerini dindirmeye çalışırlar. Düşman taraftan biri onları görüp de aman dilerse canı bağışlanır. Dalga dalga dalgalanan elbiselerine dokunmayı başaran bir düşman ise bütün malını mülkünü savaş ganimeti olmaktan kurtarır. İşte bu yüzden Utopialı rahipler yabancı halklar arasında öyle saygın, öyle azametli bir konum elde etmişlerdir ki, bu sayede hem düşmanlarını kendi askerlerinin hışmından, hem de yeri geldiğinde kendi askerlerini düşmanın hışmından kurtarmayı başarabilmişlerdir. Çünkü Utopialılar zaman zaman öyle beklenmedik durumlarla karşılaşırlar ki, savaş safları dağılır, askerleri tam arkalarını dönüp kaçarken, katliam yapma ve yağmalama hırsına kapılan düşman üzerlerine öfkeyle saldırır. İşte o anda bu rahipler araya girip daha fazla kan dökülmesini önleyerek tarafları birbirinden ayırır, eşit koşullarda bir barışın tahsis edilmesini ve ateşkes ilan edilmesini sağlarlar.

Neque enim unquam fuit ulla gens tam fera, crudelis ac barbara, apud quos ipsorum corpus non sacrosanctum, atque inuiolabile sit habitum.

Festos celebrant initialem atque ultimum cuiusque mensis diem, et anni item, quem in menses partiuntur circuitu lunae finitos, ut solis ambitus annum circinat. Primos quosque dies Cynemernos, postremos ipsorum lingua Trapemernos appellant, quae uocabula perinde sonant ac si primifesti et finifesti uocentur. Delubra uisuntur egregia, utpote non operosa modo, sed quod erat in tanta ipsorum paucitate necessarium, immensi etiam populi capacia. Sunt tamen omnia subobscura: nec id aedificandi inscitia factum, sed consilio sacerdotum ferunt, quod immodicam lucem cogitationes dispergere, partiore ac uelut dubia colligi animos, et intendi religionem putant.

Quae quoniam non est ibi apud omnes eadem, et uniuersae tamen eius formae quanquam uariae ac multiplices in diuinae naturae cultum uelut in unum finem diuersa uia commigrant, idcirco nihil in templis uisitur auditurue quod non quadrare ad cunctas in commune uideatur. Si quod proprium sit cuiusquam sectae sacrum, id intra domesticos quisque parietes curat; publica tali peragunt ordine qui nulli prorsus ex priuatis deroget. Itaque nulla deorum effigies in templo conspicitur, quo liberum cuique sit qua forma deum uelit e sua religione concipere. Nullum peculiare dei nomen inuocant, sed Mythrae duntaxat quo uocabulo

Çünkü hiçbir kavim Utopialı rahiplerin kutsal ve dokunulmaz şahsiyetlerine saygı göstermeyecek kadar zalim ve barbar olamaz.

Utopialıların her ayın ve her yılın ilk günü ve son günü kutladıkları dini bayramları var. Ayın yörüngesine göre, bir yılı aylara bölüyorlar, yılın uzunluğunu ise güneşin seyrine göre ayarlıyorlar. Kendi dillerinde ilk günlere Cynemernus, son günlere de Trapemernus diyorlar. Bu iki sözcüğü kendi dilimize "İlk Yortu" ve "Son Yortu" şeklinde çevirebiliriz. Tapınakları bir harika, muhteşem işçiliklerinin yanında, ancak birkaç tane olduklarından, aynı anda bir sürü insanı alacak kadar da devasa şekilde inşa edilmişler. Buna karşın hepsinin içi biraz loş, mimarlıkla ilgili bilgisizliklerinden kaynaklanmıyor tabii bu durum, rahiplerinin tavsiyesine uyarak böyle yaptıklarını söylüyorlar. Çünkü aşırı ışık düşünceleri dağıtır, az ve soluk ışıksa zihni toplar ve inanca daha fazla yoğunlaşmasını sağlar.

Utopia'da her ne kadar halk arasında tek bir din olmadığı ve bunların hepsi de birbirinden çok farklı, çeşit çeşit tapınma biçimlerine sahip olduğu halde, tanrısal varlığa ibadet etme konusunda ortak bir düşünceyi paylaşıyorlar, yani adeta tek bir hedefe farklı farklı yollardan gidiyorlar. Bu yüzden, tapınaklarında ortak inanca aykırı ne bir şey görülüyor ne de işitiliyor. Herhangi bir mezhep kendisine özgü bir ayin yapacaksa bunu mahremiyet içinde kendilerine ait evlerinde yapıyor. Genel ayinler de özel ayinlerin itibarını sarsmayacak şekilde düzenleniyor. Bu nedenle, tapınaklarında hiçbir tanrı imgesi yok, herkes kendi dinine göre istediği biçimde bir tanrı imgesi tasarlamakta özgür. Ama hiçbiri kendi tanrısına Mithra dışında bir ad vermiyor. İnandıkları nasıl bir tanrı

cuncti in unam diuinae maiestatis naturam, quaecunque sit illa, conspirant. Nullae concipiuntur preces quas non pronuntiare quiuis inoffensa sua secta possit.

Ad templum ergo in finifestis diebus uespere conueniunt, adhuc ieiuni, acturi deo de anno menseue cuius id festum postremus dies est prospere acto gratias. Postero die, nam is primifestus est, mane ad templa confluitur ut insequentis anni mensisue quem ab illo auspicaturi festo sint faustum felicemque successum comprecentur. At in finifestis antea quam templum petunt, uxores domi ad uirorum pedes, liberi ad parentum prouoluti, peccasse fatentur sese aut admisso aliquo aut officio indiligenter obito ueniamque errati precantur. Ita si qua se nubecula domesticae simultatis offuderat, tali satisfactione discutitur uti animo puro ac sereno sacrificiis intersint, nam interesse turbido religio est. Eoque odii iraeue in quenquam sibi conscii, nisi reconciliati ac defecatis affectibus, ad sacrificia non ingerunt sese, uindictae celeris, magnaeque metu.

Eo quum ueniunt, uiri in dextram delubri partem, feminae seorsum in sinistram commeant. Tum ita se collocant ut cuiusque domus masculi ante patremfamilias consideant, feminarum materfamilias

olursa olsun, herkes bu sözcükle bir tek yüce tanrısal varlığa işaret ediyor. Dualarının sözleri de bu ilke göz önünde bulundurularak yazılmış, herkes kendi mezhebine halel getirmeden bu duaları okuyabiliyor.

Son yortu günlerinin akşamında tapınaklarında toplanıyorlar, tuttukları oruçlarını bozmadan önce, geride bıraktıkları ve bu son gününü bayram olarak kutladıkları yılın ya da ayın bereketli geçmiş olmasından dolayı tanrıya şükranlarını sunuyorlar. Ertesi gün, ilk yortuda, sabah erkenden tapınaklara akın ediyorlar ve bu ilk gününü bayram olarak kutladıkları yeni başlayan yılın ya da ayın kendilerine uğur ve şans getirmesi için dualar ediyorlar. Son yortu günü, tapınaklara gitmeden önce evin hanımları kocalarının ayaklarına, çocuklar da ana babalarının ayaklarına kapanıyor, işledikleri bir suçtan ya da görevlerini ihmal edip aksattıklarından ötürü günah işlediklerini itiraf ediyor ve hatalarının bağışlanmasını diliyorlar. Çünkü aile içinde küçücük de olsa bir burukluk yaşanmışsa, bu şekilde af dilendiğinde yok olacağına inanıyorlar, böylece herkes iç huzuruyla ve rahatlıkla ayinlere katılabiliyor. Yüreğinde kinle ayinlere katılmak onlara göre tam bir zındıklık. Benzer şekilde herhangi birine karşı nefret ya da öfke duyduğunun bilincinde olanlar bu vicdanı rahatsızlıktan kurtulup arınmadıkça ayinlere katılmıyorlar, çünkü beklenmedik ve şiddetli bir cezaya çarptırılabileceklerinden korkuyorlar.

Tapınağa girdiklerinde erkekler sağ tarafa, kadınlar da sol tarafa ayrılıyor. Her hanenin erkekleri, o hanenin beyinin önünde oturuyor, aynı şekilde hanenin hanımı da hane halkı

agmen claudat. Ita prospicitur uti omnes omnium gestus foris ab his obseruentur quorum autoritate domi ac disciplina reguntur. Quin hoc quoque sedulo cauent uti iunior ibi passim cum seniore copuletur, ne pueri pueris crediti id temporis puerilibus transigant ineptiis, in quo deberent maxime religiosum erga superos metum, maximum ac prope unicum uirtutibus incitamentum concipere.

Nullum animal in sacrificiis mactant, nec sanguine rentur, ac caedibus diuinam gaudere clementiam, qui uitam animantibus ideo est elargitus, ut uiuerent. Tus incendunt et alia item odoramenta; ad haec cereos numerosos praeferunt, non quod haec nesciant nihil ad diuinam conferre naturam, quippe ut nec ipsas hominum preces, sed et innoxium colendi genus placet, et his odoribus luminibusque, ac ceteris etiam cerimoniis nescio quomodo sese sentiunt homines erigi atque in dei cultum animo alacriore consurgere.

Candidis in templo uestibus amicitur populus, sacerdos uersicolores induitur et opere et forma mirabiles materia non perinde pretiosa neque enim auro intextae aut raris coagmentatae lapidibus, sed diueris auium plumis, tam scite, tantoque artificio laboratae sunt ut operis pretium nullius aestimatio materiae fuerit aequatura. Ad hoc in illis uolucrum pennis, plumisque, et certis earum ordinibus, quibus in

nın bütün kadınlarına kalkan oluşturacak şekilde önde oturuyor. Böylece hepsinin toplum içindeki bütün hal ve hareketleri, evlerinde kendilerini yöneten ve eğiten büyüklerince izlenmiş oluyor. Zaten nerede olursa olsun küçüklerin büyükleriyle birlikte olmasına büyük özen gösteriyorlar, çünkü çocuklar çocuklara emanet edilirse, göksel varlıklara huşu duyarak geçirecekleri zamanı çocukça oyunlarla boşa harcayabilir diyorlar. Onlara göre huşu çocukları erdemli olmaya sevk edecek en yüce, hatta biricik duygudur.

Dinsel ayinlerinde asla hayvan kurban etmiyorlar ve bütün varlıklara yaşamaları için can bahşeden merhametli tanrının kan dökülmesinden ya da katliamlar yapılmasından hazzetmeyeceğini düşünüyorlar. Tütsüler yakıyorlar ya da başka türden hoş kokular saçacak şeyler, bir de bir sürü mum. Aslında tanrısal varlığın bunların hiçbirine, hatta insanın edeceği dualara bile ihtiyacı olmadığını biliyorlar, ama yine de bu zararsız ibadet şeklinden haz alıyorlar ve böyle güzel kokuların, ışıkların ve ayinlerin gizemli bir güçle insanları heyecanlandırdığına ve tanrıya daha coşkulu bir ruhla ibadet etmelerini sağladığına inanıyorlar.

Tapınaklara giderken hepsi beyaz elbiseler giyiyor, rahiplerse alacalı bulacalı giysiler kuşanıyor. Dikimi ve biçimi muhteşem bu giysilerin, buna karşın kumaşları öyle pahalı değil, ne sırma tellerle dokunmuşlar, ne de nadir bulunan değerli taşlarla işlenmişler. Ama değişik türde kuş tüyleriyle öyle ustaca süslenmişler ki, bunların o paha biçilmez işçiliğinin yanında doğrusu en pahalı kumaş bile sönük kalır. Ayrıca dediklerine bakılırsa, rahiplerin giysilerindeki bu göz kamaştırıcı kuş tüylerinde, teleklerinde ve bunların belli bir modele

sacerdotis ueste discriminantur, arcana quaedam dicunt contineri mysteria, quorum interpretatione cognita (quae per sacrificos diligenter traditur) diuinorum in se beneficiorum, suaeque uicissim pietatis in deum, ac mutui quoque inter se officii admoneantur.

Quum primum sacerdos ita ornatus ex adyto sese offert, cuncti protinus in terram ueherabundi procumbunt, tam alto ab omni parte silentio ut ipsa rei facies terrorem quemdam uelut praesentis cuiuspiam numinis incutiat. Tellure paulum morati, dato ab sacerdote signo, erigunt sese. Tum laudes deo canunt, quas musicis instrumentis interstingunt, aliis magna ex parte formis, quam quae nostro uisuntur orbe. Ex illis pleraque sicuti quae nobis in usu sunt multum suauitate uincunt, ita quaedam nostris ne conferenda quidem sint. Uerum una in re haud dubie longo nos interuallo praecellunt, quod omnis eorum musica, siue quae personatur organis siue quam uoce modulantur humana, ita naturales affectus imitatur et exprimit, ita sonus accommodatur ad rem, seu deprecantis oratio sit, seu laeta, placabilis, turbida, lugubris, irata, ita rei sensum quendam melodiae forma repraesentat ut animos auditorum mirum in modum afficiat, penetret, incendat. Sollemnes ad ultimum conceptis uerbis preces sacerdos pariter populusque percensent, ita compositas ut quae simul cuncti recitant, priuatim quisque ad semet referat.

göre işlenişinde birtakım tanrısal gizemler söz konusu. Bu gizemlerin yorumlanması sonucunda (rahipler bu tür yorumların öğretilmesinde çok hassas davranıyorlar) tanrısal varlıkların kendilerine sunduğu iyilikleri ve bu iyiliklere karşılık olarak tanrıya borçlu oldukları görevleri ve birbirlerine karşı göstermeleri gereken sorumlulukları anımsıyorlar.

Rahipler bu giysileri kuşanmış halde kendi odalarından çıkıp geldiklerinde hepsi saygıyla yerlere kadar eğiliyor ve o anda tapınağın dört bir köşesini öyle büyük bir sessizlik kaplıyor ki, ortaya çıkan görüntü herkesi büyülüyor ve adeta tanrısal varlığın o sırada onlarla olduğu hissine kapılıp huşu içinde titriyorlar. Bir süre böyle yerlere kadar eğilmiş halde kalıp hemen ardından rahibin verdiği işaretle doğruluyorlar. Sonra da çeşitli müzik aletlerinden yayılan ezgilerin eşliğinde tanrıya ilahiler okuyorlar. Bu aletlerin biçimleri bizim dünyamızda bilip tanıdıklarımızdan çok farklı. Çoğundan yükselen tınılar bizimkilerden çok daha hoş, ama bazıları bizimkilerle kıyaslanmaz bile. Özellikle bir konuda hiç tartışmasız bizden çok üstünler: Gerek müzik aletleriyle çalınsın, gerekse insan sesiyle söylensin, bütün melodiler doğal heyecanları öyle bire bir ifade ediyor ki, çıkan sesler insanın o anki ruh durumuyla öyle uyumlu ki, sözler ister bir yakarışı dile getirsin, ister bir sevinci ya da çileyi; bir sıkıntıyı, yası ya da öfkeyi, yani neyi dile getirirse getirsin, melodinin biçimi hissedilen duyguyu tam anlamıyla açığa vuruyor ve mucizevi şekilde dinleyenlerin ruhlarına işliyor, ta derinlerine süzülüyor ve alev alev her yanını sarıveriyor. Ayinin sonunda rahiple birlikte bütün cemaat bilinen belli başlı, kutlu duaları ezberden okuyor. Bu duaların güfteleri öyle mükemmel yazılmış ki, bir ağızdan söylenirken, anlamlarında herkes kendi inancından bir şeyler bulabiliyor.

In his deum et creationis et gubernationis et ceterorum praeterea bonorum omnium quilibet recognoscit autorem. Tot ob recepta beneficia gratias agit, nominatim uero quod deo propitio in eam rempublicam inciderit quae sit felicissima, eam religionem sortitus sit quam speret esse uerissimam. Qua in re si quid erret aut si quid sit alterutra melius et quod deus magis approbet, orare se eius bonitas efficiat, hoc ut ipse cognoscat, paratum enim sequi se quaqua uersus ab eo ducatur. Sin et haec reipublicae forma sit optima et sua religio rectissima, tum uti et ipsi constantiam tribuat, et caeteros mortales omneis ad eadem instituta uiuendi, in eandem de deo opinionem perducat, nisi inscrutabilem eius uoluntatem etiam sit, quod in hac religionum uarietate delectet.

Denique precatur ut facile defunctum exitu ad se recipiat, quam cito, seroue praefinire quidem non audere se. Quanquam, quod inoffensa eius maiestate fiat, multo magis ipsi futurum cordi sit, difficillima morte obita, ad deum peruadere, quam ab eo diutius, prosperrimo uitae cursu distineri. Hac prece dicta, rursus in terram proni pauloque post erecti, discedunt pransum, et quod superest diei, ludis et exercitio militaris disciplinae percurrunt.

Herkes bu dualarda tanrının evrenin yaratıcısı ve yöneticisi olduğunun, ne kadar iyilik varsa hepsinin ondan kaynaklandığının bilincine varıyor. Kendilerine sunulan sonsuz nimetler için ve özellikle ilahi inayetiyle kendilerini dünyanın bu en mutlu ülkesinde yaşattığı ve de en hakiki olduğuna inandıkları dinlerini kendilerine bahşettiği için ona şükrediyor. Ama bu inançları yanlışsa ve tanrıya çok daha iyi görünen ve onları daha mutlandıracak başka bir toplum ve din varsa, merhamet gösterip bunu kendilerine bildirmesi için yakarıyorlar, çünkü tanrı kendilerini nereye götürmek isterse peşinden gitmeye her zaman hazırlar. Yok eğer kendi toplum biçimleri dünyanın en iyisiyse ve kendi dinleri dünyanın en hakiki diniyse, o zaman tanrının hepsini bu ülkeye ve bu dine sadık kılmasını ve diğer bütün insanları aynı şekilde yaşamaya ve aynı tanrı inancını paylaşmaya yönlendirmesini diliyorlar, tabii bu dinsel farklılıklarda tanrının esrarengiz iradesine uygun görünen başka bir amaç yoksa.

Sonra da tanrının kendilerine kolay bir ölüm bahşederek yanına alması için yakarıyorlar, ama hadlerini aşıp ölüm zamanları erken mi olmalı, yoksa geç mi olmalı gibi bir fikir yürütmeye kalkmıyorlar. Buna karşın, yüce tanrı katında bir günah olarak algılanmamasını dileyerek, dünyevi zenginlikler içinde yaşayarak tanrıdan uzun süre ayrı kalmaktansa, en acı ölümle dahi olsa bu dünyadan ayrılıp tanrıya kavuşmanın kendilerini daha mutlu edeceğini söylemeden de geçemiyorlar. Bu dua da böyle bittikten sonra, hepsi yeniden yerlere kapanıyorlar ve kısa bir süre böyle kalıp ardından doğruluyorlar, sonra yemeklerini yemek üzere tapınaktan ayrılıyorlar. Günün kalan saatlerini de oyunlar oynayarak ve askeri eğitimler yaparak geçiriyorlar.

Descripsi uobis quam potui uerissime eius formam Reipublicae quam ego certe non optimam tantum sed solam etiam censeo quae sibi suo iure possit Reipublicae uendicare uocabulum. Siquidem alibi, de publico loquentes ubique commodo, priuatum curant, hic ubi nihil priuati est, serio publicum negotium agunt. Certe utrobique merito, nam alibi, quotus quisque est qui nesciat, nisi quid seorsum prospiciat sibi, quantumuis florente republica semet tamen fame periturum, eoque necessitas urget, ut sui potius, quam populi id est aliorum habendam sibi rationem censeat. Contra hic, ubi omnia omnium sunt nemo dubitat (curetur modo ut plena sint horrea publica) nihil quicquam priuati cuiquam defuturum. Neque enim maligna rerum distributio est neque inops neque mendicus ibi quisquam, et quum nemo quicquam habeat, omnes tamen diuites sunt.

Nam quid ditius esse potest, quam adempta prorsus omni solicitudine, laeto ac tranquillo animo uiuere! non de suo uictu trepidum, non uxoris querula flagitatione uexatum, non paupertatem filio metuentem, non de filiae dote anxium, sed de suo, suorumque omnium, uxoris, filiorum, nepotum, pronepotum, abnepotum, et quam longam posterorum seriem suorum, generosi praesumunt, uictu esse, ac felicitate securum. Quid quod nihilo minus his prospicitur, qui nunc impotes olim laborauerunt, quam his qui nunc laborant.

İşte size elden geldiğince eksiksiz aktarmaya çalıştığım Utopia'nın toplum yapısı böyle. Düşünceme göre, Utopia dünyanın en iyi toplum örneği, hatta toplum adını hak edebilecek tek toplum. Başka yerlerde herkes toplumdan söz eder durur, ama onların önem verdikleri tek şey kişisel çıkarlarıdır. Oysa Utopia'da kişiye özel meslekler olmadığından, herkes elinden geldiğince kamusal meslekleri icra etmeye çalışır. Aslında hem onlar hem de bizler haklıyız, çünkü Utopia dışındaki toplumlarda, birkaç kişi dışında herkes bilir ki, ülkesi ne kadar zengin olursa olsun, kendi geçimini kendi başına halletmedikçe açlıktan ölecektir. Dolayısıyla bu acı gerçek onu, ötekiler dediği halkının çıkarından önce kendi çıkarını düşünmeye yöneltir. Buna karşın Utopia'da her şey herkesindir, kamuya ait ambarların dolu olmasına özen gösterildiği sürece hiç kimsenin kişisel olarak işine yarayacak herhangi bir şeyden yoksun kalacağına dair bir endişesi olamaz. Çünkü burada malların paylaşılmasında cimri davranılmaz, burada hiç kimse yoksul değildir, hiç kimse dilenci değildir, hiç kimsenin hiçbir şeyi olmadığı halde herkes zengindir.

Bütün endişelerden arınmış, neşeli ve dingin bir ruh haliyle yaşamak kadar büyük zenginlik var mı? Hiç dara düşmeden, hiç karı dırdırı çekmeden, oğlunun ne yiyip ne içeceğini hiç düşünmeden, kızının çeyiz parasını hiç dert etmeden, kendisinin ve bütün ev ahalisinin, karısının, evlatlarının, torunlarının torunlarının ve torunlarının torunlarının torunlarının ve de gelecekteki tüm soyunun geçimini ve refahını güvence altına aldığından hiç kimsenin kuşkusu yoktur. Dahası, vaktiyle çalışıp da artık çalışamaz hale gelen insanlara bile hâlihazırda çalışanlar kadar özenli bakılır.

Hic aliquis uelim cum hac aequitate audeat aliarum iustitiam gentium comparare, apud quas dispeream si ullum prorsus comperio iustitiae aequitatisque uestigium. Nam quae haec iustitia est, ut nobilis quispiam, aut aurifex, aut faenerator aut denique alius quisquam eorum qui aut omnino nihil agunt, aut id quod agunt eius generis est ut non sit reipublicae magnopere necessarium, lautam ac splendidam uitam, uel ex otio, uel superuacuo negotio consequatur? quum interim mediastinus, auriga, faber, agricola tanto tamque assiduo labore quam uix iumenta sustineant, tam necessario ut sine eo ne unum quidem annum possit ulla durare respublica, uictum tamen adeo malignum parant, uitam adeo miseram ducunt, ut longe potior uideri possit conditio iumentorum, quibus nec tam perpetuus labor nec uictus multo deterior est et ipsis etiam suauior, nec ullus interim de futuro timor. At hos et labor sterilis, atque infructuosus, in praesenti stimulat, et inopis recordatio senectutis occidit, quippe quibus parcior est diurna merces, quam ut eidem possit diei sufficere, tantum abest ut excrescat, et supersit aliquid quod quotidie queat in senectutis usum reponi.

Şimdi Utopia'nın bu eşitlik anlayışını, acaba başka ulusların adaletiyle kıyaslamaya gücü yetecek biri olabilir mi diye doğrusu çok merak ediyorum. Çünkü Utopia dışındaki halkların arasında zerre kadar adalet ve eşitlik göreyim, kafamı keserim. Ömrü boyunca hiçbir iş yapmayan ya da yaptığı işin topluma en ufak faydası olmayan bunca soylunun, sarrafın, tefecinin kâh aylaklıkla kâh beş para etmez herhangi bir uğraşla kendini eğleyerek neşe içinde ve muhteşem bir yaşam sürdüğü bir toplumda hangi adaletten söz ediyorsunuz? Ha bu arada ırgat, arabacı, marangoz, çiftçi de bir yük beygirinin bile taşıyamayacağı kadar ağır yükü sırtlayıp dur durak bilmeden çalışıyor, üstelik ürettikleri de öyle zorunlu şeyler ki, bunlar olmadan bir toplum bir yıl bile zor ayakta kalır. Buna rağmen hepsi kıt kanaat geçiniyor, sefil bir yaşam sürüyor, yani neredeyse katırların bile yaşam koşulları onlardan kat kat iyi. Çünkü hiç değilse katır dediğin bütün gün aralıksız çalışmıyor, önüne konan yemek de öyle yenmeyecek gibi değil, en azından damak tatlarına uygun, sonra geleceğe dair bir kaygıları da hiç yok. Ama işçiler öyle mi ya, zaten peş parasızlar, sırf boğaz tokluğuna onca emek harcıyorlar, yetmiyormuş gibi bir de kıtlık içinde geçirecekleri yaşlılıkları akıllarına gelince kahroluyorlar. Çünkü bunların günlük kazançları o günü bile kurtaramayacak kadar az, hiçbir birikim yapamıyorlar, dolayısıyla yaşlılıkta geçim derdine düşmemek için o anki günlük kazançlarından bir şeyleri bir kenara koyacak durumları olmuyor.

An non haec iniqua est et ingrata respublica, quae generosis, ut uocant, et aurificibus, et id genus reliquis aut otiosis aut tantum adulatoribus et inanium uoluptatum artificibus, tanta munera prodigit? agricolis contra, carbonariis, mediastinis, aurigis et fabris, sine quibus nulla omnino respublica esset, nihil benigne prospicit, sed eorum florentis aetatis abusa laboribus, annis tandem ac morbo graues, omnium rerum indigos, tot uigiliarum immemor, tot ac tantorum oblita beneficiorum miserrima morte repensat ingratissima. Quid quod ex diurno pauperum demenso diuites cotidie aliquid, non modo priuata fraude sed publicis etiam legibus abradunt? Ita quod ante uidebatur iniustum, optime de republica meritis pessimam referre gratiam, hoc isti deprauatum etiam fecerunt, tum prouulgata lege iustitiam. Itaque omnes has quae hodie usquam florent respublicas animo intuenti ac uersanti mihi nihil, sic me amet deus, occurrit aliud quam quaedam conspiratio diuitum, de suis commodis reipublicae nomine tituloque tractantium. Comminiscunturque et excogitant omnes modos atque artes quibus quae malis artibus ipsi congesserunt, ea primum ut absque perdendi metu retineant, post hoc ut pauperum omnium opera ac laboribus quam minimo sibi redimant, eisque abutantur. Haec machinamenta, ubi semel diuites publico nomine, hoc est etiam pauperum, decreuerunt obseruari, iam leges fiunt.

Söyleyin şimdi, aylaklıktan, asalaklıktan ya da boş zevklerin mucitliğinden başka bir iş yapmayan soylu denen kesime, sarraflara ya da bu türden başka adamlara bunca nimet yağdıran, buna karşın toplumun olmazsa olmazı olan çiftçilere, madencilere, ırgatlara, arabacılara, marangozlara zırnık koklatmayan, tersine onların en verimli çağlarını en ağır işlerde çalıştırarak sömüren, yaşlandıklarında ya da ağır hastalıklara yakalanıp elden ayaktan düştüklerinde de onca uykusuz geçen gecelerini, onca hayırlı hizmetlerini bir kalemde silip onları sefil bir halde ölüme terk eden bir devlet hem insafsız, hem nankör değil de nedir? Dahası, zenginlerin türlü hileye başvurup ya da kamu yasalarını kendi kitaplarına uydurup yoksulun o üç kuruşluk kazancından da her gün kendilerine bir şeyler yontması olacak şey mi? Her şeyi bir kenara bırakın, en başta toplumun pastasından en iyi dilimi hak edenlere minik bir lokma verilmesi büyük haksızlık, ama bir yasa çıkarılıyor ve bu haksızlık da kılıfına uyduruluyor, sonra da buna adalet deniyor. Günümüzde büyüyüp serpilen toplumları gözümün önüne şöyle bir getiriyorum ve bunları zihnimde şöyle bir tartıyorum da şimdi, Tanrı şahidim olsun, oralarda devlet adına ya da namına sadece kendi çıkarlarına hizmet eden zengin sınıfın entrikalarından başka bir düzen göremiyorum. Çünkü zenginler öncelikle türlü dalaverelerle ele geçirdikleri ve üst üste yığdıkları malları nasıl hiç kaybetmeden korurum endişesi içindeler; bu konuda her türlü yolu, her türlü kurnazlığı deniyor, bunun üzerine kafa yoruyor, ardından da yoksulun ürettiklerini ve emeğini olabildiğince ucuza kapatmanın yollarına bakıp onu iliğine kemiğine dek sömürüyor. Sonra da bu dalaverelerin toplumun çıkarı için (buna yoksul kesim de dahil tabii) gözetilmesi gerektiğini buyuruyorlar, böylece hepsi anında yasa oluyor.

At homines deterrimi, cum inexplebili cupiditate quae fuerant omnibus suffectura ea omnia inter se partiuerint, quam longe tamen ab Utopiensium reipublicae felicitate absunt! e qua, cum ipso usu sublata penitus omni auiditate pecuniae, quanta moles molestiarum recisa, quanta scelerum seges radicitus euulsa est! Quis enim nescit fraudes, furta, rapinas, rixas, tumultus, iurgia, seditiones, caedes, proditiones, ueneficia, cotidianis uindicata potius quam refrenata suppliciis, interempta pecunia commori? ad haec metum, sollicitudinem, curas, labores, uigilias, eodem momento quo pecunia perituras. Quin paupertas ipsa, quae sola pecuniis uisa est indigere, pecunia prorsus undique sublata, protinus etiam ipsa decresceret.

Id quo fiat illustrius, reuolue in animo tecum annum aliquem sterilem atque infecundum, in quo multa hominum millia fames abstulerit. Contendo plane in fine illius penuriae, excussis diuitum horreis, tantum frugum potuisse reperiri, quantum si fuisset inter eos distributum quos macies ac tabes absumpsit, illam caeli solique parcitatem nemo omnino sensisset. Tam facile uictus parari posset, nisi beata illa pecunia, quae praeclare scilicet inuenta est ut aditus ad uictum per eam patesceret, sola nobis ad uictum uiam intercluderet. Sentiunt ista, non dubito, etiam diuites,

Ama bu ahlaksızlar o doymak bilmez açgözlülükleriyle bütün insanlara yetecek malı mülkü istediği kadar kendi aralarında bölüştürmeye kalksın, yine de Utopia devletinin eriştiği mutluluktan ne kadar uzaktalar! Demek ki Utopialılar parayı ve para hırsını ortadan kaldırmakla ne büyük bir bela yığınından kurtulmuş, ne çok cinayetin kökünü kazımış! Çünkü para derdi bitince dolandırıcılıklar, hırsızlıklar, eşkıyalıklar, kavgalar, gürültüler, çekişmeler, isyanlar, cinayetler, ihanetler, zehirlemeler ve bu türden sadece geçici cezalar verebileceğiniz, ama asla önünü alamayacağınız bir yığın suçun da ortadan kalkacağını bilmeyen biri olabilir mi? Para ortadan kaybolduğu anda korku, endişe, tasa, sıkıntı ve uykusuz geceler de sona erer. Hatta yoksulluk, yani bizi paraya muhtaç kılan o biricik sorun bile, para tamamen yok olduğunda biter gider.

Şimdi vereceğim örnekle konuyu daha iyi anlayacaksınız: Hasat mevsiminin verimsiz olduğu ve binlerce insanın açlıktan kırıldığı yıllardan birini düşünün. Bahse girerim o kıtlık döneminin sonunda zenginlerin ambarlarını şöyle bir yoklamış olsaydınız o kadar çok erzak bulurdunuz ki, bunları gıdasızlıktan ya da hastalıktan ölen insanlar arasında paylaştırmış olsaydınız hiç kimsenin ne göğün hasisliğinden haberi olurdu, ne de toprağın. Şu kutlu para olmamış olsaydı hepimiz temel ihtiyacımızı rahatça karşılardık. Size temel ihtiyacınızı kolayca karşılaşın diye müthiş bir icat yapıyorsunuz, ama gelin görün ki temel ihtiyacınızı karşılayacağız yolu bir tek o tıkıyor. Hiç şüphem yok ki zenginler de bütün bunların farkındalar

nec ignorant quanto potior esset illa conditio nulla re necessaria carere quam multis abundare superfluis, tam numerosis eripi malis quam magnis obsideri diuitiis. Neque mihi quidem dubitare subit quin uel sui cuiusque commodi ratio, uel CHRISTI seruatoris autoritas (qui neque pro tanta sapientia potuit ignorare quid optimum esset, neque qua erat bonitate id consulere, quod non optimum sciret) totum orbem facile in huius reipublicae leges iamdudum traxisset, nisi una tantum belua, omnium princeps parensque pestium, superbia, reluctaretur.

Haec non suis commodis prosperitatem, sed ex alienis metitur incommodis. Haec ne dea quidem fieri uellet, nullis relictis miseris quibus imperare atque insultare possit, quorum miseriis praefulgeat ipsius comparata felicitas, quorum suis explicatis opibus angat atque incendat inopiam. Haec auerni serpens mortalium pererrans pectora, ne meliorem uitae capessant uiam, uelut remora retrahit ac remoratur.

Quae quoniam pressius hominibus infixa est quam ut facile possit euelli, hanc reipublicae formam, quam omnibus libenter optarim, Utopiensibus saltem contigisse gaudeo, qui ea uitae sunt instituta secuti quibus reipublicae fundamenta iecerunt non modo felicissime uerumetiam, quantum humana praesagiri coniectura contigit, aeternum duratura.

ve bolluk içinde yüzmektense sadece zorunlu ihtiyaçlarımızdan mahrum kalmamamızın, zenginliğin ağır yüküyle ezilmektense dertlerden topyekün kurtulmanın ne büyük mutluluk olduğunu anlıyorlar. Ayrıca yine hiç şüphem yok ki, gerek insanın kendi çıkarına düşkünlüğü, gerekse kurtarıcımız İSA'nın (o ki yüce bilgeliğiyle her zaman en iyi olanı görmüş ve yüce gönlüyle en iyi olmayanı bize her zaman göstermiştir) iradesi şimdiye kadar bütün dünyanın çoktan Utopia devletinin yasalarını benimsemesini sağlardı, tabii şu koskoca canavar, şu bütün kötülüklerin hükümranı ve anası olan kibir karşımıza böyle tek başına dikilmemiş olsaydı.

Kibir için zenginliğin ölçüsü kendisinin neye sahip olduğu değil, başkalarının neye sahip olmadığıdır. Hâkimiyet kuracağı ve hor göreceği zavallılar yoksa tanrıça olmayı bile aklından geçirmez.[130] Kendi refahı ancak başkalarının sefaletiyle kıyaslanınca göz kamaştırıcı ışıklar saçar, ortaya serdiği servetiyle insanların yoksulluğunu daha da çekilmez hale getirir, onları hep boş hayallerin peşinden koşturur. Cehennemden çıkıp gelen bu yılan ölümlülerin yüreklerine süzülür, adeta vantuz gibi yapışıp onları dürüst bir yaşama açılan yoldan geri çeker, uzak tutar.

Kibir insanın ruhunda öyle derinlere kök salar ki, bir daha onu oradan kolay kolay söküp atamazsınız. İşte bu yüzden bütün ulusların sahip olmasını içtenlikle dilediğim bu devlet biçiminin en azından Utopialılara nasip olmuş olmasına çok seviniyorum. Onların geliştirdiği yaşam tarzıyla sadece refah içinde değil, insani bir öngörüyle dile getirecek olursak, sonsuza kadar yaşayacak bir devletin de temelleri atılmış oldu.

Extirpatis enim domi cum ceteris uitiis ambitionis et factionum radicibus, nihil impendet periculi ne domestico dissidio laboretur, quae res una multarum urbium egregie munitas opes pessundedit. At salua domi concordia, et salubribus institutis, non omnium finitimorum inuidia principum (quae saepius id iam olim semper reuerberata tentauit) concutere illud imperium aut commouere queat.

Haec ubi Raphael recensuit, quanquam haud pauca mihi succurrebant, quae in eius populi moribus, legibusque perquam absurde uidebantur instituta, non solum de belli gerendi ratione et rebus diuinis ac religione, aliisque insuper eorum institutis, sed in eo quoque ipso maxime, quod maximum totius institutionis fundamentum est uita scilicet, uictuque communi, sine ullo pecuniae commercio, qua una re funditus euertitur omnis nobilitas, magnificentia, splendor, maiestas (uera ut publica est opinio) decora atque ornamenta reipublicae, tamen quoniam defessum narrando sciebam, neque mihi satis exploratum erat, possetne ferre, ut contra suam sententiam sentiretur, praesertim quod recordabar, eo nomine quosdam ab illo reprehensos, quasi uererentur, ne non satis putarentur sapere, nisi aliquid inuenirent, in quo uellicare aliorum inuenta possent, idcirco et illorum institutione, et ipsius oratione laudata, manu apprehendens intro coenatum duco, praefatus tamen aliud nobis tempus iisdem de rebus altius cogitandi atque uberius cum eo conferendi fore.

Yurdunuzdaki bütün kötülükleri, hırsların ve hizipleşmelerin köklerini kazırsanız, sizi içsel kargaşaya sürükleyecek tehlikenin de önünü almış olursunuz, çünkü mükemmel şekilde tahkim edilmiş pek çok kentin bütün varsıllığının bir anda enkaza dönüşmesinin nedeni sadece budur. Utopialılar kendi yurtlarında uyum içinde yaşadıkları ve sağlam yasalar altında yönetildikleri sürece, ne kadar kıskanırsa kıskansınlar komşu kralların hiçbiri bu devletin gücünü kıramayacak, hatta yerinden bile oynatamayacaktır. Geçmişte birkaç kez bunu denediler, ama gayretleri hep boşa çıktı.

Raphael konuşmasını böyle noktaladıktan sonra, onun Utopia halkının yaşam biçimi ve yasaları hakkında anlattığı pek çok şey açıkçası bana tuhaf geldi. Özellikle savaşta uyguladıkları taktikler, tanrısal ve dinsel meselelere yaklaşımları ve diğer birtakım adetleri. Ama asıl itirazım toplumsal düzenlerinin temeline ilişkindi, yani ortak bir yaşam sürmelerine ve hiç paraya ihtiyaç duymadan yaşamalarına. Bir tek bu bile (genel olarak kabul edildiği üzere) bir toplumun hakiki onuru ve övüncü olan bütün soyluluğunu, görkemini, ışıltısını ve heybetini yerle bir etmeye yeter. Ancak Raphael'in konuşmaktan artık yorulduğunu anlamıştım, ayrıca bana yeterli bir açıklama yapacağından da doğrusu kuşkuluydum, özellikle karşısındakinin düşüncelerinde eleştirecek bir yan bulamazlarsa herkesin gözünde aciz konumuna düşeceklerini sanan adamlara karşı alaycı tavrını anımsayınca. Bu yüzden Utopialıların yaşam tarzlarını ve kendisinin bize yaptığı bu konuşmayı çok beğendiğimi söyleyip elinden tuttum ve sofraya kadar ona eşlik ettim. Ama bu meseleleri daha derin düşüneceğimiz ve üzerinde daha ayrıntılı konuşacağımız başka bir zaman yaratmamız gerektiğini de söylemeyi ihmal etmedim.

Quod utinam aliquando contingeret.

Interea, quemadmodum haud possum omnibus assentiri quae dicta sunt, alioqui ab homine citra controuersiam eruditissimo simul et rerum humanarum peritissimo, ita facile confiteor permulta esse in Utopiensium republica, quae in nostris ciuitatibus optarim uerius, quam sperarim.

SECUNDI LIBRI FINIS.

SERMONIS POMERIDIANI RAPHAELIS HYTHLODAEI, DE LEGIBUS ET INSTITUTIS UTOPIENSIS INSULAE PAUCIS ADHUC COGNITAE, PER CLARISSIMUM ET ERUDITISSIMUM UIRUM D. THOMAM MORUM CIUEM ET UICECOMITEM LONDINENSEM.

Keşke o gün gelse!

Evet, Raphael hiç kuşkusuz dünyanın en bilgili ve yaşam üzerine en deneyimli insanı olabilir, ama yine de onun anlattığı her şeyi kabul etmem mümkün değil. Buna rağmen gönül rahatlığıyla itiraf etmeliyim ki, Utopia devletinde var olan birçok özelliği kendi toplumlarımızda da görebilmeyi umut etmekten çok dilerim.[131]

İKİNCİ KİTABIN SONU

LONDRA VATANDAŞI VE YARGICI,
ÇOK SEÇKİN VE ÇOK AYDIN BİR İNSAN OLAN
SAYIN THOMAS MORE'UN AKTARDIĞI,
RAPHAEL HYTYLODAEUS'UN UTOPIA ADASININ
ŞİMDİYE DEĞİN PEK AZ KİŞİNİN BİLDİĞİ
YASALARI VE KURUMLARINA İLİŞKİN
ÖĞLE SONRASI SOHBETİ BU ŞEKİLDE SONA ERER.

NOTLAR

[1] İngiltere'nin başkenti Londra, Londinium adıyla İS 47 yılında Romalılar tarafından kurulmuştu.

[2] Bu ad, Yunanca *anemolios* [rüzgârlı] sözcüğünün "övüngen, palavracı" anlamına gelen mecazi kullanımından türetilmiştir.

[3] Bu alfabe *Utopia*'nın 1517 edisyonuna eklenmiştir.

[4] Thomas More'un bu mektubu, 1516 edisyonunda *praefatio* [eserin önsözü] olarak yer alır. Mektubun gönderildiği, 1486-1533 yılları arasında yaşamış olan Peter Giles [Petrus Aegidius ya da Gillius] Antwerpli tanınmış bir aileye mensuptu.

[5] Konu bulmak [*inventio*] ve konuyu uygun şekilde düzenlemek [*dispositio*] klasik retorik tekniklerine uygun olarak yazılan eserlerde ya da yapılan konuşmalarda temel ilkelerdir. Üçüncüsü ise, *elocutio*, yani bulunan ve düzenlenen konuyu uygun bir üslupla ifade etmektir.

[6] John Clement (Ioannes Clemens): John Colet tarafından kurulan humanist gramer okulunun (St. Paul's School) ilk öğrencilerinden. 1514 yılında More'un himayesine girdi ve öğrencisi oldu, daha sonra ülkenin tanınmış hekimleri arasında yer aldı.

[7] Raphael'in konuşması sırasında.

[8] More'un *Utopia*'sındaki coğrafyalar ve kentler de hayali isimler taşır. Bunlardan biri olan Amaurotus, Penelope'nin rüyasında gördüğü Athene'yi betimlemek için Homeros'un kullandığı Yunanca *amauros* [karanlık, soluk, loş, bulanık, ışıksız, belli belirsiz; gizemli, bilinmez] sıfatından türetilmiştir. *Rüya Kent* olarak çevrilebilir. Bkz. Thomas More, *Utopia*, (tr.) Paul Turner, s. 118; Yunanca ἄνυδρος [susuz] kelimesinden türetilen Anydrus, "Susuz Nehir" anlamına gelir. Kimi özelliklerinin Thames nehrinin özellikleriyle örtüştüğü düşünülmüştür. Bkz. Ralph Robinson, s.127, dipnot.1.

[9] *Passus*: Romalılarda uzunluk ölçüsü; 1.48 m.

[10] Hythlodaeus'un aktardığı doğru olmayan bilgiyi.

[11] Böyle bir terfi kazanmak için çabalarken önceki yerinden de ola-

cağını aklına hiç getirmiyor.

[12] yayımladığımda.

[13] Thomas More kitabının yayımlandıktan sonra nasıl bir tepkiyle karşılanacağını bilmediğinden, endişelidir.

[14] Extra telorum jactum sedere: Erasmus, *Adagia*, 1.3.93.

[15] Müsabakaya hazırlanan güreşçilere benzetiliyor. Ralph Robinson, London, 1551, s. 11, dipnot 1.

[16] More kitabının zengin bir şölen olduğunu ima ederken, kitabını acımasızca eleştirecek müşkülpesent okuyucularını da ironik bir dille eleştiriyor.

[17] Kitabı yayımlatıp yayımlatmayacağına ilişkin sorundan söz ediliyor.

[18] Anglia.

[19] VIII. Henry [Henricus] 1509 yılında, 17 yaşında tahta çıkmış ve humanist ideallerinden ötürü Thomas More'un övgülerini kazanmıştır. Ama sonradan adeta macera olsun diye atıldığı savaşlarla bu övgüleri baltalamıştır.

[20] Kastilya [Castilla]: Günümüz İspanya'sının en eski krallığı.

[21] 1519 yılında, Kutsal Roma imparatoru olan Kastilya prensi Charles [Carolus] babasının ölümünden sonra, 1506 yılında yönetimi devralmış ve Kral Henry'yle aralarında ticari vergiler konusunda ciddi bir anlaşmazlık yaşanmasına neden olmuştu.

[22] Kral Henry'nin kızkardeşi Kastilya kralıyla evlilik aşamasındaydı. Ama kral son anda kendi çıkarlarını ön plana alıp bu evlilikten vazgeçti. Bunun üzerine, İngiliz hükümeti tarafından alınan bir kararla Hollanda'ya, kralın egemen olduğu yörelere yün ihracatı durduruldu. Ama bu olay İngiltere'nin yün ticaretini de olumsuz yönde etkiledi. Bu yüzden, İngiliz tüccarlarının isteği üzerine, 7 Mayıs 1515 yılında Flandria'ya bir heyet gönderilip iki ülke arasında tıkanan ticari ilişkilerin yeniden açılabilmesinin yolları aranmaya çalışıldı.

[23] Thomas More ve Erasmus'un dostu olan, ünlü İngiliz rahiplerinden Cuthbert Tunstall [Cuthbertus Tunstallus] (1474-1559). 16 Mayıs 1516'da Temyiz Mahkemesinin başına getirilmişti. 1522 yı-

lında Londra Piskoposu, 1529 yılında Durham Piskoposu oldu. İlerleyen yıllarda, Canterbury Başpikoposluğuna atandı.

[24] *Lucernam adhibere in meridie*: Gün ortasında fener yakmak (gereksiz, saçma sapan işlere kalkışmak): Erasmus, *Adagia*, 2.5.6.

[25] Bruges: Belçika'nın kuzeybatısında yer alan Brüj. Batı Flandria'nın başkenti. IX. yüzyılda Kuzey Denizi'ndeki bir körfez üzerine kuruldu ve kısa zamanda ünlü bir ticaret merkezi haline geldi.

[26] George de Theimsecke (Georgius Temsicius): Aslen Brugesli ve Cassel şehrinin başdiyakozu. Cassel: Kuzey Fransa'da, Hazebrouck'un kuzeyinde yer alan bir şehir.

[27] Peter Giles o sırada yirmi dokuz yaşındaydı.

[28] 1515 Eylülünün ortalarına denk gelen bir tarihten söz ediliyor.

[29] Antwerp'teki Notre Dame Katedrali.

[30] Palinurus: Aeneas'ın gemisinin dümencisi (Vergilius, *Aeneis*, 5.833-871). Dümeni başında uyuyakalıp denize düştü. Yüzüp kıyıya çıktı, ama yerliler tarafından öldürüldü. Burada Palinurus'un keşif ruhuna sahip olmadığı, denizciliği meslek olarak seçtiği ima ediliyor; Odysseus (Ulysses): Troia savaşından sonra, yurduna dönerken uçsuz bucaksız denizde kaybolmuş ve zorunlu olarak yaptığı seyahatlerle Yunan mitolojisinin, yabancı diyarlarını ve insanlarını en fazla tanıma olanağına sahip olmuş efsanevi kahramanı; Diogenes Laertius'tan edinilen bilgilere göre (3.6.18-19), Plato Akdeniz'i baştan sona dolaşmıştır. Yukarıdaki paragrafta adı geçen seyyahlar arasında sadece Plato yolculuklarına bilgi edinme amacıyla çıkmıştır.

[31] Kardeşlerine devredip.

[32] Amerigo Vespucci [Americus Vespucius] (1451-1512): Portekizli ünlü seyyah. Dört uzun seyahati hakkındaki ayrıntılı bilgiler içeren *Mundus Novus and Quattuor Americi Vespucci Navigationes* adlı eser 1507'te yayımlanmıştır. 1497 yılında Güney Amerika'yı [*Terra Firma*] keşfettiği için Amerika'ya adını vermiştir.

[33] 1504 yılında yaptığı son seyahatinde Vespucci 24 adamını, yanlarına silah ve altı ay yetecek kadar erzak vererek Castellum'da bıraktı.

[34] Güney Amerika'daki Castellum, Gülike'nin (Brezilya, Rio de Janeiro'daki Cape Frio şehri) eski adı. Bkz. R. Robynson, s. 28, dipnot 1. Bazı yorumlarda başharfi küçük harfle yazıldığı için Castellum "garnizonda" şeklinde çevrilmiştir. Biz Robynson'un yorumunu benimsedik.

[35] Seylan: Campanella'nın *Güneş Ülkesi*'nin bulunduğu ada.

[36] Caliquit [Calicut: Kozhikode]: XVI. yüzyılda Portekizli gemicilerin uğrak yeri olan, Hindistan'ın güneybatı sahilindeki ünlü liman kenti.

[37] Tahta sıra, bank.

[38] *Scylla*: Denizcileri yutan, kadın biçimli, altı başlı canavar; *Celaeno*: Başları ve gövdeleri kadın biçimli, kuyrukları, kanatları ve pençeleri kuş biçimli yırtıcı yaratıklardan (*Harpya*) biri; *Laestrygon*: insan yiyen canavarlar. More burada, Yunan ve Roma'da efsanevi yolculukların ayrılmaz parçası olan mitolojik yaratıklardan alaycı bir dille söz ediyor, dolayısıyla sadece keşif değeri olan seyahatlerin bir değeri olduğunu ima ediyor.

[39] Latince *servire* [köle olmak] ve *inservire* [maiyetinde olmak] fiilleri arasındaki anlam farkına ve yazılıştaki *in-* hecesine dikkat çekiliyor.

[40] VII. Henry'nin vergi uygulamaları, İngiltere'nin güneybatısındaki Cornwall halkının isyanına neden oldu. Cornwall ordusu 1497 yılında Londra'ya girdi, çıkan savaşta (Blackheat Muharebesi) isyancılar katledildi.

[41] Latince *Durovernum Cantiacorum* adı verilen Canterbury, İngiltere'nin güneydoğusunda, Kent'in güneyinde bulunur.

[42] John Morton (Ioannus Mortonus: y. 1420-1500): Canterbury (Cantuar) Başpiskoposu (1486-1500). VII. Henry tahta çıktığında Morton kralın başdanışmanı oldu (1486), daha sonra Lordlar Kamarası başkanlığına getirildi (1487); 1493'te ise Kardinal oldu.

[43] Yaklaşık olarak 1497 yılından söz edilmektedir.

[44] Cornwall (Cornubia): İngiltere'nin güneybatısındaki yarımadada yerleşik, eski bir kontluk.

[45] Gallia.

[46] Evlerde çalışan hizmetliler ya da bir lorda bağlı olarak çalışan paralı askerlerden söz edilmektedir.

[47] Özellikle İsviçre ve Alman piyadeleri

[48] Salustius, *Bellum Catilinae*, 16.3.

[49] İngilizler Fransızlara karşı, 1346, 1356 ve 1415 yıllarında yapılan savaşlarda büyük başarılar elde etmiştir. More burada, savaş zamanı ülkenin yurttaşlarından oluşturulan orduları, her an savaş eğitimi gören ve paralı askerlerden oluşan ordulara her zaman yeğ tuttuğunu vurguluyor.

[50] Burada söz edilen hastalık, koyunlara musallat olan bir parazitin yol açtığı çürümedir [*tabes*].

[51] More Latince *monopolium* [tekelcilik] sözcüğüne karşıt olarak *oligopolium* [birkaç kişinin satışı ve fiyatları belirlemesi] sözcüğünü kullanarak bir sözcük oyunu yapıyor. Biz *oligopolium* sözcüğünü *birkaçelcilik* olarak çevimeyi uygun gördük.

[52] Tenis, bowling ve halka oyunları kastediliyor.

[53] More burada, Cicero'nun eleştirdiği Stoik bir paradoksu yineliyor: *Summus ius, summus iniuria*: Cicero, *De Officiis*, 50.10.33.

[54] Romalı komutan Manlius kendi çıkardığı yasaları ihlal ettiği gerekçesiyle öz oğlunu bile ölüm cezasına çarptırmıştır. Livius, *Ab Urbe Condita*, 8.7.1-22.

[55] Cicero, *De Finibus*, 4.9.21-23; 27.75; 28.77.

[56] *Liber Exodus*, 22.

[57] İsa'nın Yasası.

[58] Polyleritae: *Polus* [çok] ve *leros* [saçma, zırva, abuk] sözcüklerinden türemiş bir isim; Abuk Ülkenin halkı anlamına gelir.

[59] Erasmus da bu uygulamayı kınar. Bkz. Erasmus, *Institutio Principii Christiani*, 27. 270.

[60] Suçluların kiliseye sığınma hakları vardı. VII. Henry döneminde bu hakkın uygulanma süresi oldukça kısaltılmıştı.

[61] "Körün taşı rast gelir" anlamında kullanılıyor.

[62] Ruhban sınıfından olmayıp manastırlarda yaşayan ve çalışan kimseler (*fratres conversi, laici barbati, illiterati* veya *idiotæ* olarak ad-

landırılırlar). Benedikten manastırlarında bu sınıftaki kişiler *monachi* (keşişler) olarak adlandırılırdı.

63 *Evangelium secundum Ioannem*, 17.12; *Epistula II ad Thessalonicenses*, 2.3.

64 *Evangelium secundum Lucam*, 21.19.

65 *Psalmi*, 4.4.

66 *Psalmi*, 69.9.

67 *Liber Secundus Regum*, 2.23-24. Elişa peygamberin kel kafasıyla dalga geçen çocuklar onun lanetine uğrar. Elişa Beytel'e giderken kentin küçük çocukları yola dökülürler. "Defol, defol, kel kafalı!" diyerek onunla alay ederler. Elişa arkasına dönüp çocuklara bakar ve RAB'bin adıyla onları lanetler. Bunun üzerine ormandan çıkan iki dişi ayı çocuklardan kırk ikisini parçalar.

68 *Liber Proverbiorum*, 26.5

69 Plato, *Politea*, 5.473 c-d.

70 Plato zorbaca uygulamalarına tanık olduktan sonra, Syracusa tiranı Dionysius ile oğlu Genç Dionysius'a verdiği eğitimin bir işe yaramadığını anladı. Bkz. Plato, *Epistulae*, 8.

71 Fransa, Milano'yu [Mediolanum] 1499 yılında alır, ama 1512 yılında kaybeder; en sonunda 1515'deki Marignano Muharebesi'yle yeniden ele geçirir.

72 Napoli [Neapolis] 1495 yılında Fransa'nın eline geçmiş, ama defalarca kaybedilmiştir. En son olarak 1501 yılında zapt edilmişse de 1504 yılında yeniden kaybedilmiştir.

73 Venediklileri [Veneti].

74 Hollanda'da eski bir dükalık.

75 Burgundia (Burgonya): Fransa'nın eski eyaletlerinden. İlk kez IS V. yüzyılda, Alman halklarından Burgundii tarafından krallığa dönüştürüldü ve en iyi dönemini XIV ve XV. yüzyıllarda yaşadı.

76 Burada yüce majesteleri ifadesiyle Kutsal Roma İmparatoru Habsburglu Maximilianus ima ediliyor. Roma dininde *numen* "tanrısal irade, tanrısal güç; tanrı, ilah" anlamına gelir. *Numen'leri kızdırmak ya da gücendirmek* işlerin ters gideceğine delalet ettiğin-

den, sunularla öfkelerinin giderilmesi adettendir. İmparatorlar gibi yetke sahibi insanlar söz konusu olduğunda, *numen* bu şahısların otoritesini simgeler. Romalıların bu inancından hareketle More, tanrısal bir varlık olarak görülen imparatorların numenlerinin kızdırılmaması gerektiğini vurgulayarak ince bir alayla sistemi eleştiriyor.

[77] Arragon (Aragon), Kuzey İspanya'da özerk bölgedir (Comunidad Autónoma de Aragón).

[78] Aragon kralı II. Ferdinand 1512 yılında, Kuzey İspanya ve Güneybatı Fransa arasında, Pirene dağlarında yer alan eski bir krallık olan ve IX-XIII. yüzyıllar arasında Basklar tarafından yönetilen Navaria'nın [Navarre] güneyini ele geçirmiştir.

[79] İngiliz tahtında gözü olan Richard de la Pole söz konusu ediliyor.

[80] Yunanca *a* [-sız] ve *khoros* [yer, ülke] sözcüklerinden türetilen Achoria "Ülkesiz" anlamına gelir.

[81] Francis 1520 yılında kaybettiği Milano'yu, ülkesini büyük bir kargaşaya sürükleyip yeniden almaya kalkışmış, ama 1525 yılında düşmanın hışmına uğramış ve V. Charles'a esir düşmüştür.

[82] Cicero, *De Officiis*, 1.8.25.

[83] Epirus kralı Pyrrhus'la yaptığı savaşta cesaretiyle öne çıkan ve saygınlık kazanan ünlü komutan Gaius Fabricius Luscinus'tan söz ediliyor. Bu söz aslında meslektaşı Manius Curius Dentatus'a aittir. Bkz. Plutarchus, *Moralia*, 194 f.

[84] Yunanca *makarios*: kutlu, mutlu.

[85] Skolastik felsefe ya da akademik felsefe.

[86] *Evangelium secundum Matthaeum*, 10.27; *Evangelium secundum Lucam*, 12.3.

[87] Terentius'un *Adelphi* adlı oyunundaki Mitius karakterinden söz ediliyor. Bkz. 1.145-147.

[88] Raphael burada More'un kendisine sunduğu tavsileri tekrarlıyor ve eleştiriyor. "Bunun yerine dolaylı bir yoldan yaklaşarak meselenin üzerine gitmelisin, elinden gelen bütün çabayı sergilemeli, her ayrıntıyı ilmek ilmek dokumalısın, böylece bazı şeyleri iyiye döndürmeyi başaramasan bile en azından kötülüğü törpülemiş

olursun."

89 Plato, *Republica*, 6.196d-e.

90 Söz konusu tarih (y. 313) Diocletianus'un (IS 245-y. 313) son yıllarına denk düşmektedir ve bu olay St. Paulus'u Roma'ya götüren geminin talihsiz kazasını akla getirse de, More'un bu olaya gönderme yapıp yapmadığı bilinmemektedir. Bkz. R. Robinson, s. 112, dipnot 1.

91 Aristoteles'e göre, düşmanların içeri sızmasını zorlaştıran, yurttaşlarının başka memleketlere seyahatlerini kolaylaştıran bir coğrafyada kurulmuş site her bakımdan çok şanslıdır. Bkz. Aristoteles, *Politica*, 8.5.3.

92 Abraxa [αβραξα]: Gnostik yerkürede 365 gezegenin en yüksekte olanı.

93 Yunanca *phylarchos* [φῦλαρχος] ile Latince *tribunus militum* [asker temsilcisi] eşanlamlıdır. Ayrıca klan şefi, (Atina'da) boylardan oluşan süvari sınıfının komutanı ve Yahudiler arasında ise bir boyun başrahibi anlamlarını da içerir.

94 Bira yapımında kullanılmadığı ima ediliyor.

95 Yunanca *sypheos+krantor* [σῦφεός+κράντωρ] kelimelerinden türetilen *syphograntus* domuz ağılı kâhyası (yöneticisi) anlamına gelir.

96 Phylarchus: Bölge Temsilcisi. Utopia'nın eski dili Utopus'un adayı keşfetmesinden önce ada yerlilerinin kullandığı dildir. Halihazırdaki dilleri ise söz konusu keşiften sonradır.

97 Baş Phylarchus: Bölge Temsilcisi Başkanı.

98 Utopia adasının her kenti kendi prensini [*princeps*] seçer. Ama adanın bütününe hükmeden bir kral yoktur. Seçilen prens görevini ömür boyu sürdürür, ama ölünce yerine oğlu geçmez, seçim tekrarlanır.

99 Akademik eğitim anlamında kullanılmaktadır. Klasik çağda özgür sanatlar, Latince deyişle *septem liberales artes* [yedi özgür sanat] beden ve ruh açısından uyumlu bireyler yetiştirmeye yönelik, sanat ve bilimin iç içe geçtiği bir eğitim sistemine karşılık gelir. Yedi özgür sanat insanla doğan ve kesintisizce onunla bü-

yüyen, yaşlanan ve onunla son bulan bir eğitimdir, başka deyişle bu eğitimin her bir basamağı, insanın doğumundan ölümüne kadar bütün yaşam aralıklarıyla birebir örtüşür. Bu eğitim anlayışının adındaki özgür [*liber*] sözcüğünden de anlaşılacağı üzere, özgür sanatlar özgür insanın alabileceği bir eğitimdir ve bu özelliğiyle özgür olmayan sanatlardan, *artes illiberales*'den ayrılır. Özgür olmayan sanatlar sadece ekonomik kaygılar taşıyan, insanı geçindirmeye yönelik, elbecerisiyle iş görmeyi öngören sanatlardır; oysa *artes liberales* salt zihinsel eğitimdir, insanı zihinsel anlamda kalkındırmaya yöneliktir, parasal anlamda değil. İnsan zihninin en sırlı noktalarına hitap edebilecek içeriğiyle, yerel değil, evrensel bir eğitimdir. Temel amacı hakiki bilginin, *scientia*'nın peşinde koşan kültürlerüstü insanı yetiştirmektir. Buradan da anlaşılacağı gibi, Thomas More *Utopia*'sında klasik-çağın bu mükemmel eğitim anlayışını ortaçağ süzgecinden geçmiş haliyle yeniden devreye sokmaktadır. Üstelik Utopia'da para kazanma sorunu olmadığına göre, bu eğitim anlayışı bu eserde en saf haliyle karşımıza çıkmaktadır.

100 More'un yaşadığı dönemde, üniversitelerde dersler sabah saat 5 ya da 7'de başlıyordu.

101 Ademus: Anydrus nehrinin *susuz* anlamına gelmesine benzer şekilde, Ademus da *halksız* anlamına gelir.

102 Boyanmamış.

103 Çocuk yuvalarına benzer bir yapıdan söz edilmektedir.

104 Sanki hâlâ kentteymiş ve işinin gücünün başındaymış gibi.

105 More metnin bu bölümünde, İngiltere'deki işsizliğe ve kapanmaz bir yaraya dönüşen yoksulluk ve dilenciliğe karşı çözüm önerisini, Utopia'nın ilgili sorunlara getirdiği çözümleri örnek göstererek sunuyor ve böylece birinci kitabındaki ana temaya açık ve seçik bir yanıt getirmiş oluyor.

106 Utopia'nın komşularından. Adı "Rüzgarlı Ülke" anlamına gelir. Adetleri birbirlerinden çok farklıdır.

107 Buradaki filozoflardan, doğa ve matematik bilimlerinde uzman şahsiyetler kastedilmektedir.

[108] Müzik, aritmetik, geometri ve astronomi, yedi özgür sanatın *quadrivium* bölümünün konularıdır.

[109] More'un bu sözlerinde ortaçağın geç dönem mantık metinlerine [*Parva Logicalia*], dolayısıyla skolastik mantıkçılara ve onların ayrıntılı akıl yürütmelerine yöneltiği ciddi eleştiriler göze çarpmaktadır. Bu tür mantık metinlerinin en iyi bilineni Hispanus Petrus'a (İspanyalı Peter: y. 1205-1277) ait, 1230 başlarında kaleme alınan ve XVIII. yüzyılın sonlarına değin üniversitelerde okutulan *Summulae Logicales*'dir [Mantık Üzerine Kısa Özetler]. More ilahiyatçı ve felsefeci Maarten van Dorp'a 1515 yılında gönderdiği mektupta, skolastik mantıkçıları kıyasıya eleştirir.

[110] Skolastik mantıkta, yönelme [*intentio*] düşünmenin bir bilgi konusuna yönelmesidir. Bu bilgi konusunun gerçekte var olması gerekmez, tasarlanan bir şey de olabilir. Birinci yönelim [*prima intentio*] bir nesnenin kendi içinde olduğu gibi bilinmesidir; skolastik mantıkçıların hararetle üzerinde durdukları ikinci yönelim [*secunda intentio*] nesnenin bilindiği gibi bilinmesidir: İnsan terimi, *İnsan ölümlüdür* cümlesinde birinci yönelime; *İnsan bir türdür* cümlesinde ise ikinci yönelime örnek oluşturur. More Utopialıların ikinci yönelimleri hiç duymadıklarını belirterek skolastik mantıkçıları eleştiriyor. Ardından ortaçağ felsefesinin en ünlü kavgasına, yani tümeller kavgasına yine alaycı bir ifadeyle yaklaşıyor ve bu ifadesinde Realistlerle ile Nominalistler arasındaki çekişmeye yeniden dikkat çekiyor. Plato'nun ideaların, nesnelerin özleri olduğuna ve nesnelerden önce varolduğuna, dolayısıyla nesnelerden ayrı bir varlık taşıdıklarına ilişkin görüşü, ortaçağın skolastik Hıristiyan felsefesinde büyük ses getirmişti. Platon'un bu görüşünü benimseyenlere Realistler [Gerçekçiler] adı verildi. Realistlere göre tümeller [*universalia*] nesnelerden bağımsız olarak vardır [*universale ante rem*] ve gerçek varlıklardır [*universalia sunt realia*]. Plato'nun bu görüşünün karşısında yer alanlara ise Nominalistler [Adcılar] adı verildi. Nominalistlere göre, tümeller gerçek olmayıp birer addan ibaretti [*universalia sunt nomina*] ve tümeller nesnelerden sonra ge-

liyordu [*universale post rem*]. Tümellerin gerçek sayılmaması, en başta Tanrı'nın gerçek sayılmaması demektir. Bu da Roma Katolik Kilisesi'nin tezine aykırı düşmektedir.

More burada, Lucianus'un Plato'nun ideallerine yönelttiği eleştiriyi örnek alıyor ve Utopialıların idealarını hiçbir yerde göremediklerini ve soyut anlamda insan'dan, yani görünenin arkasındaki insandan hiçbir şey anlamadıklarını vurguluyor. Lucianus'un eserinde de idealarını açıklamaya çalışan Sokrates, idealarının görüngü dünyasındaki bütün nesnelerin ilkörnekleri olduğunu ve idealarını her yerde görecek kadar güçlü gözlere sahip olduğunu söyler, hatta hem kendisinin hem de karşısındaki insanın, yani görülebilir olanın arkasındaki görünemezi de görebildiğini vurgular (Lucian, *Satirical Sketches*, (tr.) Paul Turner, Indiana University Press, 1990, s. 157-158).

111 More, gökbilimini yüceltip astrolojiyi yermektedir. Bu konuda ileri sürülen düşünceler Campanella'nın *Güneş Ülkesi*'ndeki düşüncelerle taban tabana zıttır. Bkz. Campanella, *Civitas Solis-Güneş Ülkesi*, Humanitas: Yunan ve Latin Klasikleri, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2008.

112 Utopialıların hazcılığı Epicurus okulunun hazcılığıyla örtüşür. Diogenes Laertius, Epicurusçular için hazzın salt iyi olduğunu ve bu yüzden haz konusunda seçici davrandıklarını vurgular. Diogenes Laertius, *Vitae Philosophorum*, vol. I: Libri I–X; vol. II: Excerpta Byzantina, M. Marcovich (ed.), Stuttgart, Leipzig: B. G. Teubner, 1999, 10.129.

113 Bu okulun görüşleri stoiklerlerle örtüşür. Stoiklere göre, hazza ulaştırsa da ulaştırmasa da erdem mutluluğun ta kendisidir. Başına gelen büyük felaketlere göğüs geren insan erdemli davrandığı için bu felaketlerden haz alacaktır. Bkz. Cicero, *De Finibus*, 3.9.31.

114 Bu Epicurusçu bir tanımdır. Diogenes Laertius, Epicurusçuların erdemleri salt erdem olduğu için değil de, kendilerine haz verdiği için seçtiklerini belirtir (10.138).

115 Bu tür insan manzaralarına Erasmus'un *Deliliğe Övgü* adlı ese-

rinde sıkça rastlanır. Bkz. Erasmus, *Stultitiae Laus-Deliliğe Övgü*, çev. Çiğdem Dürüşken, Humanitas: Yunan-Latin Klasikleri, İstanbul, 2009.

116 Constantinopolisli, Constantinus Lascaris (y. 1434-1501): Rönesansın ünlü gramercisi. Constantinopolis düştükten sonra Milano'da Francesco Sforza'nın yanında çalışmalarını sürdürdü. 1476 yılında yazdığı Yunanca gramer kitabı *Erotemata* Yunanca karakterlerle basılan ilk kitap olduğu için önem taşır.

Theodorus Gaza (y. 1400-1475): Thessalonica'da doğan Yunan humanist. Dört kitaplık Yunanca grameri *Grammatike Eisagoge* ilk kez 1495 yılında Venedik'te basıldı.

V. yüzyılda yaşamış, İskenderiyeli sözlük yazarı Hesychius'un *Lexicon*'u hakkındaki bilgiye, XV. yüzyıldan kalan bozuk bir el-yazmasından ulaşılır. Bu el yazması asıl eserin kısaltmasıdır.

V. yüzyılda yaşamış olan Dioscorides'in yaşamı hakkında bilgiler sınırlıdır. İlaçlar ve şifalı otlarla ilgili geniş bilgi edinilen *De Materia Medica* adlı beş kitaplık eseriyle ünlüdür.

Plutarchus (46-120): Yunan dünyasının en ünlü biyografi yazarı. *Moralia* ve *Bioi Paralelloi* adlı eserleri hem Yunanlar hem de Romalılar için tarihi bir önem taşır.

117 İtalyan yayıncı ve çevirmen Aldus Manutius (1450-1515) Sophocles'in ilk modern baskısını 1502 yılında yayımladı.

118 Aelius Herodianus (y. 175-250): II-III. yüzyılın Roma imparatorlarının tarihini kaleme alan Yunan tarihçisi. Sekiz kitaplık eserinin adı *Historiae*'dır.

119 Nephelogetae: Yunanca *nephele* [bulut] sözcüğünden türetilmiş bir isim; "Bulutlardan Doğmuş Halk" anlamına gelir.

120 Alaopolitae: Yunanca *alaos* [kör] ve *polites* [yurttaş] sözcüklerinden türetilmiş bir isim; "Kör Yurttaşlar" ya da "Halkı Olmayan Ülkenin Yurttaşları" anlamına gelir.

121 Utopialıların siper duvarı oluşturma tekniklerinden söz edilmektedir.

122 Perslerde, doğan güneşten süzülen ışığın tanrısı.

123 Hıristiyan dininde rahip olmayanlar, Katolik kilisesi tarafından

kabul edilen yedi ayinden (Hıristiyan Sırları) (Vaftiz, Vaftizi Güçlendirme, Aşai Rabbani, Tövbe ve Barışma, Hastaları Meshetme, Takdis, Evlilik) sadece vaftiz ve evlilik törenini yönetebilir.

124 Katolik öğretisinde Tanrı adına resmi görevli olmak, Tanrı tarafından kişinin ruhuna mühür vurulması anlamına gelir. Papazlık aşaması Mesih'in kilisesi için vermiş olduğu ayrıcalıklı bir berat olduğundan, *consecratio* [takdis] olarak bilinir. Bu törende episkopos kutsal dualar ederek papaz olacak kişiye el verir.

125 Ölülerin ruhları, koruyucu melekler gibi algılanmaktadır.

126 Romalılarda, kuşların uçuşuna bakarak kehanette bulunma sanatı söz konusu ediliyor.

127 Sofular. Burada geçen *Buthrescas*, gnostik tanrı *Bythus* ile *ureskos* [batıl] ve *ureskeia* [kült] sözcüklerinden türemiştir. *Bythus'un batıl kültü* anlamına gelmektedir.

128 Roma'da kamu ahlakından sorumlu *censor*lar söz konusudur.

129 Hıristiyanlıkta aforoz etmeyle eş anlamlı kullanılmıştır.

130 *Cennete adımını bile atmaz.*

131 More'un bu ifadesi, Cicero'nun, "Plato umut etmekten öte arzu edilecek bir devlet yaratmıştır" sözünü anımsatır. *De Re Publica*, 2.30.52.

DE OPTIMO REIPUBLICAE STATU
DEQUE NOVA INSULA UTOPIA

Ütopya

Thomas More

Edebiyatta utopia türünde yazılmış eserlerle ilgilenen herkes bilir ki, utopia kelimesi Thomas More (Thomas Morus) tarafından türetilmiştir. Bu kelime Yunanca utopeia, ou (yok, değil) ve topos (yer) sözcüklerinden gelir ve "yok-yer," "yok-ülke" anlamına gelir; ama Thomas More'un Utopia'sı gibi her insanın yaşamak istediği bir yer olunca, sözcük oyunu yapılarak Eutopeia şekline bürünür, yani "iyi-ülke," "şanslı-ülke" ya da tam tabiriyle "yaşanası-yer" olur ve aniden dile gelir:

Eskiden Yok-ülke'ydi adım, ücralardaydım,
Şimdi ise Plato'nun devletiyle aşık atarım,
Belki ondan bile üstünüm, boş sözlerle karalanan
ne varsa çünkü o kitapta,
Ben insanlarla, kaynaklarla, en iyi yasalarla canlandırdım:
Yaşanası-yer denmeli bundan böyle bana, bu benim hakkım.

www.kabalci.com.tr
ISBN 978-975-997-147-2
9 789759 971472
20 TL
www.kabalciyayinevi.com